

j. B. keijnoogen.

H. DREXELII

S. J.

INFERNUS, DAMNATORUM CARCER & ROGUS.

OPERUM

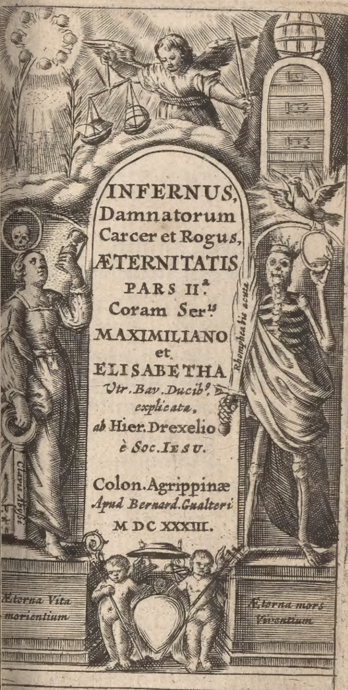
TOMUS [illegible]

COLONIÆ,

Apud BALTHASAREM ab EGMOND.

MDCCXV.

INFERNUS,
Damnatorum
Carcer et Rogus,
ÆTERNITATIS
PARS IIª.
Coram Ser.is
MAXIMILIANO
et
ELISABETHA
Vtr. Bav. Ducib.
explicata,
ab Hier. Drexelio
è Soc. IESV.
Colon. Agrippinæ
Apud Bernard. Gualteri
M DC XXXIII.
Rhomphaea bis acuta
Clavis Abyssi
Æterna Vita
morientium
Æterna mors
Viventium

ILLUSTRISSIMO
ET
REVERENDISSIMO
DOMINO, DOMINO
PETRO ALOYSIO CARAFA,

Ex Ducibus Nuceriæ: Episcopo Tricaricensi, Nuntio Apostolico ad Tractum Rheni, & partes Inferioris Germaniæ, cum potestate Legati à Latere; Domino meo observandissimo.

NObilis ab Italia pictor Michaël Angelus, supremum Orbis judicium, & Inferorum flammas pinxerat. Eam picturam Julio II Summo Pontifici consecravit. Idem ego tentavi, sed calamo, non penicillo. Flammeum Æternitatis carcerem depinxi. Quicquid hoc operis est, Tuo, Illustrissime ac Reverendissime Præsul, nomini jure merito inscripsi. Ut auderem, multa me impellebant.

Illustrissimam Carafarum familiam specto? Equo Trojano illam non male contulerim; è qua tot viri principes, non in exitium Trojæ, sed in Orbis bo-

num progressi sunt. E Tua familia, Præsul Reverendissime, Pontifex Maximus, Paulus IV. Ex eadem quatuor Patriarchæ; octo Archiepiscopi Neapolitani; longe plures Episcopi; sedecim purpurati senatores Cardinales prodierunt. Hinc amplissima Carafensis prosapia purpuræ splendorem adeo sibi jam familiarem habet, ut ea una pæne Curiam è purpuratis Patribus & supremùm Ecclesiæ senatum, sed & amplissimam tot Principum, Ducum, Marchionum, Comitum coronam constituere possit. Nolo plura de familia. Vereor illius laudes ingenii culpa deterere. Et scio hæc ornamenta à Te non inter prima numerari.

Majora cerno, Studia Tua cum pietate conjuncta. In gymnasiis & Academiis Societatis nostræ tam Neapoli quam Romæ sic educatum Te novimus, ut simul etiam præclarissima pietatis fundamenta jeceris. Nam

ſodalitates, in quibus cenſebaris, eo ardore tot annis frequentaſti, iis decoraſti exemplis, ut à ſancta conſuetudine, quam juvenis adſciviſti, nihil diverſi exhibuerit virilis ætas. Nam etſi jam Principatus Firmani, & Firmanæ urbis Præfectum ageres, nihilominus Te ſodalitati præſentem ſiſtere, è ſodalitatis legibus vivere, Tui eſſe officii cenſebas. Quod utinam vellent non neſcire Celſitudine Tua longe inferiores, qui ſodalis officio egregie ſatisfactum putant, ſi cœtus Parthenios ornent ſolo nomine.

Studia porrò & litteras Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. Antiſtes, ea ingenii felicitate, illa induſtriæ laude tractaſti, ut maximos tam in Philoſophia quam Theologia progreſſus feceris. Quod majus: Non immerito in Te geminum iſtud miramur, tam exactam politioris litteraturæ, quam utriuſque Pontificii & Cęſarei Juris peritiam. Neque in umbra eruditio Tua latuit. In ſolem & pulverem

progressa est. Nota loquor. In iis omnibus, quas dixi, tam Philosophiæ, quam Juris, ac Theologiæ scientiis, illustre specimen sæpius dedisti. Pro testimonio dicunt tot concertationes ac congressus publici, in quibus eruditio Tua doctissimo cuique insigniter sese probavit.

Inde fuit ut amplissima munia Te ambirent, non Tu illa. Prolegatus Ferrariæ, Urbis Firmanæ, & ejusdem Principatus Præfectus annis compluribus, eum te præbuisti, ut jam septennio amplissima Summi Pontificis Legatione fungaris, magno Religionis incremento. Non enim ab ulla parte curæ aut laboris quidquam remittis, jam omni Leodiensium terra ad res componendas obita.

Sed propria me vocant, & magis domestica. Minimam Societatem nostram, Illustr. Domine, tanto hactenus tamque constanti affectu prosecutus es ubivis locorum, ut ea Te inter patronos primos recte numeret. Ex ore no-

ſtri admodum Reverendi Patris Generalis mihi videor loqui. Et ſcimus Te religioſiſſime gloriari ſolitum, diem feſtum ſancti Ignatii Lojolæ Tuum eſſe Natalem: Eo uſque certe Tuus in nos amor progreditur, ut Te pæne unum ex nobis gratulemur.

Neque vero Tua in nos, Præſul Ampliſſime, Tuorumque benevolentia ſterilis fuit, aut ſola verborum munificentia ſtetit. Collegium Neapolitanum Tuæ familiæ liberaliſſimis impenſis conditum, & ample conſtitutum eſt. Sed recentius tacere nefas. Ante annos ſeptem Excellentiſſimus Princeps Tiberius Carafa, germanus frater Tuus, unus inter Hiſpaniæ Magnates, & Aurei Velleris Eques, Societati ad extruendum ac dotandum Collegium pares ſumptus benefica manu ſuppeditavit. Quam piam beneficentiam omnes ac ſinguli Societatis noſtræ Sacerdotes triplici ſacrificio ex more remunerare conati ſunt: idem obſequii genus

præstituri defuncto huic principi.

Verum, quod hanc potissimum scriptionem, ad Te jubet excurrere, Virtus Tua est. Non blandiar Tuis auribus. Neque enim mihi hic mos est; malo veris offendere. Eximiam pietatem; & integritatem vitæ publica in Te Fama veneratur. Hîc mihi seges suppetit, unde possim in Tua Celsitudine laudare castum corpus, sobriam mensam, puram mentem. Sed parco modestiæ ac submissioni Tuæ, quam signatis tabulis comprobare est. Jam enim non unas à Celsitudine Tua litteras accepi, non humanitate solum ac benevolentia, sed revera submissione plenas. Liberè dico. Submissio in tanto apice, omnes facile virtutes sibi jungit.

Quando igitur jam facillimum est conjectare, quam vigilanter
Ps. 76. vers. 6. cum Hebræo rege annos æternos in mente habeas, idcirco hanc scriptionem de Æternitatis æstuariis, visum est Celsitudini Tuæ consecrare, ut ea famam & lu-

cem huic ſcripto circumdet. Germania noſtra jam ab annis aliquot faciem inferorum induit, variis bellorum ignibus calamitoſa. Italia imitatur, & eundem præfert vultum flammis bellicis exæſtuans. Bellum optime deſcripſerit, qui veram inferorum effigiem appellarit. Ergo tempore nihil adverſum ago, cum de inferis loquor. Præ foribus, imo & in ædibus noſtris ſpectamus inferos. Solatio eſt, has bellicas flammas non fore æternas. Hîc enim pauca diuturna, nihil perpetuum.

Deinde hanc ſcriptionem de Dei in perduelles Juſtitia nemini putem rectius dedicavero, quam amanti juſtitiam. Non timendum in Tuo tribunali, Reverendiſſime Antiſtes, ne aut cauſæ fiant perpetuæ, aut gratia vim æqui habeat, aut culpa redimatur auro. Etenim cum illam divini furoris officinam tacitis cogitationibus contemplaris, nihil ambigo, quin Ferdinandi Cæſaris vocem uſurpes: *Fiat juſtitia, aut*

pereat Mundus. Seria spelæi Avernalis contemplatio, notitiam divinæ justitiæ necessario conjunctam habet.

Krantzius l. 3. Vandaliæ. c. 32. post medium.

Memorabile prorsus est, quod de Vandalorum rege Canuto referunt. Hic æqui amantissimus supplicia repræsentabat omnibus indistincte nocentibus. Non favor, non amicitia, non affinitas delicto patrocinari poterant. Quod vel inde constet. Cum latrocinantes capite damnati jam ducendi essent, unus aliquis è medio damnatorum grege proclamavit, se Canuti regis cognatum, jure sanguinis impunitatem & vitam poscere. His auditis rex nihil turbatus: *Cognato*, inquit, *nostro ut honoratior sit locus, sublimiorē crucem ponite.* Beati cœlites non tantum non cognatorum, sed nec parentum sempiternis suppliciis ad ullam miseratione flectentur. Imo vero lætabuntur justi cum viderint vindictam; manus suas lavabunt in sanguine peccatorū.

Ps. 57. v. 11.

Te animo sæpius, Præsul Illu-

ſtriſſime inter cœlites verſari, inſignis Tua pietas, & mores Tui ſatis teſtantur. Nec dubitem, quin è cœlo in Æternitatis carceres deſpiciens illud Imperatoris mente agites: *Salve ſancta Iuſtitia.* Non terret eos gehenna, quos vera in DEUM fiducia, & tranquilla conſcientia ſolatur & erigit. Qui rogos infernales metuit, illius gratiam ambiat, qui habet claves mortis & inferni. *Apoc. cap. 1. v. 19.*

Hìc aliam expono cauſam, quæ me impulit, ut hanc abyſſi flammeæ picturam Tuæ Celſitudini offerrem. Cœleſtium arcanorum conſcius Joannes: Vidi, ait, Angelũ deſcendentem de cœlo, habentem clavẽ abyſſi. *Apoc. cap. 20. v. 1.* Supremum Eccleſiæ caput, ſummi Judicis Vicarius in Germaniam Te miſit, Legate digniſſime, neq; *Solvendi* tantum, ſed & *Ligandi* poteſtatẽ tradidit, eaque ratione abyſſi clavem commiſit. Hinc Te ſuum Germania veneratur Angelum, habentem clavẽ abyſſi. En igitur hic provinciæ, ad quam Tibi tan-

quam Angelo commissa clavis, compendiosam imaginem.

Mos fuit priscis Romanis ut provincias devictas quantumvis barbaras in titulos suos referrent. Inde Duces & Imperatores Dacici, Getulici, Scythici appellati. Enimvero nulla unquam Arabia tam fuit inculta, nulla Scythia tā barbara, quam Luciferi regnum est. Ubi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Ab hac incultissima & nimis quam barbara Scythia vel oppugnata vel subjugata heroi Christiano speciosissimus titulus accedit, nominari *Scythicum*. Quicunque autem hanc Scythiam non vi vana impugnare cogitat, regionis illius diversa loca sæpius consideret necesse est. Eam etiā ob causā Scythici istius regni situm & incolas omnibus inspiciendos propono. Sapientissimorum consilio rectissime facit, qui vivus subit inferos, ne subeat mortuus.

Iob. c. 10. v. 22.

Sapiens olim Demonax stulte prorsus respondit. Interrogatus

namque, qualisnam esset inferorum conditio? Exspecta sis, ajebat, simul atque illuc venero, per litteras tibi omnia significabo.

O Demonax, ô rudes & improbi Christiani, serum nimis est eo mortuum descendere. Nemo illuc explorator admittitur, nisi vivus. Quisquis mortuorum illætabiles hos recessus ingreditur, egressum perdidit; jam captus est, in carcere est, & quidem æterno.

De vivo Tartaro longe verissimum, quod de picto Julius II Pontifex summus dixit: In inferno nulla est redemptio. Ibi dentium fremitus perennat, illic ignis æternum coquitur. Sed ille ignis, ô DEus, ignis sapiens est, qui damnatorum singulos inæqualiter, prout promeriti, torquet, qui membra urit & reficit; carpit & nutrit: sicut ignes fulminum corpora tangunt, nec absumunt: sicut ignes Vesuvii ac Ætnæ montium dies noctesque vivunt, nec deficiunt; ita illud Avernale incendium cruciatibus reorum pascitur,

Cujus principio meminimus.

ſcitur, & torquendo noxios nutritur. Hunc ego ignem ſapientiſſimum in charta depingere conatus ſum.

Non hic Siculi aut Campani montis miſſiles flammas, non Trophonii ſpecum, non Pythagoræ de Orco ſomnia, non Maronis de aula Ditis carmina deſcribo, hic flammeos, æternos carceres ſub oculis pono, ſuccincta ſcriptione. Et hanc Tibi, Illuſtriſſime ac Reverendiſſime Præſul, velut Angelo Germaniæ venerabundus, ut picturam dico ac conſecro, & unà rogo, ut Celſitudo Tua Societatem noſtram omnem quo hactenus affectu complexa eſt, fovere non deſinat. Monachii die S. Michaëlis Archangeli, Anno Chriſtiano 1630.

Ill.^mæ & Rev.^mæ
Celſitudinis Tuæ

Servus in Chriſto ſubmiſſiſſimus

Hieremias Drexelius
è Societate JESU.

BENE-

BENEVOLO LECTORI.

AD inferos te duco, mi Lector, & Æternitatem multo luctuosissimam aperio spectandam. Obsecro, patientes huc oculos adverte. Ad superos brevi te reducam (ita mecum bene spera) & monstrabo etiam cœlum. Libellũ hunc studio breviorẽ scripsi, & omnes inferorum cruciatus ad novem supplicia redegi, prolixius in cœlo moraturus. Modo jam discamus pericula vicina nosse, quæ facile cavet, qui prævidet.

Non parum interest è terra spectes naufragium, an jacteris ipse in eadem navi. Naufragium passi sunt, & irreparabile, quotquot ad Orcum præcipitati sunt; nec in portum unquam pervenient. Æternitatis igneum mare, carcer æternus hos naufragos jam sepelivit. Nec finis naufragiorum. Innumeri pæne diebus singulis huc ejiciuntur fracta navi. Nos etiamnum extra hoc mare sumus, naufragorum spectatores. Nunc alienis malis licet sapere, & cavere inferorum profundissimam charybdim, æternum carcerẽ.

Iucundum esse censuit Callimachus:

Neptunum procul à terra spectare furentem. *Horatius epist. l. 1. ep. 11. ad Bullatium.*

Nobis utilissimũ erit, flammeum damnatorũ pelagus ita jam contemplari, ut illud velis remisque fugiamus. Sapienter dixit Publius Syrus: Improbe ab eo accusari mare, qui alterũ fecerit naufragiũ.

Et nobis forsitan, mi lector, jam sæpius navis fracta est, ut pro se quisque fateri debeat; Nisi quia Dominus adjuvit me, paulo *Ps. 93. v. 17.*

paulo minus habitasset in inferno anima mea. Istud mature cogitemus & tempori. Naufragium minatur ultimum, iis maxime, qui priora contempserint. Inferos nemo melius cavet, quam qui sæpius cogitat. Hoc ista scriptio agit, & Novissima prævidere submonet. Pauculis annis esse miserum, facilis jactura est, & sæpe principium salutis. Tu, si quid curas, hoc unum cura, Ne æternum sis miser. Ego hic, quod veteres in consolatione dicebant, recte usurpem: Vellem ut velles, *mi optime Lector, hæc non legere solum, sed & expendere. Hic serio agitur, & de capite. Quod olim Augustino Angelus, idem ego tibi succlamo:* Tolle, lege, expende.

APPROBATIO
R. P.
PROVINCIALIS.

Alteram Æternitatis partem, quam P. Hieremias Drexelius de damnatorum carcere ac rogo conscripsit, quamque aliquot Societatis nostræ Theologi legerunt & probarunt, Ego Gualterus Mundbrot Societatis Jesu per Germaniam Superiorem Præpositus Provincialis, facta mihi potestate ab admodum R. P. N. Generali Mutio Vitellesco, typis in lucem vulgari permitto: Eamque in rem subscribo & signo. Monachii 31 Julii Anno 1630.

Gualterus Mundbrot.

DE

DE ÆTERNO DAMNATORUM CARCERE ET ROGO.

CAPUT I.

Quò liber hic collineet; & instructio Lectori.

ERuditè dixit Philo Judæus: a *Domus Dei, cogitatio sapientis.* Hanc domum æterna Sapientia subit, hanc habitat, in hac suaviter recumbit. Videre, loqui, audire, scribere, humanæ quidem actiones sunt, non tamen animantibus brutis penitus negatæ. Audiunt & feræ, videntque, & eo quædam hominem vincunt. Jumenta quoque memorantur locuta. Scriptioni simillimum quid, elephantis præsertim, tribuitur. Cogitare ac ratiocinari, solius hominis est. Puris ac sanctis hominum cogitationibus interest Deus, & velut suâ se domo continet. Atque hinc eruditum Philonis dictum: Domus Dei, cogitatio sapientis.

Quid porrò post hominis conditorem, dignissimum sit ab homine cogitari, variè disceptari potest. Solymæus rex David in disceptionis partem veniens: b Cogitavi, ait,

a *Philo, lib. de Migratione Abraham, initio. Et l. de somniis, post medium.* b *Psal. 76. Vers. 6.*

ait, dies antiquos, & annos æternos in mente habui. Cogitatio prorsus utilissima; digna homine, digna Deo. Amplissimum hîc cogitandi stadium patet, quod nemo unquam emensus est cogitando. Finis hîc quæri potest, inveniri non potest. Æternitas finem nescit, terminos ignorat, metâ nullâ clauditur. Æternitas cogitari dignissima.

Æternitatem in se spectandam ante decennium proposuimus. Restat, Æternitatem tam beatorum, quam damnatorum cogitandam demus. Cogitandam, ajo, & alto pectore pertractandam. Parum est de illâ loqui, audire, scribere. Hæc superficiem radunt: penetrandum est altius, & intimis animi medullis reponenda æternitas. Proinde hoc quidem capite, unum istud explicabimus; Quò isthæc de damnatorum æternitate scriptio collineet.

I. Romanus Sapiens amicè cum Lucilio suo expostulat, &: *a* Quo modo molestus est, inquit, jucundum somnium videnti, qui excitat: aufert enim voluptatem, etiamsi falsam, effectum tamen veræ habentem: sic epistola tua mihi fecit injuriam. Revocavit enim me cogitationi aptæ traditum, & iterum, si licuisset, ulterius. Juvabat de Æternitate animarum quærere, imò me hercule credere. Credebam enim facilè opinionibus magnorum virorum. Dabam me spei tantæ: jam eram fastidio mihi, jam reliquias ætatis infractæ contemnebam, *in immensum illud tempus, & in possessionem omnis ævi* transiturus. Cùm subitò experrectus sum epistolâ tuâ acceptâ, & tam bellum somnium perdidi. Quod

a *Sen. epist.* 102.*initio*, *Æternitatis descriptio.*

Quod repetam, si te dimisero, & redimam.

Hîc ego pænè in eam sententiam descendo, quam mihi scriptor priscus suggerit. Flavius Lucius Dexter Barcinonensis, Orientalis Imperii * præfectus prætorio, & beato Hieronymo amicissimus, a Chronicon litteris consignavit. In eo ad annum Servatoris Christi sexagesimum quartum, de verbo hæc exprimit:

Lucius Annæus Seneca Cordubensis, Hispanus, missis ultro citroque ad sanctum Paulum litteris, de Christianâ re bene sensit, factusque Christianus occultus, ejus fuisse discipulus creditur; dulciterque scribit ad Paulum in Hispaniâ morantem.

Ego hîc nihil affirmo, sed veteris Chronograhi testimonium veneror. Certè Annæus Seneca, Æternitatem non tantùm cogitare instituit, sed & credere. Observemus viri solertiam. Æternitatem suis momentis ponderare ingressus est, idque fecit attentissimè. Hanc enim contemplationem confert somnio, quod omnium exteriorum sensuum operosas vigilias sopit, & vigilare jubet interiores. Hoc meditari est. Et ægrè tulit Annæus hanc meditationem suam interpellari. Grandi enim emolumento hæc meditatus: Contemnebam, ait, quod reliquum est vitæ, & in illud sæculorum inexplicabile volumen memet extendebam.

Omnia jam ipsi Senecæ videbantur nauseanda, præ unâ illâ interminati ævi possessione. Quid nos Christiani? Si sic æternitatem medi-

* Obrister Hoffmeister.

a *Recens editum Lugduni hoc Chronicon. Anno. 1627.*

meditantur gentilitatis tenebris oppressi? Æternitatem frustra credimus, si eam rarò aut frigidè cogitamus. Mille caussis impellimur, ut Æternitatem assiduè meditemur. Sit hæc caussa plurimarum loco. Æternitas durissima pectora, ipsos pænè silices ac chalybes mollit, omnem animi pervicaciam expugnat. Actum est de homine, quem Æternitas non trahit ad meliora. Eat, pereat, qui tonitru hoc formidabilissimum, alto sopore mersus non audit.

Sed dicas: Incendia inferorum, ante oculos illorum statuenda sunt, qui ad inferos festinant. Quid eos his terreas, qui assidue cœlum suspirant; qui peccare omittunt non formidine pœnæ sed Numinis amore. Quid hos juverit æternos ignes contemplari? Plurimum. Eamque ob caussam triplex hoc documentum statuimus, quò sæpius in hac scriptione respiciendum.

II. Primum: Ex hac inferorum contemplatione sanctissimis quibusque hominibus gaudium ingens nascitur. Dum enim spe certâ his sese incendiis subtractos cogitant, cor illis gaudio subsultat. Hinc gratiarum actio amantissima, hinc despicientia sui maxima, & divinæ bonitatis amplissima deprædicatio. At quia etiam bonæ mentis homines errant & labuntur, mox cogitata recurrit Æternitas, & aurem pervellit: Attende tibi, nondum extra teli jactum es. Nescis enim, an ad ultimum usque halitum perseveraturus sis. Merissima est gratia, perducta ad tumulum perseverantia. a Nullis actionibus hanc gratiam emereri possumus. Deum hic debito-

rem

a *Scilicet, De condigno, ut Theologi loquuntur.*

rem appellare non licet. Nulli dat syngrapham. Neget tibi Deus perseverandi gratiam, & periisti æternùm.

Hoc optimo cuique potens est frenum. Nec enim ignoramus fuisse qui quadraginta, quinquaginta & pluribus annis Deo servierint; omnem denique priorem sanctimoniam turpi epilogo corruperint, quemadmodum ille apud Cassianum Hero. Hæc qui mente serià expendit, optimos quosque affectus in se concitat.

Alterum: Ubicunque attenta Æternitatis meditatio præcedit, ibi non potest non sequi studium ingens, ardor animi, & mira in rebus gerendis omnibus accuratio. Hæc una cogitatio præclarè docet, Deo ut supremo Domino omnia deberi; nec parem unquam aut dignam hoc famulatu diligentiam adhiberi; nihil tantæ Majestati respondere; infra illam esse omnia. Eadem Æternitatis meditatio præsentem vitæ statum assiduè ingerit, monetque, jam laborandi ac promerendi tempus esse, longissimas sine fine ferias, æternos sine exitu annos secuturos, quibus nec laborare, nec promereri quidquam licebit.

Memini me legere, nec sine admiratione, fuisse hominem, qui Æternitatem animo sic prospexerit: Quis mortalium est, ajebat ipse secum, qui quidem sanæ mentis sit, & ratione utatur, qui regnum Galliæ, Hispaniæ, Poloniæ, regna sanè opulentissima sibi vendicet eâ pactione, ut quadraginta continuos annos in lectulo rosis strato, eoque mollissimo resupinus jaceat? Et licet forsan non defuturus sit, qui ad hanc conditionem descendat, & sic decumbere incipiat; is tamen non totum

triennium (res certa) sic decumbet, quin abrumpat & dicat: Sinite, surgam; malo carere regnis, non dicam tribus, sed omnibus, quàm sic continuè, licet mollissimè jacere, vel decem tantum annis; necdum viginti, aut triginta, vel, uti pactio fiebat, annis quadraginta.

Itáne res se habent, ut nemo sanus reperiatur, qui, ut triplici regno donetur, triginta vel quadraginta annis dictâ lege decumbere velit? quàm ergo cœca, quàm furiosa est insania, ob lacerum rete, ob tres aciculas, ob crepundia vilissima, illud petulanter subire periculum, & tale designare facinus, ob quod in candente crate, in feretro flammeo, non solis quadraginta, non quadringentis, nec quatuor millibus, sed nec quater centenis millibus, sed æternùm torquearis. Furiis, ô mortales, intemperantissimis agimur, nisi jam maturè, & in rem nostram sapimus.

3. Tertium hîc documentum: Utinam ab iis omnibus, qui hæc lecturi, unum hoc impetrem, ut * duplici conspiciliorum genere uti assuescant. Unum quidem cæruleum, purpureum vocari potest alterum. Cærulei vitri conspicilia sic usurpanda. Quotiescunque nobis bene est, cùm corpus vel animus, vel utraque pars hominis in voluptate est, quotiescunque vel amœna pulchraque oculis, vel auribus suavia, vel gulæ delectabilia, vel odorandi & palpandi sensibus grata sese ingerunt, qualiscunque demum jucunditas, quæcunque nos delitiæ afflent, mox conspiciliis cæruleis ita utamur, ut pro se quisque ratiocinetur hunc in modum: En, hoc tibi placet,

* Zway gar nutze paar Augenspiegel:

cet, hoc ſapit, hoc juvat & melli eſt: ſed quæſo quid hoc omne ad æternitatem beatorum? quid hæc mellis guttula, ad illud mellis mare in cœlo? quid fruſtra hîc lambo & lingo? quid famelicis his linctibus meipſum ab æternis voluptatibus diſtineo? Illam, inquam, illam cœlitum æternitatem ſuſpice, eò aſpira, ubi abundanter eſt, quicquid uſpiam voluptatum eſt, aut eſſe poteſt.

Atque hæc talis cogitatio medios inter convivas, ipſa inter tripudia, in ipſo delitiarum vigore locum habet, ſi velimus. Hoc artis arcanum in omni delectatione adhibendum. Atque hoc eſt conſpiciliis uti cæruleis: animum erigere, ad futura transferre, cœleſtes delitias velut prælibare. Ita moderatè, ac ſine damno amœnitatibus fruemur.

At verò cum nobis malè eſt, cum vel corpus dolor, vel animum ægrimonia exedit, cùm eſt quod vellicet, affligat, cruciet, mox ocularium ſpecillum purpureum ita ſuffigendum, ut apud ſe quiſque dicat: Hoccine ita te vexat, iſtud adeò te torquet, ut pænè in rabiem agat? Quid hoc autem, obſecro, quid iſtud ad æternitatem damnatorum eſt? Demitte oculos, & inferos contemplare. Quicquid hîc te urit, fabula eſt, jocus eſt: quicquid hîc pateris, meriſſimus ludus eſt: ignium umbra ſunt ignes noſtri ad illa inferorum incendia; pœnæ, quas hîc dependimus, delitiæ ſunt; ad illa nunquam deſitura tormenta.

Quid ergo vaniſſimis querelis cœlum terramque oneras? Impatientiam hîc tuam, imò tuam & ſtultitiam (ignoſce verbo) hîc nimium prodis. Tu certè, quid gehenna ſit, ignoras, alioqui tot querelas non ſparſurus.

Sed miserias ac ærumnas mihi tuas objicis. Quænam tandem illæ? Num stabulum habitare cogeris? At illic extremi fœtoris haras igneas habitant damnati. idque æternùm. Crebra te fames cruciat? At illic nec mica fami, nec gutta siti succurrit; sititur, & esuritur, idque æternùm. Videris tibi lacrimis natare? Hæc gaudii materia est, si velis: Ibi erit fletus, sed siccus; ibi erit stridor dentium, sed nil profuturus, idque æternum. Inimici te tui fatigant, invidi obtrectatores te lacerant? Quid hoc ad inferos, ubi exosissima damnatorum & diabolorum omnium societas toleranda est, idque æternum. Mœrores & curæ tè angunt? Illic continua cor desperatio discerpit, idque æternum. Hic forsan humi jaces, aut asseri rigidoque strato indormis? Illic ignis pro lecto est, ubi nunquam dormitur, idque æternum.

Si his talibus conspiciliis hac ratione utamur, de gravissimis etiam malis nil conqueremur: & quicquid alias durum & intolerabile visum est; jam facile momentaneum ac leve videbitur. Fateri cogêmur: Hæc omnia, ô mi Devs, quæ suo fine clauduntur, tolerabilia sunt, jucunda sunt, cœlum sunt, ad damnatorum æternitatem collata.

IV. Duplici hoc conspiciliorum genere optimi quique hominum semper sunt usi, & etiamnum utuntur. Beatus Gregorius his se plurimum adjutum non dissimulans: Dum, inquit, recognosco Job sedentem in sterquilinio, Joannem esurientem in eremo, Petrum pendentem in patibulo, Jacobum decollatum Herodis gladio, Cogito, qualiter

Devs

DEVS in futuro cruciabit quos reprobat, qui ita durè affligit quos amat? Si cum intimis amicis sic agitur tempore gratiæ, quid hostibus fiet tempore justitiæ ac vindictæ?

Eruditè *a* Chrysostomus: Ab experimento, inquit, rerum tenuium fieri potest, ut accipiamus de magnis aliquid conjecturæ. Si quando in balneo fueris nimium effervescente, tum gehennæ recordaberis: & rursus si quando febre acriore conflagraveris, ad flammam quæ illic est, progredere: tum probè intelliges, quia si balneum & febris adeo nos affligunt & territant; quo animo futuri sumus, quando in fluvium ignis inciderimus, qui ducitur ab illo horrendo tribunali? profectò frendemus dentibus propter labores illos & cruciatus indicibiles; nemo suppetias feret.

Et quæso, ut conspicilia hæc discamus ritè applicare; sumamus noctem unicam, quam à curis aliisve fodicantibus cogitationibus insomnem, aut quam infestante calculo, urente podagrâ, torminibus aut dentium doloribus in nos sævientibus turbatam exigimus. Quam hæc talis nox longa, & instar hebdomadis aut mensis est! Quid si anno toto sic inter dolores jacendum, quid si annis centum, quid si mille annis, si sex aut decem millibus annorum? quid si æternum, & sine fine?

Pari modo potest quis sibi repræsentare, quicquid unquam illætabile, luctuosum, crudele, miserandum, horribile vidit & audiit, quicquid ab Orbe condito sæva tyrannorum crudelitas excogitavit, quicquid ad usque Mundi occasum sævissimorum hominum immanitas invenire poterit; hoc autem omne

a *Chrys. tom. 5. epist. 5. ad Theod. mihi pag. 842.*

si velut in fascem colligatum cum æternitate damnatorum componere, & quasi per conspicilia mentis oculos ad imos Erebi sedes demittere voluerit, cum *a* Chrysostomo proclamabit: Hæc omnia quæ hîc patimur, merus ludus ac risus sunt, si cum illis suppliciis in contentionem veniant. Et caussam jungens orator Græcus: E enim hæc tormenta, inquit, temporaria sunt: illic autem nec vermis moritur, nec ignis extinguitur. Pone, si libet, ignem, ferrum, & bestias: & si quid his difficilius: attamen nec umbra quidem sunt hæc ad illa tormenta. Nonne videmus terrenos milites principibus servientes, quomodo criminosos trahunt, quomodo ligant, quomodo flagellant, quomodo perfodiunt costas, quomodo faces tormentis adhibent. Sed hæc omnia ludicra & risus ad illa supplicia. Nam & temporaneæ sunt *hæ* pœnæ: illic verò neque vermis moritur, neque ignis extinguitur.

His omnino conspiciliis utendum in rebus omnibus tam acerbis & tristibus quam suavibus & jucundis. Alioquin nobis id solum videbitur magnum, quod oculis erit proximum; dolor præsens aut voluptas nos afficiet, futura omnia tanquam eminus sita vix cernentur. Ideò ex iis omnibus quæ aspicimus, audimus, olfacimus, gustamus, tangimus, aptandum conspicilium, ad remotiora illa plenius cernenda.

V. Chrysostomus hæc amplissimè confirmans: *b* Quando, inquit, videris aliquid bonum

a Chrys. tom. 4. hom. 9. in epist. 2. ad Cor. & tom. 5. hom. 49. ad pop. Antioch. fin. b *Chrys. hom. 2. in 1. epist. ad Thessalon.*

bonum & magnum in præsenti vitâ, cogita cœlorum regnum, & id nihil esse existimabis: quando terribile, cogita gehennam, & irridebis. Quando te invaserit cupiditas corporalis, reputa & ipsius peccati voluptatem, quod nullius sit pretii, quod ne habeat quidem voluptatem. Si enim legum, quæ hic sunt latæ, metus tantam vim habet, ut nos à pravis abducat actionibus, multo magis futurorum memoria, supplicium immortale, pœna sempiterna. Si metus regis terreni à tam multis nos abducit malis, quanto magis metus æterni regis? Quomodo ergo poterimus assiduè metum habere? Si perpetuò audiamus Scripturas. Nam si mortuus, si solum videatur, animum nostrum ita reprimit, quanto magis gehenna & ignis qui nequit extingui. Si gehennam semper cogitemus, non citò in eam incidemus.

Phalaridis Taurus supplicium olim fuerat horrendum. *a* Origo illius inde. Phalaridi Agrigentinorum tyranno bovem opifex fabricavit æneum, quo inclusi subditis ignibus, longo & abdito cruciatu, bovis instar mugiebant. Teterrimum artis suæ opus primus artifex inclusus imbuit. In hoc æneum, ignitum ergastulum generosissimus martyr Eustachius *b* cum conjuge Theopiste ac liberis conclusus, inter immanissima tormenta gloriosè finiit, omnibus post sæculis mirandum Constantiæ exemplum. Hos cruciatus verè dixeris infernum, sed ô infernum mitem & minime diuturnum? Et licet hunc cogitatione non difficile sit assequi, ea tamen quæ nos ipsi

a *Valer. Max. l. 9. C. 2.* b *Romæ die 20. Septemb. Vide Lipomannum, Surium, Lippeloo, Haræum.*

ipsi sentimus, facilius intelligentiâ, citius voluntate ac memoriâ complectimur, ideo in rebus omnibus, ut demonstratum est, quæ vel amœnè ac suaviter afficiunt, vel urunt, mordent, ac pungunt, specilla sic adhibenda, ut identidem dicamus: Ecquid hoc ad æternitatem, quid istud ad inferos? Pergamus, & patiamur. Quæcunque patimur, jocus & umbra sunt ad Æternitatis immortale tormentum.

Hæc in antecessum Lectori scienda duxi. Primæ artis est, futura illa sæpius recte meditari.

CAPUT II.

Primum Æternitatis Tartareæ tormentum

TENEBRÆ.

Hieme in nostris regionibus longissimæ noctes sunt: æstate multo breviores. At verò fieri potest, ut alicui nox longior videatur æstate, quàm quæ longissima est hieme. Quàm ea nox longa sit necesse est, quæ horis non multis canitiem antea non visam adfert. Id fieri, certis testibus, & vel ipsâ docemur experientiâ. Nec docti negant, fuisse qui nocte unicâ canuerunt. Didacus Osorius à rege Hispaniæ in carcerem conjectus Hispali, à mœrore nocte unâ incanuit: Bilbilitanus vates mirabundus cecinit; *O nox quam lònga es, quæ facis una senem!*
a Rectius dixerim; O nox quàm longa es, quæ

a *Martialis l. 4. epigram. 7. In castigato rectè deest hoc epigramma.*

Sol Occidit
Æterna Nox

quæ cogis una non senescere, sed mori millies, & sæpius! Ejuscemodi noctes apud inferos sunt, quibus vel millies, & crebrius, moriuntur damnati, nec tamen ullus moriendi finis est. Heu longa nox, quæ longior videtur anno, quæ longior olympiade vel lustro, quæ longior vel sæculo. At verò longissima nox est, quam nullus unquam sequitur dies; horribilissima nox est, quæ tenebris involvitur æternis. Tali nocte, talibus & tenebris Deus in hostes suos vindicat. Sole procul & lunâ, procul omnibus astris damnati degunt. a *Noctem illorum tenebrosus turbo possidet: non computatur in diebus anni, nec numeratur in mensibus. Obscurant eam tenebræ, & umbra mortis, occupat eam caligo, & involvitur amaritudine.* Dammati conditorem suum non tantum non vident, sed nec unquam in omnem æternitatem videre illum poterunt, ad quem tamen videndum conditi sunt. Et hoc primum apud inferos supplicium est TENEBRÆ. Duplices inferorum esse tenebras, & quàm inexplicabile sit tormentum, quod theologis, *Pœna damni*, dicitur, ostendemus.

I. Tenebræ apud inferos, duplices. Illas *Corporis* voco, & exteriores, has *Animi*, & interiores. Illæ Corporis, tenebras Ægyptias, horribiles, crassissimas, manu palpandas longè superant. Ignis apud inferos ardere potest, lucere non potest. Quod Sapientia de tenebris Ægyptiis asseruit, idem de Orcinianis dicendum: Unâ catenâ tenebrarum omnes erunt colligati.

——— *Clausi tenebris & carcere cæco.* b

De hac tenebrarum poenâ Chrysostomus:

a *Iob. c.3. vers. 5. & 6.* b *Virgil. l.6. Æneid.*

mus: *a* Plorabimus omnes triſtiſſimè, inquit, flammâ nobis vehementius incumbente. Neminem videbimus præter condęmnatos nobiſcum, & immanem ſolitudinem. Quis poteſt verbis conſequi, quam formidabiles pavores à tenebris exorientur, quæ in animis noſtris extabunt? Quemadmodum ignis illic non habet vim reſolvendi, ſic nec lucere poteſt: alioqui non eſſent tenebræ. Hujuſmodi igitur pavorem à tenebris, tremorem, ſolitudinem, membrorum attonitum ſtuporem adducere ſufficit una illius temporis ratio.

At tenebræ interiores illæ, longè horribiliores ſunt, quas Theologi *Pœnam damni*, ſeu, *Divinæ viſionis privationem* vocant. Hoc omnino ſuppliciorum ſummum eſt, quo Deus hominem punire poteſt. Nam uti, *videre Deum*, ipſiſſima beatitudo eſt, & ſumma beatorum felicitas: ita, *Deum videre non poſſe*, maxima damnatorum pœna eſt, è quâ inexplicabilis in eorum voluntate naſcitur triſtitia. Explico.

Falco avis dum ſcorteo * pileolo tectos habet oculos, nec picas, nec anates, nec ardeas inſectatur: at ubi pileolo detracto avem conſpicatur ad quam conſectandam natura fertur. jam non amplius retineri poteſt niſi violentiſſimè: abrumpet lorum & vincula, atque ſi aliter non poſſit, aut ſibi ipſi pedem, aut venatori brachium, dum luctatur, graviter lædet, tanta vi naturæ rapitur, ad illam quam eminus cernit volucrem.

Non

a *Chryſ. tom. 5. Paraneſi priore ad Theodorum lapſum, mihi pag.* 842.

* *Venatores vocant* Hauben.

Non abſimilis eſt cum homine ratio. Dum in Orbe hoc agimus, oculos cucullo * tectos gerimus; in tenebris ſumus. Hinc mirum non eſt, nos ad videndum Deum vi nullâ rapi; velamen oculis ac vultui præpanſum impedit. At ubi Animus corporis exuviis abjectis, cucullo per mortem detracto, jam in Æternitate conſtitutus liberè circumſpiciet, tantâ vi ad conditorem ſuum rapietur, ut inter ſupplicia omnia, hoc ei futurum ſit ſummum maximumque, à Conditoris aſpectu vel brevi morulâ diſtineri. Si jam ab eodem excluſus ſit æternum, hoc illi tormentum erit infandum prorſus & inexplicabile. Beatitudinis ſumma eſt, *Videre Deum*. Rex David ſapienter animadvertens, nullis voluptatibus, re nullâ ſatiari poſſe hominem: Satiabor, inquit, *a* cum apparuerit gloria tua. Hinc calamitatum omnium apex eſt, ab aſpectu Dei arceri.

II Quodvis damnum tantò majus eſt, quantò plus bonorum eripit. Gravis mulcta eſt, cogi decem millia philippeorum pendere; gravior eſt, viginti, aut triginta. Centum millium inter graviſſimas cenſetur. Sed hanc ipſam longè ſuperat, multis auri millionibus, imò theſauris omnibus in omnem vitam ſpoliari. Tale omnino eſt Tenebrarum hoc ſupplicium, quod bona ſimul omnia rapit, nec in omnem tantummodo vitam, ſed in omnem, eheu, æternitatem.

b Hinc attonitus Chryſoſtomus: Nam ſi mille, ait, dixeris gehennas, nihil illius par dices

* Mit einer Nebelkappen.

a *Pſal.* 16. *Verſ.* 15. b *Chryſ. tom.* 5. *hom.* 49. *ad pop. propius finem*, *mihi pag.* 283.

dices doloris, quem sustinet anima. Intolerabilis gehenna est, confiteor, & multum intolerabilis: tamen intolerabilior hæc regni amissio. Hoc cogitate. Hoc ipsum sæpius repetens & inculcans: *a* Si mille aliquis ponat gehennas, inquit, nihil tale dicturus est, quale à beatæ illius gloriæ honore repelli, exosumque esse Christo, & audire ab illo, *Non Novi vos.*

Omnis *b* arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Duplex hîc arboris supplicium: Exscindi, & in ignem mitti. Arbori mitior pœna foret, ignibus ustulari, quàm sic eradicari, ut ab eâ nec frondes nec flores unquam amplius sperari possint. Ita prorsus homini supplicium foret mitius, in ignibus esse, quam à conspectu Dei æternum exclusum esse.

Imaginem aliquam hujus supplicii, vel umbram, etiam in hac vita videre est. Qui Deum gravius læserunt, dupliciter quandoque puniuntur. Primò doloribus & mœroribus. Sic Antiochus & Herodes etiamnum vivi vermibus ebullierunt, velut cadavera, aut putres casei, verè *percussi à Deo.* Hæc prima pœna. Altera, solatium omne subtrahitur, ut ita punitus nihil amœni reperiat in Deo. Atque hoc gustulus & promulsis * inferorum est. Quamvis & sanctissimi quique hominum hac promulside subinde initientur. Ideò sæpe vociferatus est David: Ne projicias me à facie tuâ: Non avertas faciem tuam à me. Quemadmodum igitur tam virtutum

a *Idem tom. 2. in cap. 7. Matth. hom. 24. mihi pag. 203.* b *Matth Cap. 3. Vers. 10.*

* Höllisch Voressen.

tutum quam vitiorum cultores, aliquantulâ tam sensûs quam damni pœnâ mulctantur dum vivunt, ut gustent quid legis & moris sit apud inferos: ita qui illuc præcipitantur, illam non sensus tantum, sed & damni pœnâm tota mole incumbentem perpetiuntur, & usque in æternum non videbunt lumen.

III Beatissimum hunc supremi Numinis intuitum perdimus quovis letali peccato. Nam, uti theologorum Magister docet, quisquis letaliter delinquit, voluntatem à supremo fine avertit, & eo ipso meretur, hoc fine, ad quem conditi sumus, excidere. In hos jam dudum lata est sententia: *a* Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Hæc pœna non solum in se gravissima & maxima, sed hominis culpa plurimum augetur. Ab exemplo res patebit.

Est qui decem millia Philippeorum assequi potuisset adeundâ hæreditate, sed ille ignavissimus caussæ suæ indormiit, * itaque hæreditatem tam opulentam neglexit, jamque talibus feræ pœnitentiæ furiis agitatur, ut ipse sibi immineat, velut seipsum discerpturus. Et nonnunquam mors inde violenta sequitur. Haud aliter damnatorum quilibet seipsum sic allatrat: Potuissem; auxilia non deerant; vocabar: potuissem; eheu, potuissem, sed nolui. A summo Bono exclusissimus sum in omne ævum, & usque in æternum non videbo lumen, quia nolui videre.

Sentire tanto se bono privatum esse, & quidem sua culpa, inexplicabilis infandus erit dolor mœrorque. Nec mirum, hæc expli- cari

a Matth. Cap. 7. Vers. 23.

* Hat sein recht verschlaffen.

cari non posse. Cum enim cœli gaudia cogitando non penetremus, Numinis aspectum non capiamus, quid miri, si tanti boni privationem non satis æstimemus. Infantulus, cum parens illius moritur, ignorat quid in hoc uno homine perdat, ideò nec gemitus ducit, nec lacrymas fundit: Simillime nos agimus, cum peccamus; ignoramus heu miseri quantum bonorum amittamus.

Neque verò hîc unquam tot tantisque malis obruimur, quin subinde respirare liceat; accedit quod Orbis alterius statum nesciamus. Hinc non neminem videas, qui sub ingenti malorum mole, cum rege Vandalorum Gilimere rideat. Risus omnis ab Orco procul exulat.

In omni noxa letali, singulariter spectanda sunt duo hæc, *Aversio* & *Conversio*. Sic loquamur cum Theologis. Avertit se à creatore qui peccat; Convertit autem se ad rem creatam. Hoc velut duplex in Deum injuria est. Aversioni proinde *Pœna damni*, Conversioni *Sensus pœna* respondebit, quæ licet multiplex sit, ab illa tamen priore multum superatur. Et certe procul omni risu esset, quem sola Damni pœna torqueret; gehennæ satis sentiret, qui hoc uno supplicio afficeretur.

Gravissime olim questus Cain *a* impius: Ecce, inquit, ejicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar. Et tamen etiamnum spes erat recuperandæ gratiæ. Quid de inferorum captivis dicendum? Ejecti sunt à facie terræ, & & à vultu divino absconditi. Vere Deus, quod diu minabatur, *b* dereliquit eos, & abscondit faciem suam ab eis: sunt

a *Gen, cap. 4. v. 14.* b *Deut. c. 31. v. 17.*

in devorationem; inveniunt eos omnia mala & afflictiones. Illud malorum maximum: Projecti sunt à facie Dei. Quod unice ac toties deprecatus est David, à facie Dei non projici, hoc illis jam contigit: Projecti sunt nunquam amplius recipiendi.

Quam acerbi doloris est, si is qui jam jam in regem fuisset ungendus, capiatur, & in furum ergastulum detrudatur. Videte Orbis terrorem Nabuchodonosorem in ipso gloriæ culmine constitutum, subito præcipitem ruere, & in saltum ad feras ablegari, ut qui male hominem egisset, disceret jam agere bovem. Videte Hebræum regem Sedeciam è solio in carcerem raptari, neque solum fortunis omnibus, sed & oculis privari. Tunc verissimè, quod Boëthius dixit, miseriarum maxima erat, meminisse felicem se fuisse. Non aliter damnati omnes eo tempore in Æternitatis antra raptabuntur, quo inter cæteros beatos fuissent attollendi in reges, non minimum unquam sensuri malum, summum semper possessuri Bonum. Hoc unum recte damnum dixeris, & quod satis dici, quod satis defleri non potest, irreparabile.

IV Orbus oculis quid aliud quam illud cæci *a* postulet: Domine, ut videam. Si qua damnato fieri posset gratia, ut unam aliquam ex universis cœli voluptatibus peteret, utique id unum rogaret: *Videam Deum.* Amœniorem locum non cupio, suaviorem societatem non desidero, nec in ignibus esse detrecto, modo *Deum videam.* *b* Verum id nulla lex permittit.

Sed obsecro, modo post mille annos id impe-

a *Luc. c.* 18, *v.* 41. b Kan nit sein.

petrem. *Non permittit hoc ulla lex.*

Modo post decem millia annorum id consequar quod peto. *Nec istud leges ullæ patiuntur.*

Saltem post quinquaginta millia annorum hoc obtineam. *Omnes Dei leges reclamant.*

Ah, vel saltem post centena millia annorum Deum videam. *Æque hoc abnuunt divinæ leges.*

O si demum vel post centies centena millia annorum exaudiar. Actum est; Nihil hic impetrabile est; Janua gratiæ jam clausa est. Porta cœli jam obserata est. Deum nunquam videbis, *a* Et usque in æternum non videbis lumen.

Hoc cogitate, inquit Chrysostomus. Cogitemus, obsecro, cogitemus, & hæc tam seria vel à nugis nostris æstimemus. Si quis moliatur omnia, & nullum non lapidem moveat, ut vel desideratos honores, aut optatas opes, vel expetitam sponsam impetret, nullisque laboribus vel sumptibus parcat, jamque pæne votum suum spe certa devoret, paretque nuptias; Alius tamen ex inopinato præveniat. Hoc miserum ad insaniam redigit. Hic damnum cum pudore ferendum. Hinc amentia & furor, hinc cædes & mala plurima.

Sed comparate mihi hominem spe sua falsum, & alium æternis tenebris involutum. Grande nimis discrimen est. Ille alio migrare, alios honores, sponsam aliam ambire potest. At iste nec locum mutare, nec supplicium effugere valet; spe omni excidit, æternum desperatissimus. Nihilominus fateri

a *Psal. 48. vers. 20.*

cogitur, quod Deus pro se sollicitus in viam varie vocarit, ipse verò venire ac sequi contempserit. Non nescit eo se conditum, Christi sanguine redemptum, salutis fonte ablutum, à Deo millies invitatum: Veniret modo, regnum occuparet, conditore suo æternum frueretur. Sed ego, dicet ipse sibi, in culpa sum, ego neglexi, ego me in has flammas præcipitavi. Hic pudor, dolor, furor miserabilis, immensus. Isaias clamat: *a* Tenebræ & palpatio factæ sunt super speluncas usque in æternum.

Hoc vel ipsi cacodæmones fatentur, cum illis corpore insesso latitantibus exprobratur: *O miseri, Deum nunquam videbitis.* Tum illi fremere, sævire, furere, gestu motuque corporis horribili ostendere, ea una re incredibiliter se torqueri.

V Beatissimam hanc Dei visionem Christus Dominus compendio explicavit, cum omnem Angelorum felicitatem in eo sitam docuit: *b* Semper vident faciem Patris. Cum verò illam de regiis nuptiis parabolam pro concione exponeret, sub finem addidit à rege dictum: *c* Mittite eum in tenebras exteriores. Hebræa phrasi carcer longe teterrimus, tenebræ nimium formidabiles designantur, quale nihil in Orbe hoc nostro. De hoc Augustinus disserens: *d* Ut penitus, inquit, extra Deum sit, quisquis dum tempus est, corrigi noluerit.

Ea vitæ istius ratio est, & tanta subinde mœstitia nos incessit, ut unum hoc lubeat, *Lugere*; nulla Sirenum carmina, nulli Charitum

a *Isa. c.* 32. *v.* 14. b *Matth. c.* 18. *v.* 10.
c *Matth. c.* 22. *v.* 13. d *Aug. in psal.* 6.

ritum lepores, nulla Voluptatis blandimenta pristinæ nos hilaritati restituere possunt, adeo nonnunqnam in mœrorem obstinavit animus. De superioris ævi Imperatore publicæ litteræ produnt, eum tantis mœroribus confectum fuisse, ut illum nulla vocum & fidium harmonia, non equestres ludi, nulla locorum amœnitas, nulla gratissimorum hominum colloquia ad hilaritatem potuerint traducere; frustra erant omnia. Quid hoc, obsecro, Deus sibi vult? Quid eruditionis sacræ hic ingerit? Hoc ipsum: An videtis, ô mortales, quam humana omnia inane magnum, & picta vanitas sint? Num tandem sentitis, quantum à me uno, omnia vestra pendeant? En, nec omnium quidem voluptatum congeries animum mœrori datum, absque me, hilarare potest.

Ita prorsus est: habes, ô Deus, confitentes reos. Quod si huic tam mœsto homini cuicunque divina facies vel momento se conspiciendam præbeat, mox omnes tristitiæ nubes evanescant necesse est, perinde si quis è tristissimo somnio evigilet repente, somniique sui vanitate damnata, in palatio nobilissimo, inter charissimorum gratulationes seipsum circumspiciat.

Porrò Deum videre tam immensæ voluptatis Oceanus est, ut, etiamsi quis vel in igne sit, si Deum tamen videre possit, præ tanti gaudii dulcedine ignem sensurus non sit. Cogitationes hic nostras, obsecro, mittamus ulterius, & paullo altius divinos hos intuitus expendamus. Inde profectò liquebit, quantum hæc una summi Boni jactura tristitiam ac dolorem omnem, calamitates o-

mne malum ac supplicium infinitis partibus excedat.

VI Atqui hæ tenebræ, seu, divini aspectus privatio primum est tormentum Æternitatis damnatæ, qua justissime punitur humanæ mentis cæcitas, quæ primum in hac vita malum & ultimum malorum est. Usquequaque is miser est, quem cæcitas ista corripit. Hunc talem nec admonitiones, nec exempla, nec correptiones, nec instructiones, aut conciones ullæ corrigunt. Cæcitas & animi furor hominem jam occuparunt: Qua data porta ruit in vetitum, amentia cæcus. Huic sobrios castosque mores commendare, est colores laudare cæco.

Hujus erant farinæ duo nequissimi senes illi, alienæ pudicitiæ subsessores, Susannæ *a* judices, qui everterunt sensum suum, & declinaverunt oculos suos, ut non viderent cælum, neque recordarentur judiciorum justorum. Hos lascivus amor adeo in transversum egit, & dementavit, ut conscientiam voluntatem ac rationem illorum fœdæ tenebræ involverint. Sicut autem qui in alta nocte ruere incipiunt, non vident qua ratione sistant ruinam: ita illi prout labi cœperunt, sic ad grande nefas prolapsi sunt.

Hinc nemini mirum videatur plurimos in turpissimis flagitiis quieta statione persistere; caligo mentium illos exercet. Priora vitia diem illis eripuerunt, inde jam securi pergunt scelerata nocte defensi; Evertunt sensum suum, & declinant oculos suos ne videant cœlum. Job pepigit fœdus cum oculis suis, ne virginem aspiciant; illi cum suis

a *Dani. cap. 13. vers. 9.*

ne cœlum videant, ab eo forsitan terrendi aut alliciendi ad meliora.

Hoc mentis est tenebris ac sordibus oppletæ, quam ideo *Pœna damni* cruciat æquissime. Noluistis videre Deum; non videbitis æternum. Quapropter Hieremias *a* vates hortatur: Date Domino Deo vestro gloriam, antequam contenebrescat.

Græcus ecclesiastes Chrysostomus, nobilissimam totius Christianæ philosopiæ regulam tradit, rebus omnibus sic applicandam: Suave hoc quidem est, sed non immortale. Epulari & cuticulam curare, *suave quidem, sed breve.* Indulgere genio, & delitiis se dedere, *suave, sed non diuturnum.* Carnis petulantias sectari; *suave, sed non perpetuum.* Abundare divitiis; *suave, sed non immobile.* Honorari ac laudari passim ab omnibus; *suave, sed non æternum.* Petere ultionem ex hostibus; *suave, sed heu quam non stabile!* Stomacho suo vivere, pleraque omnia ex voluntate sua facere; *suave ac jucundum, sed heu non sempiternum.* At verò divinis obtutibus privari, acerbissimum simul & perpetuum; lugubre nimis & immortale. Ne igitur, inquit *b* Chrysostomus, segnes simus, ut uno momento delitiemur (hoc enim est præsens vita) & infinitorum sæculorum accersamus nobis supplicium: sed momento laboremus ut perpetuo coronemur. Videtis quod etiam in sæcularibus sic plerique homines faciunt, & parvum laborem pro longa quiete eligunt, tametsi diversum eis eveniat. Nam labor sæpe immensus, fructus verò parvus, & sæpius

a *Hier. c.* 13. *v.* 16. b *Chrys. tom.* 4. *in epi.* 2. *ad cap.* 5. *hom.* 9. *fine*, *mihi pag.* 617.

ne parvus quidem. Confidera agricolam per totum laborantem annum; & sub ipsum finem sæpius excidit spe fructus multorum laborum. Item gubernator ac miles usque ad ultimam ætatem in bellis ac laboribus agit, & sæpius uterque moritur, & ille quidem sarcinas divitiarum, hic verò cum victoria etiam vitam amittit. Quam igitur habebimus excusationem, in rebus sæcularibus laboriosa perferentes, ut parum refocillemur, vel ne parum quidem, spes enim incerta est: in spiritualibus autem contrario modo facientes, & propter parvam ignaviam, ineffabilem pœnam nobis accersentes? Ideo oro vos omnes, vel sero ex hoc stupore evigiletis. Nullus enim nos liberabit in illo tempore, non frater, nec pater, nec puer, nec amicus, nec vicinus, nec ullus alius: sed si operibus destituti fuerimus, omnia transibunt, omninoque peribimus.

VII Rectissime igitur hortatur Isidorus Pelusiota: In æternitatem tanquam in scopum intenti simus, & prudentiam indies divinis oraculis acuere debemus. Hoc scilicet unum terreat, hoc soletur unum: Terreat quidem, dum quisque sibi dicat: Perdo Deum hoc vitæ momento? Omnes unà voluptates, omnia simul bona perdidi, idque æternum. Promereor Dei faciem hoc vitæ punctulo? Gaudium omne, bona simul omnia acquisivi.

Gregorius id affirmans; Omnia etiam retinendo, inquit, relinquitis, si sic temporalia geritis, ut tamen tota mente ad æterna tendatis. Si cupis, inquit a Chrysostomus, his

a *Chrys. in 1 epist. ad Tim. hom. 11 fine, mihi p.* 1332.

his quæ in Mundo ſunt, frui, cœlum quære: Si vis etiam præſentia conſequi? toto illa ſtudio deſpice.

Erminigildus juvenis ſanctiſſimus Hiſpani Regis filius, cum ei pater Levigildus juſſiſſet dici, aut euchariſtiam Arriano ritu ſumendam, aut moriendum eſſe. Ille religionis veræ tenaciſſimus Arriano patri renunciari juſſit: Facilem eſſe jacturam regni, quod diu retineri non poſſet: illud à ſe regnum ambiri, quod reges faceret immortales.

Non aliter nobis ratiocinandum: Rebus omnibus quæ à ſummi Boni aſpectu detinent, Vale longiſſimum dicamus. Plurima enim perduntur cum lucro; nec æſtimandum eſt damnum illud, quod fœnore penſatur ampliſſimo.

Cum rex Demetrius Athenas cepiſſet, Lachares Athenienſis philoſophus vultum atramento tinxit, ruſticam veſtem induit, & calathum multa fronde opertum tulit. Qua ratione per portam omnium minimam furtim egreſſus eſt. Ut verò Tarentinos equites ſummo ſtudio inſequentes falleret, equo & ipſe conſcenſo, numos Daricos in via velut neglectim ſparſit. Hos dum illi ſtudioſius colligerent, ipſe in Bœotiam eluſis inſecutoribus pervenit. Lucrum eſt, perdere ut lucreris, abjicere ut ſerves. Abjiciamus ergo ut ſervemus, perdamus ut lucremur. Hoc unum perdere metuamus, æternum Dei aſpectum: illudque jam aſſidue pro ſe quiſque roget: *a* Ne projicias me à facie tua. Tibi dixit cor meum, exquiſivit te facies mea, faciem

tuam

a *Pſ.* 50. *v.* 13. *Pſal.* 26. *v.* 8. *Exodi c.* 33. *verſ.* 13. *Ioan. c.* 14. *verſ.* 8.

tuam Domine requiram. Ostende mihi faciem tuam, Domine. Ostende nobis Patrem, & sufficit nobis. Domine, paratus sum omnia, quæ jusseris, aggredi; quæ immiseris, pati; quæ volueris, facere; quæ prohibueris, cavere. Tu modo, Ne avertas faciem tuam à me. Domine, jam sim in tenebris, jam vilipendar, jam infimis accensear. Tu modo, Domine, Tu modo ne avertas faciem tuam à me. Malum etiam levissimum, si semper duraturum sit, immensum ab æternitate pondus accipit. Quid ergo de malorum omnium malo gravissimo dicendum?

CAPUT III.

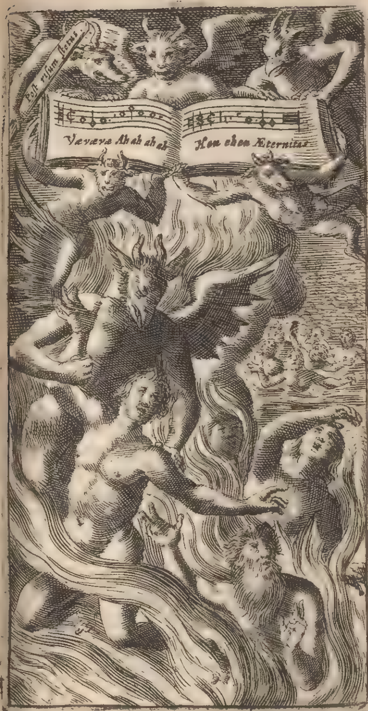
Alterum Æternitatis Tartareæ tormentum

FLETUS.

SI vinitor incurius botros in vite jam maturos negligat, ac tum primum ad torcular deferat exprimendos, cum jam putrescunt, vinum effluet tam ignobile & insuave, ut id nulli nec ebrio quidem propinari possit. Lacrymæ piæ, pretiosus liquor, & vinum sane generosum sunt, vel Angelis propinandum, si tempori fundantur.

Bernardus certe asserit, nostras lacrymas Angelorum esse delitias, si tamen eas expresserit vel dolor sanctus, vel amor divinus. Quod si lacrymæ fundantur tempore non suo, aut causa non laudabili, in vinum acescens & marcidum degenerant; potus miserabilis, nemini profuturus.

Illa

Post risum fletus.
Vævæ Ahah ahah
Heu eheu Æternitas

Illa regum monstra Herodes & Antiochus lacrymas fundebant, sed non serias, & nimium feras. Venator Esau, *a* Paulo teste, Non invenit pœnitentiæ locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam. Vinum ignobile atque fugiens, lacrimæ intempestivæ.

Tempus vivendi, tempus flendi est: Qui *b* seminant in lacrymis, in exultatione metent. Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua. Hac quidem ratione fragrans Angelorum vinum, aromatites, conditum funditur.

Elephas quandoque noctu triste murmurat, suam velut servitutem deflens. In nocte degimus, dum vivimus, & heu vitiis crebro servimus; cur servitutem hanc miserrimam non jure defleamus? Uvas ad vitem putrescentes negligit, qui cum Petro & Magdalena flere renuit. Seræ nimis sunt lacrymæ in Orbe altero; Hic flendum est, Væ miseris qui domum luctus subeunt æterni: illic quidem incipitur fletus, sed non finitur. Æternitas perennium pincerna lacrymarum est.

Atque hoc alterum apud inferos supplicium est, F l e t u s, de quo Servator explicatissime: *c* Ibi erit fletus, & stridor dentium. *Tenebræ* oculorum, *Fletus* aurium tormentum est; de illo, capite priori, de isto, capite sequenti nos plura.

I Damnatorum lacrymas Christus in divinissimis suis concionibus sæpius ingessit, ne memoria elaberetur maximi doloris testimonium. Hinc illæ voces crebrius repetitæ: *d* Ibi erit fletus, & stridor dentium. * Fletu. qui-

a *Hebr. c.* 12. *v.* 17. b *Psal.* 125. *v.* 5. & 6.
c *Matth.c.*13.*v.*42. d *Matth.c.*13. *v.* 42. &

quidem, inquit * Bernardus, ob ignem qui non extinguitur, ſtridor verò ob vermem qui non moritur. Plane fletus ex dolore, ſtridor dentium ex furore. Fletum nempe tormentorum immanitas, ſtridorem dentium vehementia ipſa tabeſcentis invidiæ, & obſtinata malignitas extorquebit.

De tempeſtivo fletu Veritas dixit: *a* Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Hic nonnunquam voluptatis eſt flere: *b* Æternus illic fletus ſolatii omnis eſt expers. Notum Naſonis illud:

Sedatur lacrymis, egeriturque dolor.

At illic tormenta omnia incrementum à fletu capiunt, perinde ut flamma oleo aut bitumine vegetatur.

Quod ſi damnati ſingulis diebus vel unicam ſolum lacrymulam ſtillarent, atque hæ unius diei guttulæ cum ſecuturis ceteris (quod Deo facile) aſſervarentur, demum ingens lacrymarum Oceanus inundaret, maria omnia ſuperaturus. Verum damnati licet acerbiſſime plorent ac ejulent, nullas tamen lacrymas fundunt, quemadmodum perfrictæ frontis pueri, qui quamvis acriter à parentibus cædantur, nec unicam tamen lacrymulam extillant; obduruerunt contra plagas: Ita damnati, quorum voluntas eſt obſtinatiſſima, horrendum quidem vociferantur & exululant, fremunt, ac furunt, ſed pias oculorum pluvias non mittunt. Omnes ſuas caveas confuſiſſimis ejulatibus, velut pecudes jam

cap. 22. *v.* 13. *Luc. c.* 13. *v.* 28. * *Bern. ſerm.* 8. *in Pſalm. Qui habitat, circa med.* a *Matth. cap.* 5. *verſ.* 5. b *Æternitatis Conſiderat.* 4. 5. 2.

jam jam jugulandæ complent. Ah, quali musica æternum non sopienda! *a*

Quod Paulus de cœlestibus delitiis elocutus: Nec oculus vidit, nec auris audivit &c. id sane de damnatorum etiam furioso fletu asserendum: Tam lamentabiles questus, tam horrificas vociferationes, tam terribiles rugitus edunt, ut verissime dici possit, nemo simile quid unquam audivit.

In memoriam, obsecro, revocemus crudelissimos Neronis hortos, in quibus ipse cenare solitus, dum Christiani circum circa suffixi palis, *b* lento igne cremarentur in usum nocturni luminis. Quam lugubres ac miserandi horum ejulatus fuerint? Cogitemus vel mille solum hujuscemodi crucifixos flammarum medios, & mille alios jam fractis cruribus, rotis implexos etiamnum spirare & luctuosissimis lamentis cruciatus maximos testari. Quam hæc miserabilis ejulatio? Sed quid mille subjectis ignibus crucifixi, quid mille rotis inserti rei sunt ad tot millies millena millia, ad tot millionum milliones cum damnatorum, tum dæmonum, quorum omnium formidabiles vociferatus, unusquisque ut malum sibi proximum distincte percipiet.

II Istud Deus sapientissime decrevit, ut quod beatos omnes mirifice oblectabit, ejus contrarium damnatos incredibiliter excruciet. Cœlestes modulos ac beatorum musicam commendant sæpius divinæ paginæ quip

a *Theologis notum post supremum judicii diem nullam nec generationem nec corruptionem for*

b *Transfigi palo, simplex crucis genus, Tacit. lib. 15. Annal. post med.*

quippe omnes etiam exteriores sensus sua quisque voluptate perfundetur: sic apud inferos singularissimum erit tormentum, perpetim audire tot centenorum millium horribilissimos mugitus, planctus, rugitus, perinde si meri boves assentur vivi, aut si rabidi canes catenas rumpere luctentur, nec possint.

Quam insuavis est musica, si vicinus atrium canibus plenum habeat, qui noctu assiduis latratibus pervigilis ægroti aures obtundant? Sed ô quam dulcis est canina hæc musica! ô quam mitis est, & minime diuturnus hic Orcus, ad flammeos inferorum specus æternis ejulationibus exsonantes!

Ita nimirum amatoriæ impuræ cantiunculæ, ita lascivi moduli; sic carmina saltatoria, & spurca choreumata * expiantur; illorum loco Væ, Væ, Væ sempiternum insonabit! Damnati Deum divosque, imo & seipsos, omnesque sceleris socios assiduis exsecrationibus devovebunt: parentem filius, filium parens, matrem filia, hanc mater exsecrabitur, omnes vitæ dies annosque, & ipsam qua quisque natus est horam maledictis onerabit.

Nil æque tamen siccissimis illis lacrymis deflebunt, quam turpissimam temporis jacturam: tot optimas horas, tot opportunissimos dies, tot hebdomades ac menses, tot ipsos etiam annos tam otiose tamque turpiter consumpsisse, dolor erit vehementissimus, sed heu nimium serus.

Narrat Petrus Reginaldus, Homini religiosissimo, dum preces funderet, allapsam ad aures vocem lugubrem. Quæsiit ille quis

 esset,

* Dantz Liedlen.

esset, quid ploraret, quid peteret? Ad quem vox iterum: Unus è damnatis sum. Quid lugubre ploras, ajebat alter. Cui denuo vox illa: Ego, damnatique cæteri nil adeo acerbe deploramus, quam vitæ tempus inter flagitia perditum. Eheu, vel horula unica impetrare licuisset, quod omnis deinceps æternitas negabit.

O dictum verum, sed heu nimis etiam serum! Hinc optimus plurimorum mos est, singulis horis animum cælo attollere ejusce-modi verbis: O Dominus meus, & Deus meus, iterum consumpsi horam, cujus erit reddenda ratio: Miserere mei Deus, nunc & in fine vitæ meæ. *a*

III Jam igitur utilissime gemimus, jam lacrymæ, si velimus, gemmæ sunt, jam opportunissime flemus, ne semper gemendum, ne flendum sit æternum.

Cum Macedonum regi *b* Alexandro, multa de matre scripsisset Antipater, quibus perlectis: Ignorat Antipater, ait rex, unicam matris lacrymam, multarum calumniarum epistolas esse deleturam. Idem ego pæne de noxiis inferorum capitibus dixerim: Damnati suaviter ignorare voluerunt, unica lacrymula sed seria & matura noxas omnes aboleri posse.

Eam ob caussam Bernardus: *c* Quis, inquit, dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, ut præveniam fletibus fletum, & stridorem dentium, & manuum pedumque dura vincula; & pondus catenarum

a *Vide Horologium Angeli Tutelaris Hora 2. Diei* b *Plutarch. in Alexandro.* c *Bern. serm. 16. in Cantica.*

rum prementium, stringentium, urentium, nec consumentium. Ibi erit fletus. Unius Matthæi ore hoc quater repetitum: Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores, Ibi erit fletus & stridor dentium, Idem ingeminatur: Et mittent eos in caminum ignis, Ibi erit fletus & stridor dentium. Inter nuptialia gaudia in male vestitum pronunciatur: *a* Mittite eum in tenebras exteriores, Ibi erit fletus & stridor dentium.

Non caret fletus solatio, cum mortuus, qui defletur, etiamnum in ædibus est, sed ubi effertur non rediturus, cum in scrobem dejicitur ante judicii diem non emersurus, hîc nimbi lacrymarum fluunt, hîc mœstissimum ultimumque Vale dicitur: Sic omnis in Orbe hoc ploratus suum habet solatium. Imo, quemadmodum qui flere se somniant, finito somnio siccas deprehendunt genas, & triste ludibrium mirantur: sic ubi post fallacia vitæ somnia ad æternitatem evigilaverimus, nostras ipsi sterilissimas lacrymas & mirabimur, & damnabimus. Vere somniantium hic planctus est, nam, ibi, Ibi erit fletus & stridor dentium, idque ob infandos dolores.

Libeat, oro, experimentum ejus rei vel levissimum subinde sumere: digitus ardenti sed gracili cereo admoveatur per partem horulæ. Prô quanti quiritatus, ejulationes quantæ audientur? Totum hominem putabis rogo injectum, cum solum extrema pars digiti uratur. Quid quæso hæc ludicra, hæ pictæ flammulæ ad gehennam? Ibi erit fletus, ibi stridor dentium erit. Fletus ab igne, dentium stridor ab inexplicabili frigore proveniet.

 Sed

a *Matth. cap.* 8. *v.* 12. *&c.* 13 *v.* 42. *&* 50.

Sed & illud hîc significatur, damnatos integerrimis semper sensibus pati.

In febrientibus id observare est, in quibus quia vivacior etiamnum doloris sensus, ideo hoc dentium concussu vim morbi frangendam putant: ita damnati suos cruciatus vivacissimo sensu percipiunt, ideo illos velut mitigaturi, & flere dicuntur & stridere, dentemque in dente fatigare.

Jure flebunt, merito ejulabunt, dum enim viverent, coram eis Christus crucifixus toto flebat corpore, & sanguinem membris omnibus effleбat, sed frustra; Tutelaris Angelus aures illorum monitis obtundebat, sed frustra; cœlites omnes ad meliora provocabant, sed frustra; Deus ipse triginta, quadraginta, quinquaginta, sexaginta, pluribusque annis clamabat & invitabat ad honestiora, sed frustra omnia. Noluerunt flere brevissimo tempore: fleant igitur omni ævo, fleant æternum. Clamores monentium neglexerunt audire, clament igitur, & non audiantur.

IV Fit nonnunquam, ut viator in montis fastigio videat quosdam, qui in subjecta valle periculosissimam glaciem tentent trajicere. Hos ille non tantum videt, sed & periculi monet, ne pergant in præsens ituri exitium. Siquidem non raro rigente bruma stagnans aqua, vel amnis mitissimus, sed profundus tenui glacie velut crusta obducitur. In glaciem injectæ nives tutissimum iter viatori mentiuntur.

Huc ubi viarum ignari deferuntur, amnem tacitis meatibus serpentem, & glaciem fallacissimam ingrediuntur, tanquam si solidis campis incederent, periculorum securi.

At glacies moli corporum impar vestigium fallere, subito hiatu discedere, & ita mergere incautos.

Hoc ubi in colle futurum prævidet periculi gnarus viator, mox vociferari ab alto & monere, ne illac porro eant, exitio ire proximos; dolosam glaciem declinent, iter alio flectant.

Fidelissimum hunc clamorem si viatores in valle, aut non audiant, aut contemnant, in suum ipsi properant interitum. Fallit glacies? haurit amnis? frigus perimit? Sibi culpam imputent, Moniti sunt; sed audax temeritas sprevit monita: Suo perit vitio, qui sic perit.

Haud aliter Deus, divique cœlites ab alto clamabant olim, sed etiam nunc clamant: Fallacissima glacies est Voluptas, recedite; fragili superficie decipit oculos, ne fidite; rumpetur subito fraudulenta hæc via, ne pergite, certo submergendi. At illi protervo risu monita eludentes, in pericula certissima nimis quam animosi securo pede pergebant, in glacie tam insidiosa non tantum viam reperturi, sed etiam choreas ducturi.

Ita ibant, ridebant, jocabantur, saltabant: subito rupit glacies, submersi miseri, heu non amplius emersuri; sepulti semper, nunquam mortui, nunquam morituri, & tamen morituri semper. Jam lamentantur & plorant: frustrà. Non audierunt moniti, jam nec monentes nec flentes audiuntur. Pereant, quos tam pertinax pereundi libido tenuit.

Amantissimus Deus satis diu satisque vali-

de clamavit: nemo audiit. Vocavi, *a* ait, & renuistis, extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret; despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis, Ego quoque in interitu vestro ridebo.

Christus quamdiu, & quam contente clamabat? Beato Luca *b* teste, Ipse iterfaciebat per civitates & castella, prædicans & euangelizans regnum Dei. Et hæc dicens clamabat, qui habet aures audiendi, audiat. Quid obsecro clamabat? Væ vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Perinde si dixisset: En, vaticinor, hæc glacies, quam insistitis, fallet vestigium; mergemini; breves cachinni fletu finientur nunquam finiendo. Sed surdis cantabatur fabula; jam non surdos cruciant tormenta.

V Hic monitum instillo saluberrimum. Hoc agamus, cum in miseria sumus & adversis premimur, saltem, hoc unicum cogitemus: Si miseria hæc duret æternum; si istud semper sentiam, in quantum id excresceret tormentum vel sola diuturnitate? Ah, vel muscæ, vel culicis punctiuncula, si tamen sit æterna, quam inexplicabilis cruciatus pronunciabitur? Quis igitur horror exercebit damnatos vel ob unam hanc, sed assiduam cogitationem: Hic ignis æternum ferendus, hic ululatus æternum audiendus, hic fœtor æternum olfaciendus. Atque hinc fletus multo quam amarissimus; hinc horror sempiternus.

Terror, tremor, ejulatus, angor undique opprimet Stygis *c* ergastulos. Quia verò hæc suppli-

a *Proverb. cap.* 1. *v.* 14. b *Luc. cap.* 6. *v.* 25. c *Sic olim vocati servi, qui in ergastula conpingebantur.*

supplicia nullæ annorum centuriæ, non Olympiades, non lustra, non sæcula, nullæ sæculorum myriades exhaurient, rectissime Jobus *a* Sempiternum horrorem nominat.

Ægro subinde nox unica censetur anno longior: quot ergo annos, quot sæcula unicus damnatorum annus includet, cujus nullum designare sit momentum, quod non occupet mors acerbissima. Æternus mœror æternæ mortis comes est.

Narrat Joannes Climacus, *b* in obeundis monasteriis hominem religiosum à se visum, qui continuis fere lacrymis madebat. Hunc ipsum super ea re placuit interrogare. Mi frater, ajebat Climacus, quid obsecro causæ est, quod adeo uberes tibi sint oculi, ut pene nunquam non aquas stillent? Ille diutule cunctatus, id demum responsi dedit: Ego Pater, persuasissimus sum, non cœnobitis, sed Christo & Apostolis me servire. Et quia ad focum & ignem mihi hærendum (cœnobii cocus erat) assiduis cogitationibus ignes illos æternos volvo. Hoc lacrymas ciet.

Cogitatio prorsus saluberrima, inferorum rogos, damnatorum fletus animo versare. Illic, inquit Cyrillus, ingemiscunt assidue, nec ullus miseretur; clamant de profundis, & nemo flectitur; lamentantur, & nullus eripit. Hæc lamenta præcogitando caventur.

VI. Miserunt olim è monte *c* Nitriæ religiosissimi viri complures, junctisque precibus Macarium rogarunt, ingenti plurium desiderio id daret, & in Nitriam veniret, alio-

D 4 quin

a *Iob. c. 24. v. 19.* b *Io. Clim. gradu 4. de Obedientia, post initium.* c *Pelagius interpres libel. 3. n. 9. apud Rosvveid.*

quin sciret, subito plurimorum adventu se obruendum, si venire cunctaretur. Persuaderi se passus Macarius non distulit venire. Hic omnes primum aspectu tanti viri oculos pascere, dein & aures satiare velle. Itaque una omnes Macarium rogant, adderet hanc gratiam, & audiendi avidissimos ad virtutem hortaretur. Expectabantur grandia. At Macarius non verbis sed lacrymis orsus dicere: Floremus, inquit, & lacrymas, ô fratres, nostri oculi producant, antequam hinc eo migremus, ubi lacrymæ comburunt corpora. Hoc orationis exordium, hoc narratio, & confirmatio, hoc epilogus fuit. Quæ quidem brevis, sed seria cohortatio sic omnium animos percelluit, ut cuncti lacrymis perfusi, in terram procumberent, dicerentque: Pater, ora pro nobis.

Rem dixit Macarius: Lacrymæ, dum vivimus, lavant; post mortem, cruciant; hic sordes abstergunt, illic sontes amburunt. Ibi erit fletus, & acerbissima cum dæmonum tum damnatorum comploratio. Fingamus quoscunque aurium cruciatus, clamores hominum, latratus canum, luporum ululatus, mugitus boum, rugitus leonum, aliarum bestiarum fremitus, fragores nubium, dejectus aquarum, & quicquid inamœnum auribus fingi potest, ah quam id omne nihil est ad Orcinianæ plebis desperatissimum fletum, cujus auctarium est stridor dentium.

Huc adsint qui odio invidiaque æstuant, qui leviter læsi ringuntur, qui dentes velut apri acuunt, & dentibus infrendunt: hi in damnatis suos agnoscant mores. Vates regius monet: a Observabit peccator ju-

a Psalm.36.vers.13.

stum

ſtum, & ſtridebit dentibus ſuper eum.

Vitam noſtrum inſpice, & videbis quomodo alter in alterius exitium attentiſſimis oculis collineet. Sed quas demum utilitates hîc ſequimur? Unum hoc ſpectamus, ut qua parte patet adverſarius, ea ictum inferamus certiſſimum: lædere, obeſſe, perdere conamur. Hoc inexplebile odium, hoc inſatiabilis agit invidia. Et velut canes, cum rixantur, dentes retegunt; ita nos canini homines, aut inhumani canes inter nos agimus, & nonnunquam de oſſe calvo altercamur.

O Invidi, odiiſque exacerbati, quid Stygios canes æmulamini, cur mores damnatorum induitis? Ibi, ibi erit fletus, ibi ſtridor dentium. Quiſquis æternum illud Væ capit, invidiam omnem ac odium ponit; illud mente memori volutans: Nec oculus vidit, nec auris audivit, quæ Deus præparavit deſerentibus ſe. In Tartaro fletus, in Paradiſo concentus erit, quem nulla unquam auris audiit. Tui arbitrii nunc eſt, aut illum fletum, aut hunc concentum incipere. Aut hunc, aut illum nunquam finies.

CAPUT IV.

Tertium Æternitatis Tartareæ tormentum

FAMES.

E Rhetorum ſchola optimus magiſter Quintilianus *a* dicere non eſt veritus: Felix peſtilentia, felix præliorum ſtrages, denique omnis mors facilis. Fames aſpe-

a *Declam.* 12. §. 21. *med.*

Post Bacchanalia
Ieiunium

ra, duriſſima neceſſitatum, deformiſſima malorum. Infandum malum ſit neceſſe eſt ad quod mala maxima in pretio haberi poſſint: Talis eſt Quintiliano fames, inter maxima mala, non indignum ſceptro malum. Nec ſine ratione hoc aſſeritur. Siquidem tam è veteri quam recenti hiſtoria liquet, extrema & letali fame hominem eo furiarum ſubinde redigi, ut ſuas ipſe carnes avidiſſimis dentibus diſcerpat, & corpus infelix alat minuendo corpus. Zeno Imperator *a* hoc fecit, prius ſepultus quam mortuus.

Itane vero novemdialis Fames, tam acerbum leti genus, ut ad illud mors omnis inter mitiora ſupplicia referri poſſit? Quid igitur fames decennalis, quid ſæcularis; quid fames mille, aut millies mille annorum erit, cui nec micula, nec guttula ſolatio erit, nec eſſe poterit, cui res & ſpes omnis eſt adempta? De hac veriſſime dixerim: Duriſſima neceſſitatum, deformiſſima malorum Fames.

Hoc furibundum malum, Æternitatis illius luctuoſiſſimæ Tertium eſt Tormentum. Minatus jam olim hoc ſupplicii Propheta: Famem, inquit, *b* patientur ut canes. Ille quidem miſerrimus eſt, qui cum cupit edere, quod edat, non habet: ſed ille longe miſerior eſt, qui ſemper cupit edere quem furibunda ſtimulat fames, ſed quod edat, nec habet, nec habebit unquam. Atque, quod amplius, quem non tantum fames extrema, ſed & ſitis vehementiſſima cruciat. Tales eſt fames ſitiſque damnatorum. De his hoc capite diſſerendum.

I. Mina-

a *De quo Caſ. Baron. ad Ann.* 491. *Ex Ennodio, Zonara, &c.* b *Pſalm.* 58. *verſ.* 7.

I Minatur Christus *a* serio: Væ vobis, qui saturati estis, quia esurietis. Ea vos fame opprimet, quæ non unius diei, aut mensis, aut anni sit; nec cui plurima, sed cui desint omnia. Nemo miculam, nemo dabit guttulam, nec dare poterit. Priorum delitiarum memoria tormentum erit, & accendet famem, ut gulæ noxam comitetur gulæ pœna, & suum delicto respondeat supplicium. Teste *b* Sapientia, Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur.

Varie prorsus delinquit gula. Primo quidem cum nimium cibi potusque ingeritur vel reclamante stomacho, qui sæpissime non inediam queritur, sed nimiam sagenam. Sunt autem & stomacho sua verba, sunt & clamores. Quoties is indignatur, & ructu frequenti clamat: Obruor, succumbo, destruor, pereo. Nimiis beneficiis enecor: refocillari vellem, non farciri; ali, non opprimi. Non ego cibo, ut calcitra tomento implendus sum. Hæc mihi benevolentia magis officit, quam odium & inedia. Hæ stomachi querelæ sunt. Chrysostomi dictum est *c* Quod necessitatem in edendo excedit, id non alimentum sed pestis est. Satietas morborum omnium origo. Hæc prima gulæ noxa est, nimium referciri.

Altera, cibis adeo delicatis aut pretiosis inhiare, ut necesse sit, omne perscrutari profundum, & conchylia ultimi maris ex ignoto littore eruere. Ultra Phasim capi volunt, quod ambitiosam popinam instruat. Quod dissolutus delitiis stomachus vix admittat, ab ulti-

a *Luc. cap. 6. v 25.* b *Sap. c. 11. v. 17.* c *Chrys. hom. 3. in c. 2. Ioan. hom. 21. fine, mihi p. 91.*

ultimo portatur Oceano. Gulæ omnia nota fastidienti undique convehitur; Orbe toto conquiruntur epulæ, & quanto quid carius est, tanto magis sapit, uti Alagabalus Imperator, mari vicinus nunquam piscem comedit. Hi famem longe majorem habent quam ventrem. Vomunt ut bibant, bibunt ut vomant, & epulas quas Orbe toto conquirunt, mox eadem via rejiciendas ingerunt.

Sed notes velim, illud etiam delicatum ac pretiosum censeri, licet in se vilissimum sit, quod à gula plurimum desideratur. Hinc fieri potest, ut iste gravius delinquat fungis edendis, quam ille perdice aut * Phœnicopteri lingua. Esau non ob altilem gallinam, aut spadonem capum, sed ob lentis edulium avide nimis appetitum reprehensus est.

Tertia gulæ noxa, symposiis ac conviviis nimium & temporis & nummorum tribuere. Apud plurimos in Orbem eunt convivia, ut inter Jobi filios; & hi vix ullos per annum dies à comessationibus liberos numerant; mera vivunt bacchanalia.

Solent subinde liberis parentes vaticinari: Væ tibi puer, ubi in exteras regiones amissus, delitiis domesticis carebis: quam insuetus eris laboris & penuriæ? Haud secus his objiciendum: Væ vobis, qui quotidie saturati estis, quam insolentes eritis famis & jejunii?

Quartum gulæ vitium, jejuniorum leges temere violare, aut certe ad arbitrium suum explicare. Hinc sæpius quadragintadiale jejunium, in decem aut viginti dierum temperantiam mutatur. Multi jejunos se credunt, cum non sunt ebrii. Eo rerum devenimus, ut

* Frembder thewrer Vogel:

ut solis pæne religiosis familiis jejunii leges videantur latæ. Cæteri, benignissimi harum legum interpretes, semper aliquid caussarum habent, ut exleges sint. At medicus, inquis, & confessarius jejunii legibus me solverunt. Nimirum tuis verbis persuasi; aliter, puto, judicaturi, si minus disertum, aut magis inopem haberent reum.

Quintum gulæ crimen, Ebrietas, plurimorum vitiorum origo, & omnium vitiorum periculosissimum, idque ob hanc rationem. Ebrius si subito lapsu aut morbo (quod non infrequens) mortem habeat vicinam, miser nec de noxis dolere, nec animum ad conditorem erigere potest; ita letali culpa oppressus, & fati sui ignarus ad Æternitatem rapitur, Ah, Mortis & dæmonis mancipium!

II. Væ igitur, væ vobis qui saturati estis, quia esurietis. Non immerito dixit Reginaldus *a* Hoc peccato gulæ infiniti homines damnabuntur. Gula imperii est amplissimi, omnibusque vitiis felicissime patrocinatur. Nimirum, Hæc fuit iniquitas Sodomæ, proclamat Ezechiel, *b* saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius.

Eam ob rem vigilantissime monet Servator: *c* Attendite vobis ne forte graventur corda vestra in crapula & ebrietate. Hæc enim vitii hujus nequitia est: non corpus solum prægravare, sed & animum humo affligere ac calcare, imo & Orco præcipitare. Hic fames, hic sitis, hic longissimum jejunium, *quia esurietis.*

Sed videte quam nos nec æstimare, nec capere

a *Regin. in speculo finalis Retribut.* b *Ezech. c. 16. v. 49.* c *Luc. c. 21. vers. 34.*

capere possimus res Orbis alterius, quod miseriæ nostræ pars maxima est. Quis nostrum extremæ famis experimentum sumpsit? Inde nec nostræ quidem, nedum Stygiæ famis sævitiam expendimus. In obsessis civitatibus, aut in sævis carceribus ejus rei specimen præbetur. Eo enim rabies famis adigit, ut non solum canes, equi, feles, sed & mures, glires, imo & serpentes ac bufones in cibum lixentur ac vorentur. Gramen agris evellitur, corium scutis detrahitur, & cibus est: columbarum pecudumque aliarum excrementa in hominum alimenta transeunt, fame rabida cogente, quæ nec charissimorum quidem corporibus parcit.

Cambyses rex, quod Annæus *a* refert, ingentem bello turbam per invia perque arentia in Æthiopiam trahebat. Sed commeatibus non provisis, nec itineribus exploratis intra primum iter necessaria deerant, nec quidquam subministrabat sterilis & inculta, humanoque vestigio ignota regio. Sustinebant famem primo tenerrima frondium, & cacumina arborum; tum coria igne mollita, & quicquid necessitas cibum fecerat: postquam inter arenas herbæ quoque & radices defecerant, apparuitque inops etiam animalium solitudo, è militum numero decimum quemque, alimentum habuerunt fame sævius.

Parum hoc: multo sæviora fames dedit spectacula. Quot matres suum sanguinem, liberos suos, velut pullos gallinaceos jugularunt, suis ausæ dentibus membra convellere vel propriis membris chariora. Parum & istud videri possit ad immitiora collatum. Quo-

a Senec. lib. 3. de Ira cap. 20.

Quoties in carceribus reperti qui seipsos & suas ipsi carnes dentibus fame adacti lacerarunt? Quacunque morsus seu brachiis seu humeris insigi poterat, eo dentes properarunt, quantumvis irrita crudelitate. *a*

III. Ad rem: Hanc famem quam vel oculis est cernere, non satis capimus, & quo modo illam inferorum atrocissimam, æternam famem capiemus? Quo furiosior est fames nostra, hoc & brevior; illa vero licet sit furiosissima, eadem tamen etiam est æterna. Væ vobis, quia esurietis.

Heu qualis est ista regio, quæ crudas carnes equinas, mures & bufones, stercus columbinum, pro delitiis appetit, & ea impetrare nequit: quæ mori posse, summi beneficii loco ducit, & mortem nusquam invenit. *b* Desiderabunt mori & fugiet mors ab eis. Inexplicabilis, æterna fames; intolerabilis æterna sitis.

His tormentis, & illud est annexum. Aiunt Theologi cœlestes delitias adeo futuras uberes, ut omnia beati hominis membra omnesque sensus suam sibi beatitudinem sint habituri. Hinc gustatus & lingua tanta Ambrosiæ suavitate, tamque divino imbuentur succo, ut assidue beatorum quisque lautissimo epulo videatur refici, idque ad omne, & supra omne votum.

Sic & damnatorum maledicentissima lingua merissimo natabit felle, fel ipsa merum. Prædixit Hebræus vates: *c* Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile. Huic fami, huic felleo liquori dulcedo nulla

a *Vide theatrum crudelitatis Hugonotica*,
b *Apoc. cap. 9. vers. 6.* c *Deut. c. 32. vers. 33.*

nulla poterit mederi; cruciatus insanabiles.

His aliqui accessuros putant sævissimos dentium dolores. Quisquis eos dum vivit, experitur, illos obsecro post vitam cruciatus cogitet. Et nunquid si apud inferos nulla penitus alia sint tormenta, quam vel vehemens capitis, aut dentium, aut sævus podagræ vel calculi dolor, si tamen hic dolor futurus sit æternus, quantis sumptibus, quantis laboribus ac doloribus non redimendus sit? Sed hæc timemus, & non timemus, dum maxime timenda hilariter perpetramus.

In hospitiis quandoque genialiter estur, large bibitur, læte canitur, saltatur & tripudiatur: at ubi caupo calculum cum hospitibus ponere, & rationes * duplicare, tum hospites hærere, & alternis aspectibus sese intueri, in eas demum voces prorumpere: Utinam huc nunquam ingressi simus! Adeo * caræ sunt symbolæ.

Nos etiamnum, quamdiu vivimus, in hospitio degimus, & symbolarum incogitantes genio indulgemus, ad vesperum perpotamus, canimus, saltamus, tripudiamus. Quis vero solvet symbolas? O male securi! Nos solvemus symbolas non iniquas, sed heu percaras! Edimus, bibimus, lusimus; valetudinem decoximus, ætatem & aurum in compotationes istas insumpsimus: demum terret & urget cauponis calculus; æs alienum persolvendum, creditori satisfaciendum, vel de tergo, si aliter nequeas.

Edimus, sed nimium, sed delicata nimis &

* Wan der Wirth mit zwyfacher kreiden schreibt.

* Thewre zech.

& pretiosa convivia struximus, sed nimis crebra & lauta; jejunia forsan inivimus, sed nimis rara & profana: vino nos sepelivimus, nunc edormienda erit crapula. Væ, quia esuriemus. Æterna fames, sitis sequitur æterna. O qualis cœna, post lautiusculum, sed breve prandium! Dum viverent damnati, merum linxisse salem videntur, ita furiose in Orco sitiunt.

Quam horribile sitis tormentum sit, nemo facile æstimaverit, nisi certum ejus rei sumpserit experimentum. Ægrotis in hoc habenda fides, quos sitis nonnunquam adeo exercet, ut eam inter morbi gravissima numerent.

IV. Hebræus purpuratus gulo linguam inflammatam ejiciens: Crucior, exclamat, in hac flamma, & vel digituli stillam in refrigerium peto. En, modestas preces! Non aquæ labrum, non olei guttam, non vini dolium postulat. Quod rerum vilissimum est, vel guttulam aquæ rogat, nec tamen impetrat. Eo inopiæ devenit opulentus hic helluo, ut non calicem crystallinum, sed digiti extremum, non generosum Creticum, sed aquæ minimum, non nobilem pincernam, sed Lazarum mendicum flagitaret.

Sed quid ais, ô purpurate, Lazarus scabiosas manus habet; horrebis utique ab illius digitis stillantem aquam. Ah vel guttula, vel Lazari manu detur, & instar * rosati nobilissimi excipiam.

Nihil tamen impetrat, nemo audit; & aures, & januæ sunt clausæ. Sed cur Hebræo huic epuloni, in extrema fame sitique, cur obse-

* Rosenwein.

obſecro negata guttula? Dixiſſet hoſpitalitatis amantiſſimus Abraham: Detur illi guttula; non juvabitur: à rore tantillo non miteſcet tam vehemens flamma.

Sed longe alia vivendi ratio eſt in Orbe altero. Nam uti cœlum gaudia & voluptates offertiſſimas propinat, ſine ulla vel minima mœroris mixtura: ita Tartarum tormenta ingerit ſine ullo vel minimo lenimento, ſine ſolatiolo aut laxamento ullo. Hinc elegantiſſime ſimul & veriſſime dixit Hipponenſis Præſul: *a* Nulla major & pejor eſt mors, quam ubi non moritur mors. Ita nulla ſævior letaliorque fames ac ſitis eſt, quam ubi fame ſitique lerum inferri non poteſt.

V. Duo fratres, uti narrant, *b* ſapiens & fatuus iter una ingreſſi ad bivium devenere. Fatuo via placebat amœnior: Sapiens aſperiorem præferebat ut tutiorem. Litigatum eſt diu. Demum cedere maluit ſapiens quam pertinacius contendere. Ita in prædonum inſidias delati ambo, & in vincula, ſed ſeparatim tracti. Inde ad tribunal evocati. Hic ſapiens fatuum accuſare, & omnem illi culpam impingere; Fatuus in ſapientem omnia regerere, omnemque illi errorem adſcribere. Denique judex ita ſtatuit: Uterque reus eſt; & fatuus qui ſapientiori debuiſſet credere, & ſapiens qui amentiori cedere non debuiſſet. Sic omnino vivimus. Animus & Corpus fratres ſunt, ſed valde diſpares. Animus origine ſua nobiliſſimus, & ſapiens, viam aſperiorem ad cœlum non horret, tem-

a *Aug. l. 6. de Civit. c. 12.* b *Vide Triſmegiſtum meum lib. 3. c. 4. §. 2. Ubi hæc fuſius narrantur.*

perantiam amat, esuritiones non odit, quantum hæc sibi prosint, non ignorat; Spiritus promptus est. At verò Corpus ab ortu fatuum cum viam variis amœnitatibus ridentem conspicatur, mox illuc properat; edere bibere, ludere; bene dormire, labores fugere, otium sectari & ferias, delitias ambire, sui putat esse officii; hæc Corpori sapiunt. Laborare, esurire, vigilare, ut pestem odit fugitque.

Animus contra nititur, & prolixe suadet, non esse mollem ad astra viam, sed asperam & confragosam; docetque varie non ei fugiendas esse spinas qui cupiat rosas. At Corpus ad imperia languidum, ad monita tardum, nihil minus vult quam parere & frugi esse. Ita demum cedit Animus, & suo Corpus lubitu permittit ire, sequiturque mancipium herus. Sic itur & peritur, sic in medios devenitur latrones, vitia, cacodæmones.

Hic gemini fratres separantur, diversis carceribus assignandi: terra Corpori, Animo gehenna est habitanda. Supremi judicii die ad tribunal ambo sistentur, hic alter alteri culpam impinget. Quia ergo fatuum Corpus Animi consiliis parere noluit, & quia prudens Animus petulantiam Carnis coërcere non sustinuit, uterque sceleris damnatus supplicio addicetur æterno. *a* Sententia hæc decretoria, inevitabilis, gladius utraque parte acutus per Animum & Corpus transadigetur. Atque ideo Christus: *b* Timete eum, inquit, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam, ubi tot suppliciorum velut condimentum est fames sitisque

a *Apoc cap.* 1. *vers.* 16. b *Matth. cap.* 10. *v.* 28.

que æterna, nec aliud fami sitique lenimentum quam sulfureum Falernum, *a* Ignis & sulfur pars calicis eorum.

VI. At nos ambitiosissimæ gulæ homines, his plerunque parum terremur. Dapes & delitias, † cœnas & calices sectamur, quicquid de futura fame sit. Consideratius, obsecro Christiani, consideratius. Edere, bibere non vetamus, sed edendum & bibendum dicimus, ratione ac conscientia non obluctante, divinis legibus non neglectis. Spernimus, & audemus, ac in jura divina delinquimus? In foribus stat patibulum: Væ, qui saturati estis, quia esurietis,

—— *furet ardor edendi.*

Ubi culpa, ibi pœna. Plurimas, ut supra demonstratum est, à gula noxas trahimus fame sitique acerbissima luendas. Erisichthon (ut in fabulis est) horribili fame correptus

—— b *quod pontus, quod terra, quod educat aer*
Poscit, & appositis queritur jejunia mensis:
Inque epulis epulas quærit, quodque urbibus esse
Quodque satis poterat populo, non sufficit uni,
Plusque cupit quo plura suam demittit in alvum.
Utque fretum recipit de tota flumina terra,
Nec satiatur aquis, peregrinosque ebibit amnes:
Utque rapax ignis non unquam alimenta recusat,
Innumerasq; faces cremat, & quo copia major

 Est

a Ps. 10. v. 6. b *Ovid. metamorph. lib. 8. fine.*

† Es muß gessen seyn / wann schon der galgen vor der thür stünd.

Est data, plura petit, turbaque voracior ipsa est.

Sic epulas Erisichthon rapit & absumit. Sed saeviorem hac famem fingamus, & illam apud inferos non aequabit. Somnium est omnis esuritio nostra, ad illas damnatorum esuritiones aeternas Hæ jam monent omnem caveri Intemperantiam.

Convivæ olim ritu veteri partem cœnulæ in mensa relinquebant, quo docerent rebus humanis utendum, non consumpta voluptate, nec ad omnigenam saturitatem. Et Germanorum vetus verbum est: * Hilaritas cum maxime calet, claudenda. Sic è conviviis abeundum, antequam convivii epilogus finiatur. Nec verò quisquam tam fatuus est, qui si sciat tribus quatuorve horis edendi libidinem substringendam, aut certe anno toto esuriendum, nihilominus statim & quam primum cibos afferri velit.

At verò tam fatui nos sumus, qui licet sciamus abstinentiam & jejunia non multis vitæ horulis duratura, nihilominus pertinaciter volumus, ut modo bene sit, ut jam cuticula mulceatur, hinc voces illæ: *a* Venite, sumamus vinum, & impleamur ebrietate, & erit sicut hodie, sic & cras, & multo amplius.

O miseri & fatui! paullo post non erit sicut hodie; lætitiam hodiernam tristissimum *Cras* excipiet; saturitatem fames comitabitur, temulentia justissime siti torquebitur. Brevi occinetur vobis luctuosum illud carmen:

* Wann der muth am besten ist / soll man auffhören

a *Isa. cap. 56. vers. 12.*

men: Recepistis bona vestra in vita vestra; ite nunc, nil vobis amplius debetur. Olim epulati estis, jam dies sunt jejunii: nunc epulantur alii, qui quondam jejunarunt.

Propter hoc, hæc dicit Dominus: Ecce servi mei comedent, & vos esurietis: *a* ecce servi mei bibent, & vos sitietis: ecce servi mei lætabuntur, & vos confundemini: ecce servi mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus ululabitis. Vobis olim, sed surdis, prædicebatur centies, sexcenties, delitias suppliciis persolvendas. Nemo audiit. *b* Vocavi, & non respondistis; locutus sum, & non audistis; & faciebatis malum in oculis meis, & quæ nolui, elegistis. Nunc longa, nunc æterna fame hilaris sed brevis insania digerenda est; voluptates fugacissimæ siti perpetua piandæ sunt. Nimis jam serum est huic fami sitique mederi velle. Post tale prandium talis cœna sequitur.

Ergo, Sobrii estote & vigilate. Nam, *c* Fornicatio, & Vinum, & Ebrietas auferunt cor. Qui famem horret æternam, famem modo toleret nec longam, nec sævam. Beati, qui nunc esuritis, quia saturabimini. Tolerantiæ Christianæ convivium illud paratum est, quod nullo claudetur epilogo. Lasciviæ & Intemperantiæ supplicium illud decretum est, quod nullo finietur termino. Quisquis gehennam sæpius cogitat, gehennam profecto evitat.

a Isa.c.65.v.13. b *Ibid.v.12.* c 1 *Pet.cap.5. vers.8. Oseæ cap. 4. vers. 11. Luc. cap. 6. vers. 21.*

CAPUT V.

Quartum Æternitatis Tartareæ Tormentum

FOETOR.

SUave quidem est vivere, non raro tamen morte ipsa insuavior est vita. Orator aureus *a* id observans: Nemo non ex iis, inquit, qui liberaliter sunt educati, hic in carcerem conjectus, fœtorem solum, & jacere in tenebris, & in vinculis esse cum homicidis, quavis morte dicit esse gravius.

Inferos contemplare, & , Nullus unquam (dices) tam teter ac sævus fuit carcer, nec *b* subterraneus Messeniorum, cui nomen *Thesaurus*, nec horribilis Persarum, cui nomen *Lethe*; Nec *Latomiæ* Syracusanæ, nec Cretensium *Labyrinthus*, nec Atheniensium *Domus* aut *Barathrum*, nec Romanorum *Tullianum*, nec Cypriorum *Ceramon*, nec Spartanorum *Decas*, nec Gilimeris *Ancon*, nec nominatissimus Actiolini carcer, quem omne suppliciorum genus infamavit: Neque verò in ullis unquam ergastulis tot rei tenebantur captivi, quot supremum Numen in grandi suo carcere punit damnatos.

Hic Dei subterraneus carcer, si locum spectes, profundissimus; si carceris præfectum, crudelissimus; si loci squalorem, fœtidissimus; si carceris inquilinos, amplissimus est; innumeros coërcet: si porro innumerabilem reorum multitudinem cogites, angustissi-

a Chrys. hom. 1. in epi. ad He. b *Quem carcerem fuisse putant aliqui,*

Haec Arabia hoc thus gignit

ſtiſſimus eſt; ſi carceris diuturnitatem, æternus eſt; omni egreſſu caret, oſtiis omnibus & januis obſtructis. Et quia in hunc carcerem totius Orbis colluvies derivatur, cloaca eſt multo fæculentiſſima, ſpelæum longe graveolentiſſimum. Et hoc Quartum Æternitatis luctuoſæ ſupplicium eſt, intolerabilis *Fœtor*. Quam vero infandus hic cruciatus opinione noſtra longe ſit major, nunc explicandum.

I. Inferorum fœtorem intolerabilem ſacræ paginæ ſæpius cogitandum ingerunt. Divinus pſaltes: *a* Pluet ſuper peccatores laqueos, inquit, ignis & ſulfur, & ſpiritus procellarum pars calicis eorum. Quemadmodum verò pluviarum guttæ in numerum cogi non poſſunt, ita nec improborum pœnæ; PLUET, Inſtar imbris aut torrentis vehementiſſimi præcipitabunt in eos tormenta. PLUET laqueos, ſic enim vincientur, ut horum captivorum nullus elabi aut effugere, nullus hæc vincula rumpere, parietes perfodere nullus queat; profundiſſimis ſpecubus claudentur. Pars illorum *b* erit in ſtagno ardenti, igne & ſulfure.

Hic in rem præſentem venire ſic licet; Animum quæſo advertamus. * Sulfurati vel uni fœtor quantus eſt? Jungantur centum, jungantur mille, quam acrem ſpargent graveolentiam? Hæc tamen nihil eſt ad Orcinum ſulfur. Atque hic Avernalis fœtor à variis cauſſis erit.

Prima, poſt Orbem uno quaſi funere elatum, poſt ſupremi judicii diem, omnia ter-

a *Pſal.* 10. *verſ.* 6. b *Apoc. cap.* 21. *verſ.* 8.
* Ein aintziges ſchwebelhöltzlin.

ræ purgamenta in illam inferorum ſentinam defluent, ea enim ratione Orbis purgabitur. Pſalmographus prædixit: *a* Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos ejus. Hoc vaticinio nixi theologi ajunt, Ignem ante Orbis judicem, velut apparitorem ac ſatellitem præceſſurum, & ad tribunal ſubſtiturum, dum judicium omne peragatur. Ubi demum decretoria ſententia fuerit prolata, ignis ille fulminis ritu præcipitabit, & velut lictor noxium gregem invadet, vinciet, involvetque, ut nec minimum vel ulli pateat effugium. Sic una omnes velut catenatos canes in antra deſtinata rapiet, *Inflammabit in circuitu inimicos ejus.* Cum hac ingenti damnatorum ruina; cum hoc igne ſimul omnis eluvies & cænum & Orbis in cloacam illam defluet. Nam inferi vere ſentina terræ, omnis inquinamenti receptaculum.

Altera fœtoris cauſſa, ſulfur; de quo Domini ocellus Joannes: *b* Pars, inquit, illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulfure, quod eſt mors ſecunda. Tablinum cœleſte, ſeu volumen ſacrum, quam omnium vocularum obſervans eſt! In *ſtagno*, ait, quod immobiles & fœtidas alit aquas, non decreſcit, non emittitur, non ſiccatur. Poſt mille annos hoc ſtagnum ſibi ſimillimum erit; poſt triginta, poſt ſexaginta annorum millia nihil ſui amittet; poſt centum millia, poſt mille myriadas ſeu milliones annorum, ſtagnum illud nec una quidem guttula inaruiſſe ſentietur. Sicut erat in principio, ita tunc, & in ſæcula ſæculorum erit.

Deinde

a *Pſal. 56, verſ. 3.* b *Apoc. cap. 21. verſ. 8.*

Deinde hoc stagno mergentur, qui prius suum ipsi animum cupiditatibus ac libidinibus merserunt His demum thermis, sulfureo hoc natabulo, his sudatoriis lavabuntur. Atque hos fœtores ab experientia melius discemus. Si piscina emissa plerique omnes pisces mortui, diebus aliquot non amoveantur, tam incredibilem undequaque spargunt fœtorem, ut eo loci nullus quamvis sub dio quamvis non toto die, perdurare possit.

Quod igitur tormentum erit apud inferos teterrimam Mephitim habitare, nec inde vel pedem efferre posse in omnem æternitatem? Sordidissima fœtidissimaque opificia longior assuetudo reddit facilia. At verò cruciatus Avernales nulla unquam assuetudine poterunt mitigari.

II. Tertia fœtoris illius caussa, ipsa damnatorum corpora, omni cadavere fœtidiora. Prædixit Isaias: *a* De cadaveribus eorum ascendet fœtor. Unius fœtore omnes, & unus omnium fœtoribus torquebitur. Caro verminans & putrida in prunis, ô quale thus! In Luciferi regno innumera damnatorum cadavera, velut putridæ carnes, inter primas assidue jacebunt.

Libidini quidem furiosa vis inest, quæ ipsam etiam rationem calcat; sed effrenes hi impetus coërceri possunt, præsertim si frenum libido pati mature discat. Eam ob caussam in eremo Scythica vir religiosissimus libidinis impetum sic repressit, Sæpius ei *b* recursabat feminæ olim non ignotæ forma. Hanc Ille memoriam, has & cogitationes è pecto-

a *Isa. cap.* 34. *vers.* 3. b *Lib. sententiarum patrum* §. 10.

pectore penitus eliminandas censuit. Diu laboravit, animose certavit, & non uno tantum ariete seipsum fregit, nec tamen aliud sibi profecisse videbatur, quam ne victus esset. Submisit interim divina providentia hominem ex Ægypto, qui mentione temere injecta, feminam illam forma præstantem fato concessisse narrabat. Excepit dictum hoc athleta Christi, & in rem suam super eo deliberans, id demum reperit consilii. Tugurium suum Superis committit, & ad defunctæ feminæ sepuchrum properat. Hic ille fœdum Cupidinem triumphaturus, rem sic aggreditur. Noctu à tumulo saxum amolitur, terram egerit, & ad cadaver penetrat. Ubi seipsum affatus: En, inquit, thesaurum tuum: en tuas delitias: quin aufers rem tibi charissimam? Pars certe de hoc auro, quod effodisti, asportanda erit. Dixit, & fecit, furtoque religiosissimo partem mortualis velaminis sanie ac tabo bene saturatam abstulit. Regressus in casam suam, bene olentem hanc prædam sub ipsos oculos posuit assidue aspiciendam. Hic seipsum iterato scommate lacessens: En, inquit, habes quod appetisti; fruere, satiare. Exple oculos, pasce nares, imo totus hic nasus fias: cogita hoc esse strophium à chara tibi femina missum: quin ori ac naribus propius admoves tam pretiosum linteum? Ita generosus hic athleta tamdiu fœtore se cruciavit, dum sordidas cogitationes victor ab omni animo extirparet. Ita libido quantumvis potens ac furibunda cessit fœtori. Ita certissimus ille jaculator, nequissimus Cupido graveolentia victus fugatusque.

Cogita-

Cogitemus hic obsecro non partem sepulchralis lintei, non cadaveris unius membrum, sed cadavera damnatorum innumeri Mephitim exhalare graveolentissimam, neque id pauculos dies, sed in omne ævum.

Divus Bonaventura ausus est dicere: Si vel unius damnati cadaver in Orbe hoc nostro sit, Orbem totum ab eo inficiendum.

III. Quarta fœtoris caussa, dæmones ipsi qui licet spiritus sint, hanc tamen corporum graveolentiam secum trahunt, estque tam Averni quam diabolorum ita proprium *fœdere*, ut priscis usitatissima vox fuerit *Graveolens Avernus.*

Narrat Severus Sulpitius Turonensi præsuli Martino cacodæmonem diademate ac purpura prænitentem sese exhibuisse, & hæc insuper dixisse: Scies, Martine, qua ratione me venereris; Ego sum Christus. At Martinus, ne mendaciorum patri crederet, monitus ab alto: Non hoc schemate, inquit, venturum se Dominus meus promisit. Christum cruentum, spinis redimitum, in trabe pendentem novi; peregrinum hunc regem non novi. Vix ea dixit, & personatus hic Christus evanuit. Et ut sciretur, quis ille rex, & è quo regno fuisset, cubiculum tam horribili fœtore implevit, ut Martinus jam apud inferos se habitare crederet, & secum ipse ratiocinatus diceret: Si vel diabolorum unicus sic fœteat, quis oro tam diabolorum quam damnatorum hominum fœtor erit?

Rex Antiochus Epiphanes, seu Illustris, *a* scelesti hominis pulcherrima effigies, cum tandem Nemesin in tergo sentiret, jamque

a *Mach. cap. 9. vers.* 11.

que membra illius vermibus ebullirent, adeo fœtebat infelix, ut omnis exercitus hanc narium peſtem extreme averſaretur: Imo, quod divina oracula teſtantur, nec ipſe jam fœtorem ſuum ferre poterat. Et quomodo tandem inquilinus Tartari, tam dæmonum quam ſociorum omnium fœtores perferet? idque in æternum?

Mezentius rex Tyrrhenus, Antiocho non impar, hominum divumque contemptor, eo ingenioſæ crudelitatis progreſſus eſt, ut plurimos non ſecuri, non cruce, non rogo, ſed fœtore jugularet. Nam homini mortuo jamque tabeſcenti vivum colligabat, dum vivus aſtricti cadaveris putore extingueretur. Maro aſſerit: a

Mortua quin etiam jungebat corpora vivis,
Componens manibuſque manus, atque oribus ora
(Tormenti genus) & ſanie taboque fluentes
Complexu in miſero longa ſic morte necabat.

Supplicium horrendum, ingens, & tanto immanius, quanto lentius. Sed quid hoc ad inferorum ſupplicia comparatum, quid pauculorum dierum fœtor ad Erebi cloacam fœtoribus ſempiternis execrabilem? Cum igitur noſtros ignes, cum rotas cruceſque noſtras, cum noſtros pædores ad illos tartareos expendimus, jure proclamamus:

O mites Diomedis b *equos, Buſiridis* c
Aras clementes!

O mite Mezentii tormentum, uni duntaxat cadaveri alligatum mori! Sed ô mortem omni

a *Virgil. lib. 8. Æneі.* b *Qui hoſpites ſuos ſuis equis devorandos objecit.* c *Qui Iovi eos immolavit.*

omni morte horribiliorem, tot dæmonum totque damnatorum teterrimis fœtoribu torqueri, & semper mori, nec tamen un quam finire, nunquam emori.

IV. In Japonum ergastulis hodieque Chri stiana generositas sic exercetur, ut plures i fœdissimam caveam compingantur: nul'u illinc egressu: nisi ad gladium, aut ad crucem aut ad ignem. Quicquid hic edunt captivi quicquid ingerunt egeruntque, secum rei nent, incredibili narium tædio ac crucia Hinc Japponius ille carcer, & ergastulum, stabulum est, Augiæ regis stabulo a long immundius, & ipsa morte tetrius.

Et quia carcerum in Japonia mentione injecimus, en ergastuli Japonii vivum ac re cens paradigma.

Carolus Spinola Patria Genuensis, stirp Marchio, è Societate Jesu sacerdos, an tequam pro Christi fide vivus combureretu hunc in Japonia carcerem quadriennio ha bitavit.

Latus erat hic carcer palmos * sedecim altus non nisi duodecim, longus viginti qua tuor, prorsus ad instar caveæ factus. Nam neque muro nec pariete ligneo constabat, se contextus erat è palis quorum singuli duo bus digitis à se invicem distabant. Hinc ca ptivi omnibus injuriis cœli patebant. Nam etsi hæc cavea tegulis esset tecta, quia ta men pali erant disjuncti, sicut in * corte a viari

a *In quo tria millia boum; quod annis triginta nunquam purgatum.*

* Spann / nit schritt.

* Wie in einem vogelhäußlin oder hen nenkorb.

viaria videre est, non frigus tantum aut æstum, sed ventos, pluvias, nives, omnemque tempestatem admittebant. In hac cavea triginta duo captivi erant conclusi. Fores carceris istius sera claudebantur, erantque adeo angustæ, ut vix transitum darent corpori humano. A latere patebat fenestella, lancis unius magnitudine, qua captivis cibum satellites inferebant. Circuibat carcerem via lata octonos palmos, atque hanc duplex obibat seps, depacta ex arboribus densis longisque, & in cuspidem acuminatis, quas spinæ superne induebant. Unico aditu, seps ista ingressum dabat. Erant præterea duabus in partibus ædificatæ domus, una pro statione vigilum, qui diu noctuque excubabant; altera in usum Decurionis, qui crebro circitores jubebat circuitionis fungi munere. Reliquum denique loci includebatur septo bene munito, in quo princeps porta, & via quæ ad interioris sepis januam ducebant. Hujusmodi facies custodiæ fuit, in qua tot annis illustris ille pugil vixerat, ex ea nunquam, ne quidem intra septa expatiatus, satellitio egressum prohibente. Alia vero quæ custodiæ huic accessere fæva, vix cogitatione, nedum verbis explicari queunt. Singuli corporis sensus propriis conflictari doloribus cogebantur.

Magna erat inprimis loci angustia, ut neque procumbere nisi ægre, neque ambulare vel ad passus spatium possent. De hac Caroli litteræ ita testantur: *Anguste admodum habemur, neque enim quisquam plus habet spatii quam duorum palmorum & trientis.* Hinc noctu non potuerunt sese ad capiendam quietem extendere.

Jam victus parcitas reſpondebat anguſtiis carceris. Vita illorum perpetuum erat jejunium, adeoque aſperum, ut ſatis quidem cibi ſuppeteret ad arcendam mortem, ſed nunquam ad comprimendam famem. Ordinariæ epulæ erant duæ lances oryzæ frigidæ, aqua pura coctæ: præterea paropſis una Xiri. Sorbitio eſt herbis ingratis mixta, tamque amara ut hauriri vix potuerit. Ad hæc exiguum quid radicis crudæ ac ſalſæ, aut par unum halecularum calida frigidave ſalitarum. Hinc captivos tanta vexabat fames, ut cum ſatellites aliquot fruſtilla obtuliſſent panis male ac ſine fermento cocti, jamque indurati, quiſque illorum comederit, ac ſi collyra vel panis * ſaccharites foret.

Quia verò hic carcer in edito colle poſitus erat, ventorum vim omnem excipiebat. Ac licet per æſtatem ſpirantibus undequaque ventis moleſtia nonnihil leniretur, ferventiſſimi tamen ardores, ſolaribus radiis omni ex parte penetrantibus, ipſeque numerus captivorum adeo incommodabant, ut affirmarit Carolus, diurnis nocturniſque ſe ſudoribus maduiſſe. Hieme autem id omnino reddebatur intolerabile, cum neque gelidus aër excludi, neque pluviæ & imbres arceri, neque nives, quæ vento per omnem partem ingerebantur, intercipi poſſent. Tanto autem acerbior erat frigoris ſenſus, quanto gravior veſtimentorum, quibus tegebantur, inopia, quorum nullam facultatem ſupportari ſatellites permittebant. Hoc Carolus ad Patrem Provincialem perſcribens: Aſſevero, inquit, Reverentiæ veſtræ, neminem eſſe è nobis, qui

* Semlen oder mærtzepan.

qui, æstimato inferioris appetentiæ sensu, non mallet vivus concremari quam hunc carcerem ferre. Nam omnes à vestibus pæne nudi sumus. Neque vigiles vel tegetem concedunt flatibus, imbribus, nivibusque arcendis, plane ut immane sit frigus.

Loci frigoribus affectus interiit Ambrosius Fernandez, annos novem & sexaginta natus, Caroli in custodia comes, qui paralysi gravissima correptus, ob copiam, ut ajebant, nivium, duodecim horarum spatio & morbum & vitam finiit.

Ne verò deesset suus quoque cruciatus oculis, noluerunt milites lumen in carcere per noctem accendi, ut in tenebris fuerit exigenda. Qua in re tanta vigilum extitit pertinacia, ut ne lucernulam quidem ea nocte, qua Ambrosium repentina vis morbi invasit, Carolo quantumvis obtestanti concesserint.

Sed gravius omnibus hos Christi pugiles vexabat continuus Fœtor, de quo nobis jam sermo, cujus mentionem Carolus in epistola injiciens: Incitat me, inquit, gravitas odoris, ut ad cœlum suspirem. Nascebatur hæc graveolentia ex multitudine hominum tam angusto loco clausorum, ex flatuum aërisque corruptione; ex præsente cloaca, in quam exonerare alvum cogebantur; ex sudore corporum quæ æstate nunquam siccabantur. Cum nimirum vetaret miles, aut recentibus linteis mutare obsoleta, aut lavare jam inquinata: ut de Carolo speciatim sciebatur, quod triennio toto neque indusium, neque vestem commutarit. Hinc tanta pullulabat animalculorum sordiumque vis, ut morsibus aculeisque captivi miserrime confixi, nullam

 unquam

unquam caperent partem quietis. Atqui ut experirentur vivi, quod mortui nullo doloris sensu post vitam tolerant, à summo vertice ad imos usque pedes omni genere vermium è corrupta materia natorum erant cooperti quæ materia (quoties pluebat) exundante latrinarum cloaca, pavimentum custodiæ inundabat. Tormenti genus multo atrocius quam prima sui facie æstimari possit. Adversus hos cruciatus non aliud illis suppeditabat remedium quam patientiæ, vivæque in Deum fiduciæ. Patientia certe illorum tanta erat ut Carolus in litteris *a* affirmet; Hoc ergastulum mihi paradisus esse videtur. Et revera hic talis carcer, quamvis ipsa morte atrocior, si tamen ad inferorum carcerés comparetur, paradisus est.

Ideo beatus etiam Hieronymus de seipso *b* Ob gehennæ metum, inquit, tali me carcere ipse damnaveram, scorpionum tantum socius & ferarum. Qui carceres flammeos contemplatur, nullas habitationis angustias accusat, omnem carcerem paradisum æstimat.

V. Hic obsecro in rem nostram ita ratiocinemur: Sint inferi nil aliud quam fœdus frigidusque carcer, ubi uno sub fornice captivi mille inter sordes & vermes nec sedere commode, nec jacere possint; ubi cibus oryza nigra, potus aqua fæculenta; ubi fames, fœtor, dolor vix quidquam somni admit-

a *Litteræ ad P. Sebastianum Viera 20. Febr. Anno 1620. Scriptæ. P. Hermanus Hugo in vita P. Caroli Spinolæ c. 14. mihi pagina 111.*
b *Tom. 1. epist. 22. ad Eusto. cap. 3. mihi pag. 56.*

mittant, idque vel mille duntaxat annis tolerandum sit: Nil aliud, inquam, sint inferi, quam talis, ut dixi, carcer. Nihilominus quis non tremat, vel audito tantum hoc inferorum nomine? Verum, si rem hanc omnem ad æqui verique, & ad sacræ paginæ libellam placeat expendere, id luculenter deprehendemus, fœdissimos Japonum aut quorumcunque barbarorum carceres ad Tartarum collatos, viridarium & delitias, paradisum & amœna tempe censendos. Ratio luculenta est. In nostris carceribus saltem aliquid & cibi & somni est; sunt quiescendi horulæ: in Tartaro, nec cibus, nec somnus, nec quies ulla est; illic oryza nigerrima, foret ambrosia; nectar esset cœnosa aqua. In nostris ergastulis, nemo mille hiemes numeravit unquam, in inferorum sedibus, quod omnium luctuosissimum, centum millia annorum nec unum quidem punctulum Æternitati demunt; post mille milliones annorum eadem est, integerrima est etiam tunc Æternitas.

Deinde nostri carceres quamvis multum formidandi, sunt tamen extra flammas, & in solatium habent Mortis sagittas. Damnatorum specus & flammis pleni sunt, & à Mortis futuræ jaculis defensi non sunt. Siquidem apud inferos mors semper præsentissima est, sed mors sine morte; mors assidua sine fine duratura.

Heu quam hæc non cogitamus, quam non expendimus omni hora cogitanda, omnium solertissime expendenda! Bernardus hac in re longe consideratior: a Totus tremo, inquit, atque horreo ad memoriam hujus regio-

 nis,

a *Serm. de 5. regionibus.*

nis, & concussa sunt omnia ossa mea. Locu in quo vermis immortalis, fœtor intolerabilis, mallei percutientes, tenebræ palpabiles.

O evigilate non justi tantum, sed & injusti, & vos maxime luxuriosi; evigilate & luxuriosorum præmia prævidete; gustate saltem quam amarus sit Orcus, si gustare recusatis quam suavis sit Christus Dominus, aut quam amœnus paradisus.

VI. Hic Avernalis fœtor non importune submonet, quam varie vel hac una in re delinquamus. Non enim solum oculos, & linguam, & aures in officio continere decet, sed & nares. At nos odoris gravioris plerumque nimis impatientes sumus. Viles captivos & pauperes ægros ideo sæpe aversamur, qui potius allium quam crocum, aut moschum olent. Idcirco judex ab iride delicatulis his exprobrabit: *a* Infirmus, & in carcere eram, & non visitâstis me. Nimirum tam delicata est impatientia, ut ubi vel suspicio fœtoris, illuc eam vel albis quadrigis nemo pertraxerit. Eos amamus, illorum familiaritatem ambimus, qui cinnama spirant; qui crocum halant & balsama. Sed brevi mutabunt vices; &, quod Isaias *b* vaticinatur, Erit pro suavi odore fœtor.

Dein olfactu peccant, qui sua omnia peregrinis odoribus imbuunt, vestes, conclavia, lectos; quicquid crebrius contingunt, odoribus prius inficiunt, nec unguentis parcunt, ut semper sit quod nares mulceat. Hoc quidem tam grande nefas non censetur, at tamen Deus olim capitali pœna sanxit: Talem

a *Matth. cap. 25. vers. 43.* b *Isa. cap. 3. vers. 24.*
c *Exodi. cap. 30. vers. 38. fine-*

lem compositionem (odoris) non facietis in usus vestros, quia sanctum est Domino. Homo quicunque fecerit simile, ut odore illius perfruatur, peribit de populis suis. Ergo etiam odoris intemperantia peccamus. Sic plurima quæ nobis videntur minuta, & nullius ponderis, ea divinus Oculus ille observat, & inter punienda numerat.

Porro illud accuratius atque frequentius perpendendum, quid sibi velint divinæ paginæ, cum nidores sulfureos proponunt. Exemplo quod dicitur, demonstretur. Dominus pluit *a* super Sodomam & Gomorrham sulfur & ignem à Domino de cœlo, & subvertit civitates has, & omnem circa regionem, universos habitatores urbium, & cuncta terræ virentia. Sulfureus hic nimbus ac fœtor, libidinis ardores & luxuriæ fœtores punierunt. His pluviis extinguendus erat Cupidinis æstus.

Summus ardor igni, maximus fœtor inest sulfuri. Quando igitur lasciva carnis concupiscentia fœtebant, igne & sulfure peribant, ut ex animadversione justa discerent, quid spurca libidine commeruissent. Homo libidinosus & impurus supplicium meretur duplex: dum vivit, seipsum magis ac magis luxuriæ cœno inficit; cum vivere desinit, in balneum sulfureum transit.

VII. Ergo in lasciviam potissimum Avernalis ignis ac sulfur grassabitur. Quod *b* Gre-

 gorius

a *NB. Dominus à Domino pluit, hoc est, à seipso, & non à caussis naturalibus. Non enim naturalis, sed cœlestis & divina fuit hæc sulfuris & ignis pluvia* b *Greg. lib. 4. mor. c. 17. & lib. 5. cap. 8. initio.*

gorius erudite afferens: Tunc, inquit, ed flamma comburit, quos nunc carnalis del ctatio polluit. Omnis impius habet flamm ignis proprii, quem in corde suo ex fervo desideriorum temporalium accendit, du modo istis, modo illis cupiditatibus æflua & cogitationes suas per multiplicia bland menta sæculi amplius inflammat. Ideo nu fletus expiet quicquid delectatus per negli gentiam animus deliquit. Credibile prorsu est paucissimos in flammeas voragines detru di, qui nihil libidinosi fœtoris secum def rant.

Hic quivis mortalium bono suo & sape discat, & cavere, ne hac libidinis * Cameri na submergatur. Vinum quidem & ebrieta Osea *a* teste, cor auferunt, sed omnium ma ximè Fornicatio. Hæc ita sibi cor rapit, ut il lud, non facile restituat.

Sed illud obstupescendum prorsus, & ni mis quam horrendum, sub cogitatione unic (quam Theologi delectationem morosam nominant) innumeras pœnas, supplicia in finita, mortem æternam delitescere. Res in aperto est: *b* Qui viderit mulierem ad con cupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo. Hic jactus oculorum unicus, u nica hæc cogitatio, hic latentissimus in libi dinem assensus innumeros infinitos annorum milliones continet, quibus ille oculorum ja ctus, illa cogitatio, assensus ille vindicandus est, nec tamen unquam satis expiandus. Ob stupescendum hoc, inquam, & nimis quam horrendum.

Rem

* Stinckender sumpff.

a *Cap. 4. vers. 11.* *b* *Matth. cap 5. vers. 29.*

Rem dicam: hæc etsi forsan cogitemus certe non perpendimus, non examinamus. Inde est, ut Isidorus *a* Clarius loquitur, quod malumus esse ad momentum fucati, quam in sempiternum splendidi; ad horulam libidinosi, quam in æternum gloriosi. Hæc nostra est incogitantia, & (liceat dicere) excors temeritas. Tuto quis vel * capite suo dimicet, ab eo æternitatem minime cogitari, qui vel invidiæ, vel libidinis, vel avaritiæ sordibus etiamnum involvitur. Nunquam delinquet gravius, quisquis æterna supplicia cogitataverit frequentius.

Ergo, In omnibus *b* operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis. Tua, inquam, novissima memorare, non aliorum, neque raptim aut perfunctorie id facito. Nam hic error plurimorum est, quibus ista velut ad se non perventura cogitantur. Tua igitur novissima memorare, & Avernales fœtores inter memoranda respice. Quid ei proderunt delitiæ, quem inferorum sepelient flammæ. Ah, sapiamus, dum licet ne dulce momentum amarissima comitetur Æternitas.

CAPUT VI.

Quintum Æternitatis Tartarea tormentum

IGNIS.

Romanus scriptor, *c* ubi suum diversis suppliciis discrimen assignasset, demum pronuntiat: Ignis suppliciorum ulti-

 mum

a *Isid. Clar. tom. 1. orat. 53.*

* Solt einer den kopff verwetten.

b *Eccle. cap. 7. vers. 40.* *c* *Curt. lib. 6. c. 12.*

Non Extinguetur

mum. Humana crudelitas, in pœnas ingeniosa, exquisitissima invenit supplicia, nullum tamen acutius, nullum vehementius est igne. Romanus Cæsar Valerianus qui Decii crudelitatem perpetuavit, si flammis atrocius tormentum excogitare potuisset, eo utique Laurentium affecisset. Tyrannis prisca vix acerbiores cruciatus ullos reperit, quam vivum flammis tradere, lente exurere, assare. Ignis, suppliciorum ultimum, gravissimum.

Quod si fieri posset hominem læsæ Majestatis, aliorumque scelerum plurimorum reum millies ita comburi, ut hoc supplicium semper æquaret horam, recte diceretur, Ignis suppliciorum ultimum. Cruciatus sane acerbissimus est, comburi vivum. Sed ô mitem gehennam, ô temperatas flammas, vel millies vivum comburi! Feralis hæc sententia (mille horis tolerare flammas) captivis inferorum longe clementior videretur, quam si reo jam jam plectendo vitæ fiat gratia.

Sed firmum fixum est decretum, decretum immutabile, irrevocabile: Verba Christi judicis planissima sunt, & apertissima: Ite in ignem æternum. Omnia Christianorum templa docent improbos æternis, nunquam desituris ignibus cruciandos.

Atque hoc Quintum Æternitatis luctuosissimæ supplicium, Ignis æternus, de quo, quantum in re tam seria humani oris paupertas permiserit, verba facere conabimur.

I. Mos fuit priscæ poësi subinde intercalaribus uti versibus. Ita crebrius repetito versu princeps poëtarum canit.

Incipe Mænalios mecum mea tibia versus. a

a *Virgil. Eccl.* 8.

Nec

Nec poësis sacra hunc morem antiquavit. Hinc ille sacrorum carminum intercalaris cantus: Regem venturum Dominum, Venite adoremus. Idque sæpius repetitur: Venite adoremus Regem venturum Dominum, Venite adoremus. Pari modo sæpius interposito versu ad inferias cantatur: Regem cui omnia vivunt, Venite adoremus. Hunc ipsum morem in divinissimis concionibus suis observavit Servator Orbis. Sic, Marco *a* teste, perorans ad populum: Bonum est tibi, ajebat, debilem introire ad vitam, quam duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, *Ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.* Non piguit hæc eadem uno loco ter dicere. Nam paullo post repetens id ipsum: Bonum est tibi, ait, claudum introire in vitam æternam, quam duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis, *Ubi vermis eorum non moritur & ignis non extinguitur.* In eadem omnino concione dictum hoc intercalare tertium ingeminans: Bonum est tibi, ait, luscum introire in regnum Dei, quam duos oculos habentem, mitti in gehennam ignis, *Ubi vermis* b *eorum non moritur, & ignis non extinguitur.*

Hoc canticum Christus, hunc intercalarem versum præcinuit rex noster. Perinde si dixisset: Me voce præeuntem sequimini, & accinite: *Ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.* Ecquem non terreat oris divini tam tremenda comminatio? Profecto quisquis hoc illætabile carmen, quisquis tristissimum hunc lessum sæpius & attente cantaverit, in Orbe meliori *Alleluja Lætissimum* sem-

a *Marci cap.9. vers.43.* b *Ibid. vers. 46. & 48.*

ſemper cantabit. Satis hoc, abundantiſſime ſatis eſt teſtimonii, etſi altum alibi divina oracula ſilerent.

Sed ignis infernalis, & noſter, nimium quantum differunt, & primo quidem *Vrendi ſenſu*. Noſter ignis Auguſtino pictus videtur, ſed ille alter, verus. Diſcrimen ingens, imo vix ulla ſimilitudo veræ ac pictæ flammæ. Hic quæſo tacitis progreſſibus in rem præſentem veniamus.

Quanti & quam acres dolores, per unam duntaxat horulam, unum tantummodo & vel extremum digitum gracilis cerei ignicu-lo admotum uti? Quanto majores, ſic uri manum integram? Sed quanto vel maximis majores erunt dolores ſic uri totum brachium? Quam verò infandus erit cruciatus ſic uri totum corpus? Licet ignis, qui urit, pictus videri poſſit. In Japone hoc ævo lentis ignibus diriſſime torquentur Chriſtiani. Inter hos Carolus Spinola fuit, cujus ſuperiori capite facta mentio. Hic cum aliis viginti tribus *a* tam immane ſupplicium hoc modo ſubiit. Ignis ſtruebatur eminus, viginti quinque palmorum ſpatio, à columnis Martyrum remotus, ut tanto acerbior ac ſævior eſſet cruciatus, quanto prolixior, atque ita prius lente aſſarentur quam arderent. Quin ſi qua parte luculentior erumpebat flamma, protinus coërcebatur. Vincula verò non ferrea erant, ſed viminea, quibus Chriſtiani, laxe, obiter, ac fere in ſpeciem ad palum ligabantur, crudeliſſimo aſtu dæmonis, qui eo ſpecta-

a Combuſti ſunt Anno 1622. *die* 10. *Septemb. ſabbato. Ita Hermannus Hugo in vita Caroli Spinolæ. cap.* 18. *pagina* 175.

spectabat, ut Christi athletæ doloris acerbitate compulsi & vinculis facillime ruptis expedire se, atque flammis eripere nullo negotio possent. Hoc autem indicio conventum erat, ut Christum ejurasse censeretur, quisquis se incendio eripuisset. Interim igitur dum languido flammarum ardore, ignis in viscera penetraret, corpore immoto stabat Carolus, oculis in cœlum fixis, ubi post pauculas horas desideratissimis Christi amplexibus frueretur, cui corporis sui victimam in holocaustum destinabat. Duravit acerrimus ille cruciatus ignium ad duarum vel trium horarum spatium. P. Sebastianus Chimura, patria Japon (uti certis tabulis testatum) manibus ante pectus in crucem decussatis, oculisque in cœlum sublatis, tres horas vivus stetit in ardente rogo.

Tormentum horribile prorsus, nec verbis effabile, hominem igne eminus ac lente admoto tribus horis torreri vivum. Quodnam igitur tormentum, ô Deus, quam infandum, quam incomprehensum, non duas tresve horas, non unum alterumque diem, non annum annosque mille, sed æternitate tota (quæ tamen nunquam tota erit) & corpus & animum uri, nec unquam comburi?

Hic vox & verba deficiunt. Nemo, non dicam satis eloqui, sed nec satis cogitatione complecti potest infinitam illam doloris acerbitatem. Divinam iram perhorrescens David: *a* Devorabit eos ignis, inquit, Dominus in ira sua conturbabit eos. Sicut in ustrina ferrum candens ira ignem imbibit, ut merus sit ignis, & ferrum tamen maneat, sic inferorum

a *Psal.* 20, *vers.* 10.

rum flamma, ipsis damnatorum ossibus, & ossium medullis implicabitur.

II. Altera tartarei & nostri ignis differentia, splendor est & lumen. Ardet noster, & lucet; at tartareus, prout justitia divina sanxit, ardet sed non lucet, nisi in gravius tormentum, ut qui dum viverent societatem coierunt in nequitiis, socios sese agnoscant in tormentis: ita fur adjutorem furem, lusor collusorem, adulter adulteram cernet & tabescet, malletque cæcus esse, quam dolores alienos videndo f cere suos.

Optime dixit *a* Isidorus: Ignis gehennæ lucebit miseris ad miseriæ augmentum & ad damnationem, ut videant impii unde doleant, & non ad consolationem, ne videant unde gaudeant.

Tertia utriusque ignis differentia: noster consumit omnia, ille nihil. Qua in re locupletissimus testis Augustinus: *b* Si Salamandra, inquit, in ignibus vivit, & notissimi Siciliæ montes, tota diuturnitate temporis atque vetustate usque nunc, & deinceps flammis æstuant atque integri perseverant, satis idonei testes sunt, non omne quod ardet, absumi: & anima indicat, non omne quod dolere potest, posse etiam mori.

His docemur, qua ratione hominum sempiterno supplicio punitorum corpora, & in igne animam non amittant, & sine detrimento ardeant, & sine interitu doleant. Quis nisi Deus creator omnium dedit mortui pavonis carnibus, ut vel in annum solidum

a *Isid. sent lib. 1. cap. 31 initio.* b *Aug. tom. 5. lib. 21. de Ci. cap. 4. pluribus locis. & cap. 7. initio. & c. 9. ac 10.*

dum asservatu sint faciles? Quis paleæ dedit vel tam frigidam vim, ut obrutas nives servet, vel tam fervidam, ut poma immatura maturet? Jam verò quam mirum est, quod cum calx extinguitur, tunc accenditur? Cur itaque facere non possit Deus, ut & resurgant corpora mortuorum, & igne æterno crucientur corpora damnatorum, qui fecit Mundum in cœlo, in terra, in aëre, in aquis innumerabilibus miraculis plenum: cum sit omnibus, quibus plenus est, procul dubio majus & excellentius etiam ipse Mundus miraculum. Cur non dicamus quamvis miris, tamen veris modis etiam spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi? Quod igitur de sempiterno supplicio damnatorum per suum prophetam *a* Deus prædixit, fiet, omnino fiet: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.

Quarta differentia: Noster ignis ad pabuli modum, vivit, augescit, vel deficit, augescente vel deficiente pabulo. At ignis æternus divina justitia nutritur, nullo sopiendus mari, inextinguibilis est. Hæc una vox, *Inextinguibilis*, à Domino ter repetita, aut vitia nobis dissuaserit, aut nos esse pecudes demonstrabit.

III. Hic verò inferorum ignis cujusvis noxis ac sceleribus attemperabitur Justitia divina eo ut flagello utetur. Pro mensura peccati, erit & plagarum *b* modus. Quemadmodum è pluribus reis uno eodemque flagello alter altero acerbius puniri potest.

Hinc liquet insania quorundam hominum vix sibi aliud quam inferos promittentium.

Eorum

a *Isa. cap. 66. vers. 44.* *b* *Deut. cap. 35. v.* [illegible]

Eorum voces sunt: Cum in via simus ad furvæ *a* regna Proserpinæ, plenis eo velis invehi placet: Curemus ut nobis bene sit, dum licet plagas meribimur, mereamur illas insigniter.

Ite furiosi, ite, & delitiis affluere supremam felicitatem credite; hodie vino & plumis vos mergite, cras forsitan mergendi flammis. Omnes in Orco captivi dirissime cruciantur; cæteris ii dirius, qui Numen & gravius & crebrius offenderint: Dabit enim ignem & vermes *b* in carnes eorum, ut urantur & sentiant in sempiternum.

Hoc ignis æterni supplicium, optime omnium, sensu meo, tamque succincte quam nervose divus Prosper cogitandum subjicit. Illius verba cedro digna, hæc sunt: Continuus gemitus, pœnalis sensus, dolor summus, cruciatus æternus torquent animas neque extorquent, puniunt corpora, neque finiunt. Quemadmodum vero nullum est apud nos supplicium quod igne acrius torqueat, sic nullum est quod citius torquere desinat, & consumat. Quis ergo ignis ille, qui & acutissime cruciat, & cruciare nunquam cessat?

Moses cum vices divinas fungeretur, vocem reperit qua significanter admodum æternitatem vindicantis flammæ ingerens: Ignis, inquit, *c* succensus est in furore meo, & ardebit usque ad inferni novissima. Haud aliter Hieremias *d* vates: Ignem, ait, succendistis in furore meo; usque in æternum ardebit. Pulvis tormentarius quo æternus ignis succenditur, est *Furor Domini*. Dum vivimus,

G

a *Horat lib.* 2. *od.* 13. b *Iudit. cap.* 16. *vers.* 21.
c *Deut. c.* 32. *v.* 22. d *Hier. cap.* 17. *v.* 4.

vinus, non tam furorem, quam iram Numinis experimur. Machabeæ historiæ scriptor: Alienatus mente *a* Antiochus, inquit, non considerabat quod propter peccata habitantium civitatem, modicum Deus fuerat iratus. Profecto modice Deus irascitur, licet magna vi brachia tollat, videaturque non perfunctorie flagellaturus: modica prorsus etiamnum ira est, nam & clementiæ conjuncta est. Cum verò hæc ira spernitur, clementia ridetur, tandem patientia læsa fit furor, & in furore hoc ignis accenditur, arsurus æternum. Ignem hunc vos ipsi succendistis, inquit Deus, sceleribus namque toties repetitis clementiam meam ludibrio habuistis, iram meam tametsi modicam impatientissime tulistis, exleges, & omnis disciplinæ contemptores in vetitum corruistis. Jam tempus vindicandi est: horribilibus, inauditis vos suppliciis afficiam: Succendistis ignem in furore meo: Jam ardebit furor meus usque ad inferni novissima.

Natura quidem, quod Annæus asserit, aut tolerabilem facit dolorem aut brevem. At naturæ opifex Deus in rebelles ac contumaces subditos suos, & longo & intolerabili dolore animadvertit: Longo certe, quia æterno; intolerabili, quia igne sævissimo.

IV. Hic omnes quotquot Christiani sanguinis sunt rogo atque obsecro quam maxime, si quid ægrimoniæ aut doloris urat, si podagra, si calculus, si quis alius morbus aut molestia infestet, prima omnium cogitatio sit ista: Molestia hæc aut dolor si annis decem, si centum, si annis mille duret, an non ad

a 1 *Mach. cap. 5. vers. 17.*

ad inferos dejectum te credas? Ad eum vero amoliendum quid facias? Fac illud jam ad evitandos dolores æternos. Et scito molestiam quam pateris, licet gravissimam, dolorem quem sentis, etsi maximum, nec umbram quidem inferorum esse. Hic Deus una tantummodo manu, eaque parcente ac lenta leniter ferit, illic utraque & quidem ferrea rigidissime & acerrime cædit: hic uno sæpe digito tantum impellit, omnibus illic digitis, tota manu flagellum vibrat.

Christianus heros Eustachius (cujus supra mentio) cum uxore ac liberis in candentem æneum bovem inclusus dirissime cruciatus est; ingens nihilominus hoc illi solatium erat, & finis brevi adfuturus, & præmium beatitudinis nunquam finiendum. Hæc cogitemus.

Ignes æternos religiosissimi quique viri assidua cogitatione velut contrectabant. Narrat a è Græco Paschasius Diaconus Anachoretas duodecim velut in senatum ventitasse, & pro se quemque dixisse, quid sibi videretur ad id temporis profecisse, & quid potissimum contemplatione expendisset. Ubi suam singuli sententiam dixissent, duodecimus, & in dicendo ultimus, quid animi sui esset exposuit. Verba illius integre ac bona fide admetiar, ut suus religiosæ simplicitati stet color. Ita dixit: Vos quidem Patres, cœlestem habentes conversationem, cœlestem & sapientiam possidetis. Nihil mirum. Ego verò me his indignum judicans, video quod peccata mea, ubicumque iero, præcedunt me semper ad dextram, & ad sinistram: in in-

G 2 fer.

a *Paschas: apud Rosvveidum cap. 44. n. 12.*

fernum verò adjudicavi meipsum, dicens: Esto cum his quibus dignus es, istis post modicum annumeraberis. Video igitur tibi pares gemitus, & inceſſabiles lacrymas, quæ à nullo referri queunt. Aſpicio quoſdam ſtridentes dentibus, & ſalientes toto corpore, & trementes à capite uſque ad pedes: Et jactans me ſuper terram, & amplectens cinerem deprecor Deum, nunquam caſuum me illorum experimenta accipere. Video & mare ignis bullientis immenſibile, & circumfluentes, & mugientes, ut putent aliqui uſque ad cœlos attingere fluctus ignis, & in tremendo illo mari innumerabiles homines dejectos; & una voce omnes clamantes & ululantes ſimul, quales nemo ſuper terram ululatus & voces unquam audierat, & ſicut arentia omnis virgulti cremare: miſericordia autem Dei avertente ſe ab illis propter juſtitiam. Et tunc lamento genus hominum, quod audeat loqui, vel cuilibet attendere, tantis in Mundo repoſitis malis. Et in his teneo mentem meam, luctum meditans, quod ait Dominus, indignum me cœlo & terra judicans reputanſque quod ſcriptum eſt: *a* Factæ ſunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte.

Hunc apud ſe calculum complures poſuerunt: En, ajebat quiſque ſibi, pœnas immortales jam pridem meritus es, neque id ſemel duntaxat. At verò Deus tuam omnem culpam aboleverit, * chirographo teſtari non potes: abolitam ſperas, aut certe abolendam, & recte facis. Sed vide, cautus *b* eſto, &

a Pſal 41. verſ. 4. *b* Mich. cap 6. verſ. 8.
* Haſt warlich kein brief dar für.

& sollicitus ambula cum Deo tuo, hoc enim Dominus requirit à te. Et hoc est mature sibi sapere.

V. Sed quam multi alia omnia faciunt! Nummos tam anxie corradunt, perinde si eos illaturi sint cœlo. Honoris & existimationis fumum, ut rem sacrosanctam summo studio tuentur; mori mallent quam despici. Nonnunquam tamen hi ipsi aliorum famam variis obtrectationibus lacerant, & tanto acerbius de aliis, quanto de seipsis benignius loqui solent. Multorum ea una cura est, curare cuticulam, & genium non facile fraudare ulla, quam appetierit, voluptate.

Ita ad æternitatem tendimus futurorum improvidi, immemores præteritorum, in præsentia pronissimi. Sic plerique mortalium vivunt: aliis cum arca, aliis cum ventre negotium est: nemo non serius sibi videtur, cum maxime nugas agit. Vitia tam ubique obvia secundis progressibus, ut cœlum & inferi vix inter seria habeantur.

Vesani mortales! Discamus obsecro nostros impetus objecto igne hoc æterno restinguere. Furiosissimis ignibus non male conferuntur Ira & Libido, affectus impotentissimi; nec ulla fere vitia tam concitato impetu, qua data porta, ruunt. Libido velut infrenis equus, aut * mannulus indomitus rationem omnem excutit. De hoc monstro eleganter Gregorius Nazianzenus a poëtices non ignarus:

Quæ ruit in vetitum damni secura libido.

 Iracun-

* Junge unzempte fylli.
a *Naz. in sacr. carm.*

Iracundiam *Paulus* Orosius *a* egregie depingens: Furor, inquit, consilii expers, dolorem & vindictam putat esse virtutem; quantumque meditatur * ira, tantum promittit audacia. Iram, tyrannicum affectum recte nominat Chrysostomus. Etenim nihil æque tranquillitatem animi turbat, atque ira impatiens freni. Hos ignes æternis ignibus domemus.

Medicorum scitum est: Ignis igni remedio est. Nam cum digitus aut manus ustulatur, remedium vicinissimum est ustulatum membrum aut ardenti cereo, aut gliscenti foco, aut vivis carbonibus admovere. Sic ignis ignem sui similitudine attrahit. Eandem ob caussam incendia tormentis æneis petuntur, ut lentiorem flammam violentior domet. Heu quoties cor nostrum cupidinibus malignis ardet? Ergo in hoc incendium bis terve emittatur illud ingens tormentum bellicum (*Ite maledicti in ignem æternum*) Quid agis miser, perire vis? facillimo istud impendio fiet: horula una, imo vel unica parte horulæ, imo momento vel unico per iram aut libidinem patras, quod æternum doleas. Atque sic ignem iræ superet ignis gehennæ, flammas libidinis expugnet flamma Stygis. Et sunt quæ horum subinde moneant.

VI. Qui originem familiæ Carthusianæ consideraris, neminem ex ea facile unquam aspiciet sine gemitu. Histo-

riam

a Oros. lib. 2. contra paganos c. 16.

* Was der zorn spint / das haspelt die vermessenheit ab.

riam notam in compendium confero.

Vir litteratus Parisiis, morte obita, cum inferiæ canerentur in templo, è feretro assurgens, voce horribili exclamavit: *Iusto Dei judicio accusatus sum.* Dilatum ergo funus in posterum diem. Iterum eadem cantantur, cum defunctus iterum vociferatur è tumba: *Iusto Dei judicio judicatus sum.* Necdum, quid eo factum, liquebat. Dies ergo tertius expectandus. Eadem fiunt quæ diebus prioribus. Et mortuus tertium è sandapila proclamat: *Iusto Dei judicio condemnatus sum.* O vere ter miserum, qui æternum erit! Et quod nemo non contremiscat: Vir iste omnium calculo vir sanctus & vitæ integer habebatur. Adeo fallunt humana judicia. Vrbs Parisiorum universa rei gestæ testis. Hoc Brunonem cum sociis exegit urbe, hoc in avia nemora rupesque desertissimas expulit, ubi cœlum potius habitare discerent quam terram. Hæc Carthusianæ familiæ a origo.

Hic serio cogitandum: Itane homines eruditi, & humano sensu sancti accusantur, judicantur, damnantur? Quid me fiet misero? Ergo animum quantis possum industriis curabo. Alii se suamque cuticulam curent æternitatis obliti; vigeant, floreant, cras forsan cinis & favilla. Hos ego mores nil moror, hanc ego viam non ingredior, nam & alium viæ terminum quæro. Si ego Carthusianos, asperrimos montes habitare non possim, illas saltem latebras, ubi estur, ubi potatur & luditur, declinabo; si non

a *Cœpit ea Anno Christiano 1082.*

carnium esum, saltem carnis petulantias e- jurabo; si non æternum silere queam, ab obtrectationibus saltem & lascivis colloquiis abstinebo; si non dies noctesque, religioso ritu, in templo sim, hoc certe agam ut nulla mihi labatur hora, qua Dei non meminerim. Et quæcunque in posterum mihi fuerint perferenda, non tantum exigua, sed nulla esse dicam ad æternitatis ignes collata. Quo quidem sensu Augustinum *a* verissime locutum veneror: Quæ quisque, ajebat ille, gravia valde patitur in hac vita, in comparatione æterni ignis, non tantum parva sed nulla sunt.

Sic est omnino; omnes dolores nostri ludicrum quid & leves morsiunculæ sunt ad æternitatis supplicia. Minimum apud inferos tormentum majus est quam sit maximum in Orbe hoc nostro. Morborum cruciatus tolerabiles faciunt intervalla, quæ in Orco nulla. Dolorem sentire tunc nos desinimus, si nimium sentimus. Nemo potest valde dolere, & diu, nisi apud inferos. Sic enim mitis natura dispofuit, ut dolorem faceret, aut brevem, aut toleratu non adeo difficilem. In gehenna & intolerabilis est dolor, & longissimus, quia æternus.

a Aug. tom. 10. serm. 109. mihi pag. 298.

CAP.

Non Mo rietur

CAPUT VII.

Sextum Æternitatis Tartareæ tormentum

VERMIS CONSCIENTIÆ.

GEmma priſcorum Patrum & Antiſtitum ſidus Auguſtinus *a* experientiæ convenientiſſime dixit: Inter omnes tribulationes humanæ animæ nulla eſt major tribulatio, quam conſcientia delictorum.

Grande ſupplicium eſt patri, ſi filii ſupplicio capitali debeat intereſſe ſpectator; ſed multo majus eſt, ſi ipſe pater cogatur eſſe carnifex; longe maximum, ſi patibulum, cui filius ſuffixus, ante ædes ſtatuatur, quotidie aſpiciendum. At hæc omnia, & ludicra, nulla ſunt, ad illud ſupplicii genus, cum ſuus ipſe carnifex eſt reus, cum ſeipſum dentibus commordet, dilaniat, laceratque morſibus conſcientiæ perpetuis.

Et hoc Æternitatis luctuoſiſſimæ ſextum eſt ſupplicium, quod Chriſtus concione unica, imo unicæ concionis epilogo ter itidem repetiit: Vbi vermis eorum non moritur. Mox idem ingeminat: Vbi vermis eorum non moritur. Sed & tertium hoc inculcans: *b* Vbi vermis eorum, ait, non moritur. Nec aliter Iſaias, qui & ipſe conciones ſuas non alio clauſit epilogo quam eodem *c* iſto: Vermis

a *Aug. in Pſal.* 45. *mihi pag.* 170. b *Marc. cap.* 9. *v.* 44. 46. *&* 48. c *Iſai. cap.* 66. *fine.*

mis eorum non morietur. Ingens, inexplicabile hoc supplicium sit necesse est, de quo nos plura.

I. Quantum turbatæ conscientiæ tormentum sit vel prisci idololatræ satis exploratum habuerunt. Rhetor è Latio Quintilianus: *a* O tristis recordatio, exclamat; ô tormentis omnibus gravior Conscientia! Eadem omnium sapientum vox est. Sanctissimus Pontifex Gregorius: *b* Inter multiplices, inquit, humanæ animæ tribulationes & innumerabiles afflictionum molestias, nulla est major afflictio quam conscientia delictorum. Vere, nihil *c* est miserius, quam animus hominis male sibi conscius. Hic contentiamus, ait Seneca, *d* mala facinora conscientia flagellari, & plurimum illi tormentorum esse, eo quod perpetua illam sollicitudo urget ac verberat. Malitia ipsa maximam partem sui veneni bibit, ipsa sibi supplicium est; Nemini bene est nocenti.

Hæc suo quoque calculo consignans, quem dixi, Augustinus: Seipsum, inquit, quo fugiturus est homo? quocunque fugerit se, talem trahit post se, & quocunque talem traxerit se, cruciat se. Ipse est pœna sua, quem torquet conscientia sua. Deus scit tantam pœnam animæ, tantas cruces, tantas gehennas, tanta tormenta. Quot hominis vitia, tot animæ tormenta, tanto autem acerbiora, quanto interiora.

Et in promptu ratio est: Cum undique omnia

a *Quin.decl.* 12.§.38. b *Greg.in Psal.* 143. c *Suetonius in Tiberio Sen.epi.* 97 *fine* d *Aug. in Psal.* 45 *mihi.pag.* 170. *& in Psal.* 36 *pag.* 117.

omnia sunt adversa, cum cœlum & terra infestant, etiamnum superest suffugium ad Deum: etsi nemo soletur, satis solatiorum est Deus. Sed si conscientia sit inquinata, nihil usquam nec in rebus conditis, nec in conditore solatii est reperire; omnia acerba, fellea omnia. Et quo profugias? ad Deum? hostis est. Ad conscientiam? Carnifex est. Ad divos cælites? Offensi sunt. Ad socios? Augebunt cruciatus. Ad delitias & voluptates? Conscientiam magis inquinabunt. Vere, non est pœna gravior prava conscientia.

At dum vivimus hoc conscientiæ macellum suas habet ferias. Subinde hos oblatrantis conscientiæ morsus nonnihil distinemus, aut arte fallaci eludimus, aut certe delinimus nunc legendo, nunc laborando, nunc colloquendo, modo hilarius comessando, modo huc illucque commigrando, & faltem dormiendo hos angores fallimus: At verò in illa Crudelitatis arce, in regno diaboli nulla quietis intervalla, interspirationes nullæ, non somnus, non quies, nulla lectio, nullæ comessationes, consolatio nulla, dies noctesque conscientiæ vipera laniatum undique pectus perrodet. Vermis eorum non morietur.

II. Plurima sunt, ob quæ singulariter illos æternæ noctis inquilinos torquet conscientia. Primum omnium, *Amissio æternæ gloriæ.* Obseratum est Cœlum, obseratum est Tartarum, nullus hinc transitus illuc. Actum est; epulum cœleste neglectum est, neglectu irreparabili; Spes nulla beatitudinis.

Esau

Esau homo rudis, & qui à feris quas insectabatur, feritatem hauserat, nihilominus indignissime tulit faustam parentis precationem à fratre suo præreptam. Nam auditis sermonibus patris, irrugiit clamore magno, & consternatus ait: *a* Benedic etiam & mihi, pater mi. Ut verò rugient damnati, conscientia cuique eorum opprobrante: Benedictionem patris perdidisti, jus & spem cœli omnem amisisti, pro lenticula vilissima vendidisti regnum. Maledictus es, exclusus, exclusissimus es à cœlo in omnem æternitatem. Vermem qui te cœpit rodere, non excuties à te amplius. Tuis ipse auribus decretum judicis audisti: Ite, discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus.

Hoc regnum Satanæ destinatum, hos vermes impiorum lanienæ paratos poëta vetus, *b* Christianus, non ineleganti metro sic ob oculos ponit:

Præscius inde Pater liventia tartara plumbo
Incendit liquido, piceasque bitumine fossas
Infernalis aquæ furvo suffodit Averno,
Et Phlegethontæo sub gurgite sanxit edaces
Perpetuus scelerum pœnis obrodere vermes.

Inter hæc vermium examina cernent damnati, ut divus Gregorius *c* arbitratur, beatorum gloriam: Ut peccatores, inquit, in supplicio amplius puniantur, & eorum vident gloriam quos contempserunt, & de illorum

a *Gen. cap.37. v. 34.* b *Prudentius contra Marcionitas.* c *Greg. tom. 3. hom. 40. in Euan. mihi pagina 139. Utique solo intellectu, non oculis. Gregorius dicto loco alium addit videndi modum. Psal. 18. vers. 7.*

lorum etiam pœna torquentur, quos inutiliter amaverunt. Ita cælitum felicitatem damnati vident, sed velut eminus: perinde si quis è turri præalta qua clausus, & in qua fame diuturna confectus, inter fœtores & vermium acervos despiciat in hortos amœnissimos, ubi complures inter se amicissimi voluptatibus affluant; ah, quam cruciabilis est hic aspectus! Hoc cernere, est suas sibi pœnas augere.

Famelicus si mensam cernat epulis refertam, nec tangere audeat, plus esurit, præsertim si ipse sua se culpa paratis epulis privarit. Non aliter damnati: Famem patientur ut canes. Itaque illos conscientia sic torquebit, ut quicquid oblectare potest, cogitare non possint. Rea conscientia velut rabidus canis assiduo latratu & morsu in desperatissimam rabiem aget miseros. Sic ulcisci se solet conscientia, cum moneret, non audita.

III. Alterum, quod damnatis conscientia exprobrabit, est *Virtutis neglectus*, & *Noxarum cumulus*. Omnia ordine conscientia velut è syllabo recitabit, quæ perperam facta, quæ socorditer omissa. Inde omnes illi sceleratæ stultitiæ seipsos accusabunt; sua cuique conscientia socordiam exprobrans: Et quoties, dicet, precari debuisses, cum aut somno aut lusibus vacares: preces tuæ & raræ, & ignavæ, ac somniculosæ: jam luis. Quoties jejunium tibi servandum, cum gulæ malles quam sacris legibus parere: jam luis. Quoties sine rei familiaris dispendio stipem erogare potuisses, cum tu avaritiæ potius quam misericordiæ pareres: jam luis. Quoties monitus, quoties rogatus es, ut inimicis veniam

veniam dares, ut injurias oblivione Christiana digereres, & noluisti: jam luis. Quoties in rebus adversis patientia tibi commendata est, & noluisti esse patiens: jam luis. Quoties Humilitatis & Charitatis actiones, quæ solius voluntatis sunt, exercere potuisses; non hic laborandum, nec currendum, nec sudandum aut algendum fuisset; sine flagris, sine ciliciis, sine rigoribus aliis hæc facillime fecisses, & noluisti: jam luis. Ad sacramenta percipienda quoties invitatus, tractus, rationibus impulsus es, & venire noluisti: jam luis. Occasio tibi nunquam defuit, tu semper occasioni. Potuisti, & noluisti: lue jam, lue nequitias. En tua tot tamque gravia flagitia; cum tamen longe suavius virtuti licuissent operari quam vitiis.

En perditissime, inter jocos & lusus perdidisti regnum: potuisses esse felix æternum, modo voluisses: brevi ac levi labore beatam immortalitatem tibi parasses, modo voluisses. En, stultissime, pro carnis voluptatula, pro spurca & momentanea oblectatiuncula immensas vendidisti voluptates. Nimirum tua tibi caro quam cælum, carior erat. Sentis jam, quas delitias sectatus fueris? Prædixi, monui, vellicavi. Sed actum egi, nihil profeci, oleum & operam perdidi. Nunc vindico, nunc spes & res abs te segregant, sed tua solius culpa.

En impurissime, ut delectatiunculas sordidissimas pauxillulo temporis retineres, perdidisti omnia. Procul nunc à te honores, thesauri, voluptates beatorum, ad quas omnis tibi via intercepta est. Hæc tibi tormenta libidines tuæ pararunt, in hos ignes tua

tua te præcipitavit incontinentia: tuam illam hilarem sed brevem insaniam, nunc luis æterno luctu. Desperate ploras paradisi gaudiis te privatum? tu ipse te privasti. Acerbissime doles perenne cœleste epulum neglectum? tu neglexisti. Obseratam tibi cœli januam lamentaris? tu eam ipse tibi obserasti. Ex toto beatissimus jam esses, modo esse voluisses. Facili opera cælum emereri licuit; sed differendo & negligendo huc sponte irruisti cæcus & amens, hinc nunquam exiturus amplius. Nulla hic libertas, nulla salus. Despera centies, sexcenties, despera millies, æternum desperaturus, æternum moriturus, & ad mortem nullis sæculis perventurus. A vultu Dei projectus es, quia teipsum ab illo avertisti. Non aliena, sed tua culpa peris, æternum periturus.

Hæ conciones erunt conscientiæ, sed seræ nimis & acerbæ. Ad irritum spes omnis cecidit.

Earum virium est pœnitentia tempestiva, ut culpas omnes deleat, & pœnas culparum reliquiis pariter tollat, aut certe minuat, nec non divinos favores augeat. Idcirco ille eremi angulus Joannes hoc unum assidue concurrentium auribus instillabat: *a* Pœnitentiam agite; appropinquabit enim regnum cælorum, agite pœnitentiam. Nil horum potest Pœnitentia in Proserpinæ culina, culpam nec minimam eluit, nil pœnæ demit, nil gratiæ divinæ reddit. Hostes Dei sunt, quos tunc primum pœnitet, nil impetrant, sero nimis sapiunt hi Phryges.

Hæc omnia illi cælo proscripti non ignorant;

a *Matth. cap. 3. vers. 2.*

rant, hinc vermis eorum non moritur. Scelera quæ patrarunt, velut in tabula descripta vident, & exhorrent. Ridiculam pompam, vestium luxum, & omnem vanam gloriam detestantur: judiciorum suorum temeritatem, & invidentiæ labem: avaritiæ sordes, & omnis luxuriæ cœnum execrantur furiose. Cernunt infelices lascivarum cogitationum suarum immensos aggeres oculis oppositos. Intemperantiæ suæ turpitudinem, desidiæ suæ mollitiem & veterum, voluptatum suarum fallacias, impurissimæ Veneris blanditias abominantur; sed hæc omnia sero nimis. Acerbissimo planctu sed irrito vociferantur. a Transierunt omnia illa tanquam umbra, & nos in malignitate nostra consumpti sumus. Potuimus cavenda fugere, exercenda facere potuimus, & noluimus. Hoc æternum occentabit conscientia. Vermis eorum non morietur.

IV. Tertium quo præcipue Conscientia domesticos cacodæmones torquebit, est *Aspernatio divinæ gratiæ*. Jobus b calide optans: Quis mihi tribuat, inquit, ut sim juxta menses pristinos, quando lavabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi rivos olei? Hoc nimium quantum urit, à summis opibus ad incitas devolvi. Non nesciunt damnati quantis olim divitiis affluxerint. Illis jus cæli transcriptum erat: hæredes regni potuissent esse, modo voluissent. Recordantur divinæ gratiæ butyrum copiosissime sibi fluxisse, quo lavari licuisset, id tamen à se repudiatum esse. Meminerunt olei rivos è petra, divini amoris & misericordiæ fontes è Chri-

a *Sap. cap. 5. vers. 6.* b *Iob. c. 29. vers. 2. & 6.*

sto sibi emanasse, hæc omnia tamen suo vitio à se neglecta. Jam clamant, sed frustra: Quis nobis tribuat, ut simus juxta menses pristinos, quando lavabamus (certe lavare poteramus) pedes butyro, & petra Christus fundebat nobis rivos olei, sanguinis sui. Jam nec olei nec butyri guttula fluit amplius. Divinæ misericordiæ fons exaruit: divini favoris rivuli sunt exiccati. Cœlestis agni sanguis pro nobis frustra fusus est; cruciatus & mors Christi nobis non prosunt amplius: incassum recidit omnis impensa. Eheu, actum est de nobis.

Atque hoc lacerabit cor damnatorum, quod opera levissima, quod sola robustiore voluntate cælo se asserere potuerint, & tamen noluerint: quod gratiam millies oblatam recusarint millies, Inde in sei, sos furenter exardescent miseri, & assiduo sibi ipsis lugubrem hanc cantilenam occinent: O tempus rerum omnium pretiosissimum! ô dies, & ô horæ plusquam aureæ, quo evanuistis æternum non rediture! Nos cœci & excordes, obstructis oculis & auribus libidine furebamus, & mutuis nosmet exemplis trahebamus ad interitum. Huc properavimus infelicissimi, & monitis omnium spretis cucurrimus ad mortem, heu mortem æternam! Quid nunc omnia quæ fallacissimus Mundus offerebat, juvant? Oblectationum priorum meminisse mors est. Voluptas omnis avolavit & evanuit. Et quamvis aliquot annorum centuriis ea licuisset frui, quid illa gaudia fuissent ad hæc tormenta? Ah, umbram solum captavimus amaræ voluptatis. Quis nos tam crudeliter fascinavit?

O si annis singulis æternitatem vel semel serio perpendissemus! O vel dieculam, ô vel horulam unicam impetrare liceat!

Sed frustra sunt hæc vota: actum est, spes omnis præcisa est. Maledictus ergo dies quo nati, maledictus Deus à quo conditi sumus.

Hic stylum pono, & impias voces illuc remitto, unde proruperunt. Mature sapiat & caveat, quisquis hanc conscientiæ lanienam formidat.

V. Incredibile videretur, nisi testes loquerentur oculi, quam in rebus fluxis curandis industrii ac solertes, quam attenti & assidui, quam vigilantes & acuti, quam scientes & gnavi, quam cati cautique simus: nimirum cum corporis negotium agitur, nemo non sapit, nemo non vigilat, nemo non impiger ac sedulus est; hic vivimus, hic volamus. Videte mihi vestes elaboratissime & exquisitissime factas, videte picturas, ædificia, sculpturas, videte candidissimam sindonem, tenuissimam byssum velut aranearum operas, videte artificiosa horologia, exactissimam Musicam, laboriosissimam mercaturam; quam in artibus tractandis, in negotiis conficiendis, in opibus struendis, in honoribus obtinendis acres & indefessi simus; at hæc omnia caduca sunt, fluxa sunt, momento transeunt.

Cum autem pro cælo laborandum, heu quam inertes & stupidi, quam desides & supini, quam frigidi sumus & somno pleni! Hac una in re solute ac negligenter agimus, languemus, cessamus, jacemus. Verissime a dictum: Pro modica præbenda longa via curri-

a *Imitatio Christi lib. 3. cap. 3 Num 2.*

curritur, pro vita æterna vix pes semel à terra levatur. Hic plerique omnes torpemus; vigilat dæmon, nos dormimus. At ubi demum serio evigilaverit conscientia, non amplius sopiri poterit; uret, mordebit, anget, torquebit in omne ævum. Vermis eorum non morietur.

Hic vermis infandis doloribus, & tristitia pascitur inconsolabili. Dolent damnati amissam beatitudinem, & quidem sine spe ulla reparandi tam immensam jacturam: in dolorum mare præcipitatos sua se stultitia indesinenter cogitant: Neque mœstissimam hanc cogitationem alia unquam lætiore fallere licebit.

Hæc Bernardus attentiore animo contemplatus: Quid tam pœnale, inquit, *a* quam semper velle quod nunquam erit, & semper nolle quod nunquam non erit. In æternum non obtinebit quod vult, & quod non vult, in æternum nihilominus sustinebit. Nullus de tanta numerositate spectantium molestior oculus suo cujusque. Non est aspectus sive in cælo, sive in terra, quem tenebrosa conscientia fugere magis velit, minus possit. Non latent tenebræ vel seipsas. Se vident quæ aliud non vident. Opera tenebrarum sequuntur illos, nec est quo se abscondant ab illis, ne in tenebris quidem. Hic est vermis qui non moritur, memoria præteritorum. Semel injectus vel potius innatus per peccatum hæsit firmiter, nequaquam deinceps avellendus. Nec cessat rodere conscientiam, eaque pastus, esca utique inconsumptibili perpetuat vitam

a *Bern. lib. 5. de Considerat. ad Eugen. cap. 12. mihi pag. 901.*

vitam. Horreo vermem mordacem, & mortem vivacem. Horreo incidere in manus mortis viventis, & vitæ morientis.

Itaque durante anima durat & memoria. Sed qualis? Fœda flagitiis, horrida facinoribus, vanitate tumida, contemptu hispida & neglecta. Quæ priora transierunt, & non transierunt. Transierunt à manu, sed non à mente. Quod factum est, factum non esse non potest. Proinde etsi facere in tempore fuit, sed fecisse in sempiternum manet. Non transibit cum tempore, quod tempora transit. In æternum ergo necesse est cruciet, quod perperam te egisse in æternum memineris.

VI. E divi Dominici familia theologus & proëpiscopus, historiarum ævi sui fidelis scriptor rem miram narrat in hunc modum. Præsul in Germania fuit, princeps sanguine, moribus vitaque degener. Hic primo quidem verecundius inhiare auro, libidini furtive indulgere; ita sensim progredi, nec mores emendare, effusis demum habenis in vetitum ruere; rapinis & luxuriæ libere vacare. Varia in illum Deus animadversione usus est; modo morbis, modo miseriis aliis invitans ad meliora. Sed frustra. Tandem prout vitam egit inquinatam, sic mortem obiit non piam. Ea ipsa hora Conradus Hildemensis episcopus ad preces matutinas surrexerat. His finitis ad suos sese libros contulit, in diem sequentem ad dicendum se paraturus. Hic ille à sensibus aliquantisper abductus videre sibi visus est Præsulem tiara insignem, sed velata facie ad tribunal judicis rapi. Mox aderant qui accusarent, rapinis potissimum & libidinibus infamem reum. Hic judex confessori-

bus: Examinate, inquit, caussam, & dicite sententiam. Examinarunt, dixerunt. Nec mora: satellites adsunt & judicum sententiis damnatum, mitra, annulo, veste sacrifica, cæterisque ornamentis exuunt, eaque ad pedes supremi judicis abjiciunt. Assessores loco consurgunt, & illud unum, dum abeunt, in judicii clausulam pro se quisque dicunt: Ergo a *dum tempus habemus operemur bonum ad omnes.*

Hæc Hildemensi episcopo spectata, qui ubi ad se rediit, secum ipse inquirere cœpit, quis præsul ille miserabilis eo tempore obiisse credi possit. Dum hæc animo versat, en ad portam adest qui flens nuntiat, priori vespere suum dominum (nominavit) in proximam villam venisse, jam morte subita extinctum. Conradus ad fatum tam lacrymabile altum ingemiscens, non sine lacrymis illud secum repetebat noctes & dies toto animo cogitandum: Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. Conscientia impura, jam male quieta, æternis furiis agitabitur.

VII. Incredibilis vis est conscientiæ, maxime vero post actam hujus vitæ fabulam. Nam coram Deo ad suas quisque labes sic erubescet, ut, quamvis panderetur cæli ostium, & illotus ad ingressum invitaretur, suas tamen ipse maculas & perhorrescens & fugiens recusaret ingredi, dum sordes omnes expiasset. Adeo suam ipsa fœditatem erubescit & aversatur Conscientia.

Ergo, dum tempus habemus, operemur, bonum ad omnes: Nam, ut Augustinus ratiocinatur: Quisquis nulla se adulatione seducit,

a *Gal. cap. 6. vers.* 10. b *Thom. Cantiprat lib.* 1. *cap.* 3. *n.* 1.

cit, satis intelligit, cum quanto periculo mortis æternæ, & cum quanta penuria perfectæ justitiæ peregrinetur à Domino.

Hoc jam agamus, & loquentis conscientiæ monita non repugnanter accipiamus. Nunquam muta est Conscientia, si seditum & attentum habeat auditorem. Et revera hoc unice prodest, hunc vermem animo inhærentem ita jam sentiri, ne sentiatur æternum. Bernardus id asserens. Optimum est, *a* inquit, tunc sentiri vermem, cum possit etiam suffocari. Itaque mordeat nunc ut moriatur, & paullatim desinat mordere. Mordendo rodat interim putredinem, ut rodendo consumat, & ipse quoque pariter consumatur, ne foveri incipiat in immortalitatem.

Ergo satius est jam monitricem, quam illic jugulatricem pati conscientiam. Nam (quod idem Bernardus *b* cogitandum subjicit) Extorres cælo in carne cruciabuntur per ignem, in spiritu per conscientiæ vermem. Ibi erit dolor intolerabilis, timor horribilis, fœtor incomparabilis, mors animæ & corporis, sine spe veniæ & misericordiæ. Sic tamen morientur, ut semper vivant; & sic vivent, ut semper moriantur.

Quid agimus mortales? vita brevis, via longa, terminus viæ dubius, tempus exiguum; nil certius morte, nil mortis hora incertius, supplicii & præmii æterna duratio, & à momento utraque pendet Æternitas. Quid, ô mortales, quid ergo agimus?

a *Bern. serm. de Convers. ad Clericos. cap. 6.*
b *Idem. lib. de Anima cap. 3. med.*

Quales Choreæ, Tales et Choraulæ

CAPUT VIII.

Septimum Æternitatis Tartareæ Tormentum

LOCUS & SOCIETAS

VIr censorius notissimæ virtutis M. Cato, eos qui empturi erant agros, monere solitus est, viderent ante omnia, num bonos habituri essent vicinos. Grande malum, vicinus malus

Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonæ. a

Proinde scitum est illud Themistoclis apud Plutarchum, qui prædium venditurus, hoc quoque præconem addere jussit: *Quod vicinos haberet bonos.* Domus incommoda & ruinæ proxima, si vicinos insuper malos habeat, emptorem habebit neminem.

Omnes cœlo proscripti eas habitationes incolunt, ad quas haræ nostræ, & canum caveæ, palatia & regum conclavia videri possint. Accedit, quod veteri verbo ferebatur, vere salsuginosa vicinia., diabolorum & damnatorum hominum tot centena millia, tot myriades ac milliones, Dei capitales hostes omnes, qui vel paradisum adducant in fastidium.

Atque hoc septimum est Æternitatis luctuosissimæ supplicium, LOCUS & SOCIETAS, ille miserabilis supra omnem modum, ista nimium detestabilis. Iudex sententia decretoria utrumque complexus: Domus hæc ignea, dicet, hic carcer funestissimus,

a *Virgil. eclogâ nona post init.*

simus, qui a *paratus est diabolo & angelis ejus*, non vos initio spectabat : Sed quia hostium meorum familiaritas gratior vobis fuit quam omnis favor meus, Ite nunc, ite, & illorum vobis habitatio non displiceat, quorum olim societas tantopere placuit, Ite in ignem æternum, qui paratus est non vobis, sed diabolo & angelis ejus. Fit nonnunquam ut magister in schola in unius noxam jubeat ligari virgas, sed quoniam eadem deinceps culpa plures involvit: Hæ virgæ, inquit, non in vestrum ligatæ sunt caput, sed quia in eandem cum immorigero illo incurritis noxam, eandem cum illo subibitis pœnam.

Ita Christus suis hostibus : Angelorum societate vos frui volebam; paradisus vos expectabat, sed quia omni excussa disciplina non mihi obtemperastis, sed diabolo : Ite jam, ite, ite, & diaboli spelæum habitate; in societate, quam ipsi conflastis, perdurate. De hoc loco, atque de hac Societate nunc porro agendum.

I. Antequam locum subeamus, loci custodem videamus. Olim *b* Trimalcionis domum ad sinistram intrantibus non longe ab ostiarii cella, canis ingens catena vinctus, in pariete erat pictus, superque quadrata littera scriptum CAVE CAVE CANEM.

Ad ingressum balnei Avernalis prisci affingebant canem Cerberum. De hoc vates Cordubensis: *c*

Posthæc avari Ditis apparet domus.
Sævus hic umbras territat Stygius canis,
Qui terna vasto capita concutiens sono

Regnum

a *Matth. cap.* 25. *vers.*41. b *Arb. Sat. mihi pag.*19. c *Senecæ Hercules furens.*

Regnum tuetur; sordidum tabo caput
Lambunt colubri, viperis horrent jubæ,
Longusque torta sibilat cauda draco.
Par ira formæ ——————

Non unus talis apud inferos canis est. Tot Cerberi quot diaboli, Cerberis omnibus teteriores. Hic scribo, hic vociferor: CAVE CAVE CANES. Sed ipsum jam locum inspiciamus.

E priscorum Patrum & Theologorum placitis est, illætabiles illos inferorum recessus medio terræ sinu latere. Affirmant id sacræ paginæ. Nam ubi rebelles Mosi à Dei populo secessionem fecissent: *a* Dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum devoravit illos cum tabernaculis suis, & universa substantia eorum, descenderuntque vivi in infernum, operti humo. Jure suo hic improborum carcer loco infimo est, uti beatorum sedes amœnissimæ loco summo ac nobilissimo.

De carceris illius capacitate sic ratiocinemur: Si æternæ mortis *b* damnentur trigesies aut etiam centies mille milliones hominum, sive, 100000000000. Flammeus autem hic carcer, secundum omnem altitudinis, latitudinis, ac longitudinis dimensionem unum milliare Germanicum complectatur, satis omnino spatii habebit, ad obstupescendum illum numerum hominum complectendum. Carceri conveniunt angustiæ. Pars libertatis est laxe habitare. Atqui grex damnatorum, canes illi ac porci in arcto habitabunt, eruntque sicut uvæ in tor-

a *Num. cap. 16. v. 32.* b *Vide Æternitatem meam Consi. 2. §. 1.*

torculari, aut salsæ haleces in * orca, aut sic ut lateres in fornace calcaria, aut sicut ligna in rogo, aut sicut prunæ in ignitabulo aut sicut oves jugulatæ in macello; arcte scilicet & compresse vincientur. Angustiæ carceris, & mutua eorum compressio addit pœnarum acerbitatem facit. In exiguum hunc Orbem contrahet Deus sentinam & fæcem Orbis.

In Orbe hoc nostro vel maximum gaudium turbat loci fœditas. Quis in officina liquati sevi, aut macerati corii; quis in Augiæ stabulo, aut in antro putrescentium cadaverum pleno voluptatem sentiat, præsertim si dies noctesque illic hærendum? Tam inamœnus loci squalor ac fœtor omnem è pectore lætitiam expellunt. Quid ergo in illa divini furoris officina, in horrifico illo Æternitatis antro amœnitatis sit, unde omne gaudium, voluptas omnis exulat, ubi meri merissimi dolores. Et quantum iis augmentum erit locus ipse profundissimus, tenebricosissimus, fœtidissimus, & quod lugubre cogitatu, remotissimus à cœlo, mille clathris ac seris, repagulis ac claustris mille obseratus?

Clamat ex alto Abrahamus: *a* Inter nos & vos chaos magnum (chos flammeum) firmatum est, ut hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare. Et tamen Abraham in cœlo nondum degebat.

In ergastulis nostris amœna laxitas est, si illam sceleratorum foveam spectemus. Sepulchra *b* eorum, domus illorum in æternum.

* In der Thonnen.

a *Luc.cap.16.v.26.* b *Psal.48.v.10.*

num. Principes ac Reges, Imperatores & Pontifices cludit hæc domus: nec aliter illic habitant vel opulentissimi Crœsi, vel strenuissimi Alexandri. Beatus Lucas *a* asseverat. Mortuus est autem & dives, & sepultus est in inferno. O sepulchrum nimis profundum! Hoc illius nunc ædes & arces, hoc amœni fontes & arcus triumphales, hoc viridaria & horti pensiles, hoc tepida balnea, hoc magnifica theatra, hoc laxissima palatia: tota domus, sepulchrum est angustissimum. Nec tamen hic soluti & liberi, sed vincti habitant & ligati. Rex Magnus imperans: Ligatis, inquit, *b* manibus & pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores. Non ambulare, sed nec movere se poterunt hi rei quo volent: manus pedesque vincti, & velut infixi verubus ardebunt, miserandum ignis pabulum.

II. E veteri historia liquet, complures nec tantum infimæ sortis homines, velut peregrinas aves, cavea inclusos.

Rex Macedo Alexander Callisthenem Olynthium in insidiarum insimulatum, vel quod regi suasisset ne affectaret ab Atheniensibus Dominus appellari, auribus, labris, ac naribus abscissis, cæterisque membris crudeliter truncatis deforme ac miserandum spectaculum reddidit, & cum cane, ferrea clausum cavea circumferri jussit. *c* Dum Lysimachus tanti viri misertus, & antea illius etiam auditor, venenum ei præbuit, ut pœnam quam non culpis sed libertati penderet, finiret. O beatam Callisthenis caveam, ad flammeam tot sceleratorum carnificinam!

Quæ

a *Luc.c.16.v.22.* b *Matth.c.22.v.13.* c *Seneca. Valerius, Justinus, Suidas, Curtius, alii.*

Quæ Callisthenem, eadem & alios for[...] involvit. Tamerlanes *a* Orbis terror, Baja[...] siten Turcarum Imperatorem victum, & cavea ferrea inclusum, spectaculo & osten[...] tui cunctis circumduxit triennio.

Rex Daniæ Christiernus, Anno millesi[...] mo quingentesimo vicesimo secundo, à pri[...] sca religione defecit. Tribus deinde regnis ob crudelitatem exactus, misere tandem perpetuis vinculis addictus, & Anno mille[...] simo quingentesimo trigesimo secundo, tanquam indomita bellua in clathratam ca[...] veam conjectus, nec ante mortem inde li[...] beratus est. Verum ô mites Bajasitæ & Christierni caveas, ad illas damnatorum comparatas!

Sed nec Valerianus Imperator Romanus à Sapore Persarum rege suavius est habitus. Nam cavea pariter inclusus, nec ea unquam egressus, nisi cum Sapori equum ascensuro, tergum prabere, scabelli loco coactus est. Demum Valeriano cutis detracta, & carnes sale conditæ sunt. Eodem modo *b* Renzus Friderici filius in caveam contrusus vitam finiit.

Sic & *c* Marcus Arethusiorum episcopus eloquentia sanctisque moribus ornatus, martyr patientissimus, impio Juliano imperante, primo pueris, ut aciculis compunge[...] retur, expositus: dein garo ac melle per[...] unctus, caveæ inclusus, æstuante sole sub dio suspensus, crabronibus, vespis, culici[...] bus,

a *Seu, Temirlancus. Seu, Bajazetem. Lipsius l. 2. Monit. Polit. cap. 5. Mo. 2. Gen. in Hadriano VI. ex Iovio. Baronius ad ann. 262.* b *Suevica Goldasti.* c *Suidas. V. Marcus, mihi pagina 587.*

bus, muſcis lacerandus eſt objectus, ut diu ſe mori ſentiret.

Sed, ô blanda hæc ſupplicia, ô caveas voluptate plenas, ſi flammeis inferorum caveis conferantur. Pictura eſt, umbra eſt, quicquid cruciatus hic tolerandum. Nam ſua & his tormentis jucunditas eſt: ſolatur temporis præſentis brevitas, quo hæc ferenda; excitat futuri gaudii perennitas inter ſuperos obtinenda: Scimus id quod in præſenti eſt tribulationis noſtræ, leve ac momentaneum eſſe.

Ita duramus inter athletas Domini, & quo plus doloris ſentimus, hoc majus præmium ſperamus. At illi Orcinis caveis circumcluſi, nec à præſenti tempore, quod neglexerunt, nec à futuro quo ſemper in tormentis erunt, quidquam habent levaminis. Sed hæc divinæ juſtitiæ lex eſt, ut tortores illos & hoſtes ſentiant improbi, quos ſuaſores & amicos ante fuerant ſecuti; & quia [a] luxuriæ ſuæ prata quærebant, nunc carceres habitent, & caveas. Ab ævo in ævum ſic erit.

III. Revera ſi mortis æternæ reos non alia ulla exerceret pœna niſi hæc una, tam fœdo carcere inter tot hoſtes æternum claudi, pœnarum ſatis foret, abunde ſatis. Quid jam cruciatus alii, conſcientiæ vermis, fames ac ſitis, perpetuus ignis, & quod prorſus inexplicabile, tormentorum nullus finis.

Hic ſtatus in barathro multos durabit in annos.

Vere multos, quia univerſos, nec tamen

a *Sapi. cap. 2. verſ. 8.*

men universos quos numeratur, est Æter-
nitas. Quæ & numerabilis simul & innu-
merabilis est. Qua parte cœpit, numera-
bilis; qua finis cogitatur, nec tamen erit,
penitus innumerabilis est.

Isaias *a* hunc æterni exilii locum gra-
phice describens: Et convertentur, in-
quit, torrentes ejus in picem, & humus
ejus in sulfur, & erit terra ejus in picem
ardentem. Joannes *b* hunc locum stagnum
ignis & sulfuris vocat, *c* Christus caminum
ignis. Jobus *d* terram tenebrosam, & o-
pertam mortis caligine, terram miseriæ &
tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus
ordo sed sempiternus horror inhabitat.

Sed qua ratione, dices, hæc Aver-
nalis Ætna, hoc omnium miseriarum re-
ceptaculum animo ac mente concipiendum
ut imago ejus in animum sæpius incurrat?

Subit memoriam colloquium, quod
inter duos fuit amicitia conjunctissimos
quorum alterum Orestem, Pyladem di-
xisses alterum. Quærebat Pylades (sic no-
minemus) quomodo ante oculos animum-
que proponendus damnatorum carcer.
Tum Orestes: Putem, inquit, rem hanc
ita docendam. Demittatur quispiam Vere
aut Autumno, frigidiore anni tempore, in
profundam subterraneam foveam, ubi nec
focus, nec mensa, nec lectus. Huc se-
mel duntaxat de die frustillum mucidi ac
pæne saxei panis, cum pocillo seu caliculo
fœtentis aquæ, submissus funis tenuissi-
mam hanc annonam porrigat. Addatur
tam opiparæ mensæ schedula, qua ho-
minem

a *Isa.c.34 v.9.* b *Apoc.c.19.20.21.* c *Matt.
cap.13. vers.42.* d *Iob.cap.10.vers.21. & 22.*

minem in ima fovea jacentem moneat, non aliud opus ab eo exigi, quam ut æternitatem dies noctesque perpetim meditetur. Ad quæ Pylades: Optimus, inquit, modus Æternitatem efficaciter cogitandi, eamque in animum penitissimum velut transfundendi. Et quæso, si non ingratum, hic paullo liberalius de hoc tali homine philosophemur in rem nostram.

IV. Principio quidem huic homini, tres hebdomades, tres omnino anni videbuntur: & ubi in auras emerserit, dirissima se passum dicet. Sed quæ illa tandem? Famem, sitim, frigus, defectum somni, & omnis solatii penuriam. Rem dicit. Sed videte, obsecro, quam tolerabilis ac mansuetus hic carcer sit, imo diæta, seu, * viridarium amœnum, si cum æterni barathri custodiis conferatur. Nam ille ipse in eam scrobem dejectus homo, tantillum saltem alimenti ac potus habuit quo vivere liceret: Apud inferos nec cibus nec potus est.

Deinde hominem illum nemo irrisit, nemo illi insultavit, nemo flagris eum cecidit: Apud inferos hæc non quotidiana solum, sed assidua sunt.

Tertiò, illi homini quiescere interdiu, noctu dormire licuit; tametsi quies turbatior, & somnus nonnihil fuerit contractior: At verò apud inferos nullus somnus, quies nulla, nec unico quidem momento.

Quarto, hominis illius animum nulla discerpsit ægrimonia; abfuit mœror, pavor, stupor, ejulatus, angor, horror, desperatio: Apud inferos hoc mullum omnibus, etiam nolentibus ingeritur.

I Quinto,

* Lusthaus.

Quinto, corpus omne illius hominis à cruciatibus immune fuit; nec alius cum morbus, quam fames, ſitis, ac frigus infeſtavit: Apud inferos omnia & ſingula damnatorum membra torquentur; Animus undequaque afflictiſſimus in igne & ſemper vivit, & ſemper moritur. Omni morte acerbior eſt mors iſta.

Sexto, ille in cavum ſubterraneum demiſſus, etſi procul voluptatibus fuerit, extra ſolem, ſine ſociis, extra convivia, ſine luſu animique relaxatione, in ſpem tamen ingredi potuit redeundi ad ſolem, & ad ſocios, & ad convivales epulas, & ad voluptates cæteras: At verò apud inferos ſpes penitiſſime decollavit: ſpes omnis hic abſciſſa eſt, hic ſpei nihil eſt. Ad primum loci ingreſſum ſciunt, nec ad ſolem, nec ad ſocios, nec ad ullam amplius voluptatem fore regreſſum. Conſpectus Numinis, ſocietas Angelorum, delitiæ cæleſtes ſic ereptæ ſunt, ut eas recuperandi ſpes nulla, heu nulla ſit, nec eſſe poſſit. Deſperatio illic æterna domi ſuæ eſt, & damnatorum nemini parcit.

Videte Chriſtiani, quàm levi impendio, in Æternitatis notitiam venire liceat.

V. E divi Dominici familia vir eruditus *a* narrat, quod jam dicta firmet. Homo joculator, & dicax ſcurra, in virorum nobilium corona. Eccleſiaſtæ verba, quæ eo mane audiverat, ludo cavillari cogitaverat, & quo magis [illegible] placerent, ut maxime ſerius exorſus: [illegible], inquit, vos mei domini, quam [illegible] faciam in ſympoſiis, conviviis, [illegible] choreis, tripudiis omnibus, [illegible] deliſſimus

a [illegible] in ſcula cœli.

ſimus comes ad omnem hilaritatem. Sed audite, obſecro, quid mihi nuper evenerit. Plumis jacebam merſus, & ut ſomnum invitarem, cogitare mecum cœperam: Si jam alligeris hic, ut annis viginti aut triginta nec loco te movere poſſis, quid facias ad liberandum te? Quid ſi aliter libertas non detur, niſi ea lege, ut nuntium remittas & ſociis, & omni comeſſationi. Ego vero, dicebam ipſe mecum, Jovem lapidem jurabo (ſi ſic opus) & ejurabo ſocios, ſympoſia, convivia, luſus, choreas, tripudia omnia, modo meæ reſtituar libertati. Sed quid facias, oro, ſi ſis in aula Ditis, non plumis ſepultus, ſed flammis, non compotorum medius ſed diabolorum, ubi vetitum ſolari & colloqui, ubi aquæ guttula non minus pretioſa, quam cella generoſiſſimo Falerno plena. Ubi ingreſſus, qualis animantium ad leonem ægrum, quorum omnia veſtigia introrſum ſpectabant, nulla cernebantur redeuntium. Subire Orcum facile; ſed revocaſſe gradum quis unquam viſus eſt? Tu ergo ſi hic ſis, dic amabo, quid facias?

Dixit, & hac oratione ſua ita ſubito mutatus eſt, ut videri potuerit mimus Juliani Cæſaris Porphyrius, qui dum geſticulatur in theatro, & Chriſtiana ſacra imitatione nimica irridet, repente ſeipſum exuens jamque alius Chriſtianum ſe proclamavit conſtantiſſime. Et vero etiam ut Chriſtianus martyr gladium excepit fortiter. Ita res nata è joco. Nec aliter ille cavillator, in ſerium convertit, quicquid per jocum dixerat. Ita ſibi aliiſque plurimum profuit.

Optima eſt hæc & minime fallax ratioci-

natio, à levi brevique molestia cruciatus æternos æstimare. In eam rem Hieronymus monet: An putamus, fratres, quod jocando prophetæ prædicent, ridendo loquantur Apostoli, Christus infantiliter comminetur? Joci non sunt, ubi supplicia intercedunt.

VI. Sed præter locum apud inferos omni genere cruciatuum infamem, est etiam societas omni modo detestabilis. Quemadmodum verò beatis cælitibus inexplicabilem afferet voluptatem, Orbis Servatorem Christum, beatissimam Christi matrem & discipulos, tot millia totque myriadas generosissimorum martyrum suis oculis aspicere, Angelorum choris medium esse: Sic & reprobis tormentum erit horribile, societate tam execrabili æternum liberari non posse. Quid sentias, si cogaris, dum sanus es, inter ulcerosos, morbidos, cadaverosos homines in eodem hypocausto noctes diesque agere, crura sanie taboque fluentia cernere, fœtores ferre, lamenta eorum & complorationes varias audire, cum ille ingemiscit, hic queritatur, ille tussit, hic pæne pulmones ejicit, alius plorat, prope expirat alius. O qualis infernus est, dices, inter hos vivere? Sed, ô bone, quam hoc ad infernum nihil est! Balsamum est, quod fœtorem vocas; Musica est, quod lamentationes dicis; ludus est quod cruciatum appellas; paradisus est, quod infernum credis. Nam si grave ac molestum sit inter paucos versari quibus odio sis: quid ergo molestius, quid acerbius, quam illic esse ubi nemo alterum amat, ubi omnes alternis flagrant odiis?

a *Hier. ad Pon. & Ocean.*

Ei mores sunt in aula Satanæ, omnes sic mutuis ardent odiis, ut alter alterum, si posset, dentibus laceraret. Nam hi ardentes incolæ & in aliis & in seipsis imaginem Dei extreme oderunt. Sicut enim Deum, sic quicquid est Dei, summo prosequuntur odio: at inter tales domesticos semper vivere, acerbissimum vitæ genus est. Et hic illud prisci poëtæ a verissimum:

Nec possum tecum vivere, nec sine te.

Oculos verò potissimum torquebit eorum præsentia, quia caussa (quomodocunque demum) extiterunt condemnationis, seu parentes, sive uxor, sive liberi, cognati, socii, familiares fuerint. quibus annumerandi & ipsi diaboli, qui à supremo judicio, tortores erunt hominum (è theologorum mente) ut sentiant eo præcipitati, quibus se dominis olim subjecerint. Ab hac societate nunquam posse liberari, gravius supplicium est, quam in foveam serpentibus plenam conjici, nec inde unquam educi; à colubris assiduè morderi, nunquam emori.

Hæc societas minime socialis, id facile à quovis impetret, ut pravas illas societates potantium, ludentium, pejerantium, obscœna crepantium, vitia communicantium quàm studiosissime fugiat, & quicquid mali exempli est caveat religiosissime. Nam in omni noxarum genere, cum primis cavendum, ne aliis malo exemplo simus. Proclamat Christus: b Væ Mundo à scandalis; Qui scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asina-

I 3 ria

a *Marti. lib.* 12. *ep.* 47. b *Matth. cap.* 18. *vers.* 6. & 7.

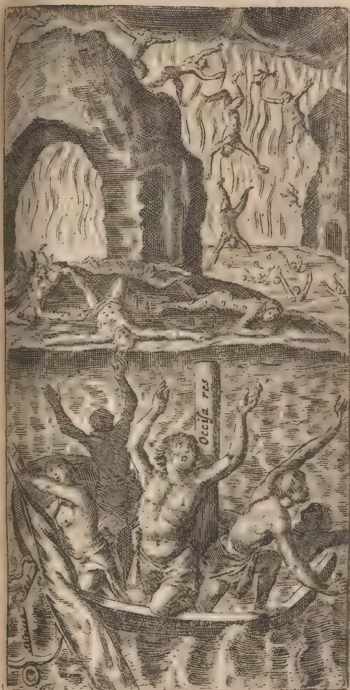
ria in collo ejus, & demergatur in profundum maris. Væ Mundo à scandalis. Væ homini per quem scandalum venit. Mali exempli noxæ (scandala vocamus) Ditis aulam longe ditissimam faciunt.

Ergo, melius est *a* ire ad domum luctus, quam ad domum convivii, in illa enim finis cunctorum admonetur hominum, vivens cogitat quid futurum sit.

Unusquisque rem suam agat, idque mature. Omnis gens humana gemino ad Æternitatem ducitur ingressu, sed egressus inde nullus. Ingressus es in cœlum? Securus esto, hinc nemo amplius exturbatur. Ingressus es in Orcum? Certissimus esto, nulla dabit egressum janua, nulla patebit vel rimula. Jam civis es; domicilium collocasti, sedem stabilem fixisti: hic habitabis æternum. Illud Ecclesiastæ *b* nosti: Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit.

a *Eccl. cap. 7. vers. 3.* b *Eccl. cap. 11. vers. 3.*

CA-

Occisa res

CAPUT IX.

Octavum Æternitatis Tartareæ Tormentum

DESPERATIO.

Mirabantur olim Thebani, Rempublicam Lacedæmoniorum adeo florere, cives in officio contineri, rara in eorum civitatibus vitia grassari. Miserunt ergo Philonium philosophum qui singula observaret curiosus arbiter, leges & quicquid civici juris esset, scripto ad se perferret. Philonius omnibus exacte observatis Thebas rediit, & ut publice de legationis suæ munere responderet, horrificam supellectilem per theatrum explicans, virgas, laqueos, taureas, flagra, fidiculas, catastas, equuleos, secures, rotas, cruces proposuit, & aliquandiu altum siluit; demum in vocem erumpens: En, inquit, vel oculis spectate, ô cives Thebani, quid Laconum disciplinam sanciat: Nemo apud ipsos vitiosus est impune. Sunt sua virtuti præmia, sunt & sua sceleri supplicia, eaque seria. Hinc mores illorum nostris emendatiores.

Orbis legis lator Deus, sapientissime munus suum administrans, ne disciplina labatur, non furcas, non secures, non rotas, sed gehennam, sed rogum semper arsurum intentat. Nihilominus (prô nefas hominum!) Orbis etiamnum in divinas leges audacissime delinquit: quid, oro, non auderet, si Deus unius horulæ aut dieculæ supplicia, vel car-

carceres anno bienniove tolerandos minaretur? At vero cum iis omnibus, qui divinas leges evertunt, Æternitatis carcer, & immortale supplicium sit decretum, est quod vehementissime miremur Legiruparum innumeros etiamnum reperiri.

Unde, obsecro, incredibilis hæc temeritas plurimorum? Non est *a* timor Dei ante oculos eorum. Cum mitissimus Deus non mox toties sua mittat fulmina, & ad inferos præcipitet, quoties peccant homines, ideo vitia incredibilem induunt impudentiam; hinc plurimi metu securi vivunt, leges perfringunt, & qua data porta ruunt in vetitum. Spes falsa plurimos sensim ac blande ducit in ipsum desperationis barathrum. *Desperatio* Æternitatis luctuosissimæ octavum est supplicium, de quo hoc capite disserendum.

I. Spes, omnium in hoc Orbe molestiarum, laborum, miseriarum admirabile lenimentum. Unguentum eam esse dixeris, quod omnes reficit lassitudines. Spes, duo præcipue spectat, & *Fructum* & *Finem*. Quicquid lacrymarum est, his velut spongiis duabus facile siccatur. Generosos Christi athletas, invictos martyres, plurima passos, plurimum tamen solabatur patientiæ Fructus. Idem solatii habent, quicunque bona agunt, ut Bernardus loquitur, & mala patiuntur.

Est qui prædium multis millibus philippeorum emat, dicatque ejus emptionis se minime pœnitere, cum omnes expensæ tempori, nec sine honesto fœnore sint redi-

a Psal. 13. vers. 3.

turæ. Hoc apud inferos omne supplicium vehementissime accendit, acerbissima quæque sine omni tamen emolumento pati. Apud nos lacrymula vel unica, modo seria gravissimas noxas delere potest: Apud inferos nec levissimam quidem culpam quanticunque cruciatus expiant, sed nec aquæ guttam impetrant.

Quam grave est paganæ ac paupertinæ plebi, cum vecturæ, aliæque * operæ gratuitæ imperantur. Durissimus scilicet labor est sine spe mercedis. Sic mancipia quæ suis dominis, nil sibi lucrantur, altero tanto graviorem putant laborem, cum *Fructus* deest: restat tamen quod soletur *Finis*. Sic laborantibus peroptato Mors intervenit. Sed hoc etiam negatum est illis captivis. Quærent *a* mortem, & non invenient eam; & desiderabunt mori, & mors fugiet ab eis. Habebunt, inquit *b* Augustinus, impii in cruciatibus vitam. Sed qui vivunt in tormentis, cupiunt (si fieri possit) finire talem vitam, sed nemo dat eis interitum, ut nemo auferat cruciatum. Pœnæ illic non tantum sine fine, sed recrudescentes perpetim & novæ. Æstuabunt, *c* & omnis dolor irruet super eos. Atque hinc furiosa desperatio, desperatio, desperatissima. Recte prisci:

Vltima omnium malorum dira desperatio est.

Sunt qui desperent, sed semel duntaxat, nam desperationem mors excipit. At in gehenna, uno die, imo vel hora una millies de-

* Scharwerck. *Iurisconsultis, Angariorum exhibitio.* a *Apoc.cap.* 9. *v.* 6. b *Aug. serm.* 112. c *Iob cap.* 20, *v.* 22.

desperant, imo vero continua est eorum desperatio, velut febris hectica, febris continua. Quicquid cogitant damnati, rabida desperatio est. Seipsos, modo possent, suismet dentibus discerperent, per omnia membra cultros immergerent, mortem patulis ulnis ad se traherent; *sed mors fugiet ab eis.*

II. Qui adversis casibus succumbunt spe destituti, ad aquas currunt, aut ferrum in se condunt, aut sibi laqueum induunt, aut venenum hauriunt, aut per præcipitia ruunt, ut simul & vitæ, & mali, ut putant, finem inveniant: In Orco nec vitæ, nec malorum, nec mortis ullus finis inveniri potest. Non hic aquæ, non ferrum, non laqueus, non venenum, non præcipitia sunt ut extinguant, hæc tamen illic omnia sunt ut torqueant: simul hic desperatio assidua, interminata. In hanc potissimum conjicit supremum judicis decretum: Discedite à me maledicti, in ignem æternum. Hic nulla caussæ repetitio, nulla sententiæ revocatio, retractatio nulla est speranda. Hoc ultimum & irrevocabile decretum. *a* Augustinus *Incommutabilitatem divinæ sententiæ* recte nominat.

Angelus à Joanne visus *b* jurabat per viventem in sæcula sæculorum, quia tempus non erit amplius. Sed erit æternitas & remuneratio eorum quæ gesta in tempore. Hoc angeli immutabile jusjurandum, hanc Domini fatalem sententiam damnati omnes tam certa fide aurium percipient, ut hæc verborum procella, hoc tonitru horribilissi-

a *Aug. tom.4.l.2.Euang.quæst. q. 37. mihi pagina* 151. b *Apoc.cap.*10. *vers.*6.

fimum, in auribus eorum, perpetuis fragoribus insonet: In ignem æternum, In ignem æternum, In æternum, heu, in æternum ignem. Horum verborum nec syllabula quidem audientes fallet. Hæc damnati audient & capient; nos audimus, sed non capimus.

Quemadmodum vero sedes beatorum, complexus ac compendium est omnium gaudiorum; ita sedes inferorum, epitome ac summarium est omnium dolorum. Quicquid uspiam acerbum, lacrymabile, horrificum est, apud inferos sentitur; quicquid uspiam amœnitatis, delitiarum, gaudii, voluptatis est, apud superos plenissime percipitur.

In Orbe nostro nullum est tam grande malum, cui non suum etiam sit pharmacum. Omnis ægrimonia leniminis aliquid habere potest si velit. Solatium præbet nunc ratio, nunc somnus, nunc mensa, nunc colloquia, nunc ipsum tempus; modo amici, modo cognati, modo alii similia experti, demum ipsa spes finis afflicto plurimum refrigerationis affundit. At verò in regione Plutonis portæ omnes occlusæ sunt solatiis, omnes hic aditus vel minimis levamentis sunt intercepti. Nihil auxilii, solatii nihil nec è cœlo, nec è terra; nec à rebus præsentibus, nec à futuris, nec à præteritis sperandum. Quocunque oculos vertunt, Æternæ mortis spicula in se torqueri cernunt. Undique luctus & angustiæ, undique mœror & dolor, undique & undique cruciatus innumeri. a Vere *Circumdederunt eos dolores mortis*, & angores desperationis. Vere, *Tribulationem &*

a *Psal.* 114. *vers.* 3.

& dolorem invenerunt, & ideo nomen Domini maledictis assiduis incessunt.

III. Hanc sceleratorum desperationem incredibiliter augebit, certo scire, tot ac tantis suppliciis nec minimam quidem labeculam & culpam expiari posse. Tam enim letalis noxæ venenata vis est, ut etiam minora ac leviora piacula, capitali tamen crimini conjuncta puniantur æternum. Exempli gratia: Sunt quotidianæ sordes, otiosa dicta, supervacuus risus, copiosior cibus, incautior oculus, remissior in precando animus. Hæc talia, dum vivimus, non difficulter expiamus. Bolus unicus genio subtractus, gemitus aut suspirium unicum, levis patientia, facilis seu manus sive oculi continentia minores ejuscemodi nævos eluit. Si verò mortiferum facinus noxæ minimæ in Orco junctum sit, utrumque vindicabitur æternitate tota. Atque hoc desperationis grande incrementum est.

Vere Deus in hoc Orbe mitissima & parcente dextra castigat, in altero plumbeam ferreamque manum ad feriendum extendit, nec revocat extentam.

Porrò hæc desperatio è spe nascitur, sed nimia, quam Præsumptionem dicimus. Huic fugiendæ Siracides monet: Ne dixeris, peccavi, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adjicias peccatum: Et ne dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Non tardes a converti ad Dominum, & ne differas de die in diem; subito enim

a *Eccl. cap. 5. v. 4. & seq.*

nim veniet ira illius, & in tempore vindi- ctæ disperdet te.

Optime Gregorius: De *a* omnipotentis Dei misericordia ordinate confidit, qui hoc quod peccando deliquit, pœnitendo (& non repetendo) corrigit. Quisquis aliter, non spe, sed temeritate impellitur.

IV. Credibile prorsus est, vix ullum Christiani sanguinis ad Erebum detrudi, qui non, dum viveret, protractius vitæ spatium sperarit, arbitratus mortem multo serius ad se accessuram. Ex hac tam fallaci spe, despe- ratio demum nascitur æterna.

Nec illud minus credibile inter illos despe- ratissimos captivos vix ullum esse, qui dum su- peresset, non sæpius occulte desperarit hoc modo: En, actum ago; nunquam alios mores induam; assueta relinquere nimis durum est; nihil proficiunt conatus mei; frustra sum; san- ctior non ero, nisi ad Calendas Græcas. Sic igitur pergimus, & fruamur *b* bonis quæ sunt *Mors properat; ibimus brevi, ibimus omnes. Valedicamus ergo maturis gaudiis, & obitum nostrum voluptate celebremus. Hoc vere desperare est.

Obsecro vos, Christiani; per vos, perque sa- lutem vestram, perque Domini nostri nomen, hunc modo scopulum vitate: naufragium certum est, si navis huc allidatur. Dum vita est, nun- quam sera nimis emendatio est. In vitia mil- lies prolapsi sumus? Resipiscendo millies sur- gamus. Nunquam serum est, velle meliorem fieri. Quovis die, vel quavis etiam hora, pro- quisq; dicat cũ Psalte regio: *c* Dixi, Nunc cœpi

Qui

a *Greg. in l.1.Reg.c.* ; *b* *Sap.c.2.v.6.* *c* *Ps.76.v.11*
* Wöllen uns letzen.

Quiſquis ad eam redigitur imbecillitatem, ut nec conari amplius, nec ſui ipſius emendationem urgere velit, ſed habenas laxet naturæ quocunque anhelanti, is demum in omne vitiorum genus prolabetur. Hunc jure ſuo vocabimus *Deſperatum*, cui venale cælum eſt, cui gehenna tolerabilis carcer videtur, qui nihil minus cogitat quam Æternitatem, homo perditus.

Veriſſime dixit Bernardus: *a* Deſperatio ſibi omnem malitiæ conſummationem vendicat. Deſperationi plurimum facit ignorantia Dei. Eſt qui reſipiſcere cogitet, & hominem Chriſtianum agere, ſi autem quam bonus ſit Deus, ignóret, ſua ei cogitatio dicet: Quid facis? Et vitam iſtam vis perdere, & futuram? Peccata tua & multa nimis, & gravia ſunt: Pellem exue, nec tamen ſatis facies. Delicate hactenus vixiſti, jam ſubito mutas? Conſuetudinem non vinces; quicquid agas, in eadem atque eadem recides. Permitte hæc igitur ſuis ire paſſibus.

Ita miſer in voraginem ſenſim abducitur. Bernardo *b* teſte, Portæ inferi, cæca deſperatio.

V. In noſtris carceribus reos reperias tam projectæ vitæ homines, ut in ipſo carceris loco (quod ipſe meis oculis vidi) furcas & patibula parieti appingant, tanquam ſibi gratulentur de futuro ſepulchro tam ſublimi. His ſcilicet patibulum jocus eſt. Nec defuerunt ex eadem nebulonum tribu, qui, dum ſocii attollerentur in furcam, ipſi ſub furca præciderent plurium crumenam, non tam ſpecta-

a *Bern. ſerm.* 37. *in Cant. poſt med.* b *Bern. in ſenten. mihi pag.* 497.

ſpectatores quam actores. Simillime prorſus nos agimus (ſit venia dicto) & Æternitatis aleam ingenti temeritate tentamus.

In carcere ſumus, incerti quo die, qua hora producendi ad ſupplicium ſimus. Nos interim ridemus & jocamur; nil metuimus, nugamur, fabulamur, tempus perdimus, delitiamur. De gehenna differentes quidem audimus, aut ipſi de ea diſſerimus, ſed ſine ſenſu, perinde ſi hæc nihil ad nos. Quotidiana & ſæpe immatura ſpectamus funera, vix tamen, nos etiam morituros, cogitamus. Æternitas nobis identidem inculcatur. Quis movetur, aut quamdiu hic motus durat? Calamitates Orbis, juſta delinquentium ſupplicia cernimus, nec reſipiſcimus, atque ita ſub ipſo patibulo animoſe delinquimus. Hoc ſane tacita eſt deſperatio, & ad furibundam illam ac æternam planiſſima via.

Miles Romæ, quod beatus Gregorius *a* narrat, accepta letali plaga, aliquanto tempore in mortuum jacuit. Sed ubi ad ſe rediit, tanquam redivivus, quæ in Orbe alio vidiſſet, recenſuit hunc in modum: Ad amœniſſima prata pons extenſior ducebat. Pontem ſubtermeabat fluvius teterrimi fœtoris nebulam exhalans. Ponte tranſmiſſo primæ amœnitatis viridaria, & in iis non exiguus candidatorum numerus occurrebat. Locus hic omnium gratiarum, longe gratiſſimos e floribus odores illic ambulantibus afflabat. Domicilia hic complura elegantiſſime ſtructa. Huc per pontem evadere conabantur plurimi, ſed irrito conatu. Nam quiſquis minus religioſe vixiſſet, pontem ſuperare nequa-

a *Greg. lib. 4. dial. cap. 36.*

nequaquam poterat: soli transibant integri morum, scelerisque puri; qui verò vitam sceleribus inquinassent, in fœdissimum illud flumen præcipites abibant.

Dum in vita sumus, extra hunc pontem ambulamus, spe pleni. Nunquam tam turbidum est mare, nec cælum unquam tam ferreum & inexorabile, quin speremus meliora. Remedium denique malorum omnium est finis. At verò qui è ponte jam excussi sunt, jamque pleno ore Cocytum bibunt, spe omni destituti sunt. Nimirum ubi spei finis, illic desperationis est initium, sed sine fine. In Eumenidum regno mera merissima desperatio est. Procul illinc, procul jam pridem spes omnis exulat. Quidquid eo præcipitati cernunt, audiunt, intelligunt, desperationis plenissimum est. Æternus dolor, æternus luctus, æterna mors. Fine scilicet, malorum omnium remedio carent.

VI. Igitur, ô damnati, æquissimus judex congregavit *a* super vos mala, & sagittas suas complevit in vobis. Insanabilis est fractura vestra, *b* pessima plaga vestra; plaga inimici percussi estis, castigatione crudeli. Insanabilis est dolor vester, propter multitudinem iniquitatis vestræ.

Quæsivit olim ex vate Hieremia Deus: *c* Quid tu vides Hieremia? Cui vates: Virgam vigilantem ego video. At Dominus secundum: Quid tu vides? Ad quæ Hieremias: Ollam, inquit, succensam ego video. Nostræ omnes, dum vivimus, pœnæ quid nisi virgæ sunt minime atroces & sævæ? His optimi

a *Deut. cap.* 32 *v.* 23. b *Hier. c.* 30. *v.* 12. 14. & 15. c *Hier. cap.* 1. *vers.* 11. & 13.

quique filiorum castigantur, & gratias agunt ob tam mite supplicium.

Hebræus rex David: *a* Virga, inquit, tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Virga *b* directionis, virga regni tui. Quamvis enim seu baculo seu virga hac feriamur, non ideo miseri sumus censendi. Hæc verbera indicium amoris, hæc vulnera principium sanitatis sunt. Olla verò illa succensa, non directionis aut solatii, sed perditionis, sed exitii, sed desperationis est. Hanc ita metuamus, ut eam caveamus. Mature jam discendum, qua ratione tam temeritas seu Præsumptio, quam diffidentia & desperatio declinanda.

Deus velut gigas ingentia duo brachia diducit, Justitiam & Misericordiam: utrumque porrigit volenti. Qui solam apprehendit Misericordiam, Temeritati ac præsumptioni se exponit; qui solam complectitur Justitiam, in diffidentiam pronus ac desperationem abit. Certe Deus grandia statuit Justitiæ suæ documenta in hoc alteroque Orbe, qui hæc sola considerat, è facili desperat: qui sola cogitat Misericordiæ invitamenta, plus æquo sperat. Medium tenuere beati. Inter Misericordiam & Justitiam medius tutissimus ibis. Hoc omnes sacræ paginæ proclamant: *c* Universæ viæ Domini Misericordia & Veritas.

Hoc geminum Dei brachium assidue contemplatus David: *d* Misericordiam, inquit, & judicium cantabo tibi Domino. Ita prorsus, ita duos inter parietes istos Justitiam & Miseri-

a *Psal.* 22. *vers.* 4. b *Psal.* 44. *vers.* 8. *c* *Psal.* 24. *vers.* 10. d *Psal.* 100. *vers.* 1.

Misericordiam transeundum: sic nimiam spem, sic & desperationem evitabimus. Utrumque vitiosum, & nihil, & nimium sperare. Utrumque tamen, dum vita est, medicinam patitur. Avernalis desperatio immedicabilis est & æterna.

CAPUT X.

ÆTERNITAS

Piorum juge suspirium.

SOlymæus rex Salomon, idemque sacer scriptor Ecclesiastes, varie quamvis tecte, Æternitatis inexplicabilem circulum describens: Generatio, inquit, præterit, & generatio advenit, *a* terra autem in æternum stat. Oritur sol, & occidit, & ad locum suum revertitur. Lustrans universa pergit spiritus, & in circulos suos revertitur. Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat. Ita prorsus in Avernalem Æternitatem omnia poenarum ac suppliciorum genera perinde ut flumina corrivantur, ipsa tamen Æternitas, velut immensissimus Oceanus, sibi semper simillima, non extensior, sed nec contractior fit, immutabilis semper & infinita.

Ubi in hac sæculorum voragine centena sæcula *b* fuerint absorpta, alia centena absorbebuntur; his pariter absorptis, alia atque alia, iterumque alia centena sæcula, in eandem voraginem descendent, idque sine ullo

a *Eccl. cap. 1. vers. 4. 5. & 7.* b *Seu mille anni.*

ullo sæculorum termino. Nam ubi grex damnatorum tot sæculis gehennam habitaverit, ut ab omni retro æternitate in flammis se fuisse arbitretur, nihil tamen Æternitatis, nec punctulum quidem præteriisse dicendum est. Æternitas post tot seculorum tractus, nec quadrante quidem unico decrevit; tota semper simul est. Post evoluta millies millena sæcula, Æternitatis circulus æque amplius adhuc & totus, æque inextricabilis est.

Hoc nonum atque summum, hoc ineffabile, hoc incomprehensibile in Dei carcere supplicium est. Et quandoquidem æternitas vivorum etiam cogitationibus interest, eam triplici hoc discrimine assignamus. Æternitas piorum juge suspirium: Æternitas impiorum formidabile somnium: Æternitas damnatorum immortale supplicium est.

De triplici hac differentia disserendum. Et de primo quidem ejus membro, scilicet Æternitatem piorum juge suspirium esse, hoc caput decimum loquetur.

I. Divina è cœlo sponsa humanitatem sui sponsi commendans: Læva ejus, inquit, *a* sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Mysterium hic tegitur, quod evolvendum. In læva sponsi honores, opes, rerumque abundantia; in dextra vero longitudo dierum, seu, Æternitas est. Hic sponsa velut prudenter, & sponte cæca: Lævam, inquit, non video, nam capite eam premo; ita res fluxas, & quicquid honorum ac opum est, non curo. Dextram, qua me com-ple-

a Can. cap. 2. v. 6. Ita hoc explicat Paulus de Palatio.

plexurus, aſpicio, ſed nondum attingo. Quicquid mihi oculorum domi eſt, in æternitate defixum habeo, æterna curo. Quia vero beatorum æternitatem nondum obtinui, hoc mihi nihilominus promitto: a *Amplexabitur me.* Æternitas dilata cruciat. Nam, Salomone teſte, ſpes quæ differtur, affligit animam. Æternitas piorum juge ſuſpirium.

Bonifacius Romanus civis, aliquanto tempore cum Aglaë matrona nobili conſueverat. Ejus rei Bonifacium adeo pœnituit, ut hoc unum agere cœperit, maculam iſtam eluere, quacunque vel ardua virtute. Hinc fortunarum & capitis etiam periculum neglexit, ad martyrum carceres reviſit, catenas oſculatus, vinctos ad conſtantiam exhortatus, extremo ſupplicio affectos ſepelivit. His ſtudiis intentus, Tarſum peregrinatus eſt, quo loco idem obſequii Chriſtianis athletis præſtitit. Aſſidua ipſius adhortatio erat: Supplicia conſtanter ferrent; Brevem eſſe laborem, præmium fore ſempiternum. His ille vocibus, & alios & ſeipſum, ad mortem animoſe ſubeundam mirifice accendit. In his pietatis officiis comprehenſus, & ferreis ungulis laceratus eſt; acuti è ferro calami carnem inter & ungues infixi, liquatum plumbum in os infuſum. In his ille tormentis conſtantiſſime durare, brevem laborem, præmium ſempiternum vere credere, ſuam ſibi exhortationem occinere, illudque ſæpius ingeminare: *Gratias tibi ago, Domine* JESU; & ita glorioſiſſime finiit. Æternitas piorum juge ſuſpirium.

II. Franciſcus Aſſiſias, ævi ſui gemma, ex oculis laborare cœperat ob juges lacry-

a *Prov. cap.* 13. *verſ.* 12.

mas. Cumque ei à pluribus suaderetur, à fletu tam crebro abstineret; altum ille suspirans dixit: Ob amorem luminis, quod nobis commune cum muscis, æternæ lucis radios nequaquam excludendos censeo. Idem interrogatus, quî sævitiem hiemis amictu tam tenui arceret! Si flamma, inquit, æternæ patriæ calesceremus, facile nos ab hoc frigore tueremur. Francisco vita hæc in patientia, æternitas in desiderio fuit.

Dominus Jesus, ut doceret suos, æternitatem jugi suspirio desiderandam esse: Nolite, inquit *a* timere eos qui occidunt corpus. Occultum sed artificiosissimum argumentum: Hanc ob caussam, ait, non timete, quia occidunt. Si quem in igne similive supplicio detinere possent non occidendo, jure timerentur. At jam quo plus torquent, hoc citius extorquent animam; ubi gravior cruciatus, ibi celerior finis. Non est ergo quod illos metuatis, qui corpus jugulare non nisi semel possunt, quod sæpe plaga fit unica. Eum metuite qui plagas etiam letales iterat assidue, & semper occidendo nunquam occidit.

En antitheses diviniffimi oratoris è cœlo: Mortis brevissimæ metus, mortis æternæ metu superandus est. Vult ergò Dominus probe intelligi animos hominum esse immortales, solius Dei arbitrio subjectos; corpora vero in vitam revocanda ad præmium, vel supplicium æternum.

En quam artificiosa verborum brevitate Christus maxima complexus sit mysteria, immortalitatem animi, reditum à morte ad vitam

a *Matth. cap. 10. v. 28.*

vitam, tam præmiorum quam suppliciorum æternitatem. Æternitas piorum juge suspirium.

Thomas Morus a vir undequaque exactissimus, in vinculis erat ipsi minime ignominiosis, sed quæ sanctitatem ipsius testarentur Orbi. Hujus viri uxor in carcerem penetravit flectendo marito. Sed frustra. Duplicem illa masculo pectori arietem admovit; precibus & lacrymis suam peroravit caussam, illudque unice ac per tori fidem rogitavit maritum; Vellet diutius vivere. Ecquid ego, ajebat, quid liberi, quid cognati, quid familia omnis adeo peccavimus, ut te, marite mi, tam cito perdamus? Nostrum omnium vita tuo stat capite. Ego quidem centies mori malim, quam extincto te superesse. Quapropter, mi More, assentire regio decreto, * & annos plurimos tuæ nostrumque omnium vitæ adjecisti. An adeo exosam habes hanc lucis usuram, ut obstinate pertendas mori! Veniet Mors sui non ignara temporis: quid illam ultro accersimus, velut nostri oblitam? Vt plurimis tuorum parcas, parce tibi, & quod optimum ætatis tuæ erit, ne sperne. Nil ambigo; complures tibi annos optimus Deus indulgebit, modo tu ipse tibi non invideas vitam.

Audiit hæc Morus patienti silentio. Ac ubi finiit conjux: Et quot ergo annis, inquit, me

a *Hoc repetendum videbatur, quod in prima Æternitatis editione omissum. In aliis editionibus mentio hujus fit Consi § 2. De Thoma Moro Sanderus l.1. Schis. Angli. & Stapleton. in vita Mori cap. 16.* * *Sed iniquo.*

me superstitem futurum censes ô mea Aloysia ? Cui illa prompte: O mi optime marite, ait, ipsis facile viginti annis & amplius. Ad quæ subjungens Morus : Hoc igitur agis, inquit, ut æternitatem totam vicenis annis commutem: næ tu * scrutaria fores imperitissima, nobilissimas merces triobolo venditura. Si viginti annorum millia dixisses, videri posses non imprudenter furere. Sed hæc ipsa viginti vel triginta millia annorum, quid oro sunt ad æternitatem? Punctulum, fumus, umbra, momentum, nihilum. Hanc ob caussam ego vincula, & omnes vitæ calamitates lætus perpetiar, quamdiu Deo visum, modo mihi salvum sit Æternitatis præmium. Illius jacturam vel minimam fecisse, est, omnia perdidisse. Dixit, & verba generosa morte firmavit.

III. Joannes Godefridus, inter præsules sidus clarissimum, Herbipolensis Pontifex tanto majoris, quanto rectioris sanctitatis: Hic, inquam, antistes dictum jecit auro & cedro exarandum: *Omni momento*, ajebat, *ad ostium æternitatis sto.* Hinc in omni ædium suarum conclavi cranea, calvas, mortuorum ossa tum picta, tum argilla, vel ligno ficta disponi jussit, ne æternitatis unquam oblivisceretur. In ejus exequiis latina funebris oratio, plurima in eo jure merito commendavit, illud singulariter: Adeo illum æternitatis perpetuo cogitandæ studiosum fuisse, ut libellum de Æternitate non obiter, sed presso vestigio ter perlegerit. Hic fervere opus necesse est, ubi

* Wardest ein böse kramerin abgeben.

ubi tam recens semper æternitatis calet memoria. Hic optimorum semper quorumcunque animus erat, æternitatem dies & noctes secreta æstimatione pensare.

Non omittendum hic illud, quod certa fide constat. Vir religiosus *a* & sacerdos, omni litteratura excultissimus, tam ardente studio ferebatur æternitatis animum quam altissime demittendæ, ut librum de Æternitate septies cum cura evolverit; sæpius id facturus, nisi eum Mors maturior ad æternitatem citasset.

Pachomius suos prolixe exhortatus, hunc demum epilogum attexuit: Ante omnia, inquit, præ oculis habeamus ultimum diem, & momentis singulis æternorum dolorum supplicia formidemus.

Norat profecto vir iste sanctus, quo aditu quærenda virtus. Æternitas piorum juge, sed & triste nonnunquam suspirium. Cum enim duplex nobis immineat, beata & luctuosa æternitas, nec ullo chirographo certi beatitudinis simus, non mirum formidinis aliquid & horroris tunc magis sentiri ab iis, qui jam viciniores sunt æternitati. Deinde, licet spe simus maxima cælestis æternitatis obtinendæ, quia tamen hanc necdum obtinemus, hoc ipso non sine dolore suspiramus. Tanti boni dilatio gemitus excitat & lacrimas.

Herminigildus *b* rex (cujus supra mentionem fecimus) Levigildi Visigothorum regis

K 5 filius,

a *P. Hermannus Hugo, qui Pia desideria, & Bredanam Obsidionem &c. scripsit; demum in castris mortuus.* b *Alii Ermigildus.*

filius, Arriano dogmate repudiato ad Catholica mysteria se vertit, animoque tulit æquissimo sui parentis injurias, qui necem filio minabatur, nisi denuo Catholica sacra desereret. Cui filius generosissime: Poteris, ajebat, in me statuere, Pater, quod lubet. Regno privas? Sed perituro tantum: immortale illud eripere non potes. In vincula me rapis? At cœlum certe patet; ibimus illuc, ibimus. Vitam eripis? Restat melior & æterna. Vox rege dignissima. Non est dispendium sed lucrum, æternis bona caduca commutare. Æternitas piorum juge suspirium.

IV. Dixerat olim Jezonias Ezechieli: Fili hominis, hi sunt viri, qui cogitant iniquitatem, & tractant consilium pessimum in urbe ista, dicentes: Nonne dudum ædificatæ sunt domus? hæc est lebes, nos autem carnes. Idcirco vaticinare fili hominis. Putabant homines scelerati, se in civitate sua, suisque delitiis, perinde ut carnes esse in lebete, à nullo facile extrahendas. Bene nobis est, ajebant, urbs nostra & domus nostræ defendunt nos; tuti sumus: nihil in nos hostes poterunt. His ipsis rigide vaticinatus, & vices Numinis functus Ezechiel: a Ejiciam vos, inquit, de medio *lebetis*, daboque vos in manus hostium, & faciam in vobis judicia. Gladio cadetis.

Sic & illis prorsus evenit, quibus mortalis hæc vita tantopere sapit. Carnes se putant esse in lebete; bene illis est, vestitum mol-

a *Ezech. cap.* 11. *vers.* 2. & 3. *Ib. vers.* 9. & 10.

mollem, opiparam mensam, crebras voluptates pro cælo numerant; Æternitatem quam non cogitant, eam nec etiam desiderant, lebete suo contenti. Sinamus hos furere. Brevi aliter erit. Ejicientur, gladio cadent, in lebetes alios abripientur, lixandi & assandi æternum. Interea temporis, dum hilare momentum carpunt impii, bonæ mentis homines sursum enituntur, velut adeps in olla bulliente summum petit, carnibus in imo residentibus. Hanc optimam pinguedinem Mundus velut sedulus, sed stultus cocus, olla ejicit perinde ut spumam; tanquam purgamenta hujus Mundi *a* fiunt optimi quique. Sed hæc pati jucundum illis est: prædulci Æternitatis beatissimæ amore jam inescati sunt. Æternitas piorum juge suspirium.

Ex Israëlis populo nonnulli magnis desideriis æstuabant terræ fertilioris contingendæ. Sordere illis cœperat eremus tot annis habitata. Maxime verò cum uberrimæ regionis delitias, ficus dulcissimas, mala granata optima, & ingentis uvæ molem suis ipsi oculis spectarent, potiundæ terræ cupiditate accensi: Quid facimus, ajunt, *b* ascendamus & possideamus Terram, quoniam poterimus obtinere eam.

Hæ piorum quotidianæ voces sunt: Quid hic agimus inter funera, quid fluxarum rerum momentis carptim pascimur? Ascendamus & possideamus Terram fertilitatis æternæ. Augustinus *c* hac ipsa cupiditate flagrans, librum tertium, quem de libero arbitrio con-

a 1. *Cor. cap.* 4. *v.* 13. b *Num. cap.* 13. *v.* 13. c *Aug. tom.* 1. *lib.* 3. *de lib. arb. cap.* 25. & *ult. mihi pagina* 299. *Psal.* 83. *vers.* 11.

conscripsit, in hæc verba finiit. Tanta est pulcritudo justitiæ, tanta jucunditas lucis æternæ, ut etiamsi non liceret amplius in ea manere, quam unius diei mora, propter hoc solum innumerabiles anni hujus vitæ, pleni delitiis & circumfluentia temporalium bonorum recte meritoque contemnerentur. Non enim falso aut pravo affectu dictum est: Quoniam melior est dies unus in atriis tuis super millia. Æternitas piorum juge suspirium.

V. Augustus Imperator, Orbis monarcha noctes subinde traxit insomnes. Ærarium habebat opulentum, Orbem tributarium, Provincias paratas, domi forisque plerumque omnia secunda & prospera. Nihilominus sensit deesse aliquid; quidnam deesset, explicare non scivit. Optimus quisque Christiani sanguinis, quid sibi desit, distinctissime novit, & hoc est quod ingemiscit, hoc ei quandoque somnum avertit: Omnia licet possideat, nihil se habere putat, dum beatissimam æternitatem non possidet Quæcunque cetera in vili habet, modo æternitatis in cælo compos fiat. Hoc votis & studiis omnibus, hoc animo cupit. Æternitas piorum suspirium.

Quid obsecro sensus fuerit vati Hebræo Jonæ, cum vivus in immani ceto, velut in ambulante ac volubili carcere latitaret? Momentis pæne singulis sibi ipse videbatur mori. Imo prius sepultus quam mortuus, eundem piscem, & carcerem, & carnificem suum expertus est. Navivio vivo inclusus, millies naufragatus est. Hinc è ventre ceti velut ab inferis exclamans: Et projecisti me,

me, inquit, *a* in profundum in corde maris, & flumen circumdedit me; omnes gurgites tui, & fluctus tui super me transierunt. Circumdederunt me aquæ usque ad animam; abyssus vallavit me, pelagus operuit caput meum. Ad extrema montium descendi, terræ vectes concluserunt me in æternum.

Quam ardens hujus viri desiderium fuit, ex hoc ergastulo evadendi? Hoc unum utique versabat animo: Modo extra hanc belluam sim, modo in sicco littore stem, modo, ah modo ex hoc volatili sepulchro *b* in auras liceat emergere: Quæcunque vovi, reddam pro salute Domino.

Non aliter æternitatem anhelant pii. Dum vivunt, cum fluctibus luctantur. Idcirco hoc unum efflictim desiderant, esse in portu. Æternitas piorum juge suspirium.

Catholici ritus est, diebus pœnitentiæ dictis, Hebræam vocem gaudii nuntiam *Alleluja*, sacris cantionibus non * miscere, testando luctui; ejus loco audire est voculas illas, *In æternum, in æternum.* Hunc cantandi morem obsecro discamus, & istud nobis ipsi assidue occinamus: *In æternum, in æternum, in æternum.* Tunc autem maxime hæc cantio iteranda, cum carni lascivire lubuerit, & viam ingredi latam ac voluptuariam. Hic carmen illud maximarum virium identidem ingeminandum: *In æternum, in æternum, in æternum* ardebunt impii, in æternum gaudebunt Numinis amici. Et uti nullus gaudiorum, sic nullus suppliciorum finis erit.

Augu-

a *Ionæ cap. 2. vers. 3. & seqq.* b *Ibid. vers. 10.*
* In der fasten schweigts Alleluja.

Augustinus *a* occasione nata: Hæc ego, inquit, mihi ipse canto quotidie. Imitemur; & pro se quisque dicat: Hæc ego mihi ipse canto assidue: Non incendium Trojæ, sed Gehennæ; gyros æternitatis inextricabiles, infinitos contemplatione quotidiana expendo. Hæc cantemus, Christiani, hæc cogitemus. Post triste Cineralium tempus, lætissimum sequetur Pascha. Suaviores modulos cælestis Hierusalem suggeret; per vicos ejus *b* cantabitur *Halleluja*.

CAPUT XI.

ÆTERNITAS

Sceleratorum formidabile somnium.

PRiscæ sapientiæ antistes Bion dicere solebat: Viam ad inferos planissimam profecto, facillimam & tritissimam, ac prorsus inoffensam esse necesse est, cum illuc plerique omnes clausis eant oculis. Ipsissimam veritatem, mi Bion, & oracula loqueris; sic est omnino. Facilis descensus Averni, facillimus; itur eo ac curritur, clausis & compressis oculis. Imo sunt qui dormientes ac somniantes ambulent, ab hac tamen via non aberrent: *c* Evertunt sensum suum, & declinant oculos suos, ut non videant cœlum. Hi sane dum iter faciunt dormiendo, æternitatem subinde cogitant, sed somniando. Atqui formidabile somnium est. Idcirco illi hoc excutere conantur: Perinde ut

a *Aug. tom. 2. ep. 64.* b *Tob. cap. 13. v. 22.*
c *Dan. cap. 13. vers. 9.*

ut ii faciunt, quibus mœsta species per somnum oblata est, eam proximæ diei hilaritate moliuntur expellere, mœstumque somnium sympofio læto digerunt. Non aliter impii, è quibus sunt, qui dicant: Ubi hæc viderimus, credemus. Ita cæci eunt; vix unquam sibi vigilant; Æternitatem raro, nec nisi obiter cogitant, aut potius somniant, atque sic in Orbem alterum migrant. Æternitas impiorum formidabile somnium. Quod jam explicatius tradenus.

Æternitatem aliquibus somnium esse diximus, sed terrificum. Quis enim adeo in saxum obriguit, ut ei Æternitas vel per quietem visa terrorem non incutiat? At vero quia hæc talia ut somnium habent, idcirco ea non capiunt, non æstimant, cum animo suo non volvunt, non suis hæc momentis ponderant. Hinc ista oblivione celeri sepeliunt. Hoc Siracides a notans: Somnia, inquit, male facientium vanitas est.

Die quo Christus crucifixus in vitam rediit, piæ aliquot matronæ, ad Domini conditorium exierunt, mortuum uncturæ: at ubi eum candidati cælites vivere ajebant, regressæ à conditorio, omnia quæ vidissent & audissent, ut lætum nuntium ad Apostolos pertulerunt. Et visa sunt, inquit b Lucas, ante illos sicut deliramentum verba ista, & non crediderunt illis.

Hic simillimum fit. Nunquid enim æternitas & crebro satis, & aperte satis, satisque distincte concionibus, picturis, exhortationibus, colloquiis, libris, & auribus & oculis ingeritur? Sed quo effectu? Videntur hæc ante

a. *Eccli. cap.* 34. *vers.* 5. b *Luc. cap.* 24. *vers.* 11.

ante multos ſicut deliramentum, aut ſomnium. Timent aliquantulum; ſed cum ſomnio deſinit & timor.

Vates Hebræus Jonas, divina juſſa fugitans commiſit ſe mari. Orta tempeſtate horribili, nautæ de vicino periculo trepidi deum ſuum invocarunt, & allevando navigio, quicquid vexerunt oneris, exturbarunt in mare. At Jonas ad ima navis deſcendit, & periculorum ſecurus, *dormiebat ſopore gravi*. Hic gubernator hominem accedens, & è ſomno expergefaciens: Quid a tu, inquit, ſopore deprimeris? Surge, invoca Deum tuum, ſi forte recogitet de nobis, & non pereamus. Mox inito conſilio fors ducta, & Jonas ſortito ejectus eſt in undas, ſalvis cæteris, qui ſua ejecerant in mare.

Dum vivimus in navi vulnerata, & rimoſa, in mari turbido, & furioſo degimus, tam autem vicini ſumus Æternitati, quam navigantes mari: tribus à morte digitis diſtamus, ſæpe non totidem; uno fit halitu quod tota non eluat æternitas. Periculi monemur ſæpius. Eſt non nemo qui dicat: Quid tu ſopore deprimeris, ſurge, invoca Deum. Cui ſalus cordi eſt, ſomnum excutit, loco conſurgit, nocitura onera in mare dejicit: hoc ajo, hic talis in precationes ſeſe effundit, jejuniis frangit, ſtipem largam tribuit, omnia paratus dare, ut peccati pœnas ſerio luat.

Quam verò aliorum multi divinæ voluntatis ac Dei fugientes, dormiunt ſopore gravi, nec audiunt tempeſtatis minas; Æternitas eis ſomnium eſt, & fabula. O ſomnum periculoſum! dum enim ſurdis hæc auribus tranſ-

a *Ionæ cap.* 1. *v.* 5. & 6.

transmittunt, sors mortis in eorum caput trahitur, & illi semisomnes in Æternitatis mare subito excutiuntur.

II. Narrant *a* fuisse hominem stirpe ac sanguine, non item moribus nobilem. Erat is ad Mundi leges examussim factus, & quod inter vitia eminebat, egenis rigidus. Hic una cum famulo ad quietem iit in utramque aurem dormiturus. Medio noctis per quietem famulo hæc species objicitur. Herus ad tribunal Dei rapitur, accusatur, condemnatur. Inde à cacodæmonum globo, non sine triumphi specie in flammeos gurgites abducitur. Varia sed luctuosa hic ludibria repræsentantur. Lucifer novum hospitem salutans: Solitus est, inquit, hic amicus noster delectari thermis, & inde lecto quam mollissimo foveri: consuevit spumantes pateras modis musicis ac symphonia exhilarare: igitur ut hæc omnia ad nutum sint, curate. Hic miser vociferari, & diem natalem suum, superos omnes, Deumque ipsum execrationibus deterrimis devovere. Dum ejulat infelix, in paratum ignis puteum præcipitabatur fragore ingenti. Hic evigilans famulus surgit, revisit ad herum, sed jam mortuum invenit.

Eheu! sors moriendi ducitur occultissime; væ miseris, quos subito designarit dormientes. Ibunt hi in domum æternitatis suæ, non redituri ad epulas & delitias suas. Deus indignationis plenus severissime minatur: Inebriabo eos ut sopiantur, *b* & dormiant somnum sempiternum, & non consurgant. Satis ubique exemplorum est.

a *Meffr serm.* 3. *in Dom.* 2 *post Epiph. mihi pag.* 221. b *Hier. cap.* 51. *vers.* 39.

Rex Chaldæus Balſaſar epulum regale accumbens, dextram in pariete ſcribentem vidit & exhorruit, quamvis ſcripturam non intellexerit. Danielem peritiſſimum ejus interpretem purpura & torque donavit, eique tertios à ſe honores decrevit. Pœnitentiæ tamen nulla prorſus mentio. Sed eadem nocte rex Balſaſar interfectus eſt.

Hac omnium ſors eſt, quibus Æternitas ſomnium eſt. Hi namque licet infinita cogitent, cogitationem tamen ſeriam in Æternitatem nunquam defigunt; licenter & impie vivunt. His ſæpius, quemadmodum Balſaſari regi, paucorum verbulorum ſcriptio monſtratur talis: *Momentum vita eſt, ſed pendet ab hoc momento æternitas.* Terrentur hic quidem, nonnihil trepidant, horrent æternis ignibus cremari, obſtupeſcunt poſt mille milliones annorum Æternitatem nec minimo quidem minuendam: veritatem hanc laudant, ſed non ſequuntur; myſteria hæc venerantur, ſed mores non emendant; myſteriorum interpretes & audiunt & colunt, ſed pœnitentiam non agunt, aut nimis inſtabilem: Hæc credimus, ajunt, ſed à conſuetis vitiis non abeunt. Poſt terrorem non longum ad ſuos calices, ad Veneres ſuas, ad nummos ſuos, ad livorem & ſimultates ſuas redeunt tam vitioſi quam antea, ſubinde vitioſiores quam antea.

His pariter, quod regi Daniel dixit, in os objiciendum: Tu quoque Balſaſar, non humiliaſti cor tuum, cum ſcires hæc omnia. Tu quoque, Chriſtiane, avaritiam & injuſtitiam tuam non emendaſti, cum ſcires hæc omnia. Tu quoque maledicam & mordacem linguam

tuam,

tuam, amarulentam & crudelem invidentiam tuam non correxisti, cum scires hæc omnia. Tu quoque tuas libidines freno non coërcuisti, lasciviam & has sordes non fugisti, cum scires hæc omnia. Tu quoque comessationes & potationes tuas non omisisti, cum scires hæc omnia Tu quoque ludendi, & tu jurandi consuetudinem non cavisti, cum sciretis hæc omnia. Æternitas vobis perfunctorie cogitata, formidabile visum est esse somnium; Æternitatem nunquam toto cogitastis pectore, nunc è vivorum numero repente in immensum Æternitatis mare præcipitamini. Hæc prævidere potuissetis, imo debuissetis, si Christianum nomen tueri voluissetis. Sua culpa perit, qui exitium vel monitus non cavet.

III. Saul Israëlis populo gravem incussit metum. Nam, quod Regum fasti testantur, a Insiluit spiritus Domini in Saul, & iratus est furor ejus nimis, & assumens utrumque bovem concidit in frusta, misitque in omnes terminos Israël per manus nuntiorum dicens: Quicunque non exierit, & secutus fuerit Saul & Samuel, sic fiet bobus ejus. Cunctabantur quidem Hebræi cives militiæ se dare: Sed audito tali nuntio, Invasit timor Domini populum, & egressi sunt quasi vir unus, trecenta & triginta millia virorum.

Cœli terræque dictator Christus, & Saule longe major rex seria comminatione proclamans: Timete, inquit, b eum qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ita dico vobis, hunc timete. Non boves, sed homines minatur in ignem

 rapien-

a 1 *Reg. cap.* 11. *v.* 6. & 7, b *Luc. cap.* 12. *v.* 5.

rapiendos. Sed quid plurimis hæ minæ sunt? Somnium. Divinas leges nihilominus audacissime perfringunt.

Vos ipsi dicite: Quanta viatoris illius temeritas est, qui fessus de via parietem videt, sed fatiscentem & rimas agentem, jam jamque ruiturum, sed quia fatigatus & somnolentus, acclinat se dormiturus secure. Mox adest qui hominem suimet negligentem excitans: Heus tu, ait, quid hic agis temerarie? Surge propere, quam primum, & in tutum te recipe. Hic paries ruinam meditatur in singula momenta, & tu hic dormire audes? A[l]itum abi. Quid si viator illinc abire nolit, dicatque monitori: Ne mihi molestus sis; tu tua age: ego somnum quem cœpi, pertexam. Ergo pereat, perire qui vult. Hic in tumulum, ruinam muri elegit: Habeat ergo sepulchrum quod ambiit.

Vita hominum paries sane ruinosus est; quo die, qua hora, qua parte horæ collapsurus sit, à nemine sciri potest; incertissimum est: etsi certum sit diu stare non posse tam male materiatum opus. In singulos dies, in horas, & in horæ partes singulas ruina est expectanda. At nos, audax Japeti genus, homines prorsus temerarii, huc acclinamus, & securissime dormimus. Suo quisque sopore torpet. Hunc avaritiæ, illum crapulæ, istum libidinis, alium invidiæ, aut superbiæ somnus dejicit. Rex Hebræus a plurimos ita dormientes vidit, & mirans dixit: Dormierunt somnum suum.

Ita suo quisque indulget somno, gravi & arcto. Sed adsunt qui dormientes evigilare jubeant. Clamat Christus, clamant discipuli Chri[sti]

a Psal. 75. vers. 6.

Christi, clamant prisci Patres, clamant è cathedra oratores Christiani, omnes una voce monent, ne parieti fidamus tam ruinoso, jam vitium fecisse, brevi, & subito ruiturum. Quinimo vitium ac ruinas monstrant, jubentque periculum protinus exire. At sunt quos somnus adeo altus complexus est, ut monitorum nihil audiant. Sunt quos voces tam crebro iteratæ expergefaciant quidem, sed frustra, paullo post iterum in somnum relapsuros. Id illi tales, quod viator, respondent: Sinite, finiamus somnum quem cœpimus: nobis hic bene est.

Neque tamen monitores desinunt monere, idque tanto contentius ac constantius, quanto certius graviusque periculum imminet. Neque enim de unius corporis, sed de corporis animique salute agitur æterna. Æterna mors premit, quos paries iste dormientes opprimit.

At multi nihilominus post plurimorum monita tam frequenter repetita in somnum declinant, parieti jam fere ruenti fidunt, dormiunt securi, & Æternitatem somniant; terrentur, sed ut somniantes solent, qui terrorem excutiunt cum somnio.

Ita vivimus, ita dormimus, ita somniamus, ita perimus. Subito namque paries, qui minabatur, ruit, & opprimit sopitos. Mox tota in oculis est Æternitas, non jam breve somnium, sed immortale supplicium. O viatores nimium temerarios! O soporem tam arctum quam exitiosum! Et quæso, num ista nimis quam certa creditis?

IV. Credibilissimum est, quod, si damnatorum aliquot ab inferis redivivi emergerent,

qui sic dormientes vellerent, monerent, ruinam proximam prædicerent, eos tamen non expergefacerent. Tanta est humanæ mentis & cæcitas, & socordia. Ideo Abrahamus *a* negat se facturum, quod in flammis purpuratus epulo rogat de mortuorum aliquo ad fratres suos mittendo. Et repulsæ rationem assignans: Si Mosen, inquit, & prophetas non audiant, si monita vivorum spernant, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent. Ita prorsus est. Eam ob caussam Chrysostomus *b* dixit: Gehenna non videtur incredulis; credentibus est perspicua.

Cum de reorum suppliciis mentio injicitur, quoties audiuntur ista: Hic in exilium pulsus, hic virgis cæsus, ille ad remum datus, ille capite plexus, iste in patibulum sublatus, iste in rotam actus, hic rogo extinctus. Hæc etiam facinorosi audiunt, neque tamen ad frugem se corrigunt. Multi capitalium reorum, licet eis * vitæ fiat gratia, denuo tamen eadem patrant, aut pejora.

Nos tales sumus, modo rei fatentes simus. Quoties enim gehennæ condonationem pœnitentia impetramus, & omnia facturos promittimus: Brevi tamen ad ingenium redimus, & deteriores simus licentia. Iracundiæ & invidiæ valedicimus; avaritiam & superbiam procul à nobis relegamus; sic furta ejuramus, libidines detestamur, temulentiæ hostes nos profitemur. Paullo post & irascimur, & invidemus; iterum superbi, avari iterum; nec furtis nec libidinum nequitiis

a *Luc. cap.* 16. *vers.* 31. b *Chrys. orat.* 4. *de Lazaro.*

* Schenckt ihnen das Leben.

tiis abſtinemus; vino ac poculis ſuaviſſime reconciliati, eadem quæ ante, & ſæpe pejora facimus. Num iſtud non eſt Æternitatem ſomniare, & interim æternis ignibus digniſſima patrare?

In Ægyptio Pharaonis carcere, duo ex aulico famulitio rei ſervabantur, quibus diverſum obtigit ſomnium, neuter tamen illius interpretandi rationem norat. Ideo ad Joſephum una captivum verſi: Somnium vidimus, ajunt, *a* & non eſt, qui interpretetur nobis. Æternitatis ſomniatores multi, interpretes pauci. Juvemus & interpretemur.

V. In prima, quam de Æternitate dedimus, ſcriptione, varia eam imagine ſpectandam propoſuimus. Addimus nunc iſta, non legenda ſolum, ſed etiam expendenda.

Rogus ſit è vivis ac candentibus carbonibus qui magnitudine urbem hanc Monachium æquet, tribus quatuorve cubitis in terram penetret. In rogum hunc tam amplum homo unicus injiciatur, hac lege. Non prius illum ex ardenti hoc lecto liberandum, quam ſingillatim ac particulatim carbones omnes ſubtrahantur: ſingulis autem centenis annis advolaturum vulturem, qui carbonem unum, nec plures, auferat.

En, homo iſte è novemplici Æternitatis, non niſi uno ignis ſupplicio, cruciatur, & tamen intolerabilis hic cruciatus æſtimatur, ob diuturnitatem. Nunc ergo pronuntiet Arithmetica, quot millia, quot milliones annorum tranſituri, dum homo iſte liberetur è rogo tam vaſto. Tam inexplicabile hoc videtur, quam intolerabile.

a *Gen. cap. 40. verſ. 8.*

Sed, ô boni, ô mortales cæci, ad inferos hoc nihil eſt. Nam homo iſte à novemplici æternitatis ſupplicio liber, non niſi unicum ignis tormentum patitur. Accedit ſpes finis quantumcunque ſero venturi.

Sed ut damnatos in tumbis flammeis jacentes attentioribus oculis contemplemur, ſpectaculum imaginationi hoc effingendum.

Unus aliquis in profundiſſima ſubterranea cella lecto ferreo catenis arctis affixus eſt; manus, collum, ac pedes annulo chalybeo alligati. Infra lectum hunc prunæ & ignis, ſed nec aliud lecti operimentum. Solatium hic unicum eſt iſtud. Cum miſer iſte primum alligaretur (ita ponimus) hoc illi denuntiatum eſt, milleſimo quoque anno venturum aliquem, qui è candentium carbonum ſtrue, ea quidem vice unicum ſit ablaturus. Poſt mille tamen annos hunc ipſum rediturum, & alterum è carbonibus ab eo auferendum. Atque hac ratione ſingulis millenis annis aliam atque aliam è prunis tollendam, dum tandem omnis prunarum congeries auferatur.

Cogitemus, ah, cogitemus quot annorum milliones ſeu myriades ſint tranſituræ, dum igneus hic lectus ſic minutim ablatus ceſſet urere. Sed ô mitiſſimum hunc infernum ad deſperatiſſimam, & cruciatibus pleniſſimam æternitatem! Durante hac, ejuſcemodi flammei lecti decies, vicies, centies, ſed & millies, dicta ratione, auferri poterunt, & necdum finis erit ullus Æternitatis nunquam heu nunquam terminandæ.

In rebus geſtis divorum admiranda plurima:

ma: Vere enim mirabilis *a* Deus in sanctis suis. Ego nil minus mirandum putem quam quod multis mirissimum videtur. Æternitatem præ cæteris experdisse censendus est ille, de quo Climacus *b* narrat, anachoreta. Vixerat is in monte Choreb, sui & arduæ virtutis negligens. In extremis horam jacuit velut jam exanimis. At ubi ad se rediit, omnes quotquot moribundo aderant, rogavit, loco cederent, sibi jam deinceps serio agendum. Ita tugurii sui ostium, quam licuit, arctissime obstruxit, uno solum foramine, quo panis & hydriola inferretur, relicto. At ille totis duodecim annis cum nemine, nisi cum Deo & angelis locutus, præter panem & aquam parcissime sumpta gustavit nihil. Hic ille perdius & pernox velut attonitus sedere, Æternitatis totam animo assidue volvere, interminata tam gaudia quam tormenta pensitare, certissimæ Mortis jaculum nunquam non prævidere, cælum suspicere ac suspirare, inter hæc tacitis sed pœne continuis lacrymis fluere, hoc vivendi tenore annos duodecim exigere, denique ad extrema denuo devenire. Quod ubi ceteris innotuit, vi obstructam januam emoliti, certatim in moribundi cavum se infundentes rogarunt, daret abiturus sui monimentum. At ille ingemiscens altum: Date veniam, inquit, meisque erroribus, Patres, gratiam facite: Quisquis Mortem, quæ ad Æternitatem janua est, mente seria consideraverit, non peccabit.

Hunc ego hominem, ut dixi, ex omni

L 5 san-

a *Psal. 67 vers. 36.* b *Clim. gradu 6. de Mortis memoria.*

ſanctorum numero ideo minus admiror, licet vitam egerit prorſus admirandam, quia quicunque cogitationes in Æternitatem intenderit, non multum his abſimilia præſtabit. Et ſane melius eſt ſeipſum, vel centum annis muro includere, & rigoribus extremis corpus exercere, quam vel minimum Æternitatis beatæ periculum ſubire. Unuſquiſque ſibi, quod Lotho, dictum credat ab Angelo: *Salva animam tuam; feſtina, & ſalvare.* a

CAPUT XII.

ÆTERNITAS

Damnatorum inexplicabile, ac Nonum ſupplicium.

PHaraonem regem & incolas Ægypti Deus non ſimplici ſolum flagello caſtigavit: Cruentos fontes, Ranas, Ciniphes, Muſcas, Pecorum mortalitatem, Ulcera, Grandinem, Locuſtas, Tenebras immiſit. Graves ictus, & magno brachiorum pondere incuſſit, at ubi decimus acceſſit, hic demum fracta eſt pertinacia, hic plurimorum ſecutus interitus. Factum eſt *b* autem in noctis medio, percuſſit Dominus omnē primogentium in terra Ægypti, nec erat domus in qua non jaceret mortuus.

Cum graviſſimis novem ſuppliciis hoſtes ſuos afficiat Deus, nunquam addit decimum, quo eos de medio tollat. Nullus finis, mors nulla, nullus interitus. Imo, ut Gregorius lo-

a *Gen.* c. 19. v. 17. & 22. b *Exodi* c. 12. v. 30.

a loquitur, mors sine morte, & finis sine, fine, quia & mors vivit, & finis semper incipit, & deficere defectus nescit. Quod Ægyptiis maximum fuit supplicium, hoc damnatis summum esset solatium, scilicet jugulari, & tandem funditus tolli.

Qualis hæc regio, Deus bone, quæ mortem inter gaudia summa numerat, qualis hæc regio? Jobus eam, Terram miseriæ jure merito vocat. Vere miseriarum omnium sentina est. b

Octo inferorum supplicia percensuimus. Addimus Nonum, omnium multo gravissimum, quod non solum oratione non explicari, sed nec intelligentia comprehendi, nec cum ullo aliorum suppliciorum conferri potest. Æternitas damnatorum inexplicabile supplicium. Quod quidem nunc verbis non explicare, sed nonnihil adumbrare conabimur.

Æternitas damnatorum inexplicabile prorsus supplicium. Fingamus hoc ipsum supplicium quadruplicium tantum hac molestia constare: Apicula pungat manum dexteram; lævam sugendo infestet culex; genam in vultu dexteram * scarabæus Lucanicus presset, lævam suppurans spinula pervellat. Hæc solum apud inferos toleranda sint, non aliud quidquam, aut horum duntaxat unicum. Fingamus solam manum ab † astro aut tabano fodicari, hoc tamen supplicium fiet infandum, si fiat æternum, tametsi alius dolor accedat nullus.

Quid

a *Greg. l. 9. Mo. c. 49.* b *Beatus Thomas nominat statum omnium malorum aggregatione perfectum.*

* Ein Schröter. † Roßmuck.

Quid quæso ‡ urens calceus, si omni vita perferendus? Quid, oro, doloris ciet unicus scarabæolus, aut * cantaris rubea, si per auriculas illapsa, cerebrum incipiat scrutari? Dolor quicunque alius vel levissimus designetur, si vita tota idque assidue tolerandus sit, gravissima pœna censebitur; si semper perferendus, si æternus sit, tormentum erit infandum.

Quid mihi jam verborum supererit, si novemplex Æternitatis supplicium conjunxero? Hic vox, hic sensus omnis deficit. His tamen quomodocunque tandem adumbrandis rem mirissimam recenset beatorum cælitum notus panegyristes.

Lydwina Schiedamensis virgo a religiosissima, patientiæ omnisque sanctimoniæ speculum, triginta & octo annis morbos pertulit sævissimos, non minor tamen patientia illius fuit quam dolor. Ad hanc ut viseret, ægre persuaderi se passus est homo flagitiosus, quem nemo unquam eo potuit pertrahere, ut apud sacerdotem crimina sua accusaret. Hoc demum ab eo, quamvis ægerrime impetratum, ut apud Lydwinam tumbæ proximam conscientiæ suæ vulnera nonnihil aperiret, & iis medelam peteret. Ille, quod ejusmodi pecora solent, id jocum interpretatus, ad ægrotam virginem visit, atque ut promissis staret, scelerum suorum ingentem catalogum ridendo percensere orsus est. Illa per omnes cælites rogare hominem,

‡ Wan ein der schuch truckt

* Brachkäferlin / oder unser Frawen Kühlin.

a *Surius tom, 7. die* 14. *April. mihi pag.* 256.

nem, ſibi ea narrare omitteret, has tales conſcientiæ labes ſacerdoti aperiendas, ab aliis ea audiri nefas eſſe. At ille, prout cœpit, narrationem pertexuit, & longam flagitiorum ſeriem explicavit, cum etiam inter ſodales de his gloriari non ei fuerit inſuetum. Lydvvina cum negare aures non poſſet hiſtoriæ tot ſceleribus contextæ, demum quæſiit, an cum ejus venia hæc ſacerdoti, velut interpres, aperire poſſit? Cui ille ſubridens: Veniam do, inquit, modo ego ipſe harum virtutum mearum non cogar eſſe præco. Lydvvina homini juvando prudenter hoc executa, narratas ſibi noxas non aliter quam ſuas ingenti dolore animi expiavit. Ille ad ægram reviſens: Puto te, inquit, mea pro me ſcelera ſacerdoti expoſuiſſe, quid jam pœnarum injungis? Hoc unum, ait illa, ut nocte una, ſed tota, in tuo lectulo cubes ſupinus, nec in ullum te latus moveas. Fac hoc & mihi committe cætera. At ille lætum cachinnans: Nil amplius, ait, imperas? hoc tota moles meæ pœnitentiæ? Aures tuas laudo, tam clementes mihi judices. Si tam facile eſt vitæ maculas eluere, faciam quod jubes. Sed veſperi vix in lecto ſe collocavit, cum neſcio quid moleſtiæ ſentire, grave erat in neutrum ſe latus vertere, itaque putare nunquam tam rigidum habuiſſe lectum, & quia movere ſe vetitum, ſupina hæc quies viſa eſt difficillima. Dum ita cubat, ſecum ipſe cogitans: En, ajebat, ſanus ſum & incolumis, lectus molliſſimus eſt; modo liberum eſſet meo me more huc illuc verſare. Sed quid hoc curas? dormi tu, dormi, dum clarum mane

mane feneſtras intret, dormi ſecure, & in utramque aurem. Non poteſt. Alia ſuper aliam cogitatio ſubnaſcitur. Quid deeſt, ait ipſe ſibi, nox unica ſic dormienda eſt, & fidem tuam liberaſti. Verum, quid ſi tres pluresve noctes ſic dormiendum? Mori malim. Mori? Tantam certe moleſtiam huic rei ſubeſſe non crediidiſſem. Prô me miſerum, quam exigua, quam nulla in me patientia, quem tam leve vincit tædiolum? Lydvvina in quantis doloribus, quam patiens? Quid ſi aſſeri ſit indormiendum, idque multis hebdomadibus? Quid ſi colica, vel podagra, vel calculus aut dolor capitis accedat, uratque angatque? Hæc ad inferos ſpectant. Et quo tu ſpectas? quo tua te ducent ſcelera, tot tantaque? ſexcenties aut millies capitalia es auſus, jam pridem meritus gehennam. Sed quis lectus illic jacentium, quod ſtragulum, quæ lodicula? an tantum eis libertas adempta, in utrumque latus ſe vertendi? quæ illos veſtiunt plumæ? an non loco plumarum flammæ ſunt? Et quot menſibus, quot annis cruciatus illi durabunt? Æternum (ſi fides Euangelio) ita prorſus, æternum. Ergò ſine fine? Revera ſine omni fine. Ergò poſt centies millies millena millia annorum, non tantum non finem hi cruciatus invenient, ſed nec ullam ſpem finis? Quid ergo agimus, qui cum æternitate ludimus? Imo non ludere hoc eſt, ſed inſanire. Agedum, deinceps alius ero, aut nullus ero. Dixit & fecit: & ô quantum mutatus ab illo? Ad ſacram confeſſionem jam paratiſſimus, cui antea mors viſa, ſeipſum accuſare.

IV. Sed

IV. Sed hoc ipsum, quæso, & nos cogitare perpendamus. Vere & in mollissimo lecto jacere, sed semper jacere, & æternum jacere, supplicium foret inexplicabile. Quid jam omnium apud inferos suppliciorum erit cumulus, ac congeries formidabilissima?

Febriens sic quandoque ardet, ut arbitretur siti suæ vel dolium fontanæ frigidæ non suffecturum. Heu quis damnatorum siti medebitur? Ardebunt & sitient, sed nec omnes Orbis rivi, non fontes universi, non omnia flumina, nulla maria illorum ardentissimam sitim extinguent, idcirco etiam nec eis guttula stillabit.

Mi Deus, quam molestus nobis est calor æstivus, ut languemus, ut fatiscimus, ut anhelamus? Vestes abjicimus, lecti operimentum excutimus, huc illuc impatientissime nos volvimus; urit lectus, nec quidquam amabilis præbet frigoris. Sed quid hoc, o Deus, ad sulfureum Æternitatis * vaporarium, ubi non solum refrigerationis nihil est, sed nec fore sperandum est? Non frigidulus vesper, non gelida nox, non rorans mane ardores illos temperat. Una, sed ignea, sed doloribus plena, sed æterna nox est. Ah! vel pœnæ saltem nos terreant, si non invitant præmia. Æternitas damnatorum inexplicabile supplicium.

Quicquid apud inferos est, tormentum est. Undequaque undique in doloribus sunt. Supra damnatos paradisus est, sed æternum clausus. Abyssus infra, sed nunquam reseranda. Ante ipsos tormentorum omnium æternitas. Ponè ipsos amissæ voluptatis amarissi-

* Schwaißbad.

ma memoria. Dextra tortores diabo Læva pœnarum socii. Intra ipsos angor, vermis, terror, desperatio.

Hæc, Christiani, credimus, & ita vivimus? Quis *a* credidit auditui nostro, & brachium Domini cui revelatum est? Hæc esse credenda novimus, sed credimus languidissime. Nostrum *Credere* vix quidquam habet animæ; non vivit. Perinde si cui digito monstrem pictam tabulam, dicamque: Hic est Abrahamus filium immolaturus. Abrahamum dico, utique non vivum, sed pictum. Talis omnino est fides nostra, non viva, nil ardoris spirans, non animata, sed picta. Credimus, & non credimus.

Eam ob causam Æternitatis quotidie meditandæ modum hic brevibus perstringo.

Pater locupletus filias elocarat honestissime. Hæ persuaserunt seni, ut eas opes vivus liberis non subtraheret, quas daturus esset post mortem: id unum sanctè pollicitæ, de alimentis patri à se lautè prospiciendum. Et primo quidem anno liberaliter ab iis habitus est. Cum vero præter spem ipsarum diutius viveret, senis pertæsæ, pietatis & pactorum immemores, tenacius ac durius cœperunt patrem tractare. Ille ut imprudentiam suam emendaret astu; capaciorem cistulam sed saxis & arena plenam cubiculo suo inferri clam curavit. Hanc noctu aperuit, & quicquid modicæ pecuniæ reliquum habuit, repetitis identidem jactibus diu multumque numeravit, submissa voce ponens grandem calculum, ita tamen ut à genero facile audiri posset. Demum obseravit divitem ar-

M cam

a *Isai, cap. 53, vers. 1.*

cam. Postero mane filiæ parentem blandius affatæ interrogarunt quid nocte proxima somnum tamdiu distulisset? Quibus pater. Remotis, inquit, arbitris, thesauri mei calculos subduxi, filiæ: Quæ vestrum melius de me vivo fuerit merita, eo potietur. Hic porro ingens æmulatio, & utraque omni officiorum genere parentem prosequi cœpit. Eo mortuo, reclusa cista, cum saxis & arena repertus fustis, cui inscriptum:

Quod pietas non potuit, avaritia extorsit. a

Nos pæne pari sed longe sanctiore consilio cistam replebimus arena vel minuto semine, ut quod persuadere nequiverit pietas, possit æternitas. Sic ergo rem aggrediamur: Quisque proximam sibi cistulam, aut armariolum, aut riscum, vel arculam loculatam; aut si etiam aliud ad manus sit, suos loculos, suum pileum, *b* suum poculum, aut chirothecas suas papavere, vel lapillis, vel cicere, vel tabaci, aliove semine minuto impleat, & æternitatem meditaturus sic numerare incipiat, ut unum papaveris, vel alterius seminis granulum vel lapillus, vel pisum unicum centum aut mille annos valeat.

Ergo unum granum, mille anni; duo grana, duo millia annorum; decem grana, decem millia annorum; centum grana, centum millia annorum; mille grana, millies mille anni, & sic deinceps. Hoc primum.

Alterum: etiamsi ex armario cistula, pileo, patina vel vase quocunque alio sic implete decem aut centum grana subtrahantur, pæne nihil subtractum videbitur. Intercet-

a *Joannes Paulus in jocoseriis.* b *Vas, aut vasculum quodcunque.*

certissimum, durante Æternitate tot millie annos transituros, quot papaveris, vel ciceris, vel alterius seminis granula in vas illud vel arcam sunt congesta. Nil certius. Nam omnis hic numerus suum habet finem, etsi dicto modo hypocaustum, etsi capacissimam domum papavere vel alio semine repleamus, & grana singula mille annos valeant..

Tertium: Ubi Æternitate stante, tot mille anni abierint, quot in grandi arca ejuscemodi grana sunt, nihilominus Æternitas adhuc erit integerrima, nullâ sui parte minor; non vel minima pars ulnæ, sic loquar, Æternitati adempta est. Et quamvis arca illa tertium, quartum, quintum, sic evacuetur, ut ad grana singula mille numerentur anni, nihilo tamen secius æternitati nil genitus ademptum est, tam tota & tam longa est, quam fuit cum cœpit.

Quartum: Hæc talis cogitatio, si seria sit & attenta, nonnihil anget animum, non propterea tamen excutienda illa, sed progrediendum ulterius. Seipsum homo meditabundus hortetur: Age porro tu; numeremus amplius.

Quintum: Hâc tali meditatione sic sensim calefiet animus ut exclamet: Quid facimus? terræ quisquilias & crepundia insano amore quærimus, & negligimus æterna. Nimis verum? annos æternos in mente non habemus.

Sextum: Ita paullatim erudiendus est intellectus, ut arcana illa capiat per ista quæ oculis subjiciuntur. Aristotelis scitum est: Oportere phantasmata speculari. Quemadmodum

verò ſcalas uno ſaltu aſcendere non licet, ſed gradatim; & ſicut in anguſti colli lagenulam non ſubita fuſione vinum deſcendit, ſic æternitas ſtrictim & obiter cogitata intelligentiæ ac voluntati non imprimitur. Senſim à minoribus eundum ad majora: Et ſicut pileum, poculum, ciſtam, cantharum, pluteum implemus & inde ſingulis ductibus mille annos educimus, ſic etiam totum aliquod conclave aut hypocauſtum erit replendum, & ex eo pariter inſtituenda numeratio.

Septimum demum eſt, ſeipſum alloqui: Quid obſecro eſt omnis in Orbe hoc afflictio, ad infinita millia annorum, quibus Æternitas durabit, & non tantum non finietur, ſed nec minimum imminuetur. Hic nemo non fateri cogetur: Etiamſi me unum omnis Orbis calamitas premeret, quid hoc ad ſupplicia æterna? Et etiamſi ego unus omnium voluptatibus fruerer, idque centum annis, quid hoc ad æternitatem beatitudinis? Quid ergo ego inſanus ago, quod non aliter agam? Ergo impoſterum ſaltem ſapiam.

Quod ſi quem animi corporiſve dolor, aut uterque ſimul cruciet, ſi morbus in corpore, ægrimonia & luctus in mente hæreat, tunc potiſſimum pro ſe quiſque ſic cogitet: Si hic dolor aut mœror aliquot menſes, ſi annum, ſi decennium, ſi quinquaginta, ſi centum, ſi quingentos, ſi mille annos, ſi decem annorum millia duraret. O Deus quam hic dolor aut mœror inexplicabilis fi- ret? Quid verò decem millium annorum maximus & mœror & dolor eſt ad acerbiſſimos Æternitatis cruciatus, ubi nullus finis

post decies; centies, millies mille annos, Ubi tota semper permanet Æternitas?

En succinctam Æternitatis meditandæ formulam. Porro ad alia.

III. Longe verissimum est, quod non nemo ab *a* Orbe altero redux proclamavit, Nemo credit, quanta tormentorum apud inferos sit acerbitas: Nemo capit quanta sit diuturnitas; Nemo satis perpendit, quam longa sit Æternitas.

Heu nugis nostris immoramur, & sæpe immorimur; ob lanam caprinam litigamus, Æternitatem ludibundi, aut somniantes cogitamus. Hinc rara morum, aut pæne nulla emendatio.

Ego, qui hæc scribo, cum illis omnibus, qui Æternitatis tradunt monita, libere proclamo: *b Curavimus Babylonem.* Voluerit, noluerit curari, in ipsius erat arbitrio. Via arcta, angusta porta est, & pauci inveniunt eam. Multi quidem vocati, pauci vero electi. Idcirco Hieremias vates *c* contentissime clamat: Salvet unusquisque animam suam. Si aliter nequeat, seipsum perpetuo claudat carcere, & vivum se sepeliat. Satius est ex ergastulo in cælum migrare, quam è palatio ad inferos descendere.

Sed hæc auribus dici, in animum autem infundi non possunt. Nisi quis ipse meditetur

 ista,

a *De quo infra.* b *Hier. cap.* 51. *vers.* 9. c *Hier. Ibid vers.* 45. *Sunt qui putent ex omni humana gente partem tertiam cælo adscribendam, duas alias Orco submittendas, ut scilicet pars Angelorum tertia, cælo præcipitata, restituatur. Hæc Deo nota, nobis incerta. Supra ejus mentio, cap.* 1.

ista, & studiose intueatur, verbis parum proficitur. Hæc prosunt accuratius expensa.

Non ignarum hoc priscæ philosophiæ. Annæus Seneca: a Juvabat, inquit, de animarum æternitate quærere, imo credere. En, æternitatis arcanum pensiculant, qui luce veritatis carent. Quid Christianis faciendum? Sed idem, quem dixi, Annæus sapientissime pronuntiavit: In malis optimum est, supplicii finis. Finis malorum omnium remedium.

Est qui lamentetur domum suam incendio haustam. Alius nullum sibi uspiam fautorem aut amicum, nullum esse adjutorem luget. Alius corporis dolores: Ille animi angores queritur. Iste paupertatem suam deplorat, Ille contemni se ac abjici morte gravius putat. Quid, ô viri, hæc lamenta juvent? In malis optimum est, supplicii finis: finis malorum omnium remedium. Hoc remedio penitissime destituta est Æternitas luctuosa. Omnia habet suppliciorum genera, solum non habet finem. Hinc rectissime asserimus: Æternitas damnatorum inexplicabile supplicium.

Rem miram optima fide venerabilis Beda b memorat, ævo suo contigisse. Fuit in provincia Nordan Humbrorum paterfamilias ex asse pius, qui Drithelmus audiit. Hic vehementia morbi ad extrema deductus, sub noctis principium mori videbatur. Ea nocte jacuit in mortuum. Ubi diluxit, subito ad se rediens, omnibus attonitis vitam sibi concessam affirmabat, sed longe alia ratione quam prius ducendam. Siquidem extemplo in

a *Sen. epist.* 101. *post med.* b *Beda lib.* 5. *hist. Angl. cap.* 13.

in prolixiores sese preces abjecit, mox facultates suas omnes liberis, conjugi, & egenis assignavit, ipse profanis curis omnibus exutus acerrime ac severissime seipsum habuit. Et satis austeritas vitæ loquebatur quam horrenda in Orbe altero vidisset. Nec ea passim omnibus narrabat, sed iis solum quibus Æternitatem unice cordi esse sciverat. Inter hos Rex Alfridus fuit vir litteratissimus, qui Drithelmum studiose ac crebro audiit de Thermis stygiis narrantem: Pars narrationis explicabat horribiles tenebras, incomparabilem fœtorem, acerbissimos ejulatus ac fletus, ebullientes colubros, insultationes cacodæmonum, flammarum globos, & grandinem sævissimam, quando scilicet damnati vicissitudine miserabili ex ignibus in glaciem rapiuntur. Hæc talia cum paradisi delitiis exponebat Drithelmus. Sed ipse narrationis suæ fructum maxime capiebat. Nam in cœnobio secretum mansionis locum, ad fluminis ripam habitavit, ubi hunc sibi unicum laborem sumpsit, inhærere Deo, votis perambulare cælum, assidue preces iterare, corpus affligere, Æternitatem continuis gemitibus cogitare. Et ut liqueret omnibus quam serio ageret, solebat creberrime ad carnem macerandam proximum flumen ingredi, ad umbilicum aut collum usque in eo tamdiu perstare, dum hieme glacies corpus raderet; egressus inde vestimenta madida non ad solem aut focum siccabat, sed vexando corpori retinebat, non tam vestem quam glaciem indutus. Intervenere aliquoties huic spectaculo, qui hominem miserati quærebant: Qui tandem fieri potest, Drithelme, ut tantam frigoris

immanitatem toleres? Quibus ille prompte respondit: Frigidiora vidi & acerbiora.

Quisquis æternitatis supplicia serio meditatus fuerit, idem de sanctorum martyrum tormentis quibuscunque pronuntiabit: *Acerbiora vidi.* Jacobus nobilis Persa *a* ab Isdegerde rege jussus est membratim à capite ad calcem secari, singulis juncturis & articulis separatim præcisis. Immane tormentum. Sed Æternitatis contemplator dicet: *Acerbiora vidi.* Serapioni *b* omnes membrorum articuli confracti sunt. Nicephorus martyr post candentes craticulas minutatim concisus est. Sed redeunt voces: *Acerbiora vidi.* Jonæ martyri *c* non sine acerbo joco præcisi digiti quasi seminandi, cutis capitis abstracta, lingua evulsa, ipse in pice bullienti coctus, denique in cochlea membris omnibus contusus & contritus. Socius ejus Barachisius spinis flagellatus, & fœde disceptus, dein ossa omnia convulsa & fracta. *Sed acerbiora vidi.* Saturninus *d* feroci tauro alligatus, fera stimulis agitata, ipse per avia devia tractus & laceratus. Horrendum supplicium. *Sed acerbiora vidi.* Martina nobilis virgo, quatuor palis affixa, fustibus & flagris cæsa, ungulis lacerata, bestiis objecta, demum ad flammas damnata. Emmeramo Ratisponensi Pontifici *e* post digitos præcisos, oculos effossos, nares ac aures resectas, manus etiam & pedes truncati sunt, dein & lingua præcisa. Augustodunensi Pontifici Leodegario *f* pariter

a *Zach. Lippel.* 27. *Nove.* b *Baron. tom.* 2. *Anno.* 252. *n.* 5. c *Idem Anno.* 284. *n.* 20. *Lippeloo.* 29 *Mart.* d *Idem* 29. *Novemb.* 1. *Janu.* e 22. *Septemb.* f 2. *October.*

ter post famem & carceris squalorem oculi effossi, plantæ pedum laceratæ & avulsæ, labra præcisa, lingua extracta. *Sed acerbiora vidi.* Alexander Romanus Pontifex *a* creberrimis punctis confossus: Cassianus è Brixiensi Antistite Christi caussa Imolensis ludimagister stylis & graphiis puerorum confixus est: quorum quanto infirmior manus, tanto gravior martyrii pœna fuit. Marcus Arethusius præsul, *b* lanceolis undequaque compunctus, melle oblitus, in junceam sportam impositus, apum, vesparum, culicum morsibus in lanienam objectus est. *Sed acerbiora vidi.* Beatus Maximus *c* post ungulas, equuleum, fustes toleratos, lapidibus obrutus est. Antimus *d* martyr subulis candentibus, fractis testis, crepidis ignitis, tensis fidiculis excruciatus est. Zoe Exuperii martyris *e* conjux post sex dierum inediam in tenebricosó carcere toleratam capillis suspensa, & fumo è stercoribus necata. Glycerius, *f* postquam cæsus ut extarent ossa, in rogum conjectus est. Petrus Exorcista Marcellini martyris socius *g* primo flagellis concisus, in hiantia deinde vulnera acetum sale mixtum infusum, ita sauciatum corpus lento igni assatum est. Christiana virgo pariter assata, oleo desuper infuso; serpentes in eam immissi, lingua illi evulsa, demum sagittis confixa finiit. Maxima & Donatilla *h* virgis acriter cæsæ, dein vulnera viva calce exulcerata, ambæ in cra-

M 5 ticula

a 13. *August.* b *Baron. Anno* 362. *n.* 34. c *Idem Anno* 254. *n.* 24. d *Idem Anno* 392. *n* 42. e *Anno* 286. f *Anno* 301. *n.* 18. g *Anno,* 302. *n.* 29. *&* 30. h *Lippeloo* 24. *Iulii.*

ticula tostæ, & ad bestias damnatæ sunt. Theonillæ insuper caput novacula cum cute abrasum, rubis ac vepribus coronatum, ipsa ad quatuor palos extensa, loris immaniter cæsa, venter illius prunis perfusus est, In his tantis suppliciis expiravit. Horrendi sane cruciatus, acerba supplicia *sed acerbiora vidi.* Pantaleon *a* diu ustulatus, denique in plumbeum fervens balneum conjectus est. Paulus & Juliana frater & *b* soror, equuleum & catastam, picem bullientem, ferreas candentes & virgas, & sellas, lectulos erectis clavis instratos, acerbum inter serpentes triduum, flammas denique & rogum pro Christo tolerarunt. Beata Barbara *c* facibus, flagris, ferreis unguibus dirissime laniata, ubera ei amputata, caput malleolis contusum. Auxentio *d* plantæ ferro terebratæ, ipse in rota suspensus, candentibus subulis dum exhalaret animam, laceratus est. *e* Quintinus Romanæ nobilitatis, senatorii ordinis, inaudita pertulit supplicia; nam postquam bullienti oleo, pice, adipe perfusus, latera facibus adustus, toto corpore catenulis cæsus, ori ejus sinapi, calx, & acetum infusum est; (ô qualis potus!) ipse deinde binis ferreis sudibus à cervice ad usque crura transfixus, omnes ejus digiti inter ungues & carnem clavis terebrati sunt. Hæc nimis atrocia videntur; sed longe atrociora habet Acheron supplicia, & insuper æterna, præ quibus illa ludus & jocus sint: *Acerbiora vidimus.*

Sed nec nostro ævo ingeniosa defuit tyrannis. Alicubi sacrorum hominum ventres aper-

a Lipp. 27. *Iulii.* b *Lipp.* 17. *August.* c 4 *Decembr.* d 13. *Decemb.* e 31. *Octob.*

aperti ferro, & pabulum porcis aut equis offusum. Nudis etiam ventribus vivi glires injecti, obversis pelvibus detenti ac coacti dentibus effugium quærere, negatum à superstructis ignibus, intra viscera concessum. Disce quod imiteris Caligula. Jam corpora quoque membratim lancinata, ardentes tædæ axillis totique pectori submotæ, ungulæ visceribus immersæ, & quo lentior mors iret, ignes substructi. Aliqui ursorum pellibus vestiti, & laniandi molossis objecti. Alii acutissimis injecti saxis, tabula tecti, librarum mille superjecto pondere, in frusta comminuti; eo crudelius & acerbius, quo lentius. Acerba hæc, acerbissima sunt, sed quisquis inferorum tormenta contemplando vidit, de universis omnium Martyrum cruciatibus constantissime pronuntiabit: Vidi multo acerbiora, vidi, vidi; longe horribiliora spectavi. Exigua sunt, nulla sunt omnium tyrannorum supplicia, ad tormenta inferorum heu æterna, eheu æterna.

IV. Ab Ezechiele *a* Deus promulgari jussit: Ut sciat omnis caro, quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina sua IRREVOCABILEM. Ubi gladius iste vel semel extra vaginam abierit, nunquam rediturus est, irrevocabilis est. Ut hoc intelligentiæ nostræ instillemus, sessui nos obsecro recipiamus, sed prout ille in rupe Choreb, Æternitatis attentissimus contemplator: Sedeamus, inquam, & numeros in chartam aut digitos mittamus hac ratione: Damnati ad inferos mille annis torquebuntur: Non sufficit. Duobus millibus an-

a *Ezech. cap. 21. vers. 5.*

annorum: Non sufficit. Tribus millibus annorum: Non sufficit. Quatuor millibus annorum: Non sufficit. Quinque millibus annorum: Non sufficit. Decem millibus annorum: Non sufficit. Viginti millibus annorum: Neque hoc sufficit. Quinquaginta millibus annorum: Neque istud sufficit. Centum millibus annorum: Hoc ad æternitatem nihil est; nequaquam sufficit.

Quam tandem subducemus summam, si dicta ratione ad dimidium duntaxat diem promoveamus calculos? Quis rationarius codex computationem hunc capiet? Exacto demum ad umbilicum die obstupescendus numerus calculatorem suum obrueret. Id demum pronuntiandum foret? Æternitatis mensura non venit ad digitos; nullis includi, nullis comprehendi calculis potest, innumerabilis est. Nam quoscunque numeros in immensum acervemus, quantumcunque grandem subductionem effingamus, excedit eam Æternitas. Quocunque tandem? In infinitum, in id quod computationem omnem transgreditur, in tremendam sæculorum innumerabilitatem.

Ah, ô mortales, ô Christiani, ah, ah, quam non cogitamus ista, quam raro ad hos calculos sedemus? Vere, Nemo credit, Nemo credit, Nemo credit. Et hæc non somnia, non figmenta, non Rhetorum colores; nullæ hic amplificationes, exaggerationes nullæ sunt. Æternæ Veritatis oraculum est: a Discedite à me maledicti in ignem *Æternum*. Non sol ipse

a *Matth. cap, 25. v. 41. Luc. cap. 13. v. 27.* Parte 1. *Æternit. Consi. 4. §. 2.*

ipse clarior his verbis Sed repeto: Nemo credit, Nemo credit, Nemo credit.

In prima Æternitatis parte, ad Æternitatem rectius expendendam ita lectorem manu ducimus. Cogita mille cubos mille millionum annorum. Hæc quidem expedite pronuntiantur, non item expedite considerantur. Sunt anni 1000000000000000000000000000. Sunt millies, millies, millies, millies, millies, millies, millies, millies millena millia annorum. Ubi ergo tot millia sæculorum apud inferos transacta fuerint, uti tandem transigentur (nil certius) tunc damnatorum singulis desperatissima conscientia dicet: Initium Æternitatis nondum est, tu ergo ne finem expecta, nullus erit: tota tibi restat Æternitas. Non minimo seipsa minor est. Et ubi iterum iterumque, ac denuo totidem annorum spatium transierit, idem affirmandum: nihil sui perdidit Æternitas. Etiamnum integerrima est, nec circumscribi nec imminui potest, in immensos sæculorum cumulos duratura, semperque ultra.

V. Hoc denique ajo; Æternitas serio cogitata, si quidquam, mente * hominem emoveat. At Deus non emotam mentem, sed emendatos mores quærit. Et quæso date mihi hominem, qui Æternitatis inexplicabile volumen mente seria contrectet, mox ego dabo, qui quinquaginta, qui centum annis paratissimus sit in summa vitam asperitate trahere. Quandoquidem vero tam paucos numeramus, qui in suum ipsi corpus sæviant, qui ad propitiandum Numen rebus

* Solt ain wolunsinnig machen.

rebus duris se dent, cœlumque solum suspirent, hinc illud verissimum, Nemo credit, Nemo credit. De repetitis his vocibus, infra te, Lector, instruam.

Et Ah, saltem eo nos adducerent hæc Æternitatis cogitata supplicia, ut iis abstinere non nollemus, quæ Deo displicitura novimus. Hactenus, quod Isaias *a* queritur, Iniquitates nostræ diviserunt inter nos & Deum nostrũ, Nunc igitur appropinquemus *b* Deo, & appropinquabit nobis.

Sed coronidis loco addimus, quod Æternitati explicandæ faciat. Ponimus Orbe toto unicum esse mare (quod eruditorum fert opinio) illudque nec augeri nec minui, quod certe post supremum judicii diem obtinebit. Concedat ergo Deus per beneficium & gratiam (sic fingimus) & ad Æternitatis captivos submittatur Angelus qui lætum nuntium promulget hoc modo: Bono animo estote, Euangelizo enim gaudium Magnum, quantumvis sero percipiendum. Præcepit Deus ut ego singulis annorum centuriis ad mare descendam, unamque ex eo guttam auferam: Vbi mare totum ita guttatim fuerit siccatum, omnia tormenta vestra desinent; & vos in libertatem cælitum asserendi, hinc emigrabitis. Solatium hoc foret ingens, tametsi post pæne innumeros sæculorum tractus promissa libertas obtingeret. Nos quidem tam tardum beneficii genus non capimus, neque hunc finem assequimur, perinde ac si sponsio hæc nunquam in opus exitura. Quot enim Oceani guttæ sunt? quis eas in numeros digerat!

a *Isa. cap. 59. vers. 2.* b *Iacob. cap. 4. vers. 8.*

nostro sensu numerari non possunt, ita nec inferorum supplicia finiri. At certe damnati hanc gratiam probe caperent: Norunt illi omne quod finitum est suis claudi finibus, rerum omnium mensuras, præterquam Æternitatis, colligi, mare ipsum stillatim etjam vel tandem exhauriendum. Adeoque illam Angeli promissionem ut optatum nuntium audirent. Sed hoc ipsum illis negatum est: tam beati nuntii ad illos nunquam venient. Nil horum sperari potest. Tam extensum quidem temporis spatium transibit, quo mare vel sic guttatim exhauriri possit, sed post omnem illam durationis intercapedinem damnati & ardent & ardebunt: nullus hic finis, nullus terminus; non exitus, non clausula ulla; nihil hic ultimum, extremum nihil, æterna omnia: *a* Vt sciat omnis caro quia Dominus eduxit gladium suum de vagina sua irrevocabilem. Æternitas damnatorum inexplicabile supplicium. Inde vel ipsi mortui cæcitatem nostram complorantes clamant, Nemo credit, Nemo credit, Nemo credit. Ergo, quod *b* Hieremias identidem inclamat. Salvet unusquisque animam suam.

CAPUT XIII.

Conclusiones tres in præmissa capita:

AUrelius Prudentius, vetus poëta Christianus, ævo Theodosii majoris, *c* duos in Symmachum libros vulgavit, in

a *Loco supra cit.* b *Hier. cap.* 51. *vers.* 45.
c *Anno Christiano* 390. *l.* 2. *contra Sym.*

in eorum altero arctam ad cœlum semitam eleganti versu sic depingit:

Prima viæ facies inculta, subhorrida, tristis,
Difficilis, sed fine sui pulcherrima———
Et quæ præteritos posit pensare labores.

Amplam planamque ad inferos viam ita describit:

*Devia, picta * bonis brevibus; sed fine sub ipso*
Tristis, & in subitam præceps immersa charybdim.

Quam eleganter his Jobus a accinit: Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Nunc cuique nostrum soluta est optio eligendi. Elige; Vtra placet? Elige.

Josephus Christi Domini educator, ex Ægypto in terram patriam rediturus, duas sibi vias habuit propositas: liberum ei erat, quo vellet, aut in Judæam, aut in Galilæam eundi. Angelus namque id unum jusserat: b Vade in terram Israël. Hac aut ista via iveris, tui arbitrii est. Josephus prudenter deliberans, cum audiisset quod Archelaus regnaret in Judæa pro Herode patre suo, timuit c illo ire. Et ad Cœlum nobis, & ad Orcum via patet. Potestas optionis est: eligamus mature, Vtra placeat Centies, sexcenties, millies ingeritur nobis, Apud inferos regnare diabolum cum apostatis angelis; apud supero regni

* Wolriechende Pomerantzenbäumlein / auff baiden seiten.

a Iob. cap. 21. v. 13. b Matth. cap. 2. vers. 20. c Licit. v. 22.

regnare Christum cum sui cultoribus & amicis. Eligamus, quo ire lubeat. Electionem hanc juverit, sequentia considerasse, una cum tribus conclusionibus, quas apponemus.

I. Si quis è Persici Regis Assueri convivis super lautitiis epuli regii interrogatus fuisset, ad omnem quæstionem respondere potuisset, summas fuisse lautitias, idque anno medio. Exempli gratia cujuscemodi quæstiones illi sint positæ.

1. Quinam ad hoc epulum invitati? Cuncti Principes, fortissimi Persarum & Medorum inclyti, & præfecti Provinciarum. Atque hi omnes invitati, *Ad annum medium.*

2. Convivium quale? Hortense, omnium amœnitatum refertissimum. Nemus cultu regio consitum omnia tempe, paradisum omnem superabat, *Idque medio anno.*

3. Quis convivii locus? Non aureus solum, sed & gemmeus. Nam lectuli aurei & argentei super pavimentum Smaragdino & Pario stratum lapide dispositi erant, quod mira varietate pictura decorabat; & hoc in oculis erat, *anno medio.*

4. Quæ convivas umbracula tegebant? Pretiosissima. Nam pendebant ex omni parte tentoria aërei coloris, & carbasini ac hyacinthini, sustentata funibus byssinis atque purpureis, qui columnis marmoreis fulciebantur, *idque anno medio.*

5. Qui cibi ponebantur? Selectissimi, regii, *idque anno medio.*

6. Quis in mensa potus? Vinum, magnificentia regia dignum, abundans & præcipuum, *idque anno medio.*

7. Quæ pocula aut pateræ, quæ chrysendeta adhibebantur? Aurea. Bibebant *a* enim qui invitati erant, aureis poculis, & aliis atque aliis vasis cibi inferebantur, *idque anno medio*.

8. Quæ Musica convivas hilarabat? Nobilissima: Omnes Gratiæ & Charites, ipsa Sirenum concordia videri potuisset concinere, *idque anno medio*.

9. Omnesne convivæ læti? Lætissimi, *idque anno medio*. Hæc unus aliquis ex Assueri convivis dixerit. Hæc eadem de cælo, jure multo potiore dicentur, si pro anni dimidio, æternitatis duratio substituatur:

Sed interrogetur quis è damnatorum numero, similem in modum: Ecquæ maxima damnatorum pœna? Tenebræ, dicet, seu Intuitus divini privatio, *idque in omnem æternitatem*.

Quæ altera sceleratorum pœna? Fletus & stridor dentium; hæc Plutonis musica est, *idque in omnem æternitatem*.

Quæ tertia? Fames ac sitis incredibilis, idque in omnem æternitatem. Si fames hæc sitisque tantum decies millies centenis millibus annorum esset duratura, minus id grave videri posset, quam visum sit olim jejunium in sacra confessione injunctum.

Quæ quarta? Fœtor intolerabilis, è tot cadaverum acervo, è sulfuris Oceano, à tot diabolorum consortio. Fœtor omnis in Orbe hoc nostro cinnamomum & balsamum est ad illos Erebi fœtores. Prædictum illis sæpius: Expectat vos triste balneum, si hac via pergitis. Sed surdis canebatur fabula. Pergebant. Jam balneum ingressi sunt, non egres-

a *Esth. cap. 2. Pluribus versibus, initio.*

egressuri amplius. Quam id foret tolerabile, tot annis, fœtore hoc torqueri, quot ab Orbe condito in hanc usque horam momenta transierunt: sed heu cruciabit hic fœtor sine fine, *idque in omnem æternitatem.*

Quæ quinta damnatorum pœna? Ignis horribilissimus, ad quem flammulæ nostræ possint videri pictæ. Illud inexplicabile, quod ignis ille sit inextinguibilis, quem nulla flumina, maria nulla, nullum diluvium extinxerit, quem nec ipsa sopiverit Æternitas. Judex præmonuit; fixum est decretum, sæpius legendum: Ite in ignem æternum. Urentur, non comburentur, *idque in omnem æternitatem.*

Quæ vero sexta? Vermis conscientiæ; tanto gravius, quanto abstrusius supplicium. Ut res oculis subjiciatur, non aliud cogitandum, quam igneam felem cujusque pectori inhærere semper, illudque unguibus fodicare ac lacerare, ita tamen ut pectus ita vulneratum, in novam identidem lanienam recrescat, *idque in omnem æternitatem.*

Quæ septima? Locus & societas execrabilis. Hæc peccatorum fuerunt illicia, quæ caveri poterant, nec cavebantur; nunc pro diæta sepulchrum igneum: pro amicorum familiaritate sodalitas est diabolorum & damnatorum hominum execrabilissima. Hic locus semper habitandus, hoc sodalitium nunquam abfuturum, *idque in omnem æternitatem.*

Et quæ octava numeratur pœna? Desperatio plane furiosa, quæ momentis singulis sceleratos illos jugulat, nec tamen jugulat, perinde si culter aut pugio alius super alium

adigatur in præcordia, *idque in omnem æternitatem.*

Et quæ tandem nona inferorum pœna? Ah, ah, ah, inexplicabilis, immensa, incomprehensibilis Æternitas, hæc tormentorum omnium tormentum maximum. Tolerare Tenebras, Fletum, Famem, Fœtorem, Ignem, Conscientiæ vermem, Desperationem, Diabolorum convictum, hæc, inquam, omnia tolerare annis mille, aut bis mille, vel etiam decem aut centum millibus, aut tot annorum millibus, quot in quaternione chartæ peritissimus scriba posset exprimere; numerus foret nullius Arithmetici lingua exprimendus, sed tamen finitus, & ob hoc unum acceptatissimus damnatæ plebi, quod tandem post pæne innumera millia millionum annorum finis futurus esset tormentorum.

Sed sententia lata est, nec revocari potest. Illa octo supplicia toleranda, *idque sine fine*; ardendum *idque sine fine*, æternum, *in perpetuas æternitates*, ut vates Hebræus loquitur.

Atque hoc est quod nunquam satis dici, sed nec cogitari satis, quod nunquam capi, intelligi nunquam poterit. Æternitas piorum juge suspirium; Æternitas impiorum formidabile somnium; Æternitas damnatorum inexplicabile supplicium. Restat ut ad septenas in prima Æternitatis parte positas conclusiones, adjiciamus tres alias istas.

II. Conclusio prima. *Omnia Orbis pretiosa, fungi sunt, umbræ sunt ad Æternitatem collata.* Argentum omne aurumque, gemmæ omnes si in geminos conflentur globos; omnia honorum nomina, omnis triumphorum

rum gloria; omnes Salomonis & Sardanapali delitiæ, omnis illecebrarum dulcedo, voluptatum omnis omnino suavitas fungi vilissimi, titivilitium, & revera umbræ merissimæ, aut rectius, omnia hæc scarabæi umbra sunt, quo nihil esse potest vilius, si ad Æternitatem conferantur.

Quis convivium illud æstimet, in quo raptim unus alterve bolus * ingeritur, & abitur. Quis illud præmium laudet, quod ventre aufertur? Talia sunt vitæ istius bona; bucceæ & micæ, medicati boli, vanitas & umbra.

Ad rem præclarissime dixit Augustinus: a Non nobis sufficit, quicquid longum est in tempore, si habet finem, & ideo nec longum dicendum est. Et si avari sumus, vitæ æternæ avari esse debemus. Cætera hic omnia puerorum nuces sunt, ‡ bracteolæ & matteolæ, crepundia & pupæ. Hinc illæ divini Pauli b generosissimæ voces: Existimo omnia detrimentum esse, propter eminentem scientiam JESV Christi, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora.

Conclusio altera: *Nullus religiosorum hominum tam parce ac duriter seipsum habet, nemo tantis rigoribus exercet corpus, atque liberati è pœnis alterius Orbis facerent.* Quod nos severissimam vitam interpretamur, vita voluptuaria est, ad illam seu vivendi seu moriendi perpetuam necessitatem in Tartaro. Nos videri

* Ein Maul voll / darnach auff und dar von.

‡ Flendergold und Dockenwerck.

a *Aug. in psal.* 61. b *Phil. cap.* 3. *vers.* 8.

deri possumus suavissime dormire, etiamsi complures noctes traducamus insomnes: Nos inter ipsas calamitates delitiamur; illi vere cruciantur, & vel una hora millies moriuntur.

Scriptor fide dignus a commemorat Theodorico Trajectensi Præsuli fuisse famulum, qui Eberbach audiit. Hic hero suo ab insigni prudentia & fideli prorsus industria commendatissimus, æmulorum invidia sic exagitatus est, ut demum velut in rabiem actus cacodæmoni se manciparit, ut vel inde præsidii aliquid alluceret contra tam malevolos insidiatores. Annis aliquot evolutis fato concessit Eberbach; animus corpore solutus in Euripum flammeum abjectus est. Ab hoc igne tantos percipiebat cruciatus, ut redivivus diceret, Si ex omnibus Orbis arboribus & lignis rogus strueretur unicus, malle se in eo usque ad supremum judicii diem ardere, quam hora unica illis prioribus ignibus torqueri. Sed & Avernale frigus, & tenebras, cæterasque pœnas ex ordine percensuit. Dum autem his suppliciis afficeretur, adfuit è cœlo nuntius qui miserum affatus: En, inquiebat, hoc præmium iis debetur qui diabolo serviunt. Sed dic, si tibi ad vitam redire liceat, an ob commissas noxas, vitam suscipies expiabilem? At ille: Pœnarum, inquit, nihil recuso, modo hinc exeam. Hac demum lege voluntariæ mulctæ subeundæ rediit ad vitam, & quia nondum terræ mandatus, in feretro sese erigens, omnes adstantium in fugam egit. Mox ingenti spiritu scelerum pœ-

a *Cæsarius Heisterbacens. l. 12. mirac. cap. 23. qui hæc copiose narrat.*

pœnas à seipso expetere aggressus, Othoni præsuli in sacram militiam eunti se adjunxit. Sed jam ea vitæ severitate se afflictavit, ut juxta equum nudis pedibus curreret, nec curaret spinis ac saxis tibias plantasque varie vulneratas cruentari. Pecuniam pæne omnem in pauperes erogavit. Panis & aqua quotidianum illius jejunium parcissime reficiebant. Erant qui summam hanc vitæ austeritatem mirarentur, mitiora persuasuri. Quibus ille: Non est, inquit, quod miremini; longe graviora passus sum. Vos ibi sitis, aliter sentiatis. Atque ubi sacrum hoc iter confecit, una cum uxore religioni se addixit, quod vitæ reliquum esset, rigidissimis piaculis acturus. Hæc ipse de se Joanni Xantensi enumeravit, à quo ea scriptor accepit.

Hic illud moniti nobis opportunissime ingeratur: *Graviora passus sum*. Et tu, mi Christiane, graviora patieris, nisi hæc levia toleres patienter. Est cum apud nos ipsos gravissime injurias aliorum querimur: hic quisque sibi recte dixerit *Graviora patieris*. Est cum aliorum aures querelis opplemus: idem optime respondebitur *Graviora patieris*. Idem in omnibus molestiis ac miseriis usurpandum, Quid malum tuum impatientia exasperas? Ni caves; *Graviora patieris*. Nihil est quod pateris, nihil est ad thermas illas non Neronis sanguineas, sed Plutonis flammeas collatum. Ergo, ne *Graviora patiaris*, patere hæc levia.

III. Conclusio tertia. *Non tantum vanus sed plerunque noxius est omnis labor, qui æternitatem non spectat.* Qua de re Christus a luculentissime:

a *Matth. cap. 16. vers. 25.*

me: Quid prodest homini, ait, si Mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Non solum non divitias, valetudinem, delitias, sed nec Mundum universum adipisci juvat, si quis seipsum interim perdat. Vtere & fruere divitiis, valetudine, delitiis quantum vel optare potes; fungi & umbræ sunt hæc omnia, si post vitam hanc palo infigaris flammeo. Contemplemur obsecro, qua ratione usitato apud nos supplicio per medium hominem adactus stipes per os emergat. Spectaculum horrendum. Pendet miser * affixus palo, & subinde auctarii loco substructus est ignis lentus, pedes ad palum catenis colligati, manus affixæ clavis. Heu dirissimum suspendium! Si anno medio si decem, si centum, si mille, si decem millibus annorum, si semper, si æternum ita pendendum sit?

Heu quid prodest homini, si Mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur! Utcunque capimus hoc oraculum, sed, quod theologus *a* dixit: Plerosque sensus carnis excæcat. Hinc verissime Chrysostomus: *b* Quamvis, inquit, ignis ille exæstuet, fluvius flamma accendatur; nos tamen ridemus & delitias amplectimur, & licentiose peccamus. Quid ergo hic aliud inclamem, quam illud Hebræi vatis: Salvet unusquisque animam suam. Æternitati propinquamus, & illa nobis. Brevi una erimus.

Josaphatus rex Indorum *c* à Barlaamo Christiana sacra edoctus, velut per somnium vidit

a *Lucas Burgensis.* b *Chrys. hom.* 55. *ad pop.* c *Damascenus hist. de Barlaam & Iosaphat cap.* 30. *sub finem.*

vidit inferos, & diversorum tormentorum seriem, audiitque vocem: Hæc sceleratorum sedes est, qui sese flagitiis contaminarunt. Ubi triste hoc visum desiit, totis cœpit artubus tremere; rivulorum instar lacrimæ fluxerunt, omnia malesuadæ voluptatis illicia evanuerunt; alium induit hominem Josaphatus.

Deus bone, quam nos præfractæ malitiæ sumus! Non somniamus inferos, sed esse credimus, fide minime fallaci. Verum qui nostri nihilominus sunt mores? Nos quidem alium atque alium hominem induimus, sed semper malum, adeoque ipsam variamus malitiam, & velut priorem pertæsi, novum subinde nequitiæ vultum sumimus. Ideo vel sanctissimus quisque cum Bernardo roget: Subveni mihi Deus meus, priusquam sine termino crucier in inferno. Ideo vel impiissimus quisque cum Manasse *a* id unice deprecetur: Ne simul perdas me cum iniquitatibus meis, neque in æternum iratus, reserves mala mihi, neque damnes me in infima terræ loca. Quia tu es Deus, inquam, pœnitentium. Et quid ego non homo, sed jumentum, ad te, mi Deus, vociferer, quam illud unum: *Parce, ignosce, miserere; ne reminiscaris iniquitatum mearum.*

Cum Christus *b* Dominus postridie palmiferi sui triumphi è Bethania in urbem Hierosolymorum tenderet, in via esuriens ficum adiit, inde petiturus fami solatium, at ubi nihil in ea invenisset, præter folia: Nunquam, ait, ex te fructus nascatur in sempiternum. Et arefacta est continuo ficulnea. Tales omnino

 sunt

a 2 *Paral. cap.* 36. *& ult. fine.* b *Matth. c.* 21. *vers.* 19.

sunt omnes Acherontis incolæ, ficus maledictæ, semper infecundæ, stirpitus eradicatæ, in flammas abjectæ, in flammis semper arsuræ. Nunquam ex illis nascetur fructus in sempiternum. In regnis Behemoth ignota penitus est patientia; nulla submissionis notitia; nulla illic hospitatur virtus; solum est sterilissimum, ubi nullæ arbores nisi ad ignem natæ. Nunquam ex illis nascetur fructus usque in sempiternum.

Postquam protoplasti parentes nostri pomum vetitum admorderunt, protinus illo amœnissimo horto sunt exclusi, & ad horti custodiam admotus est non sine armis Angelus. Divinæ paginæ a id testantur: Ejecitque Adam, & collocavit ante paradisum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium, atque versatilem. Illustrissimum hoc erat divinæ misericordiæ argumentum, illic famulum duntaxat collocasse, non ipsum Paradisi dominum stetisse cum gladio ad prohibendum omnem ingressum. At vero judicii supremo die, nulli famulorum gladius permittetur: ipse dominus eum arripiet, stringetque in damnata capita, *Discedite a me maledicti.* Paucula verba sunt, sed librum & volumen ingens faciunt, nunquam satis evolvendum.

Nunc igitur rerum nostrarum satagamus. Tanto quisque minus miser in Orbe altero erit, quanto miserias suas in isto patientius tolerarit.

a *Gen. cap.* 3. *v.* 24.

CAPUT XIV.

Quæ ligna, quodve pabulum ignis ſit æterni: Ubi de peccati mortiferi inexplicabili gravitate.

VEriſſime dictum à priſco philoſopho: *Initium ſalutis, notitia peccati.* Revera non peccabit unquam gravius, quiſquis mente ſeria cum gravitatem peccati, tum fœditatem inſpexerit. Peccatum ex Orbe tolle, & malum omne ſuſtuleris. Unum atque unicum Orbis malum, & cæterorum omnium malorum ſeminarium, miſeriarum omnium pelagus profundiſſimum, ſuppliciorum eſt abyſſus Peccatum. Hinc illæ Chryſoſtomi voces: Peccatum ſpontanea inſania, voluntarius eſt dæmon. Eam ob cauſſam beato Ludovico Galliarum regi etiamnum adoleſcentulo mater altiſſime impreſſum cupiebat: Potius vitam perdere, quam letali ſe culpa obſtringere. Rectiſſime prorſus Joannes Climacus dixit: Etſi mille annis continuam inediam pane ſolo & aqua toleraremus, etſi totum Mundum ut nobiſcum pro nobis lugeret commoveremus, etſi Jordanem ſtillatim & guttatim lacrimando per oculos educeremus, nunquam tamen pro commiſſis peccatis ſatisfacere poſſemus.

Inde Sapiens Hebræus a tanta contentione vociferatur: Quaſi à facie colubri fuge peccata. Quis tangit poculum, in quo mors ructaverit, uti Tertullianus loquitur, & in quo vene-

a *Eccli. cap. 21. verſ. 2.*

venenum minitetur bibenti? Nil habet Orbis formidabilius peccato. Qua de re dicta scriptaque sunt innumera: nos compendio quintuplicem hanc assertionem statuimus. Quisquis letaliter delinquit:

1. Deum gravissime offendit, eumque sibi adversarium & hostem constituit.

2. Divinam gratiam omnem amittit.

3. Omne genus miseriarum & calamitatum sibi ultro accersit.

4. Cœlum in omnes æternitates perdit.

5. In sempiternos inferorum rogos præcipitem se mergit.

Divinus Paulus a rem verbo absolvit: Stipendia peccati mors, & omnis Mortis comitatus, Luctus, Dolor, Morbus, Mœror, quos velut anteambulones sequitur æterna mors. Hoc omne ut exactius, prout omnino par est, consideremus, assertionem illam quintuplicem ordine explicabimus.

I. Primum est: *Deum gravissime offendit eumque sibi adversarium ac hostem statuit, quisquis letaliter delinquit.* Peccato summum bonum læditur, ita quidem ut neglecto creatore finem suum in re creata constituat homo. Quod summæ injuriæ est, & simillimum idololatriæ. Hinc toties in divinis oraculis peccata idololatriæ nomine designantur. Ista in omni peccato graviore temeritas quovis supplicio dignissima est. Cum enim Deus ubique locorum præsentissimus sit ante ipsius reclamantis oculos patratur nefas, fitque injuria & cernenti & audienti. Ita summum regem coram & in os contumeliis afficimus. Et quod fœdius, beneficiis abutimur in offensam beneficia

a *Rom. cap. 6. vers. 23.*

neficia conferentis. Auxilium enim quod nobis Deus in omnibus omnino actionibus præstat, contra ipsum convertimus: perinde si filio parens gladiolum porrigat, ut ad se defendendum eo uti condiscat, simul etiam imbecille filioli brachiũ regat, at vero nequissimus puer optimum parentem, dum is ferientis manum sustinet, conetur configere Hoc agit quisquis peccat. Dum Deus actiones illius & adjuvat & dirigit, has ipse in Deum injuriose convertit. Atque ut summa hæc in Deum contumelia magis elucescat, rem oculis ita subjicimus.

Quotiescunque homo in deliberatione seu ipso peccati aggressu est, medius inter Deum stat atque diabolum, velut judex & arbiter, pro qua parte pronuntiet. Deus legem à se latam explicat, & una filium cruci suffixum monstrat, ut hominem à peccato avertat. Diabolus escam malorum voluptatem objicit, suadet, invitat, ut ad peccandum illiciat: quisquis jam peccat, hoc ipso diabolum Deo præstare pronuntiat, nam aversus à Deo, caussam diabolo adjudicat iniquissimus judex. Quid hoc aliud est quam reipsa dicere: quicquid leges jubeant vetentque, quicquid crucifixus filius moneat, roget, suadeat, imperet, quicquid è cœlo minetur Pater, diabolus tam suaviter me invitat, mulsum tam dulce propinat, ut persuadeat, ut vincat; Eo, sequor diabolum, ab illo me trahi sino: placet hic caupo, quamcunque tandem * symbolam poscat. Verissime hoc facit, quisquis letaliter delinquit.

Ita in unam lancem Deus mittitur, in alteram voluptas. Accedit homo velut libripens,

* Obs schon ein theure Zech.

pens, atque ubi peccare decrevit, malle se divinæ amicitiæ, quam voluptatis jacturam facere apertissime statuit. Et ita Christo Servatori latronem Barrabam anteponit.

Quid horrendum magis, quid indignius suprema Majestate, quid turpius quam hoc conditori fieri à re condita? Obstupescite cæli super hoc, & portæ ejus desolamini vehementer, dicit Dominus. Duo enim mala fecit populus meus. Me *a* dereliquerunt fontem aquæ vivæ, fontem limpidissimum, & impuros rivulos sectati sunt.

Atque ut hoc ipsum explicatius tradamus: Hominem peccaturum partes diversæ trahunt, ut diximus; hinc trahit Deus, hinc diabolus. Penes hominem stat, à quo velit attrahi. Cacodæmon filo aut culmo ligat hominem (nec enim aliter potest) & ostentat quod vel carnem mulceat, vel crumenam augeat, aut certe famam extendat. His filis, his ille culmis quoquo vult pertrahit, quem ligavit. Vt igitur homo vel suæ libidini, vel avaritiæ suæ, vel arrogantiæ satisfaciat, contra expressissimam Dei legem in vetitum ruit.

Deus quidem vinculis haud facile rumpendis ligat hominem, beneficia sua proponit, debitum sibi servitium exigit, proscriptionem è cœlo, & æterna inferorum incendia minatur. Sed nihil agit, quicquid promittat, aut minetur Deus: vincit diabolus, & Deo, sic volente homine, antefertur. Hoc enim præstabilius putat homo, blandientem Satanam sequi, quam præcipientem Deum. Ideo vincula omnia quæ ipsi Deus injicit, contumaciter abrumpit.

Dicite

a *Hier. cap. 2. vers. 13.*

Dicite jam vos ipsi, qui in malum scientes ruitis, qui hinc & illinc tracti victorem diabolum facitis; dicite, quibus hoc gehennis, quibus æternitatibus hæc in Deum injuria possit elui?

Hoc ipsum Deus jam olim gravissime questus: Rupisti, ait, *a* vincula mea, & dixisti: Non serviam. Ad rem est propriissime querela ista. Hoc certe facit, quicunque scelus in se concipit; abrumpit vincula, dicitque, *Non serviam.* Hinc vel ipsi Christo Deo insultans Satan dixerit: En, hoc tibi tui faciunt; sic homines à te conditi te amant, ita te honorant ii pro quibus mortuus es, quibus teipsum dis & omnia. Quid à me habeant non ignorant, nihilominus sequuntur me; voluptatula vilissima trahi se sinunt à me; ego illos obsequentissimos habeo; me suum esse hostem non nesciunt, & tamen diligunt, modo eis aliquid vel pecuniæ, vel lasciviæ, vel inanis gloriæ monstrem. En, quantos numerem in meis castris. Ego pro illis nec colaphos tuli, sicut tu Christe pro tuis; nec flagella sustinui, nec crucem pertuli, nec mortem obii, sicut pro tuis tu Christe. Sed neque illis cœlum promitto, neque paradisum offero, sicut tu Christe tuis, quos monitis doces, exemplis instruis, minis terres, preceptis dirigis. Sed frustra. Te spreto me audiunt. Malunt æternum ardere quam brevi tempore tuis legibus vivere. Volentibus non fiet injuria: peribunt quia perire cupiunt. Quia conditorem suum repudiant, me dominum, imo tyrannum habebunt.

Quid ad hæc, inquit Cyprianus, respon-

de-

a *Hier. cap. 2. vers. 20.*

demus fratres? An non igitur videtis, ô mortales, & palpatis, quanta hæc in Deum sit injuria? Atque hoc est quod nullis inferorum ignibus, nullis sæculorum tractibus expiari possit. Nos anxie quandoque quærimus: Eccur Deus unicam letalem noxam, quæ vel momento committitur, æternis ignibus punit? Varia super ea re Theologi respondent. Vix ullum satisfacit responsum: & nos sequenti capite hac de re plura. At quisquis illud, quod modo diximus, enucleatius perpenderit, ultro fatebitur capitale crimen omne, non posse non infinite Deo displicere, tamque inexplicabilem esse injuriam quæ Deo infertur peccando, ut ea nullis unquam cruciatibus satis elui possit.

Res in aperto est: Quanto persona, in quam peccatur, nobilior ac sublimior, tanto noxa est gravior. Qui sibi æqualem lædit, noxam contrahit, hæc tamen multum augetur, si sacerdotem profanus laserit. Vtraque hac culpa gravior ea est, si episcopum offenderit. Longe gravior, si episcoporum Antistitem, aut purpuratum patrem; gravissima si Regis aut Cæsaris majestatem spreverit; longe gravissima, sic homines censent, si ipsam Pontificis tiaram ausu temerario violarit. Hæc incrementa sunt culparum, prout nimirum dignitas crescit, sic & culpa. Hinc cum Deus qui læditur, sit infinitæ dignitatis, offensa etiam gravitatis sit infinitæ.

Quare quo penitius quis Numen divinum nosse incipit, eo exactius infandam peccati malitiam & agnoscit & odit. Certe Deus tanto fertur odio in peccatum, ut theologus è divi Dominici familia celeberrimus dicere

sit ausus: Certissimum est, quod si quis omnes creatos intellectus in unum conflaret, & ex omnibus linguis unam fabricaret, nec intellectus ille comprehendere, nec lingua ista explicare posset illud, quod Deus in peccatum gerit, odium. Cum enim *a* Deus infinite bonus sit, amore infinito bonitatem, odioque infinito prosequitur malitiam. Atque hinc illam præmiis æternis, hanc æternis suppliciis remuneratur. *b* Ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternã.

Ut autem istius, quo Deus in peccatum fertur, odii magnitudinem paullo altius in animum admittamus, consideremus obsecro, quantum supplicii æquissimus judex vel unico peccato sæpissime irrogarit. Animus ab actione innotescit; pœnæ à Deo inflictæ odium divinum explicabunt. Et quod illud, oro, supplicium Angelorum? Lucifer, omnis elegantiæ ac venustatis miraculum multo quam nobilissimum, cum tot centenis millibus, rectius dixerim, cum tot millionibus Angelorum subito in flammeas voragines præcipitatus est. Ecquod ab eis facinus est designatum? Unica superba cogitatio. Ah, ô Deus, Ah! Tantus numerus tantorum regum (ad quorum vel unicum vel mille reges collati exiguæ sint potentiæ) in æternum damnatus sit? Nec ulla pœnitentiæ aut misericordiæ, nulla recuperandæ gratiæ facta sit mentio? Ergo ipsissima, ergo omnis æternitas unicam superbam cogitationem non exhauriat? ergò sæcula infinita pro unica unius momenti noxa nequeant satisfacere? Jure

O Deus

a *Ludo. Gran. Par.* 1. *Memori. l.* 2. *c.* 7. b *Matth. cap.* 25. *vers.* 46.

Deus Angelo apoſtatæ cæteriſque ejus aſſeclis dixerit. Extinguere vos penitus, & in nihilum poſſem redigere, ſed eritis Majeſtati meæ, beatis Angelis omnibus, hominibus univerſis prodigium, portentum, nequitiæ ſpectaculum, juſtitiæ teſtimonium, æternum mei in vos furoris barathrum.

Si quis mille Regum ac Imperatorum filios capite damnari & ſecuri ſubjici videat, ingemiſcet utique dicetque: Atrociſſimum plane facinus hic ſanguis regius commiſerit neceſſe eſt, quod omnes una eaque inexorabilis ſententia feriat; obſtupeſcendum prorſus, adeo nec precibus, nec numero, nec ſanguini, nec clementiæ quidquam dari. Idem omnino hic cogitandum, & plus quam obſtupeſcendum, tot Angelorum milliones ad æternos rogos dejici, & nullum veniæ, nullum gratiæ, miſericordiæ nullum dari locum; non genus & originem cæleſtem, non maximam multitudinem, non delicti, ut videri poterat, exiguitatem ſpectari, ſed pariter uno omnes turbine involvi, læſæ Majeſtatis univerſos damnari, morti ſempiternæ addici.

Ah, ô mi Deus, ah quæ tandem peccati nefanda eſt atrocitas, ut divinos furores, eoſque tam implacabiles in ſe provocet, ita quidem implacabiles, ut nullis unquam ſæculis mitius ſævituri ſint, nec ullis ſe ſuppliciis mitigari ſinant. Hinc omnis venia veniæque ſpes exulat. Deo rebelles, cælo extorres erunt in omne ævum. Effuſa eſt omnis gratia; ſpes libertatis nulla. Fruſtra preces, fruſtra libelli ſupplices. Concluſum eſt; Decretum eſt. Quondam Angeli, nunc diaboli; olim

Deo

Deo amicissimi, nunc hostes capitalissimi, ardebunt æternum. Et quod delicti genus fuerat? Jam diximus: Cogitatio superba unica. O Rex gentium, quis non timebit te?

Hic nemo se fallat, & Angelorum delictum longe alterius fuisse ordinis putet quam sint humanæ noxæ. In protoplastis idem est cernere, quod in Angelis. Primi parentes nostri cum universis posteris divina gratia exuti, innocentiæ veste spoliati, paradiso exclusi, æternum exulare jussi sunt, addita fatali hac sententia, *Moriendum esse.* Nec satis fuisset morte una defungi, Mors æterna jam triumphabat, jam immensum populum sui juris & census numerabat, & vero etiam omnem humanam gentem in sua regna traxisset, nisi Altissimi filius humanam sortem miseratus hominem induisset, expiraturus in cruce. Jam perieramus omnes, ni perire voluisset, qui perire non potest. Nam inhærentis peccati contagio ab uno in omnes transiit. Et quod illud tam immane fuit Adami flagitium? Pomum unicum leviter admorsum.

Eheu tantis lacrymis, tanta funerum strage, tantis suppliciis luendus est pomi morsus? Quid querimur? Hæc peccati ratio est: infinite Deo displicet, infinitis suppliciis acerrime vindicatur, nec tamen unquam expiatur. Furit Deus cùm in peccatum excandescit.

Sed huc magis oculos ad humanæ gentis excidium. Et Orbis terrarum universus, unius loco sepulchri est, in quo totum genus humanum aquis sepultum est. Ex omni hominum numero vix octo servati sunt ab inundatione diluvii. Quæ caussa tam prodigiosi funeris? Quis tot centena millia

hominum in iratum hoc mare deturbavit? Peccatum, præsertim Libidinis. Quis amplissimas Gomorrhæ, Sodomæ, cæterasque urbes incendio delevit? Peccatum, præsertim Libidinis. Quis Sichimorum urbem evertit? Peccatum, præsertim Libidinis. Quis Benjamitarum viginti quinque millia, Israëlitarum quadraginta millia in prælio interfecit? Peccatum, præsertim Libidinis. Hic Dei mos est, hoc illius in omnia peccata odium; nihil hac in parte dissimulare potest. Nullum peccatum sine pœna. Et quamvis multa impetrent veniam, nulla tamen non subeunt pœnam.

Quæ sacerdotis Heli ob solam in castigandis filiis negligentiam? quæ Saulis propter inobedientiam? quæ Davidis propter incontinentiam? quæ Nabuchodonosoris ob superbiam? quæ Ananiæ & Sapphiræ ob avaritiam? quæ plurimorum aliorum ob culpas, ut videbatur, levissimas pœna fuit? *a* Achan hostilium spoliorum aliquid subducit, & id morte luit. *b* Pauperculus ille colligit ligna sabbato, & lapidatur. *c* Oza nimium sollicita manu contrectat Arcam, & vi subita necatur. *d* Obsequens, sed paulolum incautus propheta sinit se decipi, & à leone suffocatur. *e* Israëlitæ contra Mosen murmurant, & ab ignitis colubris interimuntur. *f* Betsamitæ parum reverenti oculo salutant Arcam, & supra quinquaginta millia hominum jugulantur.

a *Ios. cap.* 7. *vers.* 25. b *Num. cap.* 15. *v.* 33. c 2. *Reg. cap.* 6. *vers.* 7. d 3 *Reg. cap.* 13. *v.* 24. e *Num. cap.* 21. *vers.* 6. f 1 *Reg. cap.* 6. *vers.* 19.

tur. a Elisæum irrident pueruli, & eorum quadraginta duo ab ursis lacerantur.

Non parcit Deus delinquentibus. Pereat b Samaria (pereat anima) quoniam ad amaritudinem concitavit Deum suum. Sit alicubi mare mellis, & unica fellis gutta in hoc dulcissimum mare immissa universum illud in extremam mutet amaritudinem, quid quæso de hoc felle, quid de hac fellis guttula sentiendum? Fel istud inexplicabilis & infiniti amaroris esse diceretur. Et recte diceretur. Atque hæc est ipsissima peccati amarities. Est quidem divinæ pietatis ac misericordiæ dulcedo infinita, velut mare mellis immensum. At vero peccatum mortale quodcunque vel unicum amaritudinis est tantæ, & fel abdit tam maligne potens, ut Deum suavitatis ac dulcedinis inexhaustæ pelagus, in pavendam indignationis ac furoris amaritudinem convertat. Atque hoc est quod Oseas clamat: Ad amaritudinem concitavit Deum suum, Anima peccatis suis. Non hæc vel ideo pereat? Deus ipse id questus: c Ad iracundiam, inquit, me provocavit Ephraim in amaritudinibus suis. Hieronymus exponit: Sceleribus suis amarum me fecit, quia dulcissimus eram. Idcirco non parcit Deus delinquenti.

Non jam miror amplius, dixisse Jobum: d Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. Adeo certe non parcit Deus delinquentibus, ut vel in filio suo aliena etiam delicta acerbissime puniverit. Reveta mors Christi funestissima satis luculente

 docet

a 4 *Reg. cap. 2. v* 24. b *Oseæ cap. 14. v.* 1. c *Ose. cap.* 12. *v.* 14. d *Jo. cap. 9. v.* 28.

docet quanto Deus odio peccatum prosequatur.

Cum ægro pharmacum è fusili auro, aut è margaritis liquidis, aut è lapide Bezoar miscetur, pronum est dicere, gravissimum esse morbum, & præsens vitæ discrimen: Ita hic prorsus nimia fuerit necesse est peccati gravitas ac fœditas, quam eluere non potuit nisi dominicus, nisi regius infiniti pretii sanguis. Agnosce igitur, ô homo, inquit Bernardus, quam gravia sint vulnera illa, pro quibus necesse fuit Christum Dominum vulnerari.

Imo Christus cum sub cruce duceretur ad crucis supplicium, sua vulnera suamque mortem defleri vetuit, ut scilicet illæ lacrymæ impenderentur peccatis, quæ mortis tam infamis fuerunt caussa. Enimvero solis Christi lacrymis satis elui potest peccatum. Nam si Angeli omnes, quotquot in cælo sunt, corpora humana induant, & multis sæculis vel unius mortalis peccati nequitiam plorent, ne sic quidem tot lacrymarum nimbis peccatum illud unicum sufficienter deploraretur, quod solius Christi lacrymæ, eæque sanguineæ satis expiant.

II. Alterum assertionis nostræ caput est: *Gratiam divinam omnem amittit, quisquis letaliter delinquit.* Facinus quodcunque morti ferum omni penitus gratia divina spoliat. Nil pulchrius animo quem ornat Dei gratia; nihil fœdius quam animus divina gratia exutus, & scelere pollutus vel unico. Coluber est peccatum venenatissimus, vulnus at hoc colubro est mortiferum, licet suaviter & cum voluptate inflictum. Et ô si oculis vide-

videre liceat, quanta peccati sit deformitas ac fœditas, quam sedulo peccatum fugerent qui modo sectantur. Deformius est atque terribilius ipso cacodæmone peccatum. Princeps Angelorum Lucifer, multo formosissimus fuit Angelus, sed peccati unius fuligine ita omnis ejus pulchritudo defœdata est, ut jam teterrimum ac spurcissimum sit prodigium, adeoque horrendum, ut negent eum diu posse superstitem agere, cujus oculis suam Angelus Apostata fœditatem objecerit.

Porro divinæ gratiæ pretium illud est, ut verissime dicatur, in Orbe nihil esse pretiosius. Explico. Dixerit quis de auro potabili, aut de aqua vitæ, Unica liquoris hujus guttula majoris est pretii quam sint vel centum plaustra generosissimi vini. Hoc ipsum ad amussim de gratia divina dixeris: Pars hujus minima pretiosior est omni favore humano, omnibus Orbis opulentiis. Sit totus terrarum Orbis aureus, nihil pretii est ad divinam gratiam, collatum. Peccatum vero letale quodcunquè sic omnem adimit divinam gratiam, ut ejus nil penitus remanere possit admisso peccato.

Quicquid meritorum plurimis annis collectum est, id omne momento effundit vel unicum peccatum. Ecclesiastæ *a* vox est: Qui in uno peccaverit, multa bona perdet. Et etsi quis quinquaginta, et si centum annis in omni virtutum genere se Deo probarit; etsi maximis rigoribus & quotidianis jejuniis vitam omnem exercuerit, pane solo & fonte vixerit, lumbos ferro strinxerit, in dies se flagris

a *Ecclef. cap. 9. verf. 18.*

ceciderit, sua omnia in stipem erogarit; si demum letaliter delinquat; universa vitæ prioris promerita perdidit, omnem Dei gratiam effudit, ex amicissimo jam professus Dei factus est hostis.

Res certa; testes luculenti. Ezechieli *a* hoc credamus: Si averterit se justus, inquit, à justitia sua, & fecerit iniquitatem, omnes justitiæ ejus quas fecerat, non recordabuntur. Letaliter vel semel peccasti? Amisisti omnes labores tuos, amisisti gratiam, amisisti cælum, amisisti Deum, adeoque amisisti omnia. Aut igitur quæ amisisti recupera, aut æternum amissa flebis.

Inter supplicia quæ Deus Israëli minatur illud tanquam omnium maxime formidandum ingerit: *b* Væ eis cum recessero ab eis. Hic Dei ab animo recessus atque abitus, mors animi est, malum cui revera nullum par, malum quod omnes vel acerbissimos divorum Martyrum cruciatus, quod perpetua damnatorum omnium tormenta superat. Et videte hominis, quem Deus ob peccatum deserit, miseriam. Quidquid agat, quicquid patiatur *c* hic homo, divina gratia destitutus, montes transferat, ignes insiliat, stellas extinguat, fontes accendat, omnibus sæculis admiranda faciat, nec minimum quidem cælestis beatitudinis promerebitur, dum apud Deum in offensa est. In liquido caussa est. Fons omnium meritorum divina gratia est, qua iste peccando seipsum spoliavit. Aut ergo

a *Ezech cap.18.vers.24.* b *Oseæ cap.9.vers.12.*
c *Disponere se tamen poterit ad recipiendam gratiam: ideo à bonis actionibus nunquam cessandum.*

go gratiam reparet, aut cælum desperet. Addo quod æquè miserum.

Is qui [illegible] à Deo descivit, suomet quidem impulsu potuit cadere, suomet conatu surgere non poterit: seipsum in foveam abjecit, sed numquam revocabit gradum, nisi Deus porrigat manum singulari ope. Echo non respondet nisi voce provocetur: qui peccavit, non resipiscit, nisi à Deo excitetur. Sed nemo veniam desperet vel millies lapsus. Peccasti? animos resume. Firmior non raro post lapsum gressus est, certe cautior.

Quando igitur tam atrox peccati genius est, tam detestabilis malitia, generoso prorsus spiritu proclamans Anselmus: Si hic, inquit, peccati pudorem & illic cernerem inferni horrorem, & necessario uni illorum haberem immergi, prius me in infernum mergerem, quam peccatum in me immitterem. Mallem enim purus à peccato & innocens gehennam intrare, quam peccati sorde pollutus, cælorum regna tenere, cum constet solos malos in inferno torqueri, & solos bonos in cælesti beatitudine foveri.

Hanc ob caussam, idem sanctissimus scriptor: *a* Aperi oculos, inquit, anima misera, & vide quid fuisti olim, & quid nunc es: quo loco fuisti tunc, & quo nunc es. Eras sponsa Altissimi, eras templum Dei vivi, eras vas electionis, eras thalamus æterni regis, eras thronus veri Salomonis, eras sedes Sapientiæ, eras soror Angelorum, eras hæres cælorum. Ecce cum omnia hæc fueris quæ dixi, quoties dico; Eras, Eras; toties tibi lacrymandum est, dum subitam tuam

a *Ansel de Similit. cap. 190 seu penult.*

cogitas mutationem. Sponsa Dei facta est adultera diaboli, templum Spiritus sancti mutatum est in speluncam latronum, vas electionis in vas corruptionis, thalamus Christi in volutabrum porcorum, sedes Dei in cathedram pestilentiæ, soror Angelorum in sociam dæmorum; & quæ instar columbæ volitabat per cælum, nunc tanquam serpens reptat in terra. Plange itaque super te, ô anima misera, plange; quia te plangunt cœli, quia te plangunt Angeli, quia te plangunt omnes Sancti; te plangunt lacrymæ Pauli, te plangunt guttæ sanguineæ Christi Domini; quia peccasti, & mali illius quod commisisti, pœnitentiam non egisti

Sed hoc amplius examinemus. Is qui peccavit, aut vulnus conscientiæ sentit, aut non sentit? Si sentit, miser est, nam in dolore est & quidem acerrimo. Vrens conscientia tormentorum maximum. Non sentit hoc? Iterum miser est, imo miserrimus. Extremum malorum est, malititiam suam clausis oculis fovere, jamque vulneris mortiferi sensum perdidisse. Ita miseri dum bibunt, vini vim temulenti non sentiunt, sentient digesto vino. Optime dixit Chrysostomus: *a* Primum malum est, esse malum. Etiamsi ægrum medicus non secet, ægrotat tamen æger; etiamsi non puniat Deus, in morbo tamen est, imo jam moritur qui peccat.

Simillime locutus Sapiens Romanus: Prima, inquit, & maxima peccantium est pœna, peccasse. Nec ullum scelus impunitum est, quoniam sceleris in scelere supplicium est. Quicquid male agitur, conscientia flagella-

a *Chrys. tom. 5. serm. 5. de jejunio.*

gellatur. Vbi vitia, ibi & tormenta, nec possunt esse sine dolore vulnera conscientiæ.

Hominem malum etsi nemo percutiat, laceret, suspendat, mutilet, torqueat, cremet, ipse sibi tortor, carnifex, supplicium, crux est. Fortassis hæc non sentit, ut diximus, jamque omnem mali sensum perdidit? tanto igitur inferorum incendiis vicinior est, quanto à peccati sensu remotior. Hunc vere mortuum, imo & sepultum, dixeris: Peccavit, & non dolet; Deum gravissime læsit, nec veniam petit; divinam gratiam amisit, nec ingemiscit; jus cœli perdidit, nec jacturam hoc esse credit: jam inferis transcriptus est, & etiamnum ridet. O pecudem! ô saxum! ô rupem! Hæc peccati malignissima sunt artificia, homines mutare in pecudes, in saxa, quæ vulnus ante non sentiunt, quam in ignibus sunt.

Cum in tergo hæret supplicium, abominationi esse incipit, peccatum. Fitque non raro, ut qui flagitiis sensum omnem perdiderunt, prius sentiant gehennam, quam desinant vitam. Ita Sodomæi ac Gomorrhæi cives prius inferos experti sunt, quam essent apud inferos. Ad rem Chrysostomus:[a] Quod si, ait, audito gehennæ nomine, irrides ac fidem non habes, illum ignem recordare Sodomorum. Vidimus enim, vidimus, & in præsenti quoque vita gehennæ effigiem. Tale est Sodomorum incendium, id quod sciunt ii, qui ad ea loca profecti, plagam illam divinam, ac cælestium fulminum opus oculis subjecere. Cogitato quam grave illud sit

a *Chrys. hom. 4. epist. ad Rom.*

ſit peccatum, ut quod ipſam gehennam etiam ante tempus exiſtere coëgerit.

Peſtis & fulminis obſtupeſcendas, incredibiles, ſed & abſtruſiſſimas vires nemo unquam ſatis explicaverit: multo tamen minus peccati, quod vere peſtis exitioſiſſima, vere fulmen ſæviſſimum, vaſtans omnia. Peccatum malorum omnium vere maximum malum, & ſolum malum eſt. Pejor eſt culpa quam mors, pejor quam gehenna, pejor quam quævis pœna, cum ſit cujuſvis pœnæ cauſſa.

Suſanna *a* ad vendendam pudicitiam invitata, maſculo prorſus pectore: Si hoc, inquit, egero, mors mihi eſt: ſi autem non egero, non effugiam manus veſtras. Quid ais Hebræa mulier, quid hic loqueris? Imo ſi adulteris non conſentias, morieris; ſi conſenſeris, effugies mortem. At illa dictum perſeverans: Mors, inquit, mihi eſt, ſi hoc egero. Noverat caſtiſſima matrona mortem aliam, quam ſit illa corporis, mortem continuam, æternam, ad quam mors corporis collata, mors non ſit. Veriſſimum illud Apoſtoli: *b* Peccatum cum conſummatum fuerit, generat mortem. Hinc Suſanna generoſiſſime ſubjungit: Melius mihi eſt abſque opere incidere in manus veſtras; quam peccare in conſpectu Domini. Diſce Chriſtiane à matrona Hebræa, potius corporis vitam perdere, quam Dei gratiam.

III. Tertium eſt, quod initio poſueramus: *Quiſquis letaliter delinquit, omne genus miſeriarum ac calamitatum ſibi ultro accerſit.* At

a *Dan. cap.* 13. *verſ.* 18. b *Iacob. cap.* 1. *verſ.* 15. *Dan. cap.* 13. *verſ.* 23.

Atquin omnium omnino miseriarum, calamitatum omnium una unica est caussa Peccatum. Cyprianus litteris Donatum hortatur, ut in montem sublimis judicii ascendat, & inde prospiciat obsessa piratis maria, vallata prædonibus itinera, valles grassatoribus refertas, colles ab exulibus occupatos, fures & homicidas ubique frequentes, urbes simultatibus divisas, regna bellis attrita, nusquam non plurimum malorum. Omnium caussa peccatum; omnia turbat & confundit peccatum.

Rectissime Chrysostomus: *a* Nomina calamitatum, inquit, philosophantibus nomina tantum sunt, vera autem calamitas est, Deum offendere. Nimis Deum abjicit, qui lucrum aut voluptatem, qui pecuniolam aut mulierculam audet præferre Deo. Si Deo Deum alium æque formosum, divitem, liberalem, sanctum præferremus, prudentior nonnihil esset stultitia nostra; at cum sordes & vilissima quæque, cum guttulas mari, cum res conditas, res caducas conditori præferimus impie, hoc demum insania luculenta, hoc manifestaria impietas, atque hoc malorum omnium Lerna, hoc omnium ærumnarum est seminarium. Sed *b*

Nil mortalibus arduum est.
Cœlum ipsum petimus stultitia; neque
Per nostrum patimur scelus
Iracunda Deum ponere fulmina.

Mortalium flagitiosa temeritas, non dubitat quidvis audere. Vel ipsæ hoc fabulæ loquuntur. Gigantes cœlum affectant, Hercules invadit inferos, Jason cum sociis scrutatur.

a *Chrys. hom. 5. ad pop.* b *Hor. l. 1. Carm. Oda 3 fine.*

tur maria, Dædalus sese aëri credit. Hoc nimirum fabulis docemur: Superbi gigantum instar moliuntur expugnare cælum, quod sola Humilitatis via adiri potest. Contemptores Numinis rident inferos. Avari Jasones & velleris aurei sitientes se pelago committunt. Ambitiosi Dædali omnem captant auram inanis gloriæ. Audax omnia aggredi gens humana ruit per vetitum nefas.

Et unde tandem dissidia, contentiones, litigia, bella, ruinæ, nisi è solo peccato? Quicquid in humano corpore sanitatis, virium ac formæ est, Morborum & Mortis pabulum ac præda est opera peccati. Hebræus rex merito vociferatur: *a* Non est sanitas in carne mea, non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Quocirca medicus è cælo, non utile solum, sed & necessarium in morbos consilium suggerens: Jam, inquit, noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Pestilentiam, & omne morborum genus in aciem contra nos eduxit Peccatum. *b*

Macies, & nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique prius tarda necessitas
Leti corripuit gradum.

Horum omnium caussa Peccatum. Evolve Regum fastos, & arrogantiam potissimum mulctari animadvertes; Ezechielem perlege, & rapinas; Joëlem, & lasciviam variis cladibus puniri cernes. Plena omnia divinæ justitiæ exemplis. Quantum calamitatis in Reges Israël, in Coritas, in Sodomitas, in Dathan & Abiron asseclas, in Judæorum populum, in infinitos alios Peccatum non immisit!

a *Psal. 37. vers. 4.* b *Horat. l. 1. Carm. Oda. 3*

misit? Quot centena millia, quot milliones hominum fame, ferro, flammis, peste, sulfure, aquis Peccatum absumpsit? a Perierunt propter iniquitatem suam. Quoniam qui malignantur, exterminabuntur.

Ita mors in b omnes homines pertransiit per peccatum, ut vita non sit nisi mors continua. Et meminerimus omnia mortis instrumenta, carceres, cippos, numellas, manicas, funes, equuleos, flagra, virgas, taureas, craticulas, rotas, scorpiones, sartagines, pectines, cruces; & quicquid ejuscemodi feralis supellectilis est, excogitatum esse propter peccatum, aut inventum ab iis quibus in innoxios peccare voluptas est. Sic enim variatur peccati supplicium, sicut infinite varium est ipsum peccatum. Non tot Proteus finxerit personas, non Empedocles tot transmutationes, nec Pythagoras tot transmigrationes, nec Chaldæi tot varietates, nec Evantius tot imagines, quot Peccatum subit formas, induit personas.

Quemadmodum vero sola probitas & morum innocentia hominem supra homines attollit, ita improbitas & nequitia hominem infra homines dejicit, & in belluam mutat. Num homo censendus, qui voracitate lupum induit, iracundia canem, superbia pavonem, avaritia bufonem, levitate passerem, astutia vulpem, rapacitate vulturem, furore leonem, timiditate cervum, lascivia hircum?

Hinc David rex serpentes & aspides dixit iracundos; insipientes mulos; Adulteros Hie-

a *Psal. 72. vers. 19. Psal. 36. vers. 9.* b *Rom. cap. 5. vers. 12.*

Hieremias equos; Pharaonem Ezechiel draconem; Pharisæos Joannes genimina viperarum; Impudentes Christus canes & porcos, Herodem vulpem appellat. Homines peccatum in feras transmutat. Ex oraculis divinis id liquet: *a* Homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus & similis factus est illis. Parum hoc. Hominem peccatum transmutat in diabolum. Aperte Christus discipulis: Ex vobis unus, inquit, *b* diabolus est. Et Judæorum turbis objectum: Vos ex patre diabolo estis. At diabolus, inquit Anselmus, non terroribus aut minis, ne peccaret, monitus est. Homo, licet intentata morte, peccatum tamen non cavit; Diabolus semel, homo millies ac millies, iterumque millies delinquit; ille in creatorem, iste tam in creatorem quam redemptorem calces elidit impie.

In hominem invidum graviter excandescens Chrysostomus: *c* Nam invidus, inquit, ipso diabolo magis diabolus est. Invidet Satan, sed hominibus, non sociis. Tu vero homo cum sis, invides hominibus, odium adversus genus naturamque communem exerces, quod ne Satan quidem facit. Ergo flagitiis opertus, recte diabolus, sed & infernus dicitur. Joannes Apostolus: Et infernus, inquit, *d* & mors missi sunt in stagnum ignis. Et quomodo hoc tandem? An infernus in infernum missus est? Ita prorsus; sic sacri interpretes affirmant. Nam qui vitam criminibus im-

a *Psal. 48. vers. 13. & 21.* b *Ioan. cap. 6. vers. 71.* c *Chrys. tom. 3. in cap. 9. Ioan. hom. 54. fine. Et tom. 4. in 2. ad Co. 12. hom. 31. ante finem.* d *Apoc. cap. 20. vers. 14.*

implet, rectissime Infernus dicitur. Nam sicut infernus tormentorum ac cruciatuum locus, diabolorum domus est, sic impius conscientiæ lanienam, & sæpe duos cruciatus gerit pectore, quod cacodæmoni pro domo locat. Ita infernus iste mittetur in infernum.

O Peccatum, ô ventum horribilem ac pestilentem! qui flores, frondes, fructus humanarum stirpium decussit; qui justitiam ac innocentiam, & hominem homini ademit. O virus letaliter amabile, ô toxicum ad usque animi medullam sæviens, nullis calamitatum fluctibus, nullis inferorum incendiis sopiendum?

Quærit *a* cælestis Pater è protoplasto jam reo: Adam ubi es? Ei Adam vere responderit: Nusquam sum. Nusquam tunc erat, nec enim in Deo erat ob commissum peccatum; nec in paradiso ob contractam pœnam; nec in seipso ob conscientiæ remorsum; nec in rebus creatis, ob motam rebellionem; nec in Mundo, ob propriam inconstantiam. Nusquam, heu nusquam erat, ubi bene esset: rapacissimo torrenti non absimilis, cujus aquas properante impetu defluentes hic vel illic esse dicendum non est.

Vis ergo scire, quid sit peccatum? Unicam Adami noxam intuere. Quot ea milliones hominum in extremas miserias præcipitavit? Hinc fames, bella, pestis, hinc calamitates, ærumnæ ac cædes, hinc morborum agmina, hinc mors ipsa. Ab uno hæc omnia peccato sunt. A tali arbore tales fructus, à tali caussa tales effectus. Ad illud quidem expiandum Dei filius in crucem actus est;

a Gen. cap. 3. vers. 9.

quot millia nihilominus in Erebum detruduntur ob peccatum? Quisquis hæc serius cogitat, cum voluptas ad peccandum invitarit, libere dicet: Æternum pœnitere tanti non emo.

E cœlo tonitrua, nix, grandines, fulgura, procellæ, turbines, fulminaque ruunt; horum omnium caussa exhalationes & vapores è terra sursum evecti nativa levitate, qui variis tempestatibus in terram redeunt. Haud aliter è cœlo in nos fames, bella, pestilitas, morborum & miseriarum plurimarum quotidianæ tempestates veniunt, quæ quidem à Deo immittuntur, sed prius vapores & exhalationes peccatorum emittuntur, hinc omne tempestatum genus, hinc omnis calamitatum turbo. Illud Metereologia, istud Theologia nos docet. Et rectissime Gregorius: Male, inquit, quæ patimur, mala nostra meruerunt: Siracides *a* id affirmat: Mors, sanguis, contentio & romphæa, oppressiones, fames, & contritio, & flagella: super iniquos creata sunt hæc omnia.

Peccatum nos paradiso exclusit, & in hanc vallem lacrymarum, in hoc exilium, in hoc mare procellosum ejecit, ubi venti vehementes, & fluctus ingentes, ubi quotidiana naufragia, ubi omnia mala. Vere *miseros facit populos peccatum*, quod Salomon *b* affirmat. Unde tot olim infestationes Turcarum, tot incursus barbarorum, tot victoriæ adversariorum? Unde fames & pestis tam crebra: Cur cælum sæpe nobis æneum, cur nubes nonnunquam, aut nimiis imbribus abundantes,

a *Eccli. cap.* 40. *vers.* 9. b *Prov. cap.* 14 *vers.* 34.

tes, aut nullis? Unde tot agmina morborum, tot febres, epidemiæ, pestes? A peccato hæc omnia: *a* Peccatum omnium miseriarum pelagus.

Cum Romano Sapiente *b* dixero: Errat si quis putat Deum nocere velle; non potest. Deus nec dat *c* malum nec habet: cæterum castigat quosdam, & coërcet, & irrogat pœnas. Vis Deum propitiare? bonus esto. Mundi sunt oculi ejus, ne videat malum, & respicere ad iniquitatem non poterit. Ideo extreme odit peccatum. Nam uti lux natura tenebras aversatur, pulchritudo turpitudinem, bonitas malitiam, puritas immunditiam, vita mortem, sic & sanctitas omnem nequitiam & fœditatem. Sicut igitur Deus sanctitatem infinito amore, ita necessario peccatum odio prosequitur infinito. Odii signa sunt, quæ modo numeramus.

Principio seipsum Deus suamque gratiam subtrahit ei qui peccavit. Deinde, variis calamitatibus in hoc etiam Orbe, velut præsente moneta punit peccata. Tertio jus cœli adimit ei qui delinquit. Aut igitur resipiscendum, aut cœlo valedicendum. Quarto quodcunque letale peccatum incendiis punit æternis, & tamen (quod obstupescendum dictu est) circa condignum punit. Omnium Theologorum ore asseritur, noxæ letali cuivis vel unicæ sempiternum esse decretum supplicium, nec ullis tamen æternitatibus futurum ut dici possit: Hæc noxa sat pœnarum sustinuit. Quid ergo est peccatum mortiferum? Heu, Eheu! Hic omnes Angeli lo-

 quan-

a Peccatum. b Sene. epist 95. post med. c Haba. cap. 1. vers. 13.

quantur, nec tamen satis eloquentur illud infinite abominandum, quod sub mortifero peccato vel unico delitescit.

Horrendum est quod in detestationem peccati letalis Ludovicus Blosius *a* pronuntiat: Si Mater Domini, ait, Virgo beatissima peccasset mortaliter, ac sine contritione mortua esset, cœlum nunquam obtinuisset, sed cum dæmonibus in inferno cruciaretur. Tam exacta est Dei justitia.

Atque hoc sanctissimæ feminæ Brigittæ *b* patefactum, quæ dæmones ad supremum judicem sic audiit vociferantes: Si res illa, quam præ omnibus diligis, quæ est virgo quæ te genuit, & quæ nunquam peccavit, si unquam illa peccasset mortaliter, & sine contritione divina mortua fuisset, sic diligis justitiam, quod anima ejus nunquam obtineret cœlum, sed esset nobiscum in inferno.

Nimium obstupescenda vis est cujuscunque peccati letalis. Miratur Plinius argentum, æs, aurum in facculis cera obsignatis, à fulmine liquari, facculis penitus illæsis, & ceræ signo ne quidem confuso. Mirabilius multo est animam solius peccati abditissimo illapsu ita jugulari, ut eam æterna mors sibi obnoxiam habeat semper jugulandam, nunquam extinguendam.

Soleter submonens Chrysostomus: *c* Fratres mei, ait, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote, etenim puerilem pavorem habemus, mortem timentes, pueri enim

a *Blosius Monit. spirit. cap.* 1. *ad finem.* b *Revelationes S. Brigittæ lib.* 4. *cap.* 7. *ante med. cujus ipsissima verba sunt.* c *Chrys. hom.* 1. *ad pop.*

enim larvas timent, ignem non timent facile, quippe manum admovent igni: sic & nos timemus mortem, quæ larva est digna contemptu, peccatum verò non timemus, quod vere timendum est. Peccatum, quia omnem eripit divinam gratiam, miseriis peccantem omnibus subjicit, & ad mortem trahit æternam. Atque hoc tertium est nostræ assertionis caput.

IV. Quartum est: *Quisquis letaliter delinquit, cœlum in omnes æternitates perdit.* Peccatum cælo excludit, cælo empyreo, quod ornatu amœnissimum, situ altissimum, spatio amplissimum, omni ex parte perfectissimum Mundi miraculum. Hoc tali cœlo excludit peccatum. Supremi regis decretum novimus à Paulo *a* promulgatum: Omnis fornicator, aut immundus, aut avarus (quod est idolorum servitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Damnum hoc non ultimum, sed certe maximum est. Tametsi nocumentum aliud non inferatur à peccato, istud abunde satis, & nimium quam satis est, delitiis privari æternis. Dici potest hoc damnum, æstimari non potest. Recte Augustinus: Si possemus, inquit, facere *b* fratres, ut dies judicii non veniret, puto quia nec sic erat male vivendum. Sit ergo; Ignis divini judicii neminem corripiat, quibuscunque lubuerit delitiis affluant peccatores, & semper affluant, si tamen separati sint à divino vultu, nec eum unquam videant à quo creati sunt, infinito & damno, & supplicio mactati sunt, meritoque in qualibet

 æter-

a *Eph. cap. 5. vers. 5.* b *Aug. tom. 8. in psal. 49. post princip.*

æternitate, ut Augustinus loquitur, & impunitate peccati plangere se deberent.

Illud quidem dictum in Rhetorum scholis videtur natum: *a* Quis mihi det membranas perinde ut cœlum extensas, quis mihi tot calamos suppeditet quot arboribus sunt folia, quis mare in atramentum mutet, ut scribam damna quæ letale peccatum infert. Sed nulla hic auxesis, exaggeratio nulla, nam etsi tot sint calami, tantum membranæ ac attramenti ad scribendum, nemo tamen unquam perscripserit, quantum homini peccatum noceat, cum noceat æternum.

Veritas ipsa pronuntiat: *b* Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille. Nam hominis istius imaginem in cælesti civitate ad nihilum redegit Deus, idque jure merito, quia infinitam Deo contumeliam intulit. Quanto enim minus est bonum quod Deo præfertur, tanto major est quæ Deo infertur contumelia. Atquin omnis thesaurus, voluptas aut dignitas omnis bona sunt infinite minora Deo. Infinita igitur Deo fit injuria, cui æquissime respondet infinita pœna.

Et nonne is sibi plurimum obstringit eum, cui centum auri marcas largitur gratis? Atqui vel sola lingua, vel oculi soli à Deo nobis concessi mille auri marcas in infinitum superant: Accedit corpus, & corporis inquilinus animus vel mille Mundis pretiosior.

Ægidius è divi Francisci sociis hominem profanum instruens: Quidam, ait, manibus, pedibus, & oculis carebat. Hunc unus

a *Amandus Horolo. Sapi. l. 1. cap. 4.* b *Matth. cap. 26. vers. 24.*

unus aliquis amicorum sic allocutus est: Si quis, amice mi, & manus tibi, & pedes, & oculos restituat, quid tu illi reponas sostri loco? Servum, inquit, me illi addicam in omnem vitam. His in antecessum dictis Ægidius: Et tibi, mi frater, quis manus, & pedes, quis oculos, & linguam, & aures, totumque corpus, quis animum, & quicquid boni habes, largitus est? Deus utique. Igitur si ob restituta membra non multa, te servum geras: quid ob attributa tibi membra omnia, Domino Deo rependes? Quam autem indignum est oculis eum offendere, qui oculos dedit, & iis illum manibus lædere, qui manus tribuit, & ea illum lingua lacessère, qui linguam formavit?

Hinc certe infinita serviendi Deo nos vincit obligatio, atque ob hanc etiam transgressionis culpa, & quod sequitur, culpæ pœna est infinita. Nam, quod breve fuit tempore vel opere, inquit *a* Bernardus, longum esse constat in pertinaci voluntate. Quia sicut condemnatus est, qui in vitiosa permanet voluntate, si reprehensibilis est, qui in aliis non studet proficere. Sic omnino, cujus vita moritur in culpa, ejus mors vivit in pœna, eaque sempiterna: Sine fine vivere cogetur, ut sine fine per mortem crucietur. Mors eum semper depascet, nunquam consumet.

Eheu, rapidissimi temporis volaticam hilaritatem, seu hilare momentum opibus gloriæ, voluptatibus nullo ævo morituris præponimus; acum perdimus, & tristamur; cœlum amittimus, & ridemus. Scimus à quolibet graviore delicto æterni-

 nita-

a Bern. in parvis sermo. n. 15.

nitatem pendere duplicem, felicem & infelicem; Illius jacturam, hujus pœnam cuicunque letali noxæ decretam esse. Scimus hæc, scimus, & tamen tam temere delinquimus, maxime in tam dubia vita, quæ nullum momentum à morte liberum polliceri potest. Quis sibi horam post scelus alteram, quis adeo momentum doloris & pœnitentiæ vel unum spondeat? Nihilominus in tanta vitæ incertitudine, tam dubia re, scientes volentesque salutis æternæ, ignis æterni periculo nos exponimus: ita sponte animi flammis nos induimus non morituris, gloria exuimus æterna. Sic revera cœlum insani odimus. Cœlum odit qui contemnit, qui negligit, qui ultro peccatis se involvit.

Lacon, uti Plutarchus *a* memorat, voto seipsum obstrinxerat, de rupe Leucade præcipitem se dare. At ubi conscendit montem, & formidandam altitudinem conspexit, horrore concepto avertit sese, & pedem revocavit. Cumque illi hoc probri gratia objiceretur: Non putaram, inquit, ad illud votum majore opus esse voto. Qui facinus arduum animo concipit, prius animum facinori parem induat necesse est. Verum quid istud ex edita rupe, in imam voraginem præcipitium, ad illud sit è cælo in tartarum sese abjicere? Qua igitur ratione innumeri seipsos præcipites agunt è sede beatorum, in barathrum diabolorum? Nimirum clausis oculis id faciunt, infinitam peccati malitiam non expendunt, inextricabiles æternitatis gyros non respiciunt. Viam ad inferos cæci ac compressis oculis percurrunt.

a *Plutarch. in Lacon.*

currunt. Quisquis verò cæcus esse non sustinet, omnibus studiis ac votis hoc præcipitium cavet. Mavult omnia pati, quam illuc dejici, unde reditus negatur.

V. Quintum assertionis nostræ caput est: *Quisquis letaliter delinquit, in sempiternos inferorum rogos se mergit.* Æternitas ignis infandum peccati supplicium. Nil insit peccato mali, hoc certe malorum omnium compendium est. Peccati stipendium æterna mors. Anima *a* quæ peccaverit, ipsa morietur: justitia justi super eum erit, & impietas impii erit super eum. Præclarissime Augustinus: *b* Quanta pœna est, inquit, tantummodo à facie Dei separari? Qui autem illam dulcedinem non gustaverunt, si nondum desiderant Dei faciem, timeant vel ignem; supplicia terreant quem præmia non invitant. Vile tibi est quod Deus pollicetur, contremisce quod minatur. Veniet dulcedo præsentiæ; non mutaris, non excitaris, non suspiras, non desideras? Amplexaris peccata tua, & delitias carnis tuæ; stipulas ad te congeris, veniet ad te ignis. Ignis in conspectu ejus exardescet. Non erit iste ignis sicut focus tuus, quo tamen si manum mittere cogaris, facies quicquid voluerit qui hoc minatur. Si tibi dicat. Scribe contra caput patris tui, scribe contra capita filiorum tuorum; nam si non feceris, manum tuam mitto in focum tuum; facies, ne ardeat manus tua, ne ardeat ad tempus membrum tuum, non semper in dolore futurum. Minatur ergo inimicus tam leve malum, & facis malum: minatur

 Deus

a *Ezech. cap. 18. v. 4 & 20.* b *Aug. tom. 8. in Psal. 49. post princi.*

Deus æternum malum, & non facis bonum?

Quicquid malorum diaboli in animos nostros invehunt, id opera peccati faciunt. Hinc innumeræ animi perturbationes, formidines, suspiciones, fluctuationes, mœrores, anxietates, desperationes. Sic hominis animus per peccatum fit infernus. Non a est pax impiis, dicit Dominus.

Homines ii qui peccatis sese permittunt, à cacodæmone tot catenis onerantur, dum ipsi suo se pondere in inferorum barathrum præcipitent. Dum vivunt, inferis identidem * viciniores fiunt, veluti cum grande saxum è monte devolvitur, toties revolutum ruit, dum in imo sit. Sic carnifex furem magnæ olim dignitatis, cum per fatales scalas attraheret, his eum vocibus animabat: † Domine, adhuc unum gradum superemus. Tandem collum inseritur resti. Sic & aviculæ ad insidiosam escam invitatæ toties eunt, redeunt, iterum iterumque cum pluribus remeant, dum denique capiantur. Sic & potatores: Adhuc unum caliculum, ajunt, adhuc unum; hic ultimus esto: Sicque caliculos toties repetunt, dum vino saucii è mensa sint asportandi. Hæc ratio peccandi est. Initio satis est fecisse semel. Tum duplicantur, quadruplicantur, multiplicantur, centuplicantur lapsus.

Ita

a *Isai. cap. 48. vers. 22.*

* Noch ein ruckerlin / wider ains / und aber ains / nur noch ein ruckerlin / biß man im Abgrund ist.

† Herr / noch ein Stäffelin; *scalarum radium designabat.*

Ita qui principio clam ac verecunde deliquit, denique perfricta fronte impudenter audet facere, quod cogitare aliquando verebatur. Ita turpitudo prima plerumque non sola, cæteras post se trahit grandi numero turpitudines. Cœptum est ab una, addita altera, & tertia, & decima, & centesima. Sic surculus excrescit in silvam, sic gutta tumescit in Oceanum, sic scintilla gliscit in incendium æternitate tota non sopiendum. Hæc omnia peccati sunt stipendia.

Atque ideo plurimi maluerunt mori quam vel semel peccare. Castissimus Joseph mavult famam, imo & vitam perdere, quam castimoniam temerare. Verecundissima Susanna: Melius est mihi, exclamat, *a* absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini. Dulcius ei fuisset lapidibus insterni, quam adulterio inquinari. Beatissimus Paulus *b* certus est à Charitate Christi se nec morte quidem separandum.

Ambrosius præsul longe paratior est omnia pati quam male agere. Cum enim Ruffinus Theodosio Imperatori spem faceret flectendi à sententia præsulis: Novi ego, ait Imperator, constantiam Ambrosii; nullo regiæ Majestatis terrore Dei legem transgredietur.

Chrysostomus non minus animosus Eudoxiæ Augustæ fatales minas adeo non exhorruit, ut fuerit qui Imperatrici hæc renuntiaret: Frustra hominem terremus; nihil ille nisi peccatum timet. Rex Galliarum Ludo-

a *Dan.cap.*13.*vers*23. b *Rom. cap.* 8. *vers.* 38.

Ludovicus etiamnum puer à Blancha matre didicit, potius mortem oppetere, quam consensum letali noxæ permittere.

Anselmus Cantuariensis Antistes, si ei liberum fuisset, aut letali peccato, aut Orci barathro se mergere, maluisset mergi barathro quam peccato. Edmundus in eodem solio successor dignissimus: Potius, ajebat, in ardentem rogum insiluero, quam ullum peccatum sciens in Deum commisero.

Sane Democles emendatissimæ formæ juvenis, ut Demetrii regis vim impudicam eluderet, in bulliens ahenum insiluit. Suavior ei fuit tam acerba mors, quam vita minus casta. Sic & Papianus Jureconsultus, licet Christianis sacris non imbutus, mori maluit, quam Caracallæ Imperatoris facinus in fratrem designatum defendere. Hinc vetus a dictum:

Tolerabilior est qui mori jubet, quam qui male vivere.

Homo letali crimine contaminatus vilior ac miserior est cane, porco, bufone. Hæc enim unam naturæ mortem debent, ille duas. Unam, sed brevem naturæ; alteram, sed æternam Deo. Homo peccatis mersus, Basiliscorum nidus, latronum infernalium spelunca recte dicitur. De improbis istis affirmans Paulus: Pœnas, inquit, b dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria virtutis ejus, exclusissimi in omne ævum.

Heu, quæ unquam ætas tam efferam tulit belluam, quæ in aliam plus quam simplici morte sævitet? Aut quis carnifex,

a *Publii Mimi.* b 2 *Thess. cap. 1. vers. 9.*

fex, quis tyrannus, morte una non contentus, mori post mortem docuit? Semel occidisse cuicunque barbaræ crudelitati satis est. At Peccatum omni bellua & tyranno sævius, non contentum semel in hominem sæviisse, sævit æternum. Vides reum, ad rotam trahi, & in via candentibus forcipibus lacerari; mox è tam gravi supplicio, immania hominis facinora fuisse colligis; quantum ergo piaculum erit, quod nec æternis quidem suppliciis unquam expiabitur?

Et hæc toties agitari, hæc toties à Deo denuntiari, nec manum nos à sceleribus retrahere? Hæc sciri, & tamen divinas leges audacissime violari? Hoc nimirum æterno cæli exilio mulctat, hoc ignibus æternis objicit, in quibus & animus & corpus æternum urantur, quasi vitam subministrent flammis & pœnarum materiam. Quæ qui tacitus secum serio cogitat, non frena injiciet cupiditatibus, & labantem reprimet dexteram, & meliore coget ire via? Stultum est perire malle, quam curari.

O homines cogitate ista: res hæc nimis quam seria est & momentosa! Non levi pretio paratur cœlum.

At interim tam secure nihilominus ac libere peccant homines, quasi Deus id nesciat; tam audacter, quasi non prohibeat; tam impudenter, quasi non videat Miramur stultitiam Esau, cui lentis edulium jure primogeniti longe potius visum est. Mirari desine, quisquis jus cœli infra voluptatulam vilissimam habes, qui gloriæ hæreditatem fumo vendis & nebula vanissimæ laudis. Ubi generosorum voces? Malo mori, quam peccare.

Nar-

Narrat Plutarchus Lysimachum apud Getas eo siti redactum, ut se cum toto exercitu in potestatem hostium dederet. Cumque jam dedititius frigidam bibisset, dixisse: Proh *a* me hominem pravum, qui tantillæ voluptatis gratia tantum amiserim regnum? Quanto rectius hoc dixerit, quisquis letali se noxa obstringit: Proh me hominem fatuum, & omnimodo nequissimum, qui cœlum brevi fœdaque voluptate vendo, qui res creatas creatori præfero, qui magis vitium quam virtutem colo, qui mortem potius quam vitam eligo, qui perire quam servari malo.

Ah! Avare, quantillo vendis lucello cœlum? Heu Lascive, quantilla mutas oblectatiuncula delitias æternas? O Iracunde & Invide, quam raro vestris cogitationibus interest gehenna? O potulente & ebriose quam inique tuos calices ambrosiæ & nectari præponis? Heu quantæ insaniæ est, beata æternitate proposita, ob unius prope momenti gaudium, æternum illa excidere velle? Voluptas & Vindicta, Ebrietas & Crapula, omniaque vitia momento delectant, tormenta illis debita æternum cruciant.

Quid jam miramur, quod Deus improbos æternum puniat, cum etiam probos æternum remuneretur. Deinde, quod jam sæpius delictum, qui peccat ob volaticam voluptatulam, seipsum diabolo vendit, quid miri, si emptor jus acquirat perpetuum? Sic aper-

a *Aut; Dii boni, quam ob brevem voluptatem, summam amisi felicitatem! Plutarch. parte* 1. *moral. lib. de Sanitate tuenda, mihi pag.* 257.

apertissime Achabo regi Elias: Inveni, ait, a te inimicum mihi, eo quod venundatus sis, ut faceres malum in conspectu Domini. Insuper & illud ex se notum, ab eo qui culpæ commissæ jungit contumaciam, augeri & pœnam. Quando igitur qui apud inferos torquentur, peccatis jam commissis addunt contumaciam (nihil enim pœnitentiæ vel emendationis in Orco) simul etiam augent injuriam.

Ergo intelligite hæc b qui obliviscimini Deum: ne quando rapiat, & non sit qui eripiat. Ille ipse judicabit qui læsus est. Ab hoc ad alium provocatio erit vana, defensio frivola, excusatio stulta, favores inutiles, preces steriles, patrocinium serum, detrectatio nulla. Nam Judex inadulabilis & incorruptus, sententia suprema & irrevocabilis, decretum æternum, æternum est supplicium.

CAPUT XV.

Cur unica letalis noxa supplicio afficiatur æterno?

NEmo miratur narrantem, unicæ scientillæ neglectu civitatem bene magnam incendio haustam. Vulcani vires novimus, & ingluviem horrendam: robustissimus & voracissimus est; dum pabulum habet, vorare non desinit, & vorando crescit. Omnia glutit; domos, & urbes, & regna sorbet. Non amicos novit, non hostes. Omnia diruit, nusquam sistit, absumit omnia. Arserunt urbes, arsurum & Orbem ipsum credimus. Quas fauces, quem esse ventrem

a 3 *Reg. cap.* 21. *vers.* 20. b *Psal.* 49. *vers.* 22.

trem dicam, cui tam grande pabulum objicitur, nec famem sedat. Non itaque miramur scintilla urbes integras deflagrasse; miramur incendium non citius extinctum fuisse.

Eundem pæne in modum, Vitam momentum esse affirmanti non adversamur, utique vita Æternitati comparata vix momentum appellabitur. Quod si dicatur, ab hoc momento Æternitatem pendere, nec hoc miramur, scimus namque æternum præmium comparari non labore æterno. Nam si labor æternus foret, merces non foret æterna. Neque vero etiam miramur asseri, hoc vitæ momento posse gaudium obtineri æternum, Hoc enim non nostris, sed Christi promeritis tribuimus.

Sed quod miramur, hoc est; brevissimo sæpe tempore, unico imo momento, imo cogitatione unica supplicium æternum commereri. Actiones cum virtute conjunctæ præmium adipiscuntur æternum; ob Christi Domini promerita, quæ infiniti sunt pretii: at verò qua ratione delicta nostra infinitæ sint nequitiæ, adeoque infinitum iis supplicium debeatur, id nostram intelligentiam excedit; non assequimur hoc Theologiæ arcanum. Quid igitur fœdæ voluptatis horula, aut pars horulæ, vel ut Tertullianus loquitur, vaporata libidinum momenta, quid habent obsecro delitescentis malitiæ, quæ omni Æternitate satis expiari nequeat, quæ sempiternis ignibus castiganda? Miramur; non capimus,

Huic quæstioni nonnihil responsum est in superioribus. Sed quia res magni momen-

ti, & captu difficilis, eam explicatius jam trademus, explicaturi, Cur brevissimi temporis noxa suppliciis æternis vindicetur. Ita hic Æternitatis luctuosissimæ caussam efficientem prosequemur.

I. In sacris Christianis arcana quædam sunt, quæ nemo satis intelligentia & ratione comprehenderit, horum quinque potissimum numeramus.

Mysterium sacrosanctæ Triados; Christus hominem indutus; Eucharistiæ miraculum; Mortuorum in vitam reditus; Æternitatis supplicium. Quia vero hæc creditu difficilia, ideo illa singulariter divina providentia Oraculis, Conciliis, Miraculis confirmavit. Nostrum hic est de suppliciis æternis differere, & cur ea Deus, cujus natura est misereri, voluerit esse æterna. *a*

Varia sunt Theologorum responsa. Sed, cum venia illorum dixerim, an ad caput rei perveniant, nescio. Sunt qui dicant, nec displicet responsum: Scelerati in locis infernis semper peccant, ideo semper puniuntur. Quid ergo iniqui est in eo non desinere pœnam, qui perseverat injuriam.

Non displicet responsio. Imo non solum apud inferos æternum peccant damnati, sed etiam apud nos, dum viverent, aliquam peccandi æternitatem invenerunt. Perpendamus hoc obsecro mature.

Quisque ad usque mortem noxas iterat, in suo (sic dicam) æterno peccat, ideo in æterno Dei justissime punitur. Tam vere

Q quam

a Vide quid Æternitatis pars prima dicat Consi. 2. § 2. Fatemur damnatorum blasphemias, non proprie peccatum appellari.

quam eleganter Gregorius : Constat nimirum, inquit, & vero verius est, nec inter beatos finem gaudiorum, nec inter damnatos finem esse tormentorum. Veritatis decretum est : a Et ibunt hi in supplicium æternum ; justi autem in vitam æternam. Quia enim verum est quod promisit Christus, falsum procul dubio non erit quod minatus est Christus. Sed dixeris : Scire velim, quomodo justum sit, ut culpa quæ cum fine perpetrata est, sine fine puniatur ? Respondet beatissimus Pontifex : Hoc b recte diceretur, si districtus judex non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim ideo cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt. Nam voluissent utique si potuissent sine fine vivere, ut possent sine fine peccare. Ostendunt enim quia in peccato semper vivere cupiunt, qui nunquam desinunt peccare, dum vivunt. Ad magnam ergo justitiam judicantis pertinet, ut nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato.

Hic velim, unum aliquid solertissime observari. Est aliqua peccati adhæsio seu circumstantia longe pessima : *Non peccasse tantum, sed cupere ampliuspeccare.* Hæc peccandi cupiditas inferorum suppliciis dignissima est. Siquidem Deus non tantum respicit peccata quæ facta sunt, sed & concupiscentiam ac sitim ad facienda. Exemplo rem monstramus.

Vir iste triginta annorum, sic ponimus, gehennæ addicitur, quia peccare non desiit. Si quinquaginta, si sexaginta aut septuaginta annis vixisset, totidem annis peccasset. Si centum, si mille annis vixisset, non paucioribus

a *Matth. c.25. v.46.* b *Greg. lib.4 dial. cap. 44.*

ribus peccasset; si ei æterna fuisset vita, æterna fuissent & illius peccata. Quia ergo tanta, & ad peccantis animum æterna est peccandi sitis ac concupiscentia, jure merito æterna erit & peccatorum pœna. Ergo, quod Gregorius inculcat; Nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato.

II. Damnati porro noxas, quas contraxerunt, non eluunt; malitiam, dum viverent, cœptam non exuunt. Neque enim id gratiæ à Deo habent ut resipiscant. Illud autem longe horribilissimum est, & plusquam infandum. Damnati gratia divina omni adeo sunt spoliati, ut æternitate tota nullus eorum dicturus sit: *Miserere mei Deus.* Tantum profecto gratiæ illorum nemo habebit. Quo sane diabolis sunt simillimi, è quibus nulla vis tormentorum unquam exprimet, vel solas has voculas; *Peccavimus, parce.* Hinc non male quis dixerit: In inferno meros merissimos esse diabolos, hoc est, obstinatissimos ac desperatissimos Dei hostes, quales non diaboli tantum, sed & omnes damnati sunt.

Qua in re sceleratus dum in vivis, damnatus dum in tormentis est, æquales sibi sunt, suis viribus neuter ab animi morte revocare se potest. Divino hic opus auxilio. Quod Deus, dum vivimus, nunquam denegat, etsi millies gratia excidamus, sed simul tamen monet: Attende tibi, nunc facio delicti gratiam, non eam facturus semper. Præmoneo, & pacisor; dum animus hæret corpori, fores misericordiæ tibi patent; ingredere. Ubi animus à corpore abierit, hæ fores obserabuntur.

Æquissime prorsus. Nam si damnatus decies millies, si vicies, aut tricies millies ac sæpius petiisset veniam, dum vixisset, repulsam non tulisset. Post exitum vitæ, non amplius veniæ, non auxilii, non gratiæ quidquam sperandam.

Hæ pactiones erant, nec mille admonitiones deerant; oblatam gratiam non esse repudiandam, misericordiam, dum liceret, amplectendam. Neutrum factum; gratia effusa, misericordia neglecta; placuit esse miserum; libuit perire. Ergo qui pereunt, suis pereunt votis, suo se gladio jugulant: noluerunt amici esse Numinis, ex pacto nunquam erunt.

Deinde, actiones improbæ bonis adversantur rectissime. Enimvero his æternum præmium debetur, illis itaque supplicium æternum. Nam (quod in philosophorum scholis tritissimum) contrariorum eadem est ratio. Beatitudinis perfectio est, beatum esse sine fine: Tormentorum in Orco ratio est, sine fine esse miserum. Christus Ecclesiastes è cœlo divinissimas conciones suas omnes hoc omnino epilogo clausit: Et ibunt hi in supplicium æternum: justi autem in vitam æternam. Quod Matthæus *a* asserens: Et factum est, inquit, cum consummasset Jesus sermones hos omnes. En, exhortationes suas Dominus Jesus non alia signavit clausula, quam hac ipsa, de præmio ac supplicio æterno. Nimirum tam justus est Deus, quam misericors; amicis summum gaudium, inimicis tormentum summum decrevit.

III. Et hæc quidem congruentissime dicuntur. Sed num à capite rem arcessimus? Ego

a *Matth. cap.* 25. *fine, & cap.* 26. *initio.*

Ego hic Augustini sapientissimum pronuntiatum venerabundis brachiis amplector. Vir sanctissimus ita loquitur: *a* Factus est malo dignus æterno, qui hoc in se peremit bonum, quod esse posset æternum. Hæc ipsissima supplicii æterni caussa est, infinita cujuscunque letalis noxæ malitia. Cum enim Bonitas offendatur infinita, offensio infinitam exerit malitiam, quæ summum Bonum tam temerario aggressu violare audet

Theologorum princeps Thomas Aquinas: Peccatum, inquit, nihil aliud est, quam actus humanus malus. In omni vero letali peccato duplicem assignat malitiam. Prima est, Actus rationi ejusque regulæ dissentaneus. Altera est, injuria Deo irrogata contemptu Dei. Atqui hæc malitia nihil aliud est quam voluntaria à Deo aversio, quæ pœnam meretur infinitam, quando Bonum abjicit infinitum. Certe omnis letalis noxa contemptum Dei præ se fert. Exemplo rem monstramus.

Vrbis Italæ lex capitalis est: Nemo gladium, nemo pugionem gestato. Qui legis gnarus data opera nihilominus & gladio & pugione se armat, magistratum aut principem legis latorem spernit: Non aliter edixit Deus: Nemo furetur, Nemo mentiatur, Nemo adulteretur *&c*: At inspectante Deo hic furatur, ille mentitur, iste adulteratur, quicquid lex dicat. Num hoc non est contemnere Deum? Qui Cæsaris edictum violat, in Cæsarem peccat: Quisquis leges divinas spernit, Deum contemnit. E sacris paginis id liquet: *b* Anima quæ peccaverit, & contem-

 pto

a *Aug. lib.* 21. *de Civit. Dei cap.* 12. *mihi pag.* 283. b *Levit. cap.* 6. *vers.* 1.

pro Domino negaverit proximo suo depositum. Sic & Augustinus: Peccatum est, inquit, spreto incommutabili bono, rebus commutabilibus adhærere.

Hinc infinita illa malitia emergit, Nam quo Majestas quæ læditur, major, hoc & offensio gravior est. Virum nobilem lædere, grave est; gravius, dynastam; gravius, Comitem. His tamen multo gravius est læsisse Principem; longe gravissimum læsisse Regem aut Cæsarem. Sic gradatim itur in humanis. Quam ergo grave sit læsisse Deum infinitæ Majestatis dictatorem?

Hinc infinita hæc malitia vel unicæ letalis noxæ, cogitationis impuræ vel unica, nullo actionum bonarum cumulo potest redimi. Nam si in una divinæ Justitiæ lance, omnia beatissimæ Matris Virginis, omniumque divorum ac cælitum promerita componantur; in alteram noxa letalis vel unica conjiciatur, illa omnia hujus unius molem nunquam æquaverint, illa pro hac nunquam satis fecerint. Dictu prorsus formidabile est, omnium proborum hominum sanctas actiones, unius letalis culpæ pondere superari. Hoc tamen nemo mirabitur, qui Deum Deique Majestatem immensissimam æstimaverit. Conditorem omnium à re condita contemni infandæ temeritatis facinus est. Divini oris pronuntiatum novimus: Reus erit æterni delicti. *a*

IV. Tanta est igitur tamque infinita noxæ letalis cujuscunque malitia, ut nullis virtutum officiis pensari possit, ni eam judex supremus ultro condonet. Qua in re Deus multo quam liberalissimus, vel uni homini mil-

a *Marci cap. 3. vers. 29.*

millies iterumque millies culpæ gratiam facit, & impunitatem concedit, ea tamen lege, ne culpam repetat, aut repetitam, pœnitentia prius expiet, quam in alium Orbem migret. Differt ille, & debitor obit? æterni delicti reus est, eritque semper.

Ad rem insigniter Augustinus: Qui pro aliquo grandi crimine, inquit, *a* morte mulctatur, nunquid mora, qua occiditur, quæ perbrevis est, ejus supplicium leges æstimant; & non quod eum in sempiternum auferunt de societate viventium? Sicut enim non efficiunt leges hujus civitatis, ut in eam quisque revocetur occisus: sic nec illius, ut in vitam revocetur æternam secunda morte damnatus. Si magistratus reo, in perpetuum vitam adimit, quam non dedit, non idem Deus jure meritissimo possit?

Quando igitur infinita noxæ letalis malitia pœnam commeretur infinitam, hæc autem non possit per intensionem infligi (uti in scholis loquuntur) per extensionem infligatur necesse est, ut scilicet quod non habet tormenti atrocitas, habeat temporis diuturnitas. Dabit *b* ignem & vermes in carnes eorum ut urantur, & sentiant usque in sempiternum.

Cum nos hæc talia meditamur, putem sic esse affectos debere, prout sunt qui plurimæ rapacitatis sibi conscii, non sine gemitu supplicium sibi debitum in aliis cernunt. Fit nonnunquam ut vir magni nominis & famæ patibulum transeat, & occultis suspiriis seipsum feriat, hæc apud animum suum vol-

a *Aug. lib. 21. de Civit. cap. 11. med.* b *Iudit. cap. 16. vers. 21.*

vendo: En miseri isti ventis inane ludibrium, nobis triste spectaculum, etiam post mortem luunt quæ vivi deliquerunt. Et quæ eorum tanta facinora? Sunt forsan ex iis, quorum omnia furta (quod sæpius compertum) quinque aut sex florenos non excesserint. Et tu qui aliquot florenorum millia sensim intervertisti, sanus & incolumis obambulas, ꝯ byssinus ac holosericus incedis, honorifice salutaris, & jus in miseros dicis, patibulo præ his miseris centies dignior: hi reculas vilissimas compilarunt, & pendent; tu fortunam auream crebrius suppilasti, & triumphas. Cave; Dii laneo ac lento incedunt gressu, sed tarditatem vindictæ gravitate compensant.

Ita prorsus cogitandum cuique nostrum, cum inferos cogitamus: Heu, quot capitalia commisi crimina, & tamen etiamnum à flammis salvus sum: quam multi, non dubitem, in Orcino barathro ardent, æternùm arsuri, qui longe pauciores quam ego, & forsan unicam letalem noxam contraxerunt. Divini sol favoris etiamnum mihi splendet, illis qui rarius & levius quam ego deliquerunt, æterna nox incubat. Cave; tardo tacitoque pede ultio divina inserpit. In arcto stas præcipitio, & non horres? levissimo cades impulsu; qui diu steteras, momento rues: & quo rues? abyssus & chaos flammeum ruentem excipiet. Cave, vel digituli motus te præcipitat; unica te febricula, gravedo aut a apoplexia, punctiuncula aut glans unica Æternitati te objicit. Cadis amicus Numinis? excipiunt Angeli. Sin aliter? excipiunt diaboli, excipit æternus ignis. Pu-

a *Sideratio nervorum.*

Putat sanctus Ignatius multos in inferorum ergastulis cruciari, qui forsan unico letali nævo se contaminarunt, sive jam perjurio, sive vindictæ desiderio, seu cogitatu obscœno, sive alio loquendi, cogitandi, agendi modo deliquerint.

Cogitandum etiam serio damnatos, fuisse homines nobis similes, & multos eorum Christianos, qui sacramentis & concionibus, qui libris sacris & admonitionibus ad optima quæque invitati, forsan aliquanto tempore vitam integram piamque duxerint, familiares cum Deo: Paullatim remissius ac socordius agendo, in peccatum mortale prolapsi, justo Dei judicio æternis incendiis sint addicti.

O mortales, ponite corda vestra, clamat Aggæus vates, a ponite corda vestra super vias vestras.

V. Sigismundus Imperator, quod Æneas Sylvius narrat, Theodoricum Coloniensem Pontificem inter principes maximæ auctoritatis virum diversa interrogans: Quo pacto, ajebat, ea obtinenda est felicitas, qua quis vere dicatur felix? Cui Theodoricus: Hæc inquit, inter mortales frustra quæritur. Imperator iterum: Ergo, inquit, ad illam cælestem, quæ rectissima ducit via? Huic Præsul: Meo sensu, inquit, nec certior, nec tutior est, quam sincera in rebus agendis omnibus intentio. Et qualis, inquit Imperator, in viam hanc ingressus est? Ad quæ Theodoricus: Non difficilis, ait, modo tales simus cum sumus sani, quales nos futuros esse promisimus, cum fuimus ægroti.

Q 5 groti.

a *Aggæus c. 1. vers. 5.*

groti. Responsum ad omnia, sapienter.

Et vere nulla hic vera felicitas est, quærimus illam, non invenimus. Summa hic rerum inconstantia; nutant & vacillant omnia; sordet voluptas omnis ad beatam æternitatem collata. Via vero ad delitias cælestes rectissima est, pura in omni actione Intentio. Hanc porro viam ingredimur, si nostris ipsi promissis stemus, si quæ in gravibus periculis, in vehementibus morbis, in confessionibus sacris promisimus, in opus educamus, & è verbis faciamus facta.

O varium & mutabile semper, humanum propositum! Siracides clamat: Qui baptizatur à mortuo, *a* & iterum tangit eum, quid proficit lavatio illius? Post baptisma mortuum tangit, qui culpam post lacrymas repetit. Clamat Isaias: *b* Lavamini, mundi estote. Lavamur, sed ad sordes brevi revertimur. Post lavacrum mundus esse negligit, quisquis innocentiam vitæ, post pœnitentiam non custodit. Clamat iterum Siracides: *c* Non alliges duplicia peccata, nec enim in uno eris immunis: non iteres verbum in oratione tua. Verbum in oratione iterare, est, post fletum committere, quod rursum necesse sit flere. Quod Gregorius confirmat *d* his omnino verbis: Quisquis peccata plangit, nec tamen deserit, cor quidem conterit, sed humiliare contemnit. Ideo, inquit, admonendi sunt qui admissa plangunt, nec tamen deserunt, ut considerare sollicite sciant, quia flendo inaniter se mundant, qui vivendo

a *Eccli. cap.* 34. *vers.* 30. b *Isai. cap.* 1. *v.* 16. c *Eccl. cap.* 7. *vers.* 8. & 15. d *Greg. tom.* 3. *parte* 3. *pastoral. curæ admonit.* 31. *mihi pag.* 197.

vendo se nequiter inquinant, cum idcirco se lacrymis lavant, ut mundi ad sordes redeant. Hinc scriptum est: Canis reversus ad suum vomitum. Et quoties Christus Dominus *a* unumquemque nostrum inclamat. Ecce sanus factus es: jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Hæc audimus, & dissimulanter contemnimus. Ideo planissime Bernardus: *b Irrisor est*, inquit, & non verus pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet. Si ergo vis verus esse pœnitens, cessa à peccato, & noli amplius peccare. Sic plange commissa, ut non denuo committas plangenda. Quoniam inanis est Pœnitentia, quam sequens coinquinat culpa.

VI. Hæc scimus, & vero etiam, quicquid à nobis exigitur, facturos promittimus, & nihil fit. Ah, quoties, & quanta sanctissime spondemus, & nihil fit; ejuramus pristinos mores amoresque obscœnos, & nihil fit; vitam pollicemur emendatissimam, & nihil fit. Parturimus grandia, tandem musculus, hoc est, imbelle & frigidum opus prorepit.

Valerius *c* narrat, in exercitu Xerxis, quem adversus provinciam contraxerat, equæ partu leporem effusum. Eo monstri genere tanti apparatus significatus est eventus. Nam qui mare classibus, terram pedestribus copiis operuit, ut fugax animal, pavido regressu regnum suûm repetiit.

Tales omnino sunt nostri conatus: omnem uno die sanctimoniam combibimus, consilium

a Ioan. cap. 5. vers. 14. b *Bern. l. de Anima cap. 4. mihi pag. 1054.* c *Valer. l. 1. cap. 6. inter externa.*

filium suscipimus arduum, propositum haurimus sanctum, optimos mores promittimus: sed consilium non explicamus, propositum non premimus, cœpta non tenemus, à destinato aberramus, à promisso resilimus, sumus quales antea, & sæpe pejores; sic equus parit leporem, sic montes parturiunt musculum. Standum & perseverandum est, propositis inhærendum, bene cœpta sunt urgenda. a Breves dies hominis sunt, & tenuissimum vitæ filum subito præscinditur. Aranearum architecturæ suum sibi spoliarium concamerantium vita nostra similis est, quarum circinatum orbem decussata paribus intervallis quaterna subtegmina dividunt, quæ ipsa segmenta singula; vicenis intertexta filis, æqualibus ubique maculis scutulatum rete absolvunt, ut cum telam omnem pertexuerint, octoginta omnino internodiis plagulisque, quod Pineda noster observatum curiosis ait, totus ille prædatoribus orbis in muscarum perniciem rotundatus implicetur. Hæc inquam vitæ nostræ Icon est, quam tamen Parcarum tenui filo deduci ægre quidam audiunt, & poëtis irascuntur, qui annos nostros ad colum examinant; cum illis vel invitis David occinat: Anni nostri sicut aranea meditabuntur, quasi nimia infuso & lanificio sit firmitas, ut ad aranearum texturam tota ævi nostri periodus revocari debeat. Breves dies hominis sunt, & semitam, per quam non revertimur, ambulamus.

Interim Æternitati propinquamus omnes; nemo nostrum procul abest ab hac meta serius aut citius contingenda. Quis scit, quot ab ea passibus distemus? hodierna forsan, aut

a *Iob cap. 14. vers. 5.* iuee

luce crastina tota nos circumdabit Æternitas. Quid ergo cunctamur, quid in re momenti tanti ludimus? Salvet unusquisque animam suam. Is sapit solus, qui unius voluptatulam momenti, non præfert beatorum Æternitati.

CAPUT XVI.

Humana gentis cœcitas incredibilis, & horribilis stupor, tam in peccatis, quam in suppliciis peccati æternis expendendus.

1. QVicquid dicamus, quicquid clamemus, quicquid scribamus, sive prophetarum vaticinia, seu Christi minas & oracula, sive Apostolorum scripta ingeramus, magnam partem frustra sumus. Surdis nænia. Clamatur, nec auditur clamor; promissa & minæ ingeruntur quidem, sed spernuntur. Et quamvis horribilissima illa vox, Æternitas, Æternitas, Æternitas millies iterumque millies inculcetur, vix quidquam tamen proficitur.

Quoties ex alto his talibus monemur verbis *a* Filii sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquam mutant ab eo. Sequetur alia post hanc æterna vita, semper beata, voluptas immortalis & perpetua. Nunc ergo sustinete modicum: *b* leve & momentaneum tribulationis nostræ immensum gloriæ pondus operabitur in nobis. Quod jam durum est pati, dulcissimum erit meminisse. Quicquid igitur tolerandum venit, in omni patientia & longanimitate, cum gaudio gra-

a *Tob. cap. 2. vers. 18.* b *2 Cor. cap. 4. vers. 17.*

a gratias agentes Deo, sustinere.

Hæc pleraque omnia dicuntur gratis. Nec alia fere cantilena extunditur, quam illa Judæorum: b Manda, remanda; manda, remanda; expecta, reexpecta; expecta, reexpecta: Quicquid de futuro sit, oculos & manus præsentia implent; voluptas huc illuc trahit, huic moderari difficillimum. Appetitus satiandus est quibuscunque demum impendiis. Deus benignus est & misericors, qui facilem dabit veniam delinquentibus.

Hæc illa sunt cœcorum carmina. O miseros, & ô nimium cœcos mortales! An ignoratis has voluptates vestras quas adeo sititis, esse vetitas? An non vestra vobis conscientia id quotidie concionando ingerit? an non dehortatur ratio? An non aliud divinæ leges imperant? Sed dicite, oro, an non creditis omnem in hoc Orbe voluptatem, quantumcunque diuturna videatur & suavis, momento stare, subito ruere, & in æternos luctus desinere? Omnis Mundi amœnitas Æternitati collata, nec momentum quidem, nec punctum est, minus nihilo est. Sed num hæc cogitatis, num creditis? Si quidem Christiano nomine censeri vultis, fatendum vobis erit, hæc à vobis cogitari, hæc credi. Sed ea est, dicetis, humanæ sortis conditio, ut æternorum obliti, ad præsentia toto impetu ruamus. Hinc nævi & maculæ, hinc omnis vitiorum propago. Bona confessio, modo eam sequeretur & emendatio.

II. Sed liceat denuo quærere: Num creditis hæc vitia, vobis tam familiaria suppliciis sempiternis à Deo puniri? Credimus, ajunt. Qui

a *Co. cap.* 1. *vers.* 11. b *Isa. cap.* 28. *vers.* 10.

Qua ratione igitur non solum tam obliviosi, sed & tam temerarii estis, ut toties tam impudenter divinas leges violare non vereamini? Adeo ut nec quidem formidine pœnæ peccatum oderitis: nullus gehennæ metus, nullus ignis perpetui horror, nullus amor cœli. Hinc in omnem licentiam effusi mores, hinc querula in adversis impatientia, hinc petulans & secura in prosperis oblivio gehennæ, hinc omnes vitiorum rami. Nimirum omnis à cogitationibus vestris exulat Æternitas. Quam forte creditis, sed revera non expenditis. a *Nullus est qui recogitet corde.*

Æternitas in ore est, sed in animum non descendit. Aures feriunt Æternitatis monita, non penetrant. Æternitas vix ab ullo suis momentis ponderatur. Æternitatis infinita sæcula quandoque forsan cogitamus, sed obiter: de ea ab aliis scripta legimus, sed obiter: immensam Æternitatis sine fundo voraginem in concionibus adumbratam aspicimus, sed & hoc obiter ac perfunctorie. Brevi salubres gemitus aliorum cogitationum mole obruuntur. Sic Æternitas vix animum ingressa, mox vanissimis cupiditatibus sepelitur. Inde omnia prioris nequitiæ blandimenta subrepunt, & animum, ut ante, occupant. Ita fides nostra, quam jactamus, fides somnians, aut verius, mortua est.

Narrat illustrissimus scriptor Baronius, b quod sibi testatissima fide compertum asserens: Hoc, inquit, auditione accepi, ab integerrimæ fidei viro Michaële Mercato, qui de avo suo hæc explorata retulit, quæ complu-

a *Hier. cap.* 12. *vers.* 11. b *Baronius tom.* 5. *Anno* 411.

plurium eruditorum virorum assertione scimus firmata, & pro concione sæpius narrata. Res ita habet.

Michaël Mercatus senior cum Marsilio Ficino ingenii nobilissimi viro, intima jungebatur amicitia, quam & paria philosophiæ studia accendebant. Uterque horum Platonis scripta combiberat. Fuit ut ex more disceptarent inter se, quis hominis post obitam mortem sit status, quo animus humanus migret, quæ rerum facies in Orbe altero? Atque hoc è Platonis mente deducebant Christianis oraculis confirmandum. Sermone inter differendum longius progresso, ad eam uterque conventionem descendit, ut stipulatis dexteris alter alteri sanctè promitteret, ut qui prior naturæ concederet, superstitem de alterius vitæ ratione quam fidelissime, si liceret annuente Deo, redderet certiorem. Hæc pactio: & juratum omnino in hæc verba. Post aliquantum temporis, hi duo viri totis urbibus disjuncti habitarunt. Cumque Michaël Mercatus summo mane ad auroram Musis amicam philosophiæ operaretur, equitem in proxima platea ad ædium suarum ostium contento cursu properantem, simulque Marsilii succlamantis vocem audiit: *O Michael, ô Michaël, vera sunt illa, vera, verissima.* Michaël ad notissimi amici voces excitus, mox à libris fenestram accurrit ac prospicit, cernitque à tergo Marsilium equo niveo vehentem, jamque reflexo itinere abeuntem. Hunc celeri voce prosecutus, Marsili, Marsili, clamabat. Sed eques candidatus moram non ferens, oculis sese subduxit. Mercatus inopinato spe-

ſtaculo attonitus, quid ſuo Marſilio eveniſſet, anxie cœpit indagare. Demum intellexit Marſilium Florentiæ ea ipſa hora obiiſſe, qua ad ſuas ædes viſus à ſe audituſque eſſet. Ab eo tempore Mercatus, quamvis jam antea vitæ integer, & commendatæ probitatis fuerit, philoſophiam, nuntio remiſſo, res ſibi ſuas habere juſſit, ipſe in poſterum ſolius Chriſtianæ philoſophiæ leges ſectatus. Ita quod reliquum vitæ habuit, ſibi jam Mundoque mortuus, ad futura ſe totum tranſtulit, Æternitatem aſſidue meditatus.

III. Attenta Æternitatis meditatio, vitæ melioris principium eſt. Laudatur virtus, & alget, ubi vita æterna non amatur. Declivis & facilis ad inferos via eſt, ubi mens non aſſidue ad beatorum vel damnatorum æternitatem cogitandam intenditur.

Hæc ſcimus, hæc credimus; interim obdormimus, & ſummum Bonum negligimus. Audimur quidem dicere, *O Æternitas!* At interim hilari manu pateram ſpumantem capimus, & toto nos auro proluimus, ad uſque collum ſaturi. Subinde alto gemitu Æternitatem ſuſpiramus, at interim impuris ac obſcœnis cogitationibus cor ſcatet; occultas illud libidines coquit, & furtivis meatibus ſuo ſe Deo ſubducit. Cœleſtes theſauros appetimus, at interim terræ ſpumam, pecuniam, amiciſſimis oculis ſalutamus, & clandeſtinis ſacrificiis litamus Mammonæ. Æternos inferorum ignes videmur expaveſcere, at interim Ira & Invidia, velut Ætna ignibus, flammigamus. Æternas ab omni labore ferias expectamus avidi, at in-

terim adeo torpeſcimus deſidia, ut otium ex otio ducamus, ad omnem ſeriam induſtriam fracti & languidi.

O non violentos qui cœlum rapiant, ſed ô cœcos, qui via ſpatioſa & amœna malint errare, quam aſpera nonnihil & arcta, iter tenere rectum.

Interim Chriſtus omneſque cœlites inclamant: *a* Contendite intrare per anguſtam portam, Contendite, Contendite: quia multi quærent intrare, & non poterunt. Properate, currite; Vincendum & eluctandum eſt, Contendite. At nos nec currimus, nec properamus, nec contendimus: nos oſcitabundi lentique velut cameli ac leones * pedatim gradimur, & otioſe ſequimur. Ac utinam ſequamur, & non omnino ſubſiſtamus.

Noſtrum Velle ac ſtatuere ſimillimum eſt ægrotorum invalidis conatibus. Æger ſubinde ſeſe erigit & lecto attollit, greſſum molitur, pedem ponit, ambulare tentat, mox virium defectu in lectum recidit. Crura illius tibiæque fulcra ſunt nimis imbecillia, moli corporis ſuſtentandæ. Vellet ſurgere, ſed poſſe negant vires. Vix alii ſunt conatus noſtri; ardua cogitamus, multa ſtatuimus, ſanctiora molimur, videmur velle rem bene agere. Sed vana ſunt hæc ſine viribus molimina, deeſt alacritas ſpiritus, omnia pervadit languor. Hinc vitia potius intermiſſa quam abdicata non ſine guſtu repetimus. Ita recidimus in lectulum è quo abitum parabamus, & priori obruimur veterno. Ita

Laudamus veteres, & noſtris utimur annis.

Divo-

a *Luc. cap.* 13. *verſ.* 24.

* Fuß für Fuß.

Divorum res gestas evolvimus, & commendamus: non sequimur, non imitamur. Virtutem speciosissimis titulis oneramus, non eam factis exprimimus: beatorum æternitatem inhiamus, sed molestiorem viam, quæ illuc ducit, cautissime declinamus. Nos spectant hæc veteris Comici a dicta:

Sed cum inde suam quisque ibant diversi domum,
Nullus erat illo pacto, ut illi jusserant.

Cum sacra concio ad finem deducta, cum in templis peroratum est, domum itur, mensa struitur, jamque priora omnia ex intervallo non longo repetuntur. Hic noster mos est, adimus templa, conciones audimus, quandoque ingemiscimus, peccatis indignamur, nobis ipsis irascimur. Sed hoc quamdiu? Mox hilaris oblivio sepelit omnem priorem sanctitatem. Conamur, sed languidissime: hinc nullum prodit opus, aut mutilum. Adeoque post sexcentas conciones iidem qui antea sumus: eadem quæ prius juramenta, eadem impatientia, eadem lascivia, Invidia & Iracundia prorsus eadem. Nihil superbiæ decessit, avaritiæ nihil; sed nec gulæ quidquam detractum est. Idem qui ante torpor, pristinæ sordes, vetera omnia.

O cœcitas humanæ gentis, nullis sat lacrimis deploranda! Ex omnibus templorum pulpitis clamatur. Æternitas, Æternitas, Æternitas. Nos nihilominus præsenti ducimur voluptate. Adeo perire suave est.

a *Plautus in Rudente. Act. 4. Scen. penult.*

IV. Quemadmodum vero sacras conciones audimus, & negligimus; * aures perfluunt dicta: ita sacros libellos percurrimus, & non proficimus: deserunt memoriam lecta. Quod ex oculis, itidem ex animo abit. Et quamvis æternitas iterumque inculcetur, nos tamen telam, quam orsi, pertexinius: probamus meliora, deteriora sequimur, pietatem induimus, sed plane desultoriam; ita priori luto mergimur.

O Christiani, respicite & levate *a* capita, & *corda* vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra: oculos animumque cœlo attollite. Sunt forte jam turbata omnia & adversa? Non sic & olim erit; meliora pollicetur cœlum perbrevi patientia obtinendum. Sunt forte jam successus prosperi, & blandiens aura? Ne fidite: nihil in hoc Orbe diuturnum: suis quæque momentis fluunt transeuntque omnia. Æternitas durabit, sola transitum ignorat Æternitas.

Hæc dicimus & scribimus, hæc occinimus & pingimus. Sed quis est qui hæc altius in animum admittat? Quis hæc probe capere, quis è solido conetur credere? O iterum cœci mortales, quorum tunc maxime perfunctoriæ sunt actiones, cum Æternitatis negotium in manibus est, cum de animi salute agitur.

Narrat ecclesiastes tam disertus quam religiosus, Ludovicus Granata, *b* qua ratione in-sa-

* Zu einem Ohr ein / zum andern wider auß.

a *Luc. cap* 21. *vers.* 28. b *In tertia concione dominica secunda Adventus è Iacobo de Parad. Carthus. l. de peccatis mental. criminali.*

ſanam hanc gentis humanæ cœcitatem è numero defunctorum quiſpiam amico ſuperſtiti detexerit. Duo, inquit, amicitiæ amoriſque ſinceritate conjunctiſſimi erant, Theſeum iſtum, illum Pirithoum dixiſſes, & unum pæne animum in duobus corporibus. Vterque vitæ fuit probatiſſimæ; utrumque amor & neſcio quod ſingulare pactum ſic colligaverat, ut nil magis vellent quam una mori. Sed Mors, illa fœderum omnium turbatrix, candidiſſimam hanc amicitiam diſſolvit, & alterum ab altero, ex hoc in alium Orbem tranſtulit. Nec tamen omnis à morte amicitia diſſolvi potuit. Siquidem non multum temporis abiit, cum defunctus vivo ſe ſtitit aſpectabilem, ſed habitu vultuque mœſtiſſimo, tanquam ſi amico copiam faceret interrogandi. Exhorruit vivus ad tam inexpectatam amici præſentiam, & ſpectaculo tam lugubri perterrefactus ſtetit. Vbi animum reſumpſit, interrogare inſtitit, num inter beatos ageret, aut quo loco res ipſius eſſen? Ad quæ defunctus altum ingemiſcens flebiles has voces ter clare ingeminavit: Nemo credit. Nemo credit, Nemo credit. Alter iterum quamvis ore trepido quæſivit, quidnam illud eſſet quod nemo crederet? Cui defunctus denuo: Nemo credit, quam Deus rationes exacte poſcat, diſtricte judicet, ſevere puniat. Sub hæc verba diſparuit, dum alter novo pavore attonitus hæc ſecum ſilentio expendit.

V. O vere, ô veriſſime dictum, Nemo credit, quam accurata ſint undequaque Dei judicia, quam ſevera ab illis ſupplicia. Hæc è cathedris toties promulgamur, toties

illud Joannis ingeminatur *a* Agite pœnitentiam, jam enim securis ad radicem arborum posita est. *Et nemo credit.* In chartis & libris æternus luctus & æterna tormentorum series toties explicatur. *Et nemo credit.* Æterna gaudia, cœlestes & æternæ voluptates, nunquam desitura paradisi amœnitas quantis voluminibus commendatur? *Et nemo credit.* Plena omnia cohortationibus ad cœlum violenter expugnandum, *Et heu nemo credit*, vi tanta opus esse ut cœlum expugnetur: *Nemo hoc credit*, aut certe tam pauci, ut Christus ingemiscens *b* dixerit: Et pauci inveniunt eam.

Fides qua æternam vitam prælibamus, fides somnolenta & deses est. Hinc illi, quos vocamus, heroici actus, & generosi aggressus tam rari. Hinc illud religiosissimi scriptoris oraculum; *c* Promittit Mundus temporalia & parva, & servitur ei aviditate magna: Christus promittit summa & æterna, & tepescunt mortalium corda. Vile pretium quæritur; pro uno numismate interdum turpiter litigatur, pro vana re, & parva promissione die noctuque fatigari non timetur. Quis pro cœlo tam acer & strenuus est? Quanti vigilias suas ad abacum lusorium, ad hilares choreas, ad poculorum aciem suavissime toleratas non sentiunt? Vbi tam hilariter vigilatur pro Christo, pro cœlo, pro æternitatis præmio? Millies repetendum: *Et nemo credit.* Vbi fides vivit, & immensas cœli voluptates, perpetua Orci tormenta capit, longe alii mores, longe alia est vita; hic oble-

ctation-

a *Matth. cap.* 3. *v.* 2. *&* 10. *Luc. cap.* 3. *vers.* 9.
b *Matth. cap.* 7. *v.* 14. c *Thomas de Kempis l.* 3. *de Im. Christi cap.* 3.

ſtatiunculæ & voluptatulæ tam turpes quam breves non ſitiuntur, hic labor in pretio eſt, hic dulce ac jucundum eſt pati.

Franciſcus Borgias dux Gandiæ ardentiſſima febri debilitatus didicit, nihil in rebus humanis ſtabile, nihil eſſe perpetuum. Cum vero alterno & novercali die, igni medullæ coquerentur, pia illa cogitatio mentem pupugit; ecquænam illos flammæ urerent, qui ob flagitia apud inferos pœnas ætern s penderent? Multum in hoc principe valuit ad omnem reliquam vitam hæc cogitatio. Cogitatio prorſus utiliſſima ſi ulla, in morbo, in omnibus omnino adverſis admittenda. Ita ſpiritum juvet, quod corpori nocet.

Quaſi per amœna prata in carcerem pervenit, qui per præſentis vitæ proſpera ad interitum tendit. Et certe damnoſa vanitas eſt longam vitam optare, & de vita meliore parum cogitare. Quiſquis es, cum *a* Bernardo in aurem tibi inſuſurro: Cogita, unde veneris, & erubeſce; Cogita ubi ſis, & ingemiſce; Cogita quo vadas, & contremiſce. Tot aliorum affectata cœcitas nemini patrocinabitur. Jam pridem moniti ſumus, Anguſtam eſſe portam, & arctam viam quæ ducit ad vitam.

Via ad inferos expeditiſſima, Libido & Luxuria. Incipe gradi hoc tramite, & brevi magnis itineribus ad Orcum non ibis, ſed curres, ſed volabis. Id Thomas Morus vir tam eruditus quam ſanctus affirmatiſſime pronuntiavit, voluitque ſuis etiam ſcriptis inſerere hoc diſticho:

a *Bern. ſerm. de primordiis & noviſsimis noſtris, mihi pag.* 376.

Si quis ad infernos peoperat descendere manes,
Huc iter accelerant Balnea, Vina, Venus.

Hæc sexcenties, hæc millies audimus, & pæne fastidimus. Et quod longe deterrimum, voluptatibus æternis hilare, tametsi turpe momentum ultro præferimus, & cupimus perire. Quocirca usque; & usque repetendum, *Et nemo credit.*

CAPUT XVII.

Compendium doctorum & *Epilogus.*

CErtum, nullius hominis lingua cruciatus inferorum vel leviter adumbrari, nedum explicari aut exaggerari posse. Ab ore ad aures hæc monita pertingunt, sed animum plerunque non vulnerant.

Flamma picta & vera nimium quantum differunt, hæc tamen quandoque sibi simillima sunt: dolores nostri cum cruciatibus hominum damnatorum collati, heu quam nihil habent similitudinis, siquidem finiti ad infinitum nulla est proportio.

Certum est & illud, de plurimis Cristianorum verissime dici, eos nequaquam serio credere, apud inferos puniri sontes, alioquin indubie aliter victuros, Eo dictum Domini collineat: a Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra? De ceteris non minus vere dici poterit, eos de inferorum tormentis aut nunquam, aut raro cogitare; & quidem cogitare solum, non inhærere huic cogitationi, non perpendere hæc tristia, non ea

a *Luc. cap. 18. vers. 8.*

ea imaginationi imprimere: aut certe altiorem paullo cogitationem, velut salutarem flammam, curarum ac negotiorum mole obruere & ita cœcum ac surdum ad inferos descendere: omnes enim qui eo deveniunt, cœci & surdi sunt, uti Hierosolymæus civis, Lazari interfector, tunc primum oculos aperuit, cum jam extra viam fuit. Sed ut dicta in compendium conferamus, Novemplex a Æternitatis luctuosæ tormentum statuimus: singulorum hic denuo monere, consultum ducimus.

Primum, TENEBRÆ.

Psaltes Hebræus: Dies, inquit, b diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. Quis jam impiis persuadeat, eos errare, & impie agere? Optimos vitæ dies inaniis & vanitatibus frangunt. Sed illis hoc demum persuadebunt. Avernales tenebræ, æterna nox; scientiam nox indicabit nocti. Quemadmodum dies felicitatis perpetuæ ostensurus est beatis, quam opportune hos vitæ dies sanctis actionibus expenderint: ita nox illa horribilis, sempiternam noctem deteget, qum inter vitia jam ducunt improbi, brevi æterna nocte sepeliendi.

O nox, ô tenebræ! Hac nocte, his tenebris latrat conscientiæ canis, favor humanus dormit, voluptas omnis jam evanuit, nil fulget auri, nec splendent abaci, silent amici, absunt medici, terrent umbræ, involvunt flammæ, concludit Æternitas. O nox, ô tenebræ!

Videte mihi mercatores duos divites, ad-

a *Diximus superiori capite.* b *Psal.* 18. *vers.* 3.

ulta jam nocte * latrunculis ludentes. Hic tabula lusoria, in qua rex, regina, gemini tam cursores, quam elephantes & saltatores cum sedecim rusticis, universe triginta duo calculi. In mensa, proxime lusoriam tabulam pervigilat lumen, & hoc latrunculorum prælium accendit: Fervet opus, ardent lusores, demum in ultimum punctum pæne omne aurum ponitur. Alter evadit victor, aufert aureos. Victus abit fremens frendensque: Et ô fortuna, inquit, nequissima, ô latrones! quis meum mihi aurum reddit? Ita domum redit, stomachatur, furit, queritur, familiam turbat, famulos exagitat, evertit omnia. Ita noctem vix sui compos transigit.

Tabula hæc lusoria est vita humana, cui lumen rationis non deest; varii vitæ status diversæque dignitates sunt latrunculi. Sunt reges ac reginæ, sunt proceres & optimates, plebs urbana & pagana, honorum & opum maxima diversitas. Qui his perite scit uti, vincit; ignarus vincitur. Inde nox una, sed perpetua; inde tenebræ nullis radiis collustrandæ; inde desperatio sempiterna: Non videbunt lumen in æternum. O nox, ô tenebræ!

Alterum, FLETUS.

Angelus, tanquam cœli Prætor vociferatur jam olim: *a* Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Tartarum luctui destinatissima domus. Hic fletur siccis lacrymis, nihil tamen doloris egeritur flendo.

O mortales, quid nummos perditos, quid charo-

* Im Schach spilen.

a *Apoc. cap.* 18. *vers.* 7.

charorum funera, quid iniqua tempora deflemus? sterilis hæc flendi materia est: nec mala sunt ista, nisi malis. Hic illud Christi usurpandum: Nolite flere super me, sed super vos ipsos flete. A conspectu Dei æternum abjici, hoc ploratu dignissimum, hoc nullo lacrymarum mari sat poterit defleri.

Prophetas omnes eorumq; vaticinia considerate: Mala passim ingentia denuntiant, calamitates maximas prædicunt. Repente stylum vertunt. Subito videntur omnia in integrum restituta, loco esse optimo. Hinc illæ solatiorum promulsides: Et fluent *a* colles lacte & melle. Apprehendet messium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem, & comedetis panem vestrum in saturitate. Ita post tempestates & procellas subita sese infundit serenitas. Caussa est in aperto. Nullum in hoc Orbe tam insanabile vulnus, cui Deus non possit * malagma imponere, nullum tam grande malum quod suo destituatur seu remedio, seu solatio. Tobias pauper & cœcus, sed patiens & piscis felle curatus; Naamam leprosus, sed opulentus & Jordanis aqua sanatus. Thessalia veneni quidem ferax, sed & * Alexipharmacis destituta non est. Insulæ Philippinæ vites non habent, sed habent palmas, quæ liquorem vino nobiliorem ferunt. A lignis egena est Italia, sed hiemem habet mitiorem, & fructibus abundat.

Ita Deus Adamo Christum, Christi genitricem Evæ, delicto gratiam, transgressioni obe-

a *Levit. cap. 26. vers. 5.*
* Man findt Pflaster für allerley Schaden.
* Gifft Artzney.

obedientiam, morti vitam opposuit. Nullum hic ulcus tam fœdum & hians, quin suum sibi emplastrum inveniat; nulla tam miserabilis clades, quæ non & sanabilis sit. At vero in luctuosa Æternitate illa, insanabilia sunt omnia; plurima illic ulcera, sed nullum illic emplastrum, cataplasma nullum est; malum summum, malum æternum, immedicabile.

M. Marcellus captis Syracusis, florentissimæ urbis miseratione motus illacrymavit. Non lacrymas sed sanguinem stillent ex oculis damnati, cum seipsum quisque aspiciet totius Æternitatis captivum. Hic lacrymis sanguineis, non tamen profuturis, hic fletui acerbissimo locus est. Vere ibi erit fletus, sed fletus solatium ibi nullum erit.

Tertium, FAMES.

a *Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum*
Supplicia expendunt ———

Nimium laute pranderunt improbi, ideo tam misere ac sicce jam cœnant. Edendi ac bibendi libidinem non continuerunt, hinc varia gulæ flagitia, hinc frequens ebrietas & ingens vitiorum agmen, quod ebrietatem comitari assolet. Non edebant ut viverent, sed vivebant ut ederent. Quorum animus in patinis vixit, quibus vitæ modulus culina fuit. De his diserte Augustinus: Nam cum ideo, *b* inquit, manducent ut vivant, ideo se putant vivere, ut manducent. Istos omnis sapiens reprehendit, & maxime divina scriptura edaces, ebriosos, helluones, quorum Deus venter est. Hos ad mensam non adducit nisi con-

a *Vir. l. 6. Æneid. ante finem.* b *Aug. tom.* 10. *serm.* 63. *de diversis, cap.* 14. *mihi pag.* 538.

concupiscentia carnis, non indigentia refectionis. Itaque isti cadunt in escam & potum. O homines qui beatitudinem & felicitatem in mensa tanquam pecus in præsepi constituunt. Edunt, bibunt, vomunt. Jam denuum esuriunt, jam sitiunt, jam crapulam luunt. Sed nec minimum famis aut sitis solatium reperiunt. Samaritana aut Saguntina fames apud inferos in delitiis essent: illic crudelius esuritur & sititur. Aquæ guttula in voto est, sed & guttula negatur. Hæc gulæ sunt supplicia: ita suavitas voluptatis exiguæ, dolore cruciatur æterno.

Decoctor juvenis & patrimonii sui gurges Albidius, re omni per gulam absumpta & comesta, domum præ desperatione incendit. Ubi hoc Cato vidit: O te religiosum juvenem, inquit, *a* qui tam liberaliter *Proterviam facis*! Mos erat in hoc *Protervia* sacro, ut quod homines ex epulis non absumpsissent, Deus claudus Mulciber devoraret.

Tot damnata ad Orcum capita plane Proterviam fecerunt, turpissimi decoctores omnium bonorum. Divina lege sprera epulis ac vino proterve prorsus indulserunt: jam non solum ipsorum domus, sed & ipsi ardent, arsuri æternum. Hoc plane est Proterviam fecisse.

Huc illa prisci Patris *b* referri poterunt. Ibi nulla vox, nisi gemitus: nulla requies, sed ardor continuus: ibi nullum in flamma refrigerium, sed ignis perpetui continuum incendium. Ibi lux nunquam videbitur, ibi tene-

bris

a *Macr. l. 2. Saturn. cap. 2.* b *Augustini, (si tamen Augustini) tomo 10. serm. 63. ad fratres, mihi pag. 748.*

bris nunquam carebitur: ibi nulla est in bono eorum memoria, sed oblivio Dei ipsorum æterna. *Quorum cibus, eorum cruciatus*, quorum mansio non Abrahæ, sed Satanæ sinus. Emenda dum potes, ad Deum clama dum tempus habes; dum spatium datur luge, dum licentia tribuitur, pœnitere non protrahe.

Quartum, FOETOR.

Ne quid scilicet desit ad totius hominis omnigenos cruciatus, suum etiam naribus opobalsamum ingeretur, fœtoris extremi pestis. Sunt inter homines quibus paupertas & pauperes horrendum fœteant: Sunt quorum cum Catullo votum est in narium delitiis nasum fieri. Hi obsecro prælibent quinam in illa Mundi cloaca soleant odores incendi.

Et quid miramur Æternitatis carcerem fœtere? hœdorum & hircorum stabulum est. Hæc illi nomen ab Orbis judice habent. Christus de seipso: Statuet *a* oves quidem sit, à dextris suis, hœdos autem à sinistris. Hæ pecudes nec piscem *b* olent nec florem. Ad haras spectant, & ad Augiæ stabulum, procul à cœli delitiis, procul, & hircos & porcos. In illam beatorum domum, non *c* intrabit aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens. Immundus ille hircorum grex, tanto tunc gravius fœtebit, quanto nunc immoderatius illecebras odoris quæsiit.

Suaviorum odorum alii gulam, alii libidinem irritant. Horum appetitus præsertim vehemens incontinentiæ notam subit. Et plerun-

a *Matth. cap. 25. v. 33.* b *Tithymalus, & piscis & flos est odoris gratissimi; hinc adagio.* c *Apoc. cap. 21. vers. 27.*

runque, ut summatim dicamus, hujus generis oblectamenta, quę auribus, oculis, naribus percipiuntur, vel levia, vel fœda sunt. Parere sensui, & inhiare voluptati, aut inane, aut obscœnum est, maxime si absit modus.

Odores & unguenta non paucis damno, imo & exitio fuere. Muleasses rex Tunetorum regni recuperandi caussa in filium Amidam pugnavit. Cum autem ex infelici pugna fugeret cruore & pulveribus fœdatus, ex solo unguentorum odore agnitus, & è fuga reprehensus est. Jam capto filius utramque pupillam candenti scalpello rimatus diem abstulit.

Vespasianum Imperatorem juvenis, ut erat unguentis illitus, gratias acturus, adierat. Odore mox hausto Cæsar stomachatus, acri supercilio & voce aspera: Mallē, inquit, oboluisses allium. Sic increpitum sine honore, rescissis etiam gratiæ jam concessæ litteris dimisit.

C. Plotinus Plancus *a* à triumviris proscriptus, mortis metu Salernitanis latebris abditus, unguenti odore proditus, sibi quidem perniciem, suis autem proscriptoribus excusationem sævitiæ quæsivit. Ita semper dedecori sunt hujusmodi odores, aut etiam damno.

Hoc sciamus. Hæc etiam quæ minuta credimus, divinus oculus observat. Erit ergo, quod Isaias *b* prædixit, pro suavi odore fœtor. Hic Michææ *c* monitum instillo: Indicabo tibi, ô homo, quid sit bonum, & quid dominus requirat à te: Utique facere judicium, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo.

Quin-

a *L. Plotius dicitur à Plinio l. 2. hist. nat. cap. 3. Valer. l. 6. cap. 8.* b *Isa. cap. 31. v. 24.* c *Mich. c. 6. vers. 8.*

Quintum, IGNIS.

De hoc igne insigniter, & singulari nervo Isidorus Pelusiota: Scire debes, bone vir, inquit *a* quod nemo latebit illustrissimum illum ac pervigilem oculum, ne quidem si in occultissimis penetralibus aliquid patraris. Aperta enim & nuda ipsi sunt omnia, quantumvis operta & abdita esse videantur. Quamobrem etiam peccantes neque respicientes excipient fluvii quidam perpetui; ignem terribilem ebulientes, quorum flumina nihil sunt aliud quam flammæ ad supplicium fluctuantes. Metuamus igitur divinum Numen. Christianus vates Prudentius *b* de hoc incendio illud canebat:

Vermibus & flammis, summis cruciatibus ævũ
Immortale dedit, senio ne flamma periret.

Heu ignis quem nulli lustrorum tractus, quem nulla, ut Nazianzenus loquitur, sæculorum innumerabilitas extinguet! Quocunque te verteris, sunt omnia Ignis, Pix, Sulfur, Ira & Indignatio Domini. Inter ignes etiam nostros plurimum est discriminis. Ignis fulminis multo est actuosior quam vulgaris. Sed utroque longe potentior est ignis Avernalis, devorans, sempiternus. Nunc quæro cum Isaia: *c* Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?

Illud igneum salis * mare, tametsi noctes atque dies ferveat, habet tamen suos per annum intercalares dies, quibus restincto incendio

a *Isi. l.4. epist. ep.* 47. b *Prudent. contra Marcionitas.* c *Isa. cap.* 33. *vers.* 14.

* Saltzpfann.

dio interquiescat. Apud inferos centum elabentur anni; mille, decem millia annorum transigentur, at nec unicus quidem dabitur intercalaris dies. Hinc optime dixit Augustinus: a Qui sanam considerationem habet, qui credit Dei verbis, metuit plus ignem æternum quam cujuslibet truculenti barbari ferrum: plus metuit mortem perpetuam morte qualibet hīc pessima.

Quot igitur horas, vel quot dies, quot menses, aut annos in igne hoc permanebunt perduelles Dei? Nec horæ, nec dies, nec anni numerari possunt, quantovis numero collecto. Æternæ erunt horæ, æterni dies & menses, æterni anni, ignis æternus. Nunquid b igitur in æternum projiciet Deus? Projiciet in æternum. Nam, Triumphator c in Israël non parcet, & pœnitudine non flectetur. Hæc qui pavet, cavet, inquit d Bernardus, qui negligit, excidit. Hinc prisci ac religiosi scriptoris e sapientissimum est consilium: Memoria æterni ignis tecum singulis noctibus dormiat.

Sextum, VERMIS CONSCIENTIÆ.

Mala conscientia vel unius dieculæ, heu quanta crux! quis erit dolor si sit æterna crux? Damnatorum conscientia undique vulnerata, hinc afflictissima semper & desperatissima, nullo unquam solatiolo mulcenda. De laniena tam exulceratæ conscientiæ Bernardus f egregie: Nullus, inquit, de tanta numerosi-

a *Aug. tom. 9. tract. 5. de Tempore Barbarico, circa med. mihi pag. 324.* b *Psal. 76. vers. 8.* c *1 Reg cap. 15. v. 29.* d *Bern. serm. de Convers. ad Clericos.* e *Climacus gradu 7. pag. 116. post med.* f *Bern. l. 5. de Consid. cap. 12.*

tate ſpectantium moleſtior oculus, ſuo cujuſque. Non eſt aſpectus ſive in cœlo, ſive in terra, quem tenebroſa conſcientia effugere magis velit, minus poſſit. Non latent tenebræ vel ſeipſas. Se vident, quæ aliud non vident. Opera tenebrarum ſequuntur illos, nec eſt quo ſe abſcondant ab illis, nec in tenebris quidem. Hic eſt vermis, qui non moritur, memoria præteritorum. Semel injectus vel potius innatus per peccatum, hæſit firmiter, nequaquam deinceps avellendus. Nec ceſſat rodere conſcientiam, eaque paſtus, eſca utique inconſumptibili perpetuat vitam. Experiri erit hoc vocem illius, Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam.

Apud inferos nulla ſunt horologia, nulla regendis horologiis ſidera, nulli faſti aut † Kalendaria. Nullæ illic temporum vices diſtinguuntur. Eccleſiaſtes *a* aſſerit: Nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos, quo tu properas. Hic unicum conſcientiæ horologium auditur, ſed turbatiſſimū.

Ægroto, qui nihil ſomni poſſit capere moleſtiſſimum eſt, nullum audire horologium, nec poſſe noctis periodos diſcernere. Hinc unicus ei quadrans pro hora, hora unica pro nocte tota eſt. Et tamen ubi ſex ſeptemve horulæ abierint, aviculæ cantillando ſalutant auroram, ſol paullatim è quotidiano ſuo tumulo emergit, æſtus remittit, ſomnulus plerunque adrepit; omnia quæ ad noctis adventum exaſperabantur, jam fiunt mitiora: brevi aderunt quæſituri, qui valeat, nec verbis tantum, ſed & fomentis aliis recreaturi ægrotum.

a *Eccle. cap. 9 verſ. 10.*

† Sie wiſſen nit wie ſie drinn ſeyn

tum. Nihil horum, ô Deus, apud inferos est, nihil diei aut solis, nil somni aut roris, aurora nulla, nullæ aviculæ nisi dæmones, fomenta nulla, nec aquæ guttul. : perpetuæ illic tenebræ, dolores æterni, laniena conscientiæ nunquam desitura.

Vere ex multis centenis millibus hominum vix ullus est, qui hæc recogitet corde, qui tam seria conetur penetrare. Vita longe foret alia, alii profecto mores, si aliæ essent nostræ cogitationes. Ita conscientia vitiis exsurdata, in tormentis sensum recipit, quem in scelerum tumultu amiserat, tanto jam afflictior & desperatior, quanto antea somnolentior fuit & securior. Augustini vox est: In inferno erit pœnitentia, sed sera. Vermis eorum non morietur.

Septimum, SOCIETAS ET LOCUS.

Domus commoda, & mali vicini, magnum malum: Incommoda domus, & vicini pessimi, malum maximum. Hæc habitandi ratio est apud inferos, Sepulchra eorum, *a* domus illorum in æternum. Ardebunt damnati velut sepulchris clausi. Domus plane incommodissimæ, nec alias licebit conducere. Accedunt vicini longe deterrimi, qui vel ipsum cœlum infament & exosum reddant, grex damnatorum hominum & diabolorum. O quales vicini! De his illud Domini *b* pronuntiem: Bonum erat eis si nati non fuissent homines illi: Bonum erat eis si creati non fuissent spiritus illi. Homines damnatos aspice. *c* Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos. Sed quomodo sunt jam oves, an non,

 dum

a *Psal* 48. *vers*. 12. b *Matth cap*. 26. *vers*. 24.
c *Psal*. 48. *vers*. 15.

dum viverent, fuerunt tigrides, porci, vultures, lupi, leones? Fuerunt certe, sed ultio divina eos reddidit oves, & ita mansuefecit, ut nullis doloribus, nulli malo possint resistere; *mors depascet eos*. Nam velut oviculæ gramina depascentes, non ea radicitus convellunt, sed attondent, ut radice salva, recrescat herba, iterum, iterumque depascenda, ita illos inferorum reos depascit mors; non eis adimit vitam, ut in aliam atque aliam semperque novam reserventur lanienam. Atque hæc est mors altera semper victura, de qua Augustinus: Eorum, inquit, *a* qui non pertinent ad istam civitatem, erit è contrario miseria sempiterna, quæ etiam secunda mors dicitur: quia nec anima ibi vivere dicenda est, quæ à vita Dei alienata erit; nec corpus, quod æternis doloribus subjacebit. Ac per hoc ideo durior mors ista secunda mors erit, quia finiri morte non poterit. Ibi & dolor permanet ut affligat: & natura perdurat, ut sentiat: quia utrumque ideo non deficit, ne pœna deficiat.

Hinc locus damnatorum rectissime domus doloris & omnigeni luctus appellatur. Bernardus *b* in profundissimam hanc domum genitus emittens: O regio dura & gravis, inquit, regio extimescenda, regio fugienda terra oblivionis, terra afflictionis, terra miseriarum, in qua nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Locus letifer, in quo ignis ardens, ubi frigus rigens, vermis immortalis, fœtor intolerabilis, mallei percutientes, tenebræ palpabiles, confusio peccatorum. Totus tremo

a *Aug l.19. de Civit. Dei cap. 28. & ult.* b *Serm. de quinque regionibus & quinque negotiat. qui Bernardo tribuitur, mihi pag. 1749.*

mo atque horreo ad memoriam istius regionis, & concussa sunt omnia ossa mea.

Hic ego Solonem pæne imiter, qui gravius mœrentem civem in editam turrim evocavit, jussitque per subjectæ urbis ædificia circumferre oculos, addiditque: Cogita, quantus jam olim sub his tectis fuerit, quantus hodieque sit, & multis post sæculis futurus sit luctus, & mitte mortalium mala tanquam tua deflere. Vix ego aliter: Videte, mortales, & considerate formidabile luctus spelæum inferos. ô quanta sub hoc Æternitatis antro delitescit comploratio! quanta infinitis post sæculis sine ullo sæculorum exitu congeries malorum hic futura! Desinite ergo morsiunculas vestras ut mala maxima deplorare. Hic verissimum est omnium miseriarum receptaculum; hæc luctus officina. Quisquis etiamnum viator es, cave, & iter tuum sic moderare ne iste tormentorum locus, æternum tibi obtingat diversorium.

Octavum, DESPERATIO.

Varias omnino clades hic Orbis noster continet, sed demum omnes suum quæque finem sortiuntur. Video paupertate pressos, sed video paupertatis & finem. Video calumniis exagitatos, sed video & calumniarum finem. Video in gravissimis morbis decumbentes, sed video & finem morborum. Video verbera, video fidiculas: video & membris singulis parata machinamenta. Sunt istic hostes cruenti, cives superbi, domini avari, sed video, quod ab his omnibus liberet, mortis imperium. Video quosdam cruciatibus & tormentis immanibus affectos, sed vi-

video & finem tormentorum mortem.

At vero in flammeis diabolorum caveis video quidem supplicia horrenda, infanda; sed non video ullum suppliciorum finem, non video usquam pœnarum terminum mortem. Hic nullus, nullus finis. Mors optimum naturæ inventum, Mors omnibus finis, multis remedium, quibusdam votum, de nullis melius merita quam de his ad quos venit, antequam invocaretur. Mors servitutem invito etiam domino remittit, Mors captivorum catenas levat, Mors è carcere educit, quos exire imperium impotens vetuerat; contra omnes injurias vitæ, beneficium Mortis est. Sed hoc, eheu, apud inferos non est. Per omnia inferorum latibula circumspicio, sed mortem nullam video. Imo verò video mortem, sed vivacissimam, & agnatis sibi doloribus plenissimam. Apud inferos, sicut nullus lugendi & dolendi, sic nullus moriendi finis. Damnati ipsi, ut Dionysius *a* notat, sic calculum ponunt: Elapsis decem millibus annorum, adjicientur centum millia, post hæc centum millia, tot jungentur myriades, & milliones quot in firmamento sunt stellæ, & in littore maris arenæ. Post quæ longissima annorum spatia, quasi nihil de pœnis nostris accisum esset, sic iterum ab initio pati tormenta incipiemus: atque ita sine interruptione, sine fine, sine modo volvetur assidue nostrorum tormentorum rota.

Atque hinc desperatio multo quam acerbissima. Hæc tam intelligentiam quam voluntatem ac memoriã dirissime torquebit. Quicquid memoria secum revolverit, affliget; quic[illegible] quid

a *Dion. Carthus. in speculo amatorum Mundi.*

quid cogitaverit intellectus, in tormentum cogitantis vertet; voluntas ipsamet obstinationem suam stupebit, neque enim unquam velle poterit quod Deus, ita semper suæ malignitatis in seipsa pœnam reperiet. Et quam horrendum est, scire, Deum sibi æternum fore inimicum, severissimas ejus manus se nunquam evasurum, sub ejus pedibus perpetuo calcandum. Hinc jugis ac desperatissima rabies, hinc summum Dei odium orietur. Omnis dolor *a* irruet super eos. Mala omnia *b* super eos congregabuntur.

O miserrimi noctis inquilini, voluptates vestræ evanuerunt, & ut Joannes *c* Apostolus loquitur, poma desiderii animæ vestræ discesserunt à vobis, & omnia pinguia & præclara perierunt à vobis. Jam sola superest desperatio. Spes omnis jam decollavit. *c* Vocabitis mortem, & non veniet. Eum ingressi estis carcerem, è quo mors nulla vos unquam educet. Jam sola superest desperatio. Meministis quam avide, velut ursi, mel voluptatis sectaremini. Mel omne evanuit, jam vobis inhæret apum aculeus, æternum inhæsurus. Jamque sola superest desperatio. Hoc nimirum voluistis, centies sexcenties moniti, hoc ipsi vobis malum accersistis; habete ut nacti.

Ultima omnium malorum æterna desperatio.

Nonum, ÆTERNITAS.

Loquantur omnes Angeli, nunquam tamen satis explicaverint pœnarum apud inferos Æternitatem. Quid enim est infernus? Tormentum absque omni dolorum interca-

S 4 pedine

a *Iob cap.* 20. *vers.* 22. b *Deut.cap.*32. *vers.*23.
c *Apoc. cap.* 18. *vers* 14.

pedine sempiternum, summum. Priora octo tormenta quantumvis acerbissima, valde tamen tolerabilia essent dicenda, si ea vel multis annorum millibus forent toleranda. Sed cum æterna sint, eheu, inexplicabilia, & multo magis intolerabilia sunt, & tamen æternum toleranda. Cogito, inquit priscus Theologus, *a* mille annos, cogito millies mille annos, cogito tot annorum millia, quot sunt momenta seu puncta in toto tempore à condito Mundo, usque ad ejus consummationem, & de Æternitate nihil adhuc habeo. Laborabunt in æternum, & vivent adhuc in finem.

Et hæc dolorum æternitas singulare supplicium est. Damnati namque non solum pœnam præsentem patiuntur, sed cum certo sciant eam fore æternam, velut totius Æternitatis immensum, inæstimabile pondus sustinent, & modo patiuntur, quod in omnem æternitatem passuri sunt.

Atque hæc caussa est cur plurimi sanctorum horum hominum ad asperrimam vitæ rationem seipsos ultro damnarint dum viverent, ut illam scilicet pœnarum æternitatem effugerent. Ebrios facit Æternitatis meditatio, veluti mustum. Sanctissimi quique plurima fecerunt Æternitatis intuitu, quæ videri poterant hominum ebriorum deliria. Poterat de illis dici: *b* Musto pleni sunt isti. Erant certe; sed musto, quod eis propinavit Æternitas. Quanti eorum in solitudines sese abdiderunt, in vepres & spinas abjecerunt, aquis gelidissimis merserunt, nives nudo corpore tulerunt, ignes insilire non horruerunt, modo pec-

a *Adamus Sasbout, Hom. Domi.* 1. *quadrag. Psal.* 42. *vers.* 10. b *Actor. cap.* 2. *vers.* 13.

peccatum effugerent, æternitatis luctuosissimæ seminarium Votum singulorum erat: a Ingrediatur putredo in ossibus meis, & subter me scateat, ut requiescam in die tribulationis. Et vere præstat mori millies, iterum iterumque millies jugulari melius, quam morti æternæ objici. Aut pecus, aut saxum est, quem à vitiis non revocat æternitas.

Annis superioribus homo Belga, Bertrandus Cornelii, juvenis fuit ferox, turbidus, vitiosus, pugnax, ut urbe tota *Rex Turbarum* audiret, in sympofiis, ludis, tripudiis effusus. Proxima sub * cineralia nocte, dum convivatur, choreas ducit, bacchatur, à Deo in ipsis choreis intime tactus Æternitatis radio, subduxit sese, velut auram capturus liberiorem. Paullo post secuti socii reperiunt hominem subtristem & cogitationibus mersum. Illi blandissime rogare, curas abigeret, choreas repeteret, aut si mallet, pocula, & vero jam secum rediret, interspirationi sat datum. At ille de morte, de reddenda judici ratione, de Æternitate ita pie cœpit philosophari, ut, licet primo eum id joco agere opinarentur, ubi tamen serio & constanter disserentem audierunt, vehementer omnes fuerint obstupefacti. Demum ille in hæc verba finiit. *Definitum est mihi, socii, deinceps alium agere hominem hisce ludicris abstinere, mutare mores pristinos, legibus Christianis vivere. Et certe si sapio, nullam imposterum occasionem negligo consequendæ salutis. Nec putem serum nimis resipiscere. Quamvis doleo, non citius huic cogitationi animum adjecisse, cum jam satis intelligam, fugacissimis his voluptatibus unam imminere Æternitatem. Sic pergo.*

S 5 *Vos*

a *Haba. c. 3. v. 16.* * Am Faßnacht abend.

*Vos singuli * rem vestram agite.*

Ita dixit & abiit, deseruitque rei novitate attonitos, quosdam etiam ad meliora persuasos. Nemo non mirabatur, quotquot turbulenti hominis ingenium norant. Sub illud ipsum tempus opportunissime Eleutherius Pontanus Menenas è Societate JESU sacerdos illuc locorum venit, & ad Bertrandi domum non ignotus hospes divertit. Audito ejus adventu mox accurrit *a* Bertrandus, ad pedes sese abjecit, & in eandem societatem admitti ardenter rogavit. Post aliquod temporis spatium factus voti compos, ad domestica munia obeunda est admissus. Hoc vitæ genus ad obitum usque triginta quatuor annis feliciter perduxit. Erat in eo ægrotorum cura insignis, & religiosæ disciplinæ tanta observatio, ut circumgestata clepsydra, orationis horas ægrorum obsequio interruptas metiretur. Eo Bertrandum Æternitatis meditatio pertraxit.

Scire, à quolibet graviore delicto luctuosam Æternitatem pendere, & nihilominus graviter delinquere, extremæ fatuitatis specimen est. Æternus ignis suppliciorum ac tormentorum omnium est epitome.

Hæc omnia Bernardus *b* illustri oratione complexus: Quis putas, inquit, tunc mœror erit, quis luctus, quæ tristitia, cum separabuntur impii à consortio sanctorum, & à visione Dei, & traditi in potestatem dæmonum, ibunt cum ipsis in ignem æternum, ibique semper erunt sine fine in luctu & gemitu? Pro-

* Sehe ein jeder auff sein schantz.

a *Annal. Societatis An.* 1602. *die* 2 *Ian. Lovanii in Belgica.* b *Bern. l. de Anima. c.* 3. *mihi pag.* 1052.

Procul quippe à beata paradisi patria exulati, cruciabuntur in gehenna perpetua, nunquam lucem visuri, nunquam refrigerium adepturi, sed per millia millium annorum in inferno cruciandi, nec inde unquam liberandi Ubi nec qui torquet, aliquando fatigatur; nec qui torquetur, aliquando moritur. Sic enim ignis ibi consumit, ut semper reservet: sic tormenta aguntur, ut semper renoventur. Juxta vero qualitatem culpæ, pœnam sustinebit unusquisque gehennæ: & similis culpæ rei, sui similibus jungentur cruciandi. Nihil aliud ibi audietur nisi fletus & planctus, gemitus & ululatus, mœrores atque stridores dentium: nihilque ibi videbitur nisi vermes & larvales facies tortorum, atque teterrima monstra dæmonum. Vermes crudeles mordebunt intima cordis. Hinc dolor, inde pavor, gemitus, stupor, & timor horribilis. Ardebunt miseri in igne æterno in æternum, & ultra. In carne cruciabuntur per ignem, in spiritu per conscientiæ vermem. Ibi erit dolor intolerabilis, timor horribilis, fœtor incomparabilis, mors animæ & corporis, sine spe veniæ & misericordiæ. Sic tamen morientur ut semper vivant, & sic vivent, ut semper moriantur. Ita anima peccatoris aut in inferno pro peccatis cruciatur, aut in paradiso pro bonis meritis collocatur. Nunc ergo alterū è duobus eligamus, aut semper cruciari cum impiis, aut perpetualiter lætari cum sanctis. Bonum siquidem & malum, vita & mors, ante nos sunt posita, ut ad quod voluerimus, manum extendamus. Si tormenta non terrent nos, saltem juvent præmia.

Hæc nostra nos fides docet, hanc ipsam tamen

men fidem, ut jam supra demonstratum est, aut in torporem ac somnum defluere, aut penitus interire finimus.

Narrat Patavinus Præsul Petrus Barocius, *a* virum oppido eruditum optimo suorum amicorum se stitisse post mortem cum ejuscemodi oratione: Sub ipsam mortis horam in rebus fidei turpissime à Satana deceptus sum. Ita mors animum, qualem reperit, abduxit & obtulit Judici. Ab eo in ignem abire jussus sum. Quem, etsi maximus sit, utcunque tamen tolerabilem judicarem, si post mille annorum millia finiendus esset. Sed æternus est, idemque tantus, quantum apud vos nulla conspexit ætas. Maledicta scientia, quæ in tam immane præcipitium me dejecit. Dixit, & in auras abiit. At superstes alter, cum rei novitate, tum amici exilio æterno motus, amicissimos quosque, quid super ea re in medium consulerent, interrogavit. Aliter vixit, sanctius obiit.

Epilogus.

Ergo rectissime ratiocinatus Augustinus: Quis, inquit, *b* non bibat tribulationis temporalis poculum, metuens ignem gehennarum? Et quis non contemnat dulcedinem sæculi, inhians dulcedini vitæ æternæ? Majore timore minora contemnimus, & majore æternitatis cupiditate omnia temporalia fastidimus.

Quantum arena, inquit Chrysostomus, *c* imo vero quantum stilla ab immensa abysso distat, tantum vita præsens ab æternis & immor-

a *Barocius lib. 2. de ratione bene moriendi. De eodem Bellarminus Card. de Arte bene moriendi lib. 2. cap. 9.* b *Aug. in Psal. 68 post init. mihi pagina 294.* c *Chrys. tom. 4. hom. 11 in 1. ad Tim. cap. 4. mihi pag. 1333*

mortalibus bonis Non est hæc vera possessio; usus est, nec ipse quidem satis proprius. Sola virtus nobiscum migrare consuevit. Virtus sola ad æternam vitam pertransiit. Evigilemus tandem, pecuniarumque extinguamus appetitum, ut desiderium omne ad æterna transferre possimus.

Sed heu quanta est humanæ gentis inconsiderantia, quanta cæcitas! de obolo litigamus, cælum per risum & jocum prodigimus. Sic passim furoris contagione insanimus, mutuisque exemplis suaviter perimus. Non erubescis, ait aureus orator, *a* quod præsentibus addictus? Non desinis desipere, & insanire, & juveniliter nugari? Quicquid hic molestum est, exiguum est; quod illic dulce erit, immortale erit. Ergo animos à fluxis & perituris ad æterna ac digniora transferamus, cælestium tangamur desiderio, ut bonis perfruamur futuris. Non satis invitat præmium? terreat supplicium.

Illa ergo nobis, inquit Valerianus, sunt ante omnia cogitanda supplicia, ubi homo vivit durante pœna, ubi nec tormenta corpori, nec membra desunt dolori. Cui Chrysostomus *b* accedens: Si non eversionem, ait, timuissent Ninivitæ fuissent eversi. Si tempore Noë timuissent diluvium, non fuissent obruti diluvio. Si timuissent Sodomitæ incendium, non fuissent exusti. Magnum est malum, minas negligere. Nihil est æque utile atque de gehenna disserere. De ea dicatur assidue, ut nunquam in eam incidas. Fieri non potest ut anima de gehenna sollicita cito peccet. Nullus ex iis qui ge-

a *Idem hom. 9. in ep. 2 ad Cor. cap. 5. mihi pag. 685.* b *Idem hom. 2. in epist. 1 ad Thess.*

gehennam habet ante oculos, incidet in gehennam. Nullus ex iis qui gehennam despiciunt, effugiet gehennam.

Refert Joannes Moschus a ad religiosissimum senem Alexandrum, qui cœnobio abbatis Gerasimi præerat, venisse qui diceret: Migrare cogito, Pater, locus enim quem hactenus habitavi, nimis inamœnus frequentissimum mihi tædium parit. Cui optimus senex: Et hoc quidem signum est, fili, luculentum, nec cœli delitias, nec tartari flammas à te unquam serio cogitari. Nam si hæc animo agitares, crede mihi, nihil in cella tua tadii sentires.

Verissimum, & ex tripode oraculum. Quicunque cælum, quicunque infernale balneum attenta mente perpendit, molestias & miserias etiam gravissimas, aut non sentit, aut certe quod sentit, in lucrum trahit, paratissimus & plura & graviora perferre, modo pœnas exire liceat æternas.

Talis certe Olympius abbas, eodem Climaco teste, qui interrogatus, qua ratione speluncam habitare, æstus tolerare tantos, inter muscarum & cyniphum examina totos dies perdurare possit? Ad quæ ille: Hæc, inquit, tolero, nec invitus, ut à cruciatibus futuris liberer: cyniphes fero, quia vermem immortalem horreo: nec æstum curo, quia ignes æternos formido. Illa enim temporis sunt, suum visura finem, idque brevi: ista sunt æternitatis, omni fine caritura.

Idcirco hæc assidue cogitanda, hæc vigilante animo sunt pertractanda. Firmo etiam corpori in futuros morbos infunduntur medicamenta: sic animus hisce cogitationibus armandus

a *Mosc. Prat. Spirit. cap.* 141 *& cap.* 142.

dus in vitia. Hæ cogitationes nonnihil amaræ, sed salubres; non statim obveniunt, sed paullatim tempore, contubernio, usu adolescunt ac roborantur; fugantur otio inerti, quod quantū virtuti adimit, tantū addit omni vitiorū generi.

Age, quisquis es, saluti tuæ mature prospice. Vaticinantē audi Siracidem: *a* Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subvertetur domus tua. Nunc in manu tua est, ut regnes ut pereas.

Miles è pulvillo & lecto non surrexit generosior. Cogita beatitudinē Laboris & Virtutis esse filiam. Non erubescat, inquit Augustinus, *b* pœnitentiā agere, qui non erubuit pœnitenda committere, sed cito in se bonis operibus contendat imaginē reparare, ut inter filios mereatur agnosci à patre, ne ab illa æterna beatitudine exclusus, & à convivio nuptiali projectus, ligatis manibus ac pedibus projiciatur in tenebras exteriores. Optime Tertullianus: Peccati cessatio radix veniæ; gehennæ meditatio, principium salutis. Gehenna cum malis omnibus abundet, illud ei bonum maxime deest, quod est in malis optimum, supplicii finis.

a *Eccli. cap 27. v. 4.* b *Aug tom. 10 serm. 60. de Temp. mihi pag. 254.*

F I N I S

Scripti: Sed ubi es, ô finis supplicii æterni?

INDICULUS CAPITUM.

CAP. IV.

